

**TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
ESKİ TÜRK DİLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SAİT FAİK'İN ESERLERİNİN TÜRKÇE
SÖZVARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

**URAN APAK
05723006**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. MEHMET ÖLMEZ**

**İSTANBUL
2009**

**TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
ESKİ TÜRK DİLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SAİT FAİK'İN ESERLERİNİN TÜRKÇE SÖZ VARLIĞI
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

**URAN APAK
05723006**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:
Tezin Savunulduğu Tarih:**

Tez Oy Birliği / Oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Tez Danışmanı:	Unvan Ad Soyad	İmza
Jüri Üyeleri:		

**İSTANBUL
EKİM 2009**

ÖZ

SAİT FAİK'İN ESERLERİNİN TÜRKÇE SÖZ VARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Uran Apak

Ekim, 2009

Bu çalışmanın amacı, Yapı Kredi Yayınları tarafından yayınlanmış biçimiyle, Sait Faik Abasıyanık'ın bütün eserlerini ele alan bir sözlük hazırlamaktır. Hazırlanan sözlük, yalnızca Sait Faik eserlerinde kullanılan sözcükleri kapsamaktadır. Sözlükteki her sözcük ayrı bir madde olarak ele alınmış, bu maddeler alfabetik sıraya uygun olarak dizilmiştir. Tez içerisinde A, B, C, Ç harfleriyle başlayan ve eserlerde geçen tüm sözcükler incelenmiştir, çalışmanın tez tesliminden sonra devam etmesi ve sözlüğün tamamlanması planlanmaktadır. Sözlükte, (hiçbir sözlükte bulunmayan ve anlamı bağlamdan çıkarılamayan sözcükler dışında) her sözcüğün anlamı verilmiştir, her sözcük için verilen anlam, sözcüğün metin bağlamında ifade ettiği anlamdır. Sözlüğe alınan her sözcüğün kökeni (hangi dilden Türkçeye geçtiği, sözcüğün alındığı dildeki özgün biçimi, kökü ve aldığı ekler) belirtilmiştir. Kökenlerin belirtilmesi, sözlüğün etimolojik bir sözlük olmasını sağlamıştır. İncelenen sözcükler Türkçenin söz varlığına dahil olan sözcüklerdir. Türkçe, bütün diller gibi, yabancı dillerden alınma sözcükleri de barındırdığı için, hem Öz Türkçe hem de yabancı kökenli sözcükler bu sözlüğün kapsamına girmişlerdir. Sait Faik'in eserlerini oluşturduğu zaman ve mekânların, kullanılan sözcükler üzerinde belirleyici olduğu gözlemlenmiştir. Yazarın Burgazada'da yaşayıp yazdığı ve bu adada, günümüzde olduğu gibi geçmişte de pek çok Rum'un yaşadığı bilinmektedir. Yazarın adadaki Rum kesimiyle ve özellikle Rum balıkçılarıyla iletişim kurmuş olması sonucu eserlerinde çok sayıda Rumca sözcük kullanılmıştır. Yazarın toplumun alt kesimlerinden olan insanları tanıyıp, bu insanların öykülerini anlatmayı tercih ettiği bilinmektedir. Bundan dolayı eserlerinde argo sözcüklere fazlaca rastlanması tesadüf değildir. Yazarın eserlerinde, günümüzde kullanılmayan veya az kullanılan Osmanlıca sözcüklere yer vermesi, yazarın yaşadığı dönemle ilgili bir durumdur. Bu sözlüğü oluştururken, dizin oluşturma, sözcüklerin anlamlarının ve etimolojik biçimlerinin saptanması, saptanan anlamlar ve etimolojik biçimlerin geçerli bir sözlük formatına dönüştürülmesi gibi temel yöntemler kullanılmıştır. Oluşturulan sözlüğün amacı, ayıklama yapılmaksızın yazarın kullandığı tüm sözcükleri inceleyerek, Sait Faik üzerine araştırma yapan akademisyen, öğrenci, okuyucu veya çevirmenlere faydalı olacak bir kaynak hazırlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Sait Faik, sözlük, etimolojik

ABSTRACT

EXAMINATION OF SAIT FAİK'S WORKS IN TERMS OF TURKISH VOCABULARY

**Uran Apak
October, 2009**

The purpose of this study is to prepare a dictionary, based on the complete works of Sait Faik Abasıyanık that are published by Yapı Kredi Publishing House. This dictionary only contains words that are used in the works of Sait Faik. Each word in the dictionary is treated as a separate item and the items are listed alphabetically. Within this thesis, all the words that start with A, B, C, Ç and that are used in Sait Faik's works are examined, the plan is to continue with this project and complete the dictionary after this thesis is handed over. In the dictionary, meanings are stated for all words (except the ones that can't be found in any dictionary or can't be understood with the help of the context), all the stated meanings are meanings that are used in the contexts of the texts. Etymology of each word in the dictionary (from which language the word passed on to Turkish, the word's original form in the source language, the word's root and affixes) is stated. Presentation of the etymologies of words has allowed this work to become an etymological dictionary. The words that are examined are part of the Turkish vocabulary. Like all languages, Turkish contains words that are taken from other languages, therefore this dictionary includes words that are taken from foreign languages besides words that are purely Turkish. It is observed that the time and places that Sait Faik produced his works, determine the words that he used in his works. It is known that the author lived and wrote in the island of Burgaz, and that there are and have been many Greeks of Turkish nationality living on this island. Due to the author's communication with the Greek community and especially the Greek fishermen, there are several Greek words in the texts. It is known that the author prefers to meet the lower classes of society and tell their stories. Therefore it is not a coincidence that the reader runs into several slang words in the texts. The author's usage of several Ottoman Turkish words that aren't used or hardly used today, is due to the time that he lived in. During the preparation of this dictionary, several basic methods were used, i.e. forming an index, detecting the meanings and etymological forms of the words, arranging the detected meanings and etymological forms into an acceptable dictionary format. The purpose of this dictionary is examining all words used by the author without excluding any words, and create a work that can be beneficial to academicians, students, readers and translators that are doing research on Sait Faik.

Keywords: Sait Faik, dictionary, etymological

ÖNSÖZ

Ülkemizde Sait Faik gibi Modern Türk Edebiyatının önemli yazarları üzerine yapılmış birçok çalışma olmasına karşın, tek bir yazarın bütün eserlerini kapsayan sözlük çalışmaları azdır. Edebi eserlerin yayımlanmasının ardından yüz seneden az bir zaman da geçse, dil hızla değişen bir sistem olduğu için, artık kullanılmayan ya da az bilinen sözcükler okuma sürecinde güçlükler yaratabilir. Tek bir yazara özgü tüm sözcüklerin tek bir başvuru kaynağında bulunabilmesi pratik olacaktır. Bu sözlük çalışması da bu tür bir başvuru kaynağı hazırlama amacıyla oluşturulmuştur. Sait Faik'in eserlerinden faydalanılarak hazırlanan bu sözlük çalışmasındaki değerli katkılarından dolayı hocam ve tez danışmanım Prof. Mehmet Ölmez'e teşekkürü borç bilirim. Ayrıca Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalındaki tüm hocalarıma bu tezi oluşturmamı sağlayan bilgileri ve altyapıyı sundukları için teşekkür ederim. Sait Faik'in tüm eserlerine dijital ortamda ulaşmamı sağlayan Yapı Kredi Yayınları'na ve yayınevinin genel yayın yönetmeni Aslıhan Dinç'e de teşekkür ederim.

İstanbul; Ekim, 2009

Uran Apak

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
TEZ ONAY SAYFASI	
ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	vii
1. GİRİŞ	1
1.1. Yöntem.....	1
1.1.1. Teknik Yöntem.....	1
1.1.2. Sözlük Yöntemi.....	1
1.2. Karşılaşılan Sorunlar.....	3
1.3. Kullanılan Kaynaklar ve Özellikleri.....	4
1.4. Sait Faik'in Sözvarlığı.....	5
2. SÖZLÜK	7
2.1. A a.....	7
2.2. B b.....	63
3.3. C c.....	122
3.4. Ç ç.....	136
3. SONUÇ	164
KAYNAKÇA	165
ÖZGEÇMİŞ	168

KISALTMALAR

(?):	kesin bir bilgi değil
? :	köku bilinmiyor
– :	(köken bölümünde, sözcüğün iki farklı biçimi varsa) ayrıca
AB:	AnaBritannica
AEDOPT:	An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish
Alem:	Alemdağ'da Var Bir Yılan
Alm.:	Almanca
Ar.:	Arapça
Arn.:	Arnavutça
BAS:	Büyük Argo Sözlüğü
BB:	BiBilgi Ansiklopedi, Bilgi Bankası
BFTS:	Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük
BirT:	Birtakım İnsanlar
bk. :	bakınız
BuEl:	Büyüyen Eller
Bulg.:	Bulgarca
DS:	Derleme Sözlüğü
E. T. Türk.:	Eski Türkiye Türkçesi
EOTS:	Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü
Erm.:	Ermenice
ET:	Eski Türkçe
ES:	Ekşi Sözlük
E. Yun.	Eski Yunanca
Fars.:	Farsça
Fr.:	Fransızca
FS:	Fransızca Sözlük
GTS:	Güncel Türkçe Sözlük
h.a. :	halk ağzı
HaBul:	Havada Bulut
HavB:	Havuz Başı
HikaKad:	Hikâyecinin Kaderi
İbr.:	İbranice
İng.:	İngilizce
İS:	İtalyanca Sözlük
İsp.:	İspanyolca
İtal.:	İtalyanca
KargaB:	Karganı Bağışla
Kat.:	Katalanca
KayAr:	Kayıp Aranıyor
Kelt.:	Keltçe
KLTS:	Kubbealtı Lugatı Türkçe Sözlük
Kürt.:	Kürtçe
Kum:	Kumpanya

Lat.:	Latince
LuAd:	Lüzumsuz Adam
Mac.:	Macarca
MahKah:	Mahalle Kahvesi
MBTS:	Misalli Büyük Türkçe Sözlük
Moğ.:	Moğolca
Nor.:	Norveççe
Orta Türk.:	Orta Türkçe
Osm.:	Osmanlıca
ÖEOTS:	Örnekli Etimolojik Osmanlı Türkçesi Lugatı
ÖTS:	Ötüken Türkçe Sözlük
Port.:	Portekizce
Rume.:	Rumence
Rus.:	Rusça
Sahm:	Şahmerdan
Sans.:	Sanskritçe
Sar:	Sarnıç
Sem:	Semaver
Sırp.:	Sırpça
SN:	Sozluk.Net
SonKus:	Son Kuşlar
SS:	Sözlerin Soyağacı
Süm.:	Sümerce
Süry.:	Süryânice
t.3.k.i.e.:	tekil üçüncü kişi iyelik eki
Tam.:	Tamilce
TBKKS:	Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü
TDBUÜ:	Türk Dillerinde Birinci Uzun Ünlüler
TDES:	Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü
TS:	Tarama Sözlüğü
TTAS:	Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü
TTS:	Tarih Terimleri Sözlüğü
Türk.:	Türkçe
TVETTL:	Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı
WR:	Word Reference Sözlük
YTS:	Yazın Terimleri Sözlüğü
Yun.:	Yunanca
ZTS:	Zooloji Terimleri Sözlüğü

1.GİRİŞ

Bu sözlüğün hazırlanmasının ardındaki başlıca neden, tez yazım süreci içerisinde, bir sözlük oluşturmak için gereken yöntemlerin öğrenilmesine olanak tanınmasıdır. Eski Türk Dili, sözlüklerden oldukça faydalanan, sözlüklerin geliştirilmesini ve varolan sözlüklere yenilerinin eklenmesini sağlayan bir disiplindir. Bu çalışmanın amacıysa Eski Türk Dili disiplininde önemli bir yer tutan sözlük oluşturma uygulamasını edebiyat alanına taşıyarak, hem dil hem de edebiyat araştırmacılarına faydalı olacak bir eser hazırlamaktır. Sözlüğün etimolojik bir sözlük olması, onu Eski Türk Dili disiplinine, bir yazarın tüm eserlerini ele alması ise onu Edebiyat disiplinine yakın kılmaktadır. Bu sözlük, özellikle Sait Faik ve eserleri konusunda araştırma yapan kişiler ve okuyucular için faydalı olabilir. Sait Faik'in kullandığı dilin hem Türkiye Türkçesi hem Osmanlıca hem Rumca hem argo sözcükler hem de yazarın kendine özgü anlamlarda kullandığı sözcükler içermesi, günümüz okuyucusunun kimi zaman metni kavramasını zorlaştırmaktadır. Tüm bu sözcüklerin anlam ve kökenlerinin tek bir kaynaktan bulunabilmesi pratik olacaktır. Modern Türk Edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Sait Faik'i başka dillere çevirecek olan çevirmenler için de bu sözlük faydalı olabilir.

1.1. Yöntem

1.1.1. Teknik Yöntem

Çalışma sürecinde ilk olarak, Sait Faik'e ait tüm sözcükler, *Cibakaya 2.2* isimli bilgisayar programı aracılığıyla dizin biçimine sokulmuştur. *Cibakaya 2.2*. programından çıktı olarak alınan dizin dosyası Word programı aracılığıyla yeniden düzenlenmiş ve nihai sözlük biçimini almıştır.

1.1.2. Sözlük Yöntemi

Sözlük maddeleri seçilirken dizinde geçen sözcükler oldukları gibi bırakılmamış, sözcüklerin aldıkları çekim ekleri ayıklanmış, böylece dizin içerisinde farklı çekim ekleriyle pek çok kez beliren bir sözcük, tek bir sözlük maddesine indirgenmiştir. Her sözcük belirli bir format içerisinde incelenmiştir:

maddebaşı: düz anlam; yan anlam; *deyimsele ifade* “deyimsele ifadenin anlamı” < sözcüğün geldiği dil *sözcüğün geldiği biçim* Etimoloji kaynağı (sözcüğün geçtiği eserler).

Sözcüklerin hemen sağında, sözcüğün anlamı veya anlamları verilmektedir. Verilen anlamların hepsi Sait Faik eserlerinde ifade edilen anlamlardır; bu anlamlar, Sait Faik’in yazdığı metinlerin taranması yoluyla saptanmış ve çeşitli sözlükler yardımıyla açıklanmıştır. Sait Faik’in öyküleri ve romanlarının yanısıra, yazdığı mektuplar ve gazete ve dergilerde yayınlanan yazılarını içeren eserler ve bu eserlerdeki sözcükler de sözlük kapsamına girmiştir. Taranan kaynaklardaki yabancı sözcüklerin de anlamları açıklanmıştır, ancak tamamıyla Fransızca yazılan mektuplarda geçen sözcükler sözlüğe alınmamıştır. Özel isim olarak, yalnızca millet, ırk, ve dil isimleri sözlüğe alınmıştır.

Her sözcük için en çok iki anlam verilmiştir, ancak bazı sözcükler deyimsele ifadeler içinde farklı anlamlar kazandığından, bu deyimsele ifadeler de italikle işaretlenerek belirtilmiş ve anlamları verilmiştir. Bir sözcük için en fazla üç değişik deyimsele ifade incelenmiştir.

Maddebaşlarının yanında bulunan anlam bölümünün ardından sözcüklerin kökenlerinin incelendiği bölüm gelmektedir. Sözcükler eklerine ve köklerine ayrılmış, yabancı bir dilden Türkçe’ye geçmişse bu dilin hangi dil olduğu belirtilmiş, bu dildeki özgün biçimi ve anlamı verilmiştir. Sözcüğün kökeni Türkçenin tarihi dönemlerine uzanıyorsa, tarihi dönemlerin isimleri ve sözcüğün tarihi dönemlerdeki değişik biçimleri belirtilmiştir.

Bu bölümün ardından sözcüğün anlamını ve kökenini saptamak için hangi kaynaktan yararlanıldığı belirtilmiştir. En son olarak da parantez içinde sözcüğün hangi eserlerde yer aldığı belirtilmiştir. Hem sözcüğün geçtiği eser hem de anlam ve kökeni saptamak için kullanılan kaynak kısaltılmış bir biçimde ifade edilmiştir. Bu kısaltmaların açıklamaları tezin Kısaltmalar bölümünde ifade edilmiştir.

Sözcüğün kökü ayrı bir dilden aldığı ek ayrı bir dilden ise, köken bölümü şu formatta gösterilmiştir:

Sözcüğün alındığı dil *sözcüğün bu dildeki özgün biçimi* + **Ekin ait olduğu dil** *ek*

Birleşik sözcüklerin kökenleri şu formatta gösterilmiştir:

Birinci sözcüğün alındığı dil *sözcüğün bu dildeki özgün biçimi* ve **İkinci sözcüğün alındığı dil** *İkinci sözcüğün bu dildeki özgün biçimi*

Sözcüğün kökeninin bilinmediği durumlarda, köken bölümüne soru işareti (?) konulmuştur. Köken bölümünde verilen biçimin solunda yıldız işareti (*) varsa; bu işaret, söz konusu olan biçimin herhangi bir tarihi metinde gözlemlenmediği ve Türk dilinin gelişim kurallarına dayanan kuramsal bir yaklaşımla oluşturulduğu ifade edilmektedir. Kimi sözcüklerin kökleri ve ekleri Türkçe dilbilgisi kullanılarak çözülmüştür, bu tür sözcüklerin incelendiği maddelerde kaynak belirtilmemiştir. Bir sözcüğün kökeni belirli bir maddede belirtilmişse, bu sözcükten türeyen başka bir sözcüğün kökeni belirtilirken aynı köken bilgisi tekrar verilmemiştir. (Örn. *açık* maddesinde köken bilgisi *āç-ık* biçiminde verilmiştir, ancak *açıkça* sözcüğünün köken bilgisi *açık+ça* biçiminde belirtilmiştir, *āç-ık* biçimi bu maddede tekrar belirtilmemiştir.)

Bazı kaynaklardan alıntı yapılırken çeşitli hatalar ve eksiklikler gözlemlenmiştir, bu tür durumlarda mümkün olduğunca saptanan hatalar düzeltilmiş ve eksiklikler tamamlanmıştır. Bazı durumlarda da alıntılar özet biçiminde sunulmuştur. Bu yüzden alıntılar, alıntıların yapıldığı kaynak eserlerdeki biçimleriyle aynı olmayabilir.

1.2. Karşılaşılan Sorunlar

Sözlük hazırlanırken bazı sorunlarla karşılaşmıştır, örneğin, yazara özgü, sözlüklerde ve başka kaynaklarda bulunmayan sözcükler saptanmıştır. Taranan sözlüklerin söz konusu olan sözcükleri içermemesi, bu sözcüklerin yazar tarafından üretilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Bu tür sözcükler bağlam yardımıyla da anlaşılamamaktadır ve bu durum söz konusu sözcüklerin yanında ifade edilmiştir. Bu tür sözcükler yabancı dillerden (özellikle Fransızca) yazar tarafından alınıp tanınmayacak hale getirilmiş sözcükler de olabilir. Böyle durumlarda sözcüğün içinde bulunduğu cümle, metinlerden alınarak köşeli ayraç içerisinde belirtilmiştir. (örn. *antraseptik*)

Bazı sözcükler ise hiçbir sözlükte bulunmamasına rağmen internette yapılan araştırmalar bu sözcüklerin başka kişiler tarafından da kullanıldığını ortaya koymuştur. Bu tür sözcüklerin anlamları internetteki metinlerin bağlamlarından tespit edilerek belirtilmiştir. Bu sözcüklerin içindeki bulundukları metin parçaları tırnak içinde belirtilmiştir ve alıntının yapıldığı kaynak parantez içerisinde yazarın soyadı

ve alıntının yapıldığı internet sitesine erişim tarihini belirtmek yoluyla ifade edilmiştir. İnternet sitelerinin açık adresleri kaynakça bölümünde bulunabilir. (örn. *akborsa*)

Sözcüklerin etimolojileri aranırken de bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Örneğin yabancı dillerden alındığı tahmin edilen ama Türkçe sözlüklerde bulunmayan bazı sözcükler saptanmıştır. Bu tür sözcüklerin bazıları yabancı dillere ait sözlüklerde farklı biçimlerde saptanmıştır. Bu biçimlerin yabancı dildeki biçimleriyle aynı anlamlara geldiği metin yardımıyla doğrulandıktan sonra sözcüğün yabancı dildeki biçimi etimoloji bölümüne yazılmıştır. (örn. *aksantonikli*)

1.3. Kullanılan Kaynaklar ve Özellikleri

Sözlüğü oluştururken başvurulmuş başlıca kaynak, İlhan Ayverdi ve Ahmet Topaloğlu tarafından hazırlanan *Kubbealtı Lugatı Türkçe Sözlük*'tür. Bu sözlüğün en büyük avantajı, Türkiye Türkçesi üzerine etimolojik bir sözlük olmasıdır.

Sait Faik'in eserlerinde halk ağzından alınan birçok sözcük bulunduğu için dolayı, Ömer Asım Aksoy önderliğinde hazırlanan *Derleme Sözlüğü* de bu sözlük çalışması için önemli bir kaynak olmuştur. Bu geniş kapsamlı sözlükte, diğer sözlüklerde bulunamayan, halk ağzına özgü bir çok sözcük, değişik biçimleriyle yer almakta, sözcüklerin derlendiği değişik yöreler belirtilmektedir.

Türk Dil Kurumu'nun sanal ortamda kullanıma açtığı *Büyük Türkçe Sözlük*'ten de faydalanılmıştır. Türkçenin bütün sözvarlığını tek bir çatı altında toplamayı amaçlayan bu sözlük, aslında Sait Faik sözlüğü için önemli kaynaklar teşkil eden *Güncel Türkçe Sözlük* ve *Tarama Sözlüğü* gibi birçok sözlüğün birleşimidir. Tek bir arama motoruyla bu değişik sözlükler taranabilmektedir.

Mehmet Kanar'ın *Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, günümüzde kullanılmayan ama Sait Faik'in eserlerinde sıkça kullanılan Osmanlıca sözcükler için iyi bir kaynak olmuştur. Sözcüklerin alındıkları dillerdeki özgün biçimlerini de bu sözlükte bulmak mümkündür.

Andreas Tietze'nin *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, özellikle sözcük etimolojileri için önemli bir kaynak olmuştur. Bu sözlük henüz E maddesine kadar hazırlanmış olsa da son derece detaylı bir sözlüktür ve sözcüklerin etimolojilerinde, kökler ve ekler titiz biçimde çözümlenmiştir.

Sevan Nişanyan'ın *Sözlerin Soyağacı* isimli sözlüğü, Sait Faik eserlerinde geçen Rumca bazı sözcüklerin köklerinin bulunmasına yardımcı olmuştur. Bu sözlük de etimolojik bir sözlüktür.

Kimi yabancı sözcüklerin anlamlarının saptanması ve çözümlenmesinde sanal sözlüklerden ve Tahsin Saraç'ın hazırladığı *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük*'ten faydalanılmıştır.

1.4. Sait Faik'in Sözvarlığı

Modern Türk Edebiyatının başarılı yazarlarından sayılan Sait Faik'in eserlerinin sözvarlığı büyük oranda Türkiye Türkçesine ait olsa da kapsamlı bir araştırma, eserlerde Rumca, Fransızca, halk ağzı, argo, Osmanlıca ve yazarın kendi üretimi olan sözcüklerin de azımsanmayacak kadar çok olduğunu ortaya koymaktadır. Yazarın kendi üretimi sayabileceğimiz, *abaencet* ve *ârühaya* gibi sözcükleri çözümleye kalkıştığımızda, yazarın bilinen sözcükleri alarak özgün biçimlerde birleştirdiğini görüyoruz. Örneğin *abaencet* sözcüğünü çözümlediğimizde *ābā* “babanın çoğul şekli” ve *cet* “büyükbaba, dede, ata” gibi benzer anlamlara gelen iki sözcüğün birleşerek yeni bir sözcük oluşturduğunu gözlemliyoruz. Keza *ârühaya* da “utanma” anlamına gelen *ar* ve *gene* “utanma” anlamına gelen *haya* sözcüklerinin birleşiminden oluşmakta. Öte yandan yazar, Fransızca'dan *accent tonique* (“vurgu”) gibi bir sözcüğü alarak bu sözcüğe isimden isim yapan ek getiriyor ve *aksantonik+li* (“vurgulu”) gibi özgün bir sözcük üretiyor. Yazarın iyi derecede Fransızca bildiğini ve bir dönem Fransa'da yaşadığını biliyoruz. Fransızca'nın eserlerin yazıldığı dönemde Türkiye'nin entellektüel ve sanatçı kesimi tarafından el üstünde tutulan bir dil olduğunu da hesaba katarsak, yazarın kullandığı dilde bu tür sözcüklere rastlamayı normal sayabiliriz. Eserlerde yabancı sözcükler olarak görünen ancak anlamı saptanamayan *cerine*, *borj* gibi sözcükler de mevcut. Yazarın kendine özgü bir anlam yüklediği *buzagılı* sözcüğü de ilginç bir örnek; “sütten kesilmemiş yavru inek” anlamındaki *buzagı* sözcüğü metinde *+lı* eki almış olarak *buzagılı* biçiminde karşımıza çıkıyor. Sait Faik, bu sözcüğü pastanede çalışan bir kadının güzelliğini betimlemek için kullanıyor. Yazarın, *buzagılı* sözcüğünün “süt, buz, beyaz, sağlık” gibi çağrışımlarını kullanarak kadın karakterin sağlıklı görüntüsünü, beyaz tenini ve soğuk güzelliğini betimlemek istediği bağlamdan anlaşılıyor. Kısacası yazar *buzagılı* sözcüğünü *buz* sözcüğüyle ilişkilendiriyor, halbuki *buzagı* sözcüğünün Eski Türkçe

biçimi *buzagu* ‘dur ve *buz* sözcüğüyle bilinen bir ilişkisi yoktur. Bu tür sözcüklerin yanında verilen anlamlar ve etimolojiler tahmini bir değer taşısa da diğer sözlüklerde bulunmayan bu sözcüklerin incelenmesi Sait Faik sözlüğünü diğer sözlüklerden ayrı kılan bir niteliktir.

2. SÖZLÜK

2.1. A a

aaa: ünlem, nida, usanma ve isyan ifadesi; şaşırma ifadesi (HikaKad)

aba: bir tür kalın kumaş; *a. +yı yak-* “aşık olmak” < Ar. ‘*abā*’ KLTS (KayAr, HavB, SonKus, HikaKad, BirT, Kum)

abaencet: kuşaktan kuşağa < Ar. *aban* ‘*an cedd*’ > *aban+en+cet*; *aba* < Ar. *ābā* “babanın çoğul şekli”; *cet* < Ar. *cedd* MBTS (Sar)

abajur: abajur < Fr. *abat-jour* KLTS (BirT, BuEl)

aban-: abanmak, yüklenmek, yaslanmak < **aba-n-* (?) KLTS (HaBul, HikaKad, BuEl, KayAr, HavB, Sahm, Sar)

abani: abani, bir tür kumaş < ? KLTS (HikaKad)

abanoz: sıcak iklimlerde yetişen bir cins ağacın çok sert, koyu renkli, çok güzel cila kabul edilen tahtası < Fars. *ābnūs* < Yun. *ebenos* KLTS (KayAr)

abartı: abartma, mübâlağa < *abart-ı* KLTS (KargaB)

abaza: Kuzeybatı Kafkasya’da yaşayan bir halk; bu halka mensup olan kimse < GTS (BuEl, HikaKad)

abazalık: aç olma durumu < *abaza+lık*; *abaza* < *habazan*; Çingeneceden alınan *habe* “yiyecek ve içecek” kelimesinden türetildiği kabul edilmektedir) KLTS (Sar)

abdal: kalender, derviş; aklı kıt < Ar. *ebdāl* KLTS (BuEl, HikaKad)

abdest; aptes: namaz kılmak gibi ibadetleri yerine getirebilmek için dinin şart koştuğu şekilde niyet ederek vücudun belli bölümlerini yıkayarak temizlemek; mesane ve bağırsaklar yoluyla vücuttan dışarı atılan maddeler; *abdest al-* “ibadetten önce usulünce yıkanıp temizlenmek”; *abdest boz-* “dışarı çıkma ihtiyacını gidermek, ayak yoluna gitmek” < Fars. *āb-dest* “el suyu, el yıkama suyu” KLTS (HikaKad, KayAr, Sahm, LuAd, HaBul, BirT, BuEl)

abi; abe: h.a. ağabey < *ağabey* KLTS (Sahm, HikaKad, Alem, BuEl, BirT, HavB)

abide: anıt, abide < Ar. *ābide* KLTS (HikaKad, MahKa, Kum, KayAr)

abla: bir kimsenin kendisinden büyük kız kardeşi; kadınlar için kullanılan hitap sözü
 < ET. *apa* “yaşça büyük kız kardeş”ten KLTS (Sem, KayAr, HaBul, HikaKad, KargaB, BuEl, Kum, MahKa, Sar, BirT, Sahm, SonKus)

ablak: yayvan, dolgun ve geniş (yüz) < Ar. eblak “rengi alaca olan” (Kum)

abstrait: soyut < Fr. *abstrait* FS (KayAr)

abuk: *abuk sabuk* “saçma sapan, anlamsız, münâsebetsiz” < tek başına anlamı olmayan kelimelerden meydana gelmiş ikileme KLTS (Alem, MahKah)

abulabut, abullabut: hantal, kaba saba < *abulobut* < *abul abut* < **h.a.** *abur* “obur” ve *abut* “iş bilmez kimse” KLTS (LuAd, HavB)

abur cubur: rastgele yenen karışık öteberi, karmakarışık yiyecekler < **h.a.** *abur* “obur” ve tekrar kelimesi *cubur* ile KLTS (BirT)

abus: somurtkan, asık suratlı (kimse) < Ar. ‘*abūs* KLTS (HaBul, Sahm)

acaba: merak, şüphe ve tereddüt belirten soru zarfı < Ar. ‘*aceben* > ‘*acebā* KLTS (Sem, BirT, HikaKad, BuEl, KargaB, Alem, LuAd, MahKa, KayAr, HaBul, HavB, Sahm, Sar, Kum, MahKah, SonKus)

acar: tuttuğunu koparan, güçlü < Ar. *a‘cer* “kalın, kuvvetli; ham” KLTS (Alem,HavB)

acayip; acaip: garip, tuhaf, değişik < Ar. ‘*acāib* KLTS (Alem MahKa, LuAd, HikaKad, BuEl, MahKah, Sem, KargaB,HaBul, HavB, Sahm, BirT, Kum, Sar, SonKus)

acele: bir şeyi çabuk yapmaya çalışma, çabuk davranma; çabuk ve tez yapılması gereken < Ar. ‘*acele* KLTS (Alem,BirT,BuEl, HaBul, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem)

aceleci: acele eden, acele davranan, sabırsız < Ar. ‘*acele* Tü. +*ci* KLTS (HikaKad)

acem: İran’ın Hint-Avrupa ırkından olan halkı ve bu halktan olan kimse; *acem pilavı* “safran ve zencefile yapılan İran usulü pilav” < Ar. ‘*acem* “Arap ırkından olmayan kimse” KLTS (BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, MahKah, Sar, Sem)

acemce: Acem dili, Farsça < *acem+ce* KLTS (BuEl)

acemi: bir şeyin veya bir sanatın inceliklerini henüz öğrenmemiş, mesleğinde toy ve yeni olan (kimse), toy; bir yerin yabancıları olan (kimse) < Ar. ‘*acemī* “yabancıyla ilgili” KLTS (HikaKad, Sem)

acemilik: acemi olma durumu, tecrübesizlik < *acemi+lik* KLTS (BuEl, SonKus, HikaKad, Sem)

acente: nakliyat şirketleri, banka, vb. kuruluşların temsilcilikleri, başka şehirlerdeki şubeleri < İtal. *agente* KLTS (LuAd, MahKa)

acı-: (vücudun bir yeri) ağırlı olmak, ağrımak, sızlamak; başkasının durumundan üzüntü duymak, haline kederlenmek < ET *āçı-* KLTS (BuEl, BirT, HavB, HikaKad, Kum, MahKah, Sar, SonKus, MahKa, KayAr, HaBul, Alem, KargaB, Sahm, Sem)

acı: tadı ağızda yakıcı bir etki bırakan; insanda üzücü bir etki bırakan, hüznü; *acı* *acı* “sert ve keskin bir şekilde”, “hazin, üzücü, dokunaklı şekilde”; *acı çek-* “uzun süren bir ağrı ve ıstırap duymak” < ET *açığ* < *āçı-g* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

acıbadem: gülgillerden bir meyve ağacı < *acı* ve *badem* KLTS (MahKah)

acık-: açlık duymak, yemek yeme ihtiyacı hissetmek < ET *āç-* “acıkmak”tan pekiştirme ekiyle *āç-ı-k-* > *ac-ı-k-* KLTS (HikaKad, BirT, LuAd, Sahm, BuEl)

acıkla-: acıyla bağırarak, çığlık atmak, ağlamak < *acık-la-* (?) TTAS (MahKah)
[*Sütle başlayan şarapla bitirdiğimiz günler bu sabah ta ilk çığlığımdan, ilk açıklamamdan beri olup bittiler*]

acılık: acı olma durumu < *acı+lık* KLTS (SonKus)

acımasız: acıma duygusu olmayan, merhametsiz, zalim < *acı-ma+sız* KLTS (MahKa)

acımsı: tadı hafif acı olan, acıya çalan < *acı+msı* KLTS (KayAr)

acın-: üzüntü duyulmak, yerinmek < *acı-n-* KLTS (MahKah, Sahm, BirT, BuEl)

acındır-: bir kimsenin acımasına yol açmak, acıma duygusu uyandırmak < *acı-n-dır-* KLTS (Sar, LuAd, Alem, KayAr, MahKa, BuEl)

acil: çok acele, geciktirilmesi mümkün olmayan < Ar. ‘*ācil*’ KLTS (BuEl, HavB)

acilen: acil olarak, hemen, derhal, süratle < Ar. ‘*ācilen*’ KLTS (BuEl, HavB)

aciz: gücü yetmeme durumu, güçsüzlük, acizlik < Ar. ‘*acz*’ KLTS (HikaKad, BirT)

âciz; aciz: güçsüz, zayıf (kimse) KLTS; *acizleri* “bendeniz, ben” EOTS < Ar. ‘*āciz*’ KLTS (Sem, HikaKad)

âcizane: bir kimsenin kendisinden söz ederken kullandığı alçak gönüllülük ve nezaket sözü < Ar. ‘*āciz* + Fars. –*āne*’ KLTS (MahKa)

acul: çok aceleci, tez canlı, sabırsız (kimse) < Ar. ‘*acūl*’ KLTS (HikaKad)

aç-: (bir şeyi) kapalı, örtülü, kilitli veya bağlı durumdan çıkarmak; (bir işi, bir tesisi) kurup faaliyete geçirmek, herkesin istifadesine sunmak; *açtı ağzını yumdu*

gözünü “kızgınlıktan ağzına geleni söyledi” < ET *aç-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, SonKus, Sem, MahKa, KargaB)

aç: yemek yeme isteği ve ihtiyacı duyan; yoksul, muhtaç kimse, fakir; *aç gez-* “gününü, ömrünü yoksulluk içinde geçirmek”; *aç kal-* “yeterince yiyemeyip karnını doyuramamak”; *aç açık* “evsiz barksız, ihtiyacını karşılayamayacak durumda” < ET *āç* KLTS (HavB, Sar, HikaKad, KayAr, MahKah, Sem, Alem, MahKa, SonKus, LuAd, BirT, BuEl, Kum, Sahm, KargaB)

açgözlü: gözü doymayan (kimse), hırslı, haris < *aç* ve *göz+lü* KLTS (Kum, Alem)

açırcı: açma işini yapan, açan < *aç-ırcı* KLTS (BirT, BuEl)

açık: kapalı, örtülü, bağlı, katlı veya kilitli durumda olmayan, açılmış; işler durumda olan, çalışır ve istifadeye hazır vaziyette bulunan; *açık açık* “açıkça, doğrudan doğruya”; *açık hava* “kapalı olmayan temiz havalı yer” < *āç-ık* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

açıkça: açık olarak, gizli bir tarafı kalmaksızın, alenen < *açık+ça* KLTS (Alem, BirT, Kum, MahKah, BuEl, HikaKad, HaBul, KayAr, Sem, SonKus)

açıkçası: doğrusu, daha doğrusu < *açık-ça-sı* KLTS (HaBul, KayAr, Sem, SonKus)

açıkgöz: her fırsattan kurnazca faydalanmasını bilen, işini bilir kimse, uyanık, kurnaz < *açık* ve *göz* KLTS (HaBul)

açıkgözlük: açıkgöz olma durumu, uyanıklık, kurnazlık < *açıkgöz+lük* (BirT, LuAd)

açıkla-: açıkça meydana koymak, belirtmek; iyi anlaşılmamış veya yanlış anlaşılmuş bir meseleyi anlaşılır duruma getirmek, izah etmek < *açık+la-* KLTS (HaBul, BuEl, HikaKad, Alem, KayAr)

açıklama: açıklamak işi, izah; < *açıkla-ma* KLTS (KargaB, KayAr, BuEl, SonKus, MahKah)

açıklık: (sözlü veya yazılı ifadede) maksadın kolay anlaşılır olması durumu, vuzuh; boş bırakılmış yer, alan < *açık+lık* KLTS (BuEl, SonKus, HikaKad)

açıl-: kıydan uzaklaşmak, açık denize doğru gitmek; kapalı, örtülü, kilitli, bağlı, toplu veya katlı durumdan çıkarılmak, açık hale getirilmek < *aç-ıl-* KLTS (LuAd, BuEl, SonKus, Alem, HavB, Sahm, Sar, Kum, MahKa, MahKah, Sem, BirT, LuAd, HikaKad, KargaB, HaBul)

açılış: açılmak işi < *açıl-ış* KLTS (BuEl, HikaKad)

- açlık:** aç olma, acıkma durumu; yoksulluk; *açlıktan bayıl-* “çok fazla acıkmak”; *açlıktan kırıl-* “kıtlıktan, yiyecek bulamamak yüzünden hayatları tehlikeye girmek, ölmek” < *aç+lık* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- açtır-** : açmak işini başkasına yaptırmak, açmasına sebep olmak < *aç-tır-* KLTS (HikaKad, LuAd, HaBul, Alem, Sahm, Sem)
- ad:** varlıkları birbirinden ayırmaya, tek tek veya cins cins karşılamaya yarayan kelime, isim; *ad tak-* “(bir kimseye, bir nesneye) kendi adının dışında ikinci bir isim vermek, lakap takmak” *adı -A çıkmak:* “belli bir nitelikle tanınır olmak” < ET *āt* KLTS (HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, HavB, Sar, SonKus, Alem, Sahm, BuEl, MahKa, MahKah, BuEl)
- ada:** her tarafı su ile çevrili kara parçası, cezire (KLTS) < **ātağ* TDBUÜ (Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KargaB, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- adacık:** küçük ada < *ada+cık* KLTS (BirT)
- adaçayı:** yaprakları kurutulup çay gibi haşlanıp içilen, bazı türleri süs bitkisi olarak yetiştirilen çok yıllık odunsu bitki; bu bitkinin yapraklarının haşlanmasıyla elde edilen bir içecek, bir nevi çay < *ada* ve *çay+ı* KLTS (SonKus, BirT, BuEl, Sahm)
- adale:** kas < Ar. ‘*adāle* KLTS (Alem, BuEl, HavB, HikaKad, KayAr, MahKah, Sahm, Sar, SonKus)
- adaleli;** *adeleli:* kasları gelişmiş < *adale+li* KLTS (HaBul, LuAd, MahKa, Sar)
- adalet:** hak ve hukuka uyma, herkesin hakkını gözetme, doğruluktan ayrılmama; bir toplumda yasa ve düzen yoluyla hakların karşılıklı olarak korunması ve dengeli tutulması < Ar. ‘*adālet* KLTS (Alem, MahKa, BuEl)
- adalı:** Marmara Denizi’nin İstanbul’a yakın adalarından birinde oturan (kimse) < *ada+lı* KLTS (BirT, Sahm, KargaB)
- adam:** erkek; (bir yerde) hizmet gören, iş yapan kimse; *adam alma-* “boş yer kalmayacak şekilde dolmak, çok kalabalık olmak”; *adam ol-* “şahsiyet sahibi ve iyi insan olmak” < Ar. *ādem* TVETTL (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- adamakıllı:** tam gerektiği gibi, mükemmel şekilde, iyice, enikonu; çok, haddinden fazla, aşırı derecede < *adam* ve *akıllı*’dan (?) KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

adamlık: insana yakışır durum ve hareket, insanlık, insaniyet < *adam+lık* KLTS (LuAd, HikaKad)

adaptasyon: uyarlama < Fr. *adaptation* KLTS (HikaKad)

adapte: belirli şartlara uydurulmuş, adaptasyon yoluyla elde edilmiş; *adapte et-* “uyarlamak” < Fr. *adapté* KLTS (BuEl, HikaKad, SonKus)

addet-: saymak kabul etmek < Ar. ‘*add* “sayma” ve Tü. *et-* KLTS (HikaKad, MahKah, BuEl, Kum, KargaB, BirT)

adet: herkes tarafından uyulan durum, olagelmiş, alışılmış şey, görenek, usul < Ar. ‘*ādet* KLTS (Sahm)

adet: sayı; tane < Ar. ‘*aded* KLTS (KayAr, Sem, BirT, BirT, MahKah, KargaB, BuEl, Sahm, BirT, HaBul, BirT, Kum, HavB, HikaKad, LuAd, Sar)

adeta: bayağı, basbayağı, sanki, neredeyse < Ar. ‘*ādeten* > ‘*ādetā* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

adım: bir ayağın kaldırılıp az ileride yere basılmasından ibaret olan yürüme hareketi; aşama, merhale, safha; *adım at-* “yürümek”; *adım adım* “ağır ağır, yavaş yavaş” < ET **āt-* “adım atmak, yürümek”ten **āt-ı-m* KLTS (HaBul, HikaKad, LuAd, SonKus, BuEl, Kum, MahKa, Sahm, Sem, Sar, Alem, KayAr, BirT, HavB, MahKah, KargaB)

adımla-: bir yerde dolaşmak, gezinmek < *adım+la-* KLTS (Sem)

adi: bayağı, değersiz, niteliksiz; kötü, aşağılık; *adi gün* “resmi tatil ve bayram günlerinin dışında kalan günler için kullanılır” < Ar. ‘*ādī* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

adileş-: niteliği bozulmak, kalitesi düşmek < *adi+leş-* KLTS (HaBul)

adilik: adi olma durumu, bayağılık, seviyesizlik, pespayelik < *adi+lik* KLTS (BuEl, MahKah, HikaKad, SonKus)

adisababa; *adis ababa:* bir zamanlar İstanbul kahvelerinde oynanan bir tür kâğıt oyunu ES < *yer adından* Amhara Dili *adis abäba* AB (LuAd, HavB)

adlandır-: (birine veya bir şeye) ad vermek, isim koymak < *ad+lan-dır-* KLTS (HikaKad)

adlandırıl-: bir ad verilmek, isimlendirilmek < *adlandır-ıl-* KLTS (KayAr, HikaKad)

- adli:** adliyeye, mahkeme ve dava işlerine ait; *tıbbi adli* “adli tıp, adalet teşkilatına yardımcı olan tıp dalı” < Ar. ‘*adlī*’ KLTS (MahKa, Sahm)
- adliye:** adalete ve hukuka ait işlerle uğraşan resmi teşkilat < Ar. ‘*adliyye*’ KLTS (HikaKad, LuAd, MahKah, Sahm, MahKa, BuEl)
- adres:** bir kimsenin geçici veya sürekli oturduğu ya da kendisini arayanların bulabilmesi için gösterdiği yer; bir kimsenin adını, soyadını ve oturduğu yeri gösteren yazı < Fr. *adresse* KLTS (KayAr, KargaB, HikaKad, MahKa)
- af:** suç, kusur ve hatayı cezalandırmama, bağışlama; suçlunun cezasını indirme veya tamamını bağışlama; *af buyurun* “söylenecek sözden önce kullanılan “affedersiniz” manasında nezaket sözü” *af dile-* “özür dilemek” < Ar. ‘*afv*’ > ‘*aff*’ KLTS (HikaKad, Sahm, HavB, KargaB, KayAr, BuEl, SonKus, MahKa)
- afacan:** yaramaz, çok hareketli, ele avuca sığmaz < Fars. *āfet-i cān* “kalp ağrısına sebep olan”dan KLTS (HaBul, Sem, HikaKad)
- afalla-:** şaşkınlığa düşmek, şaşkınlıktan sersemlemiş gibi olmak, şaşırmak < *afal+la-* (KLTS); *afal* < *afal* “alılık” TVETTL (Kum, HikaKad, BirT, BuEl, LuAd)
- afat:** âfetler, musibetler, belâlar < Ar. *āfāt* KLTS (HavB)
- afarin:** beğenme, takdir, teşvik duygularını anlatmak için kullanılır; yaşa, var ol, bravo! < Fars. *āferīn* KLTS (Sahm, SonKus, HaBul, HikaKad, Sar, BirT, HavB, BuEl)
- afet:** önlenmesi elde olmayan büyük felaket, bela, musibet < Ar. *āfet* KLTS (BirT)
- affedil-:** bağışlanmak < *affet-i-l-* KLTS (HavB)
- affet-:** (günah, kabahat, suç veya kusuru) bağışlamak; hoşgörü ile karşılamak, hoş görmek; *affedersin – affedersiniz* “özür dilemek için kullanılan nezaket sözü; karşısındakinin görüşüne uymayan bir fikir öne sürerken, yanıldığını belirtirken vb. durumlarda kullanılır” < Ar. ‘*afv*’ > *aff* ve Tü. *et-* KLTS (BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem)
- afi:** çalım, caka, gösteriş; *afi kes-* “gösteriş yapmak, caka satmak” < Yun. *afi* KLTS (BirT)
- afili:** gösterişli, çalımli, fiyakalı < *afi+li* KLTS (LuAd, HavB)
- afiş:** herkesin görebileceği yerlere yapıştırılan duvar ilanı < Fr. *affiche* KLTS (HikaKad, BuEl, Kum, HavB)
- afişçilik:** afiş yapma veya asma işi < *afiş+çi+lik* GTS (Alem)

afiyet: sağlık, sıhhat, sağlığın verdiği rahat ve huzur; *afiyet (şeker) olsun* “bir şey yiyip içene, ‘Yediđin yarasın.’ anlamında söylenen söz” < Ar. *‘āfiyet* KLTS (Alem, HikaKad, BuEl, BirT, KargaB, Kum)

aftos: metres, dost, oynaş < Yun. *aftós* KLTS (KayAr, LuAd)

afyon: haşhaş kapsüllerinden sızan sütün pıhtılaşmasıyla elde edilen ve içinde morfin, kokain gibi uyuşturucular bulunan madde; *afyon çek- (yut-)* “uyuşturucu ve keyif verici olarak afyon kullanmak” < Fars. *efyūn* < Yun. *opion* KLTS (Alem, BuEl, HikaKad, MahKah, Sahm, LuAd)

afyonlu: içinde afyon bulunan; afyon yutmuş gibi dalgın ve uyuşuk olan < *afyon+lu* KLTS (Sem)

agâh: haberi olan (kimse), haberli, haberdar; *âgâh ol-* “haberdar olmak, öğrenmek, vâkıf olmak” < Fars. *âgâh* KLTS (BirT, Sahm)

ağ: iplik, sicim veya tel gibi malzemeden kafes şeklinde örölmüş, göz göz seyrek örgü; şekil bakımından delik delik, göz göz olan, fileye benzer şey; *ağ çekmek (kaldırmak, toplamak)* “balık avlamak maksadıyla denize bırakılmış olan ağı sudan çıkarmak”; *ağ atmak (kurmak, sermek, serpmek)* “balık avlamak için denize ağ bırakmak” < ET *āg* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sar, Sem, SonKus, Sahm, Alem)

ağa: genellikle köy ve kasabalarda sözü geçen, nüfuzlu, zengin kimse; Osmanlı askeri ve idari teşkilatında bazı mevki ve rütbe sahiplerine verilen unvan < Moğ. *ākā* KLTS (BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

ağababa, ağbaba: yaşlı başlı, oturaklı, baba mevkiinde olan kimse; **h.a.** büyükbaba, dede < *ağa* ve *baba* KLTS (Alem, HikaKad)

ağabey: erkek isimlerinden sonra kullanılan unvan sözü; erkekler için kullanılan hitap sözü < *ağa* ve *bey* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

ağabeylik: ağabey olma durumu; *ağabeylik et- (yap-)* “bir kimseye ağabey gibi davranmak, onu korumak, gözetmek < *ağabey+lik* KLTS (Kum)

ağaç: ağaç; *ağaç altı* “gölgelek yer” < ET *yığaç - ığaç* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

ağaççileği: çalı şeklinde bir bitkinin güzel kokulu, kırmızı renkli, tatlı ve pastalarda kullanılan, çileğe ve böğürtlene benzer meyvesi, ahududu, frambuaz < *ağaç* ve *çilek+i* (t.3.k.i.e) KLTS (Alem, BuEl)

ağaçlı: ağacı olan < *ağaç+lı* GTS (Alem, BuEl, HikaKad, SonKus, Sahm)

ağaçlık: ağaçların toplu olarak bulunduğu küçük arâzi, koru < *ağaç+lık* KLTS (Sahm, SonKus, HikaKad, MahKah)

ağaçsız: ağacı olmayan < *ağaç+sız* KLTS (Alem, HaBul, HavB, Sar, BuEl, HikaKad, LuAd)

ağar-: (saç, sakal, bıyık için) kırışmak, ak duruma gelmek; (tan yeri için) aydınlanmak, şafak sökmek, sabah olmaya başlamak < ET *ākar-* < *āk+ar-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

ağdalaş-: ağda durumuna gelmek, koyulaşıp mâcun hâlini almak < *ağda+laş-* (KLTS) ; *ağda* < Ar. (Suriye diyalekti) '*akīda* TVETTL (Sahm)

ağdalı: yapışkan ve ağda kıvamında olan < *ağda+lı* KLTS (BirT, HavB, BuEl)

ağıl: koyun, keçi gibi küçükbaş hayvanların gecelediği, etrafı çevrili, üstü açık yer < ET *ağıl* < ? KLTS (MahKah)

ağır: tartıda çok gelen, yerinden kaldırılması, taşınması güç olan; hareketsiz, durgun, yavaş; *ağır ağır* “yavaş yavaş, acele etmeksizin”; *ağır bas-* “buyruğunu yürütecek güçte olmak, sözünü geçirmek” < ET *ağır* < *ağ-* “yükselmek, ağır gelmek” KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

ağırbaşlı: davranışları ölçülü, akli başında ve düşünceli, temkinli, ciddi < *ağır* ve *baş+lı* KLTS (BuEl, HavB, HikaKad, Kum, Sar, SonKus)

ağırbaşlılık: ağırbaşlı olma durumu, olgunluk, ciddiyet, temkin < *ağırbaşlı+lık* KLTS (SonKus)

ağırceza: ölüm cezası, ağır hapis vb. gibi suçlarla ilgili hususlara bakan adli teşkilat < *ağır* ve *ceza* (MahKa)

ağırlaş-: ağırlığı artmak, ağır duruma gelmek; hareketi yavaşlamak < *ağır+laş-* KLTS (Alem, Sem, SonKus)

ağırlaştır-: yavaşlatmak; ağırlığını arttırmak, daha ağır duruma getirmek < *ağırlaştır-* KLTS (Sar, Sem)

ağırlık: bir cismin zerrelere üzerinde yer çekiminin meydana getirdiği kuvvetlerin toplamı; vücutta veya vücudun herhangi bir yerinde hissedilen sıkıntı verici

durum, rahatsızlık duygusu < *ağır+lık* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, KayAr, Kum, MahKah, Sahm, Sem, SonKus)

ağırlıksız: ağırlığı olmayan < *ağırlık+sız* KLTS (BuEl, SonKus)

ağız: yüzün ön aşağı kısmında yer alan, yemeye, içmeye, nefes alıp vermeye, ses çıkarmaya, konuşmaya yarayan boşluk; bir akarsuyun denize veya göle döküldüğü yer, kavşak; *ağız (ağzını) ara- (yokla-)* “ birinin niyetini, düşüncesini doğrudan doğruya sormayıp dolaylı bir şekilde öğrenmeye çalışmak; *ağızdan ağza dolaş-* “herkes tarafından sözü edilmek, dillerde dolaşmak” < ET *ağız* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

ağızlı: ağız herhangi bir biçimde olan; herhangi bir söyleyiş tarzı kullanarak konuşan (insan) < *ağız+lı* KLTS (HavB, LuAd, Sahm)

ağızlık: sigara içmeye yarayan çubuk şeklinde alet < *ağız+lık* KLTS (HikaKad, Kum, HikaKad)

ağla-: acı, keder, pişmanlık ve bazen de sevinçten göz yaşı dökmek; üzülmek, üzüntü çekmek, kederlenmek < ET *yığla- – ığla-*; ses taklidi kelime KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

ağlamaklı: ağlayacak gibi, nerdeyse ağlayacak durumda, çok üzgün < *ağla-mak+lı* KLTS (BirT, BuEl, HavB, Kum, SonKus, HaBul, HikaKad)

ağlaş-: birlikte ağlamak < *ağla-ş-* KLTS (MahKah)

ağlat-: birinin ağlamasına sebep olmak, üzmek, kederlendirmek < *ağla-t-* KLTS (Kum, BirT, Sahm, HikaKad, MahKah, Sem, Kum, Kum, BuEl)

ağna-: (ağ.) anlamak < ET *aη+la-* < *aη* “zihin, zeka” TVETTL (MahKa)

ağnat-: (ağ.) anlatmak < ET *aη+la-t-* TTAS (MahKa)

ağrı-,ağır-: (vücudun herhangi bir yeri) ağırlı olmak, insana ıstırap ve acı vermek < ET *ağrı-* < *ağır+ı-* KLTS (BirT,BuEl, HaBul,KayAr,Sar,Sem,Alem)

ağrı: vücudun herhangi bir yerinde derinden hissedilen sürekli acı ve ıstırap, sızı < ET *ağrığ* < *ağrı-* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, KayAr, MahKah, Sar, Sem)

ağrıt-: ağrmasına sebep olmak, acıtmak < *ağrı-t-* KLTS (KayAr)

ağustos: yılın, temmuzla eylül ayları arasındaki 31 gün çeken sekizinci ayı, yaz aylarının üçüncüsü < Yun. *águstos* < Lat. *augustus* KLTS (MahKah, Sar, BirT, BuEl, HikaKad)

- ağustosböceği:** yaz sonunda hep aynı tonda kesik kesik öten böcek, orak böceği < *ağustos* ve *böcek+i* (t.3.k.i.e.) KLTS (Sar, SonKus, Kum)
- ağyar:** konu dışı kalanlar, ilgili olmayanlar; başkaları < Ar. *ağyār* KLTS (HikaKad, HavB)
- ah;** *ahh:* kullanıldığı yere ve sesin tonuna göre, bir acıyı, ağrı, ıstırap, pişmanlık, acıma, özlem, ümitsizlik, hayranlık vb. duyguları ifade eder < ses taklidi ortak kelime KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- aha:** işte, orada, hemen şurada, bu; hayret, korku, keder, sevinç, kızgınlık, alay bildiren ünlem < ses taklidi kelime TTAS (BirT, Kum, MahKah)
- ahali:** bir memleket, şehir veya semtte oturanların, yaşayanların hepsi; bir yerde toplanmış olan kalabalık, halk < Ar. *ehālī* (BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, MahKa, Sahm, Sar)
- ahbap:** dost, bildik, tanıdık, dostlar; tanıdık olmayan birine seslenirken kullanılan hitap sözü; ahbap ol- “dostluk kurmak” < Ar. *aḥbāb* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- ahbapça:** ahbap gibi, dostça, samimi bir şekilde < *ahbap+ça* KLTS (BuEl, HikaKad, Sem)
- ahbaplık:** dostluk, arkadaşlık, aşinalık; *ahbaplık et-* “dostluk, arkadaşlık etmek; sohbet etmek, şundan bundan konuşmak” < *ahbap+lık* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, Sahm, Sem, SonKus)
- ahenk:** renkler, duygular, bir bütünü teşkil eden parçalar arasındaki uygunluk, uyum, düzen; kulağa hoş gelen ses uygunluğu; *ahengini boz-* “ağzının tadını kaçırmak, dirliğini düzenini bozmak < Fars *āheng* KLTS (BirT, Sar, HikaKad, BirT, HikaKad, HaBul, LuAd)
- ahenksiz:** ahengi bulunmayan, kulağa hoş gelmeyen (ses) < *ahenk+siz* KLTS (BirT)
- ahenktar;** *ahenkdar:* kulağa, göze veya ruha hoş gelecek düzende (ses, renk, hareket, vb.) < *ahenk+tar* KLTS (HikaKad, LuAd, MahKa)
- ahfat:** torunlar < Ar. *āḥfad* KLTS (Sahm)
- ahır:** büyükbaş hayvanları barındırmaya yarayan üstü kapalı yer < Ar. *āḥūr* KLTS (BirT, BuEl, HavB, HikaKad, Sahm, Sem)

ahlak: insandaki iyi veya kötü huylar, tabiat; bir toplumda kişilerin davranışlarını düzenleyen ve herkesin uyması gereken kurallar < Ar. *aḥlāk* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, KayAr, Kum, Sahm, Sem)

ahlakçı: ahlak ilmiyle uğraşan kimse < *ahlak+çı* KLTS (BuEl)

ahlaki: ahlakla ilgili; ahlaka uygun, etik < Ar. *aḥlākī* KLTS (BuEl, Sahm)

ahlaklı: iyi ahlak sahibi, ahlak kurallarına bağlı (kimse), dürüst < *ahlak+lı* KLTS (BirT, HikaKad, Sahm)

ahlaksız: davranışları ahlak ve namus kurallarına aykırı olan kimse; kötü huylu, geçimsiz, huysuz (kimse) < *ahlak+sız* KLTS (BirT, HaBul, KargaB, BuEl, KayAr, Sahm, MahKah, KayAr, Kum)

ahlaksızlık: ahlaksız olma durumu; ahlaksızca davranış < *ahlaksız+lık* KLTS (BuEl, HikaKad, KayAr, BuEl, KayAr, HikaKad, BuEl, BuEl, KayAr)

ahmak: akli kıt, anlayışsız (kimse), beyinsiz, bön < Ar. *aḥmaḳ* KLTS (BuEl, HavB, Kum, Sem, HikaKad)

ahret: *h.a.* ahiret, dini inanca göre ölümden sonra gidilecek ve hesap verilecek olan alem, öbür dünya < Ar. *āḥiret* KLTS (HavB, HikaKad, Sar)

ahşap: tahtadan, ağaçtan yapılmış < Ar. *aḥşāb* KLTS (BirT, HavB, LuAd, MahKah, Sem, BuEl, KayAr, MahKa, HikaKad)

ahtapot: sekiz ayaklı, ayaklarında vantuzlar bulunan, kabuksuz bir cins deniz hayvanı < Yun. *octo podos* “sekiz ayak” KLTS (BirT, BuEl)

ahududu: böğürtlene benzeyen, çalı gibi dikenli bitkinin meyvesi < *dut* kelimesiyle yapılmasıyla birlikte baştaki şekil açıklanamamaktadır KLTS (HavB)

ahval: olaylar, hadiseler, olup bitenler; durum, vaziyet, hal < Ar. *aḥvāl* KLTS (HikaKad, MahKa, BirT, HikaKad)

aidat: dernek, kuruluş, vb. yerlere belli zamanlarda ödenen para < Ar. *ā'idāt* KLTS (HikaKad)

aile: aile < Ar. *ā'ile* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

ait: konusunda, hakkında, dair; ilgilendiren, ilgili < Ar. *ā'id* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, Kum, MahKa, Sahm, Sar, SonKus)

ak-: (sıvılar veya ufak taneli maddeler için) bulunduğu yerden daha alçak bir yere gitmek; süzülme, kaymak, kayarak geçmek; *akıp git-* “bitip tükenmek, geçip gitmek, yok olmak”; *akan (akar) sular durur* “itiraz edilemeyecek sözler ve durumlar karşısında, ‘Artık yapılacak, söylenecek bir şey yok’ anlamında

- kullanılır” < ET *ak-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus, HaBul)
- ak:** ak; duru, lekesiz, temiz; *akla kararı seç-* “(bir işi halledinceye kadar) çok güçlük çekmek, çok uğraşmak”; (*saçına, sakalına*) *ak düş-* “(saçı sakalı beyazlaşmaya başlamak; yaşlanmak” < ET *āk* (Alem, HaBul, HikaKad, MahKa, Sar, SonKus, MahKah, Sahm, BuEl, HaBul, KargaB, KayAr, LuAd)
- akabinde:** hemen arkasından, ardından < iyelik ve bulunma hali eklerinin kalıplaşmasıyla *akab+i+n+de* (KLTS); < Ar. ‘*akib* “topuk” TVETTL (HaBul, Sahm)
- akademi:** üniversite seviyesindeki bazı yüksek okullara verilen isim < Fr. *académie* < Yun. KLTS (HikaKad, KargaB, HaBul)
- akademik:** akademi seviyesinde, bilimsel ve ciddi (eser, çalışma, vb.) < Fr. *académique* KLTS (HikaKad, BuEl)
- akağa:** Osmanlı sarayında Enderun’a ait bazı işlerde kullanılan, doğuştan erkeklikten mahkum, beyaz ırktan harem ağası < *ak+ağa* KLTS (HikaKad)
- akarsu:** nehir, dere, çay, ırmak gibi devamlı akıp giden su < *akar* ve *su*; *akar* < isim fiil ekinin kalıplaşmasıyla *ak-ar* KLTS (BirT, Sahm, BirT, HikaKad, Sem, Sahm, BirT)
- akasya:** yurdumuzda gölge ve süs ağacı olarak yetiştirilen, salkım ağacı da denen, sarkık salkımlar halinde kokulu çiçekli bir ağaç, bir çeşit yalancı akasya < Fr. *acacia* < Lat. < Yun. KLTS (BuEl, Kum, Sem, Alem, HavB)
- akbaba:** dağlık yerlerde yaşayan, yüksekte uçan, leş artıkları ile beslenen yırtıcı kuş < *ak* ve *baba* kelimelerinden gelebileceği gibi Arapça ‘*ukāb*’dan halk etimolojisiyle ortaya çıkmış olabilir KLTS (HikaKad)
- akborsa:** normal (fiyat), karaborsa olmayan < *ak* ve *borsa* (BuEl, HavB) “Lakin; mevsim değişir, karaborsa yerini *akborsa* alır, eldeki stok fiyatlar düşük kalır. Heyecanlanır, hırsa kapılır, şoke olur” (Şenkaya, [28.10.2009]); “Sende, senin anlayışında karakol var, akkol yok; karamsarlık var, akımsarlık yok; karabasan var, akbasan yok; karavana var, akvana yok; karabaş var, akbaş yok; karanlık var, akanlık yok; karaborsa var, *akborsa* yok, karalama var, aklama yok.” (Yatan, [28.10.2009])
- akciğer:** göğüs boşluğunda bulunan, nefes alıp vermeye yarayan organ < *ak* ve *ciğer* KLTS (BirT)

akça: beyazımsı; akça pakça “beyaz tenli, güzelce, temiz (kadın)” < *ak+ça* KLTS (Kum, MahKah)

akdedil-: (ittifak, sulh, konferans, vb.) yapılmak, düzenlenmek < Ar. ‘*akd* ve Tü. *et-il-* (BuEl)

akıbet: daha önce yapılan şeylere göre varılan sonuç; insanın başına gelebilecek hal, karşılaşılabilecek durum; (*-nin*) *akibetine uğra-* “aynı kötü duruma düşmek” < Ar. ‘*ākibet* KLTS (HikaKad, Sem, HikaKad)

akıl: düşünme, anlama, kavrama ve davranışlarını ayarlama melekesi, us; hafıza, hatır; *akıl (akıl sır) erme-* “kolayca kavranılıp anlaşılamamak, sırrı akılla çözülememek”; *akıl et-* “(yapılacak şeyi, alınacak tedbiri) vaktinde düşünmek, düşünebilmek” < Ar. ‘*akl* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

akıllan-: çeşitli tecrübeler geçirdikten sonra ders alıp akıllı ve tedbirli davranır olmak < *akıl+lan-* KLTS (MahKa, Sem)

akıllı: akılı doğruyu görecekt ve ona göre davranacak, gerekeni yapacak derecede olan < *akıl+lı* KLTS (HaBul, KayAr, Kum, Sahm, KargaB, MahKah, Sem, BuEl, LuAd, HikaKad)

akıllılık: akıllı olma durumu < *akıl+lı* KLTS (BuEl, SonKus)

akılsız: akılı yetersiz olan, beyinsiz < *akıl+sız* KLTS (KayAr, MahKah, SonKus)

akılsızlık: akılsız olma durumu, budalalık < *akılsız+lık* KLTS (BuEl, KayAr)

akın: bir şeyin kalabalık ve yoğun bir halde gelişı veya gidişı; *akın akın* “durmadan, arkası kesilmeden” < *ak-ı-n* KLTS (Kum, MahKah, Sahm, Sar, BirT, Sem, BuEl, SonKus)

akıncı: düşman ölkelerine akın yapan savaşçı < *akın+cı* KLTS (MahKah)

akıntı: nehir veya deniz suyunun hızla bir yöne gitmesi, yer değıştirmesi, cereyan; *akıntıya kapıl-* “suların şiddetli akışı ile sürüklenmek” < *ak-ı+ntı* < *ak-ı+n+tı* KLTS (Alem, BuEl, HavB, HikaKad, KayAr, LuAd, MahKah, Sahm, Sem, SonKus)

akış: akmak işi, cereyan < *ak-ış* KLTS (HikaKad, LuAd)

akıt-: (sulu veya ufak taneli maddelerin) bulunduğı yerden başka bir tarafa doğru gitmesini, akmasını sağlamak < *ak-ı-t-* KLTS (KayAr, MahKa, HavB)

akik: üzerine mühür kazılan, yüzük taşı ve tespih yapılan kıymetli süs taşı < Ar. ‘*akik* KLTS (BirT, HikaKad, KayAr, Alem, BuEl)

akis: bir şeyin karşıtı, zıddı, tersi; ses ve ışık dalgalarının bir cisme çarpıp geri dönmesi ve bunun sonucunda duyulan ses, görülen ışık, yankı, yansı < Ar. *'aks* “tersine çevirme” KLTS (MahKa, HaBul, Kum, Sem, HikaKad, MahKah, BuEl)

akit: yazılı anlaşma, sözleşme, kontrat < Ar. *'akd* KLTS (MahKa)

akhselim: sağduyu < Ar. *'akl* ve *selīm* KLTS (BuEl)

akli: akılla ilgili, akla dayanan < Ar. *'aklī* KLTS (Sahm)

aklü iz'an: akıl ve kavrayış (EOTS) < *'akl u 'izan*, bk. *akıl*; *izan* < Ar. *iz'ān* KLTS (HikaKad)

akordeon: körüklü, elde taşınabilen, tuşlu bir müzik aleti, armonika < Alm. *akkordion* KLTS (Sar)

akordiyoncu; akordeoncu: akordeon çalan kimse < *akordeon+cu* KLTS (Sar, HaBul)

akraba: aralarında kan bağı bulunan kimseler; evlilik yoluyla aralarında bir ilişki, bir yakınlık doğan kimseler, hısımlar < Ar. *akribā* KLTS (Alem, BirT, HaBul, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, SonKus, LuAd, BuEl)

akrabalık: akraba olma durumu; yakınlık, benzerlik < *akraba+lık* (HaBul, HikaKad, KargaB)

akran: aynı yaşta olanlar; yaşıt < Ar. *akrān* (MahKah)

akropol: Eski Yunan şehirlerinde yüksek bir tepede kurulan, içinde saray ve tapınaklar bulunan iç kale < Fr. *acropole* < Yun. KLTS (Kum, HikaKad, BuEl, Sar)

aksa-: bir ayağın kısa veya sakat olması sebebiyle hafifçe topallamak; iyi ve düzenli gitmemek, kesintiye uğramak (KLTS) < ET *aḥsa-* TVETTL (HavB, Kum, KayAr)

aksak: iyi işlemeyen, iyi gitmeyen, düzensiz < ET *aḥsak* < *aḥsa-* KLTS (Alem)

aksam: kısımlar, bölümler < Ar. *akṣām* KLTS (MahKa, BuEl, Sem, SonKus, BirT, HikaKad)

aksan: kelimeleri söyleyiş tarzı, şive < Fr. *accent* < Lat. (HikaKad)

aksantonikli: vurgu < Fr. *accent tonique* + Tü. *li* ; Türkçe sözlüklerde rastlanmayan bu sözcük Sait Faik'in üretimi olabilir BFTS (Sem)

aksat-: bir işin gecikmesine, düzenli yürümemesine sebep olmak < *aksa-t-* KLTS (Sar)

akset-: ulaşmak, duyulmak (GTS); yayılmak; etrafa taşmak (KLTS) < Ar. *'aks* ve Tü. *et-* KLTS (Sem, HikaKad)

aksettir-: (üzerine çarpan ses ve ışık dalgalarına) geriye doğru yön değiştirmek, duyulmasına, görülmesine sebep olmak; dile getirmek < *akset-tir-* KLTS (Sem, HikaKad, KayAr, Sem, HikaKad, MahKa)

aksır-: hapşırmaq < ses taklidi k. < *akıs+ı+r-* (KLTS) < ET *asur-* TVETTL (HikaKad, KayAr, Sem)

aksırık: hapşırık < *aksır-ı-k* KLTS (HikaKad, KayAr)

aksırış: aksırma işi < *aksır-ış* GTS (KayAr)

aksi: ters, zıt, aykırı; huysuz, hırçın; *aksi şeytan* “ bir iş yolunda gitmediği zaman ‘ne aksilik, ne terslik’ anlamında kullanılır”; *aksi takdirde* “yoksa, eğer öyle değilse, öyle olmazsa” < Ar. ‘*aks*’ten ‘*aksī*’ KLTS (MahKah, KayAr, Sem, HikaKad, BuEl, HaBul)

aksileş-: huysuzluk, aksilik etmek, ters davranmak < *aksi+leş-* KLTS (Sem)

aksilik: terslik; ters davranma, huysuzluk, hırçınlık; *aksilik et-*: “güçlük çıkarmak, aksi davranmak” < *aksi+lik* KLTS (KargaB, Alem, BirT, HaBul)

aksine: tersine < iyelik ve yönelme ekinin kalıplaşmasıyla *aks+i+n+e* KLTS (HavB, HikaKad, KayAr, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus, BirT, BuEl)

aksisada: yankı < Ar. ‘*aks* ve *şadā*’ (BuEl)

aksülamel: karşı hareket, tepki < Ar. ‘*aksü*’- ‘*amel*’ KLTS (Kum, Sem)

akşam; *aḥşam*: güneşin batma zamanı, günün sonu; gece; *akşamı bul-* “bir yerde akşam olana kadar oyalanmak”; *akşamları* “ akşam vakitlerinde, her akşam (KLTS) < ET *aḥşam* (kelime Soğdca’dan gelmiştir) TVETTL (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

akşamcı: her akşam içki içme alışkanlığı olan kimse < *akşam+cı* KLTS (MahKa, Sahm, BuEl)

akşamki: akşam olan, akşam yapılan < *akşam+ki* KLTS (Alem, HaBul, HavB, LuAd, MahKah, Sar, Sem, BirT, Kum, Sahm, HikaKad, KayAr, BuEl)

akşamleyin: akşam vakti, akşam üstü < *akşam+layın* KLTS (HaBul, HavB, Sem, KayAr, MahKah)

akşamüstü: günün ikindiden sonraki ve güneşin batmasından az önceki vaktinde < *akşam* ve *üst+ü* (t.3.k.i.e.) KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

- aktar-:** (bir şeyi) bir yerden bir yere, geçirmek, dökmek, taşımak; kiremitleri elden geçirip düzeltmek, kırıklarını değiştirmek < ET *ahtar-* – *ağtar-* “bir şeyi çevirmek, devirmek” KLTS (MahKa, BuEl, MahKah, Alem, Kum, HaBu)
- aktar:** baharat, ot, ev ilaçları, iğne, iplik gibi ufak tefek şeyler satan kimse < Ar. *‘aṭṭār’* dan benzeşmezlik yoluyla KLTS (HikaKad)
- aktarıl-:** (bir madde, bir eşya) bir yerden bir yere geçirilmek, dökülmek, taşınmak < *aktar-ı-l-* KLTS (HikaKad, HikaKad, HikaKad, Sar, KayAr)
- aktaritesi:** anlamı bağlamdan anlaşılmamaktadır, aksam (?) < [*Şimdi bakın, radyo aktaritesi içinde parıl parıl parlayan alaminyum bile varmış halbuki bu suda, beyefendi.*] (SonKus)
- aktarma:** aktarmak işi, taşıma; aktarma yap- “yolculukta bir araçtan diğerine geç-“ < *aktar+ma* KLTS (BirT, SonKus, BuEl)
- aktör:** sahne veya perde için yazılan eserlerde rol alan erkek oyuncu; içten ve olduğu gibi değil şartların gerektirdiği gibi hareket eden, kendini olduğundan başka gösteren kimse < Fr. *acteur* < Lat. KLTS (BuEl, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, Sem)
- aktörlük:** aktör olma durumu; sahne veya perde oyunculuğu < *aktör+lük* KLTS (Kum)
- aktris:** sahne veya perde için yazılan eserlerde rol alan kadın oyuncu < Fr. *actrice* KLTS (MahKa)
- aktüel:** güncel < Fr. *actuel* KLTS (HikaKad)
- akvaryum:** akvaryum < Fr. *aquarium* KLTS (MahKah)
- al-:** almak; *al benden de o kadar* “ben de aynı şekilde düşünüyorum, aynı durumdayım”; *al takke ver külah* “çok laubali ve senli benli olmayı anlatır” < ET *al-* KLTS (Sar, BuEl, HikaKad, KayAr, LuAd, Alem, BirT, HaBul, HavB, KargaB, Kum, MahKa, MahKah, Sahm, Sem, SonKus)
- al:** pembeye kaçan, nar çiçeği renginde olan parlak kırmızı; *alı al moru mor* “heyecan ve telaştan yüzü pençe pençe kızarmış veya morarmış (durumda) < ET *āl* “turuncu renkte ipekli kumaş, turuncu rengi” (Sar, BuEl, HikaKad, KayAr, HavB, MahKah, Sahm, BirT, HavB, HaBul, Alem, Kum, SonKus)
- alabora:** denizde bir teknenin devrilerek ters dönmesi durumu; *alabora et-* “ters çevirmek” < İtal. *albora* KLTS (BirT, SonKus)
- alaca:** karışık renkli, benekli, açık koyulu < *alaca* KLTS (LuAd, MahKah, Sar, BuEl, HikaKad)

- alacak:** bir anlaşma, bir hesap gereğince alınması gereken, fakat henüz alınmamış olan para veya mal < isim fiil ekinin kalıplaşmasıyla *al-acak* KLTS (MahKah, Kum, BirT, MahKa)
- alacakaranlık:** güneşin doğmasından önce ve batmasından sonra ortalığı kaplayan yarı karanlık < *alaca* ve *karanlık* KLTS (Kum, Sem, HikaKad, KayAr, Sar, MahKa, BirT)
- alacaklı:** (borçlu olan kimseye göre) borç vermiş olan kimse < *alacak+lı* KLTS (MahKa)
- alacalı:** karmakarışık renkli, rengarenk < *alaca+lı* KLTS (KargaB)
- alafranga:** Frenk tarzında, Batı usulünde; Batı müziği < İtal. *alla franca* KLTS (KayAr, LuAd, HikaKad, BuEl)
- alafrangacı:** alafranga müziği seven kimse < *alafranga+cı* KLTS (HikaKad)
- alafrangalık:** Frenklerin adet, usul ve düşüncelerini benimseme durumu < *alafranga+lık* KLTS (KayAr)
- alaimisema:** gök kuşağı < Ar. ‘*alāim* “*alametler*” ve *semā* KLTS (Sar, BirT, BuEl, HikaKad)
- alaka:** ilgi, münasebet; merak, dikkat; *alaka uyandır*- “ilgi çekmek”; *alaka duy*- “ilgi duymak” < Ar. ‘*alāka* KLTS (HaBul, MahKa, Kum, BirT, BuEl, HikaKad, MahKah, Sahm, SonKus, KargaB)
- alakadar:** ilgili, alakalı; *alakadar et*- “ilgilendirmek”; *alakadar ol*- “ilgilenecek;meşgul olmak” < Ar. ‘*alāka* + Fars. *dār* KLTS (BirT, HavB, Sahm, Sar, HaBul, MahKa, BuEl, Kum, Sem, HikaKad, HaBul)
- alakalandır-:** ilgilendirmek < *alaka+lan-dır*- KLTS (HaBul)
- alakalı:** ilgili; arzulu, istekli, hevesli < *alaka+lı* (BuEl, HavB, HikaKad)
- alakasız:** isteksiz, arzusuz, ilgisiz < *alaka+sız* KLTS (HikaKad)
- alakasızlık:** ilgisizlik, kayıtsızlık < *alakasız+lık* KLTS (Sem, Kum, HaBul, HikaKad)
- alamana:** balık avlamak veya yük taşımakta kullanılan bir çeşit büyük kayık; böyle bir kayıkla balık avlama (usulü) (KLTS) < Yun. *alamana* TVETTL (BuEl, LuAd, KayAr)
- alamerikan:** Amerikan tarzı < İtal. *all’americana* WR (HikaKad, Sem)
- alamet:** işaret, belirti, nişan < Ar. ‘*alāmet* KLTS (BuEl, HavB, Sahm, SonKus, Alem, LuAd)

alaminüt: beklemeye gerek kalmadan hemen hazırlanıveren, şipşak < Fr. *à la minute*
KLTS (HaBul, Sem, HikaKad)

alan talan: dağınık, allak bullak, karmakarışık; *alan talan et-*; *alan taran et-* “altüst etmek” < ET *talan* ve tekrar kelimesi *alan* ile *alan talan* (KLTS); *talan* < ET *tala-* (> *dala-*) “yağmalamak”tan *tala-n* TVETTL (Sem, HavB)

alan: belli bir işin yapıldığı, belli bir olayın geçtiği yer, saha; bir uzmanlık ve çalışma konusunu içine alan çevre < ET *alañ* “düz (ova)”, E. T. Türk. *alañ* - *alan* “orman içinde düz ve ağaçsız yer” KLTS (BuEl, SonKus, HaBul, HikaKad)

alaşağı et-: kuvvet zoruyla yere sermek, yıkmak; bir kimseyi mevkiinden düşürmek < *al-* ve *aşağı* ve *et-* KLTS (HavB, BuEl, Sar, HikaKad)

alatı: anlamı bağlamdan anlaşılmamaktadır < *alat+ı* (?) ; *alat* < Ar. *alāt* “aletler” EOTS (Alem) [*İçmek alatı bozuldu*]

alaturka: Türk tarzında; Türk musikisine ait, Türk musikisi tarzında < İtal. *alla turca* KLTS (Sem, BuEl, HikaKad)

alaturkacı: alaturka musikiyi seven, tercih eden kimse < *alaturka+cı* KLTS (HikaKad)

alay: hafife alarak eğlenme; orduda iki veya daha fazla taburun birleşmesiyle meydana gelen birlik; belirli günlerde veya belirli bir amaçla düzenlenen tören; *alay et-* “(bir kimsenin, bir şeyin) gülünçlü, kusurlu, eksik taraflarını bulup eğlenmek”; *alaya al-* “(birini, bir şeyi) alay konusu yapıp eğlenmek” (KLTS) < Yun. *alayi* < Bizans Yunancası *allágon* “ askerî kı'ta' ” (*allag* “değiştirmek, nöbetleşmek” fiil kökünden); 19. asırda “resmigeçit” mefhumundan evvelâ “eğlence” ve nihayet bugünkü “istihza” anlamı çıktı TVETTL (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

alaycı: başkalarıyla eğlenmeyi huy edinmiş olan (kimse) < *alay+cı* KLTS (HikaKad)

alaylı: içinde alay bulunan, küçümseyici < *alay+lı* KLTS (HikaKad)

albay: orduda rütbesi yarbayla tuğgeneral arasında olan kimse < *alay beyi* KLTS (HikaKad)

albümin: birçok bitki doku ve sıvısında bulunan karmaşık proteinlere verilen isim < Fr. *albumine* < Lat. KLTS (HavB)

alcove: yataklık, yüklük < Fr. *alcôve* FS (HikaKad)

alçacık: yerden yüksekliği çok az olan < *alçak+çık*, ses itişmesiyle *alçacık* KLTS (HaBul)

- alçak:** yerden mesafesi az, yere yakın, basık; kötü ve ahlaksız davranışlarda bulunan (kimse) < ET *alçak* “yumuşak huylu, uslu”, **alça-* ‘dan *alça-k* (*alça-l-*) KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, Kum, LuAd, MahKah)
- alçakça:** kötü ve bayağı kimselere yakışır biçimde, haince < *alçak+ça* KLTS (LuAd)
- alçakgönüllü:** büyüklük iddiasında olmayan (kimse), mütevazı < *alçak* ve *gönül+lü*; *gönül* < ET *könül* KLTS (HikaKad)
- alçaklık:** alçakça davranış, bayağılık, adilik < *alçak+lık* KLTS (BuEl, Sar, LuAd, Sahm, HikaKad)
- alçal-:** yukarıdan aşağıya doğru inmek; seviyesini, kabarıklığını kaybetmek < **alça-l-* (*alça-k*) (KLTS); ya da *alçak* ve addan eylem yapan *al-*, *alçacık* sözcüğündeki gibi *alçak*’ın sonundaki *k* düşmüş olabilir TVETTL (Sar, Kum)
- alçı:** alçı taşının pişirilip öğütülmesiyle elde edilen, kalıp çıkarmada, heykelticilikte ve yapılarda kullanılan beyaz toz < ? KLTS (HaBul, Kum, LuAd, Alem, BuEl, Alem, BuEl)
- aldan-:** (bir yalana, bir hileye, güvene layık olmayan birine) kanmak, kapılmak, oyuna gelmek; yanılmak, yanlış hüküm vermek, hataya düşmek < *alda-n-* < ET *alta-* KLTS (BirT, BuEl, SonKus, LuAd, MahKa, Alem, HikaKad, MahKah, HikaKad, HaBul, Kum, Sem, HavB, KayAr)
- aldat-:** yanıltmak, hataya düşürmek; (aralarında aşk bağı bulunan kadınla erkek için) ihanet etmek < *alda-t-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- aldatıcı:** aldatma niteliğine sahip olan, yanıltıcı < *aldat-ıcı* KLTS (HikaKad)
- aldatıl-:** kandırılmak, oyuna getirilmek; ihanete uğramak < *alda-t-ı-l* KLTS (BirT, KayAr, LuAd, BuEl, KayAr)
- aldır-:** önem vermek, umursamak; getirtmek, getirilmesini sağlamak < *al-dır-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, LuAd, MahKah, SonKus)
- aldırış:** *aldırış etme-* “aldırmamak, umursamamak, önem vermemek” < *aldır-ış* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, KayAr, LuAd, MahKah, Sahm, KargaB, HavB, Kum, HikaKad)
- alelacayip:** pek acayip, pek garip < Ar. ‘*ale*’-l-‘*acā*’ib KLTS (KayAr)
- alelacele:** acele ile, çarçabuk < Ar. *ale*’-l-‘*acele* KLTS (BirT)
- alelade:** olağan, sıradan < Ar. ‘*ale*’-l-‘*āde* KLTS (KayAr, Kum, Sar, BirT, HavB, Sahm, SonKus, BuEl, HikaKad)

- âlem:** bir şeyin kendi içinde veya aynı özelliği taşıyan şeylerin kendi aralarında meydana getirdiği bütün, kendilerine has dünya < Ar. *‘âlem* KLTS (KayAr, Kum, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus, BirT, LuAd, HaBul, BuEl, HikaKad, Alem, HavB, MahKa)
- âlem:** kubbe, minare ve bayrak direklerinin en üst kısmında bulunan ay veya lale şeklinde olan süslü tepelik < Ar. *‘alem* KLTS (Sem, BuEl, HikaKad, Alem)
- âlenen:** açıkça, aleni olarak < Ar. *‘âlenen* (BuEl)
- alesta:** hazır durumda, tetikte < İtal. *alesta* < Lat. KLTS (BuEl, KayAr)
- âlet:** alet; *âlet et-* “(birini veya bir şeyi) hoş olmayan bir işte aracı olarak kullanmak”; *âlat ü edevat* “değişik aletler” < Ar. *âlet* KLTS (HavB, MahKa, Sahm, BuEl, LuAd, MahKah, BirT, HikaKad, Alem, SonKus)
- âlev:** âlev; *âlev âlev yan-* “vücut harareti yükselerek ateşler içinde yanmak” < *âlav* < *yalav* < ET *yal-* “âlevlenmek” (?) (KLTS); birçok kimsenin Farsça zannettiği kelimeyi S. Denny 1955 Türkçe sayıyor TVETTL (LuAd, MahKa, HavB, KayAr, Sem, Sar, Alem, BirT, BuEl, HaBul, Sahm, Kum, MahKah)
- âlevlen-:** kızmak, öfkelenmek; âlev çıkararak yanmak, tutuşmak < *âlev+len-* KLTS (MahKa, Sem)
- âleyh:** kelime Türkçe’de “karşı, zıt” anlamında isim gibi kullanılmıştır; *âleyhe* (*âleyhine*) *dön-* “bahsedilen şeye karşı tavır takınmak”; *âleyhinde-âleyhte* “ söz konusu kimseye veya şeye karşı, ona muhalefet eder şekilde; *âleyhine* “zararına, - e karşı” < Ar. *‘âleyhi* “onun üzerine” KLTS (MahKa, Kum, BirT, BuEl, SonKus, KayAr, BuEl, MahKa)
- âleykümselam:** “Selamünâleyküm” diyen birine, “Selam senin de üzerine olsun” anlamında karşılık olarak söylenen söz < Ar. *‘âleyküm selām* KLTS (BuEl)
- alfabe:** bir dilin yazıya geçirilmesini sağlayan ve o dildeki sesleri belirten harflerin belli bir sıraya göre dizilmesinden meydana gelen sistem < Fr. *alphabet*, Yunan alfabesinin ilk iki harfi olan *alfa* ve *beta*’dan KLTS (BirT)
- âlıcı:** bir şeyi satın almaya istekli olan kimse, müşteri; *âlıcı gözle bak-* “dikkatle bakmak, inceden inceye gözden geçirmek”; *âlıcı verici* “hem dışarıyı dinleyen hem kendi yayın yapan” < *âl-ıcı* KLTS (Alem, HavB, HikaKad, KayAr, LuAd, BuEl, MahKah)
- âlıklaş-:** âlık duruma gelmek, aptallaşmak < *âlık+laş-* (KLTS); âlık < ET *alığ* “kötü” TVETTL (KayAr)
- âlıklık:** âlık olma durumu, ahmaklık, bönlük < *âlık+lık* KLTS (BirT)

- alıko-**: (bir kimseyi) bir süre için yanında tutmak, gitmesine izin vermemek; (birinin bir hareketine veya bir işi yapmasına) engel olmak < *al-ı* ve *koy-* KLTS (KayAr, HikaKad, Sar, SonKus, Sem, HikaKad, MahKa)
- alın-**: bulunduğu yerden kaldırılıp götürülmek, götürülüp başka yere konmuş olmak; (bir sözden, bir davranıştan) kendine göre anlam çıkararak incinmek, gücenmek, darılmak < *al-ı-n-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KargaB, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus, HaBul, KayAr)
- alın**: yüzün kaşların üstünden saçlara kadar olan ve şakaklar arasında kalan kısmı; bir şeyin geniş olan ve görünen ön yüzü; *alını ak (pak, temiz)* “dürüst kimse”; *alını açık* “utanacak hiçbir durumu olmayan namuslu kimseler için söylenir; *alın teri* “dürüst ve gayretli çalışma, emek” (KLTS) < ET *alın* TVETTL (KargaB, KayAr, HavB, SonKus, BuEl, HikaKad, HavB, HaBul, Kum, Alem, BirT, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem)
- alınlı**: alını olan < *alın+lı* GTS (BuEl, HaBul, HikaKad, LuAd)
- alış-**: almak işi ve tarzı < *al-ış* KLTS (MahKah)
- alış-**: bağlanmak; dayanıklı hale gelmek < *al-* “satın almak” > *al-ı-ş-* “alıp vermek”ten anlam genişlemesiyle KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, KargaB, KayAr, SonKus)
- alışık**: herhangi bir kişiye, yere, harekete alışmış olan < *alış-ık* KLTS (Alem, BirT, HaBul, LuAd, MahKah, SonKus, Sahm, HikaKad)
- alışıl-**: (bir şeyi) yadırgamaz duruma gelmiş olmak, tabii karşılanmak, (o şeye) intibak edilmek; alışkanlık durumuna getirmiş bulunmak < *alış-ı-l-* KLTS (Sem, HikaKad, Sar, Kum, BuEl, HaBul, HavB)
- alışılmış**: her zaman olan, adet olmuş, alışkanlık durumuna getirilmiş < isim-fiil ekinin kalıplaşmasıyla *alışıl-mış* KLTS (BuEl, Kum, HikaKad)
- alışkanlık**: alışmış olma durumu, adet < *alış-kan+lık* KLTS (BuEl, Sahm, MahKah)
- alıştır-**: benimsemesini sağlamak, yadırgamaz duruma getirmek; dayanıklı duruma getirmek < *alış-tır-* KLTS (Sar, HikaKad, Alem, BuEl, MahKah, Sem, SonKus)
- alıştırıl-**: alışmış duruma getirilmek, alışması sağlanmak < *alış-tır-ı-l-* KLTS (HikaKad)
- alıştırma**: bir edebi tür, “deneme” (?) < *alış-tır-ma* (BuEl)
- alışveriş**: satın alma, çarşıdan, pazardan ihtiyaçlarını temin etme işi < *al-ış* ve *ver-iş*; *ver-* < *vir-* < ET *bır-* KLTS (BirT, MahKa, SonKus, KayAr, LuAd, HaBul)
- âli**: değeri yüksek, şerefli < Ar. ‘*ālī*’ KLTS (HikaKad, LuAd, Sem, Kum)

- âlicenap:** yüksek ruhlu, haysiyetli, şerefli (kimse) < Ar. *‘ālī-cenāb* KLTS (BuEl)
- âlicenaplık:** âlicenap olma durumu, yüksek ruhluluk < *âlicenap+lık* KLTS (BuEl)
- âlim:** bilgin, bilim adamı; bilen, ilim sahibi olan (kimse) < Ar. *‘ālim* KLTS (HavB, KayAr, MahKah, Sem, SonKus, HaBul, BuEl, LuAd)
- alimallah:** “Allah bilir, hiç şüphe etmeyin, muhakkak” anlamında bir yemin sözü < Ar. *alime’llāh* “Allah bildi” veya *Allāhu ‘alīm* “Allah en iyi bilendir” sözünden KLTS (Alem, HaBul, Kum, HikaKad, BuEl, SonKus, HikaKad, Sem)
- alkış:** bir şeyin beğenildiğini, kabul ve takdir edildiğini göstermek için iki eli ses çıkaracak şekilde birbirine vurma hareketi; bu hareketten çıkan ses; *alkış tufanı* “çok şiddetli alkış” < ET *alka-* (~*alkı-*) “alkışlamak”tan *alkı-ş* KLTS (BuEl, KayAr, Kum, HikaKad, Sem, Alem)
- alkışla-:** (bir kimseyi, bir fikir veya hareketi beğendiğini göstermek için) el çırpma; beğenmek, takdir etmek < *alkış+la-* KLTS (HavB, HikaKad)
- alkışlan-:** başkaları tarafından el çırpılarak takdir edilmek; beğenilmek, desteklenmek < *alkışla-n-* KLTS (HikaKad, Kum)
- alkol:** mayalanma sonucunda oluşan, karbon ve hidrojenle meydana gelen organik madde, ispiro; alkollü içki < Fr. *alcool* < Lat. < Ar. *el-kuhl* KLTS (BirT, HaBul, HikaKad, Sahm, BuEl, Sar, Sem)
- alkolik:** içki içmeyi vazgeçilemeyecek bir alışkanlık haline getiren (kimse), içkici, ayyaş < Fr. *alcoolique* KLTS (HikaKad)
- allah:** her şeyin yaratıcısı olan tek ve mutlak varlık, Tanrı; *Allah aşkına; Allah aşkınıza* “ ‘Allahın aşkını kazanmak istiyorsan’ anlamında yemin, rica ve yalvarma sözü; bıkkınlık ve küçümseme bildirir”; *Allah belanı versin* “kızılan bir kimseye söylenen beddua sözü; *Allah kahretsin* “beddua sözü olarak veya bir aksilik karşısında kullanılır” < Ar. *Allāh* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- allahaismarladık:** ayrılma sırasında giden kimse tarafından kalana söylenen “Seni Allah’a emanet ediyorum” anlamında veda sözü < *allah+a* ve *ısmarla-dık* KLTS (KargaB, MahKah, Sem, Alem, BirT, HaBul, Sahm, BuEl, HikaKad)
- allak bullak:** karmakarışık, altüst; *allak bullak ol-* “karmakarışık olmak, altüst olmak”; *allak bullak et-* “karmakarışık duruma getirmek, altüst etmek” < *alak bulak* < Moğ. *alağ-bulağ* “alaca bulaca, karışık renkli” KLTS (BuEl, HikaKad, SonKus)

allalem: Allah daha iyi bilir ya, galiba, zannederim ki < Ar. *Allāhu a'lem* KLTS (HavB)

allasen: “Allah’ını seversen” sözünün halk ağzındaki şekli < KLTS (Sar)

allı: üzerinde al renk bulunan < *al+lı* KLTS (Kum)

allık: kadınların yanaklarına pembelik vermek için sürdükleri kırmızı boya < *al* “boya”dan *al+lık* KLTS (BirT, KayAr, Kum)

alman: Almanya halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse < Fr. *allemand* (Alem, BirT, Kum, Sar, BuEl, HikaKad, Sem)

alamanca; alamanca: Alman dili < Fr. *allemand* + Tü. *ca* KLTS (LuAd, Sar, Kum)

alt: bir şeyin aşağısında bulunan boşluk veya yer; bir nesnenin yere temas eden kısmı, taban; *alt alta, üst üste* “kah biri, kah öbürü altta olmak suretiyle (birbiriyle itişir, kakışır durumda)”; *altını üstüne getir-* “darmadağınık etmek, karıştırıp dağıtmak”; *alt alta* “birbirinin altına gelecek şekilde, düzenli biçimde” < ET *alt* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus, KayAr, KargaB)

altı: beşten sonra, yediden önce gelen sayının adı; *altı kol iskambil* “üçer kişilik iki grup halinde oynanan iskambil oyunu” < ET *altı* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

altın: sarı kızıl renkte, parlak ve ağır, kolayca işlenebilen, ziynet eşyası yapımında kullanılan kıymetli element; bu madenden yapılmış olan; *altın işleme* “ince altın tel ve sıрма ile kumaş üstüne yapılan işleme”; *altın varak* “dövüle dövüle sigara kağıdı kadar inceltilmiş olan ve özellikle süsleme sanatında kullanılan yaprak halindeki altın” < ET *altun*; kökü kesin olarak belli değildir KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

altıncı: altı sayısının sıra sıfatı, sırada yeri beşinciden sonra, yedinciden önce olan < *altı+ncı* KLTS (BirT, HaBul, MahKah, Sem, LuAd)

altışar: altı sayısının “her birine altı ve her defasında altı tane” anlamına gelen üleştirme şekli < *altı+şar* KLTS (HaBul, HikaKad)

altmış: elli dokuzdan sonra, altmış birden önce gelen sayının adı < ET *altmış* KLTS (Sahm, HaBul, HikaKad, HavB, Sem, BirT, Alem, MahKa, MahKah, Sar, SonKus, BuEl, LuAd)

altmışlık: altmış yaşında olan, daha genç veya daha yaşlı olduğu halde altmışında gösteren < *altmış+lık* KLTS (BirT, HikaKad, Kum, Alem)

altüst: karmakarışık, çok dağınık, perişan < *alt* ve *üst* KLTS (BuEl, Sem, HaBul, HikaKad, Sar)

alüminyum; *alaminyum:* gümüş görünüşünde, hafif, kolayca işlenip şekillendirilebilen bir element < Fr. *aluminium* KLTS (SonKus,Alem,BuEl)

alyans: nişan yüzüğü < Fr. *alliance* KLTS (Sahm)

ama; *amma:* karşıt hüküm ifade eden iki cümleyi birbirine bağlar; ancak, fakat, lakin; aşırılık ve hayret ifade eder (bu anlamda yalnız *amma* şekli kullanılır); *amma (da) yaptın (ha)* “ ‘Hiç öyle şey yapılır mı, olur mu’ anlamında kullanılır” < Ar. *ammā* KLTS (LuAd, MahKah, KayAr, Sem, HikaKad, MahKa, BuEl, Sahm, Sar, KargaB, Kum, HaBul, BirT, HavB, Alem, SonKus)

amaç: ulaşılmak istenen şey, maksat, hedef < ET *amaç* “hedef, nişan yeri” < Fars. *āmāc* KLTS (HikaKad)

amade: hazır < Fars. *āmāde* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, Sahm)

aman: çok beğenme, zevk alma duygusunu ifade eden cümlelerde anlamı güçlendirir; usanç, bıkkınlık duygusunu ifade eden cümlelerde anlamı güçlendirir; *aman zaman demeye kalmadı* “bir şeyin insanın kendisini toplamasına fırsat kalmadan oluverdiğini anlatmak için kullanılır”; *aman Allah (Allahım, ya Rabbi)* “imdat, şaşkınlık, beğenme, telaş, korku gibi duyguları ifade eden cümlelerde anlama güç vermek için kullanılır” *aman verme-* “göz açtırmamak, nefes aldırmamak, fırsat vermemek” < Ar. *emān* “emin olma, emin kılma, emniyet” KLTS (BirT, KargaB, MahKa, MahKah, Sahm, Sem, HikaKad, BuEl, Sar, Alem, SonKus, HavB, Kum, LuAd, HaBul)

amanın: aman sözcüğünden türeyen ve benzer anlamlar ifade eden; çok beğenme; uyarma vb. çeşitli anlamlara gelebilen ünlem < *aman+(ı)n;* *-(in)* ekinin gelmesiyle oluşan bu form, aslında 2. çoğul emir kipine (*gel-in!*) anoloji olarak çıkmıştır TVETTL (HikaKad)

amatör: bir sanatı, sporu veya herhangi bir işi meslek olarak ve para kazanmak için değil zevk için yapan kimse < Fr. *amateur* < Lat. KLTS (Sar)

ambar; *anbar:* eşya, erzak, vb. koymaya ve saklamaya mahsus bina, depo; eski savaş gemilerinde topların yerleştirildiği kat < Fars. *enbār* “dolmuş” < Ar. *enbār* “mal ve eşya konan odalar, mağazalar” KLTS (HikaKad, LuAd, BirT, BuEl, Alem)

- amber:** kolay eriyen, çok güzel kokulu nesne < Ar. *'anber* KLTS (HavB)
- amca:** babanın erkek kardeşi; orta yaşlı erkekler için kullanılan hitap sözü (KLTS) < ET *aba* “baba” ve *eçe* “ağabey”den oluşan *abıca* > *abuca* > *amuca* > *amca* TVETTL (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, Kum, LuAd, MahKa, Sahm, Sar, SonKus)
- amele:** beden gücünü kullanarak gündelikle çalışan kimse, işçi < Ar. *'amele* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem)
- ameliyat:** bir doktorun tedavi veya teşhis amacıyla hastanın vücudundaki herhangi bir yeri kesmesi ve dokular üzerinde gereken işlemi yaptıktan sonra dikmesi suretiyle gerçekleşen cerrahi müdahale, operasyon < Ar. *'ameliyyāt* KLTS (BuEl, KargaB, KayAr, Kum, Sar, HikaKad, HavB)
- ameliyat:** uygulama, pratik < Ar. *'ameliyyāt* KLTS (HikaKad)
- ameliye:** iş, işlem, fiil < Ar. *'ameliyye* KLTS (BuEl, SonKus, LuAd)
- amenna:** tamam, öyledir, kabul ediyoruz anlamındaki onay sözü < Ar. *āmennā* “inandık” KLTS (Alem, BuEl)
- amerikalı:** Amerika Birleşik Devletleri halkından olan kimse, Amerikan < *Amerika+lı* GTS (Kum, MahKah, HikaKad, BuEl, Sem, KayAr, HavB, HaBul)
- amerikan:** Amerika kıtasına ait; Amerika Birleşik Devletleri’ne mensup veya onunla ilgili < İtal. *Americano* KLTS (BirT, HavB, BuEl, HikaKad)
- amerikan:** pamuktan dokunmuş, ucuz, dayanıklı, kirli beyaz renkte kaba bez, kaput bezi < *Amerikan bezi*’nden kısaltma yoluyla KLTS (HikaKad)
- amerikanca:** Amerika Birleşik Devletleri’nde kullanılan İngilizce, Amerikan İngilizcesi < *Amerikan+ca* GTS (SonKus)
- amerikanvari:** Amerikalıya yakışan bir biçimde, Amerikalı gibi (GTS) < *Amerikan+vari*; *vari* < Fars. *vārī* EOTS (Sar, HikaKad)
- amin:** dualardan ve hayır dileklerinden sonra “Allah kabul etsin, öyle olsun!” anlamında kullanılan söz < Ar. *āmīn* KLTS (HikaKad)
- amir:** emreden, buyuran, emredici; yanında çalışanların başı durumunda olan ve emretme yetkisi bulunan kimse, üst < Ar. *āmīr* KLTS (HikaKad, HavB, BirT, MahKa, Sahm)
- amme:** umum, halk, kamu, herkes < Ar. *'amme* KLTS (Sahm)

- amonyak:** sanayide, gübre yapımında, tıpta ve leke çıkarılması gibi yerlerde kullanılan renksiz, keskin kokulu, göz yaşartıcı gaz < Fr. *ammoniac* – *ammoniaque* < Yun. KLTS (Alem)
- ampir:** Napolyon zamanında Fransa'dan Avrupa'ya yayılıp özellikle giyim, mobilya ve mimaride moda olan bir üslup < Fr. *empire* KLTS (BuEl, MahKa)
- ampul:** elektrik akımının , içinde bulunan telleri akkor haline getirmesiyle ışık veren kapalı cam şişe < Fr. *ampoule* < Lat. KLTS (LuAd, Sem, BuEl, HikaKad, Sar, HavB, Alem, MahKa, KayAr, MahKah)
- an-:** anmak < ET *an-* KLTS (KargaB, HikaKad, BuEl, SonKus, MahKah, HaBul, HavB, KayAr, Sem, KargaB, Sar)
- an:** zamanın bölünemeyecek kadar kısa parçası < Ar. *ān* KLTS (Alem, HikaKad, HaBul, Kum, SonKus, KayAr, MahKa, Sahm, Sar, BirT, HavB, Sem, MahKah, LuAd, BuEl)
- ana:** anne; *ana avrat düz git- (küfür et, söv-)* “bir kimsenin soyuna sopuna küfretmek”; *anası gevre-* “çok sıkıntı çekmek”; *anadan doğma* “çırılçıplak; doğuştan, yaratılıştan” < ET *ana* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- anacadde:** şehirlerde küçük cadde ve sokakların kendisine açıldığı geniş yol < *ana* ve *cadde* KLTS (HaBul)
- anaç:** kartlaşmış, irileşmiş < ET *anaç* < “büyük gibi davranan küçük kız çocuğu” < *ana+ç* KLTS (BuEl)
- anaçupa:** yukarı akıntı < E Yun. *ana-* “ileriye ve yukarıya yönelme bildiren edat ve fiil öneki” (SS) + Rumca *çupa* “akıntı” (?) (BuEl, HavB, LuAd)
- anahtar:** makinelerde veya bazı eşyalarda parçaları, vidaları sökmeye ve takmaya yarayan alet; bir sırrı, bir meseleyi çözmeye veya maksada götürmeye yarayan araç < Yun. *anikhtari* KLTS (LuAd, BirT, BuEl, HikaKad, HaBul, Kum, KayAr, Sem, Alem, LuAd)
- analık:** annelik < *ana+lık* KLTS (Kum)
- analiz:** birleşik bir maddenin birleşimindeki yalın cisimlerin niteliğini veya niceliğini anlamak için yapılan iş < Fr. *analyse* < Yun. KLTS (BuEl)
- ananas:** sıcak memleketlerde yetişen bir bitkinin kokulu, lezzetli ve çok makbul meyvesi < Fr. *ananas* < İsp. KLTS (HikaKad, Sar, BuEl, HavB)

- anane:** nesilden nesile geçerek gelen adet, örf, gelenek < Ar. *'an'ane* KLTS (HikaKad, BuEl)
- anarşist:** anarşi çıkaran, düzene karşı gelen kimse < Fr. *anarchiste* KLTS (Kum)
- anason:** aynı isimli bitkinin, hamur işlerinde, çöreklerde ve rakı imalinde kullanılan, kendine has kokulu, küçük tanecikler şeklindeki tohumu < Ar. *anīsun* < Yun. KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, Sar, HaBul)
- anasonlu:** anasonu olan < *anason+lu* GTS (KayAr)
- anavatan:** anavatan < *ana* ve *vatan*; *vatan* < Ar. *vaṭan* KLTS (HikaKad)
- anayol:** üzerinden geliş gidişin büyük bir kısmının yapıldığı ve yan yolların kendisine bağlandığı geniş yol, cadde < *ana* ve *yol*; *yol* < ET *yōl* KLTS Sem, Sar, BuEl, HavB
- anca:** ancak sözünün yıpranmış şekli; anca beraber kanca beraber “her yerde, her işte, her zaman beraber” (KLTS) < sözcüğün kökeni ET *anča*, veya sözcük *ancak* sözcüğünün yıpranmış şekli olabilir TVETTL (LuAd)
- ancak:** yalnız, sadece; fakat, ama, lakin, ne var ki < ET *ol* zamirinin eşitlik hali *anča* ve kuvvetlendirme takısı *ok* ile *anča+ok* > *ançak* > *ancak* KLTS (Sar, Kum, Sahm, MahKa, BirT, HaBul, LuAd, BuEl, HikaKad, KargaB, Sem, Alem, KayAr, MahKah, SonKus, HavB)
- ançuvez:** genellikle sardalya ve hamsiden yapılan tuzlu balık ezmesi < Aslı İspanyolca *anchova* olan kelime çeşitli Avrupa dillerine girmiş olup Türkçe’ye hangi dilden geçtiği belli değildir KLTS (HikaKad)
- andır-:** bir şeye onu akla ve hatıra getirecek şekilde benzetmek, benzer tarafları bulunmak < *an-dır-* KLTS (Sem, BuEl, Sahm, HikaKad, MahKah)
- ane:** hane, ev; anne (TTAS); anlam bağlamdan kesin olarak anlaşılmamaktadır < Ar. *ḥāne* (?) KLTS [*İstanbul’un içinde bu oda tek başına; dışardaki acıtıcı soğukun göbeğinde, yanan sobaların ortasında varlığından kimseciklerin haberi olmayan, hattâ anesinin bile zevkine varamadığı bu sessiz sedasız sıcaklık; bağırmayan bir güzellikle meçhul ve canlı her insanoğlu için, her insanoğlunun kış günü saadeti için lüzumlu ama belki de yalnız anlayanlar için bestelenmiş bir musiki parçası, işitenler için durmadan çalan, her parçasında histen, umuttan, hatıradan, aşktan, sulh ve sükûndan değişik değişik nefesler üfleyen bir flüt, bir ney gibiydi.*] (KayAr)

- angaje:** “sözle veya yazı ile kendini bağlamış olan, vaatte bulunan” anlamındaki kelime Türkçe’de etmek ve olmak yardımcı fiilleriyle kullanılır < *angaje et-*: “bir taahhülle kendine bağlamak” < Fr. *engagé* KLTS (BuEl, HavB, HikaKad)
- angarya:** insana yük gibi gelen, gönülsüz ve isteksiz yaptığı sıkıcı iş < Yun. *angaria* KLTS (HikaKad)
- anha minha:** sonuçta, netice itibariyle < Ar. ‘*an-hā min-hā* “ondan bundan” KLTS (HaBul)
- anı:** yaşanmış şeylerden zihinde kalan, bellekte yaşamaya devam eden her türlü iz, hatıra < *an-ı* KLTS (BuEl, Alem, HikaKad)
- anıl-:** hatırlanmak, yadedilmek < *an-ı-l-* KLTS (BuEl, Kum, BirT, HikaKad, MahKah, Sar, LuAd)
- anır-:** (eşek için) bağırarak < ses taklidi k. *aṇ+ı+r-* KLTS (LuAd, BuEl)
- anırtı:** eşek bağırması < *anır-tı* KLTS (LuAd)
- ani:** bir anda oluveren, apansız; birdenbire, ansızın < Ar. *āni* KLTS (Sahm, Sar, Sem, BirT, BuEl, HikaKad, BirT)
- anime:** metinde “*desen anime*” biçiminde kullanılmıştır, bu biçimiyle “çizgi film” anlamındadır < Fr. *animé* “hareketli”; Fr. *dessin animée* “çizgi film” FS (HikaKad) [Karagöz’le desen anime arasında büyük fark yok]
- anjin:** gırtlak ve bademcik iltihabı < Fr. *angine* < Lat. KLTS (HikaKad)
- anka:** Kaf dağında bulunduğu inanılan, ismi olup cismi olmayan efsanevi kuş < Ar. ‘*anḳā*’ < İbr. KLTS (HikaKad)
- anket:** bir konuyu, aynı soruyu çeşitli kimselere sorup, düşüncelerini alma yoluyla araştırma ve alınan cevaplarla, edinilen bilgiye göre konuyu inceleme < Fr. *enquête* < Lat. (HikaKad, BuEl, KargaB, Kum)
- anketçi:** anket yapan kimse < *anket+çi* KLTS (KargaB)
- anla-:** (bir şeyin ne olduğunu) akıl yoluyla kavramak, akıl erdirmek; öğrenmek, bilmek; *anladık* “Tamam, biliyoruz, fazla bir şey söyleme”; *anladım*sa *Arap olayım* “ ‘Hiçbir şey anlamadım’ manasında kullanılır”; *anlarsın* ya “ ‘Açıkça söylemiyorum, fakat sen biliyorsun ya’ anlamında ima yollu kullanılır” < ET *aṇla-* < *aṇ* “anlayış, idrak”ten *aṇ+la-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- anlam:** bir işaret, bir kelime, hareket veya olaydan anlaşılan şey, mana; bir metinden anlaşılan şey, meal < *anla-m* KLTS (KayAr, Alem, BuEl, Alem, HikaKad)

anlamamazlık: anlamama, kavrayamama < *anla-maz+lık* ve ek yığılmasıyla *anla-ma-maz+lık* KLTS (KayAr, Kum)

anlamlı: bir anlam taşıyan < *anlam+lı* KLTS (KayAr)

anlaş-: birbirinin maksudını anlamak; aynı fikir üzerinde karar kılmak, uyuşmak < *anla-ş-* KLTS (BuEl, HavB, HikaKad, KayAr, SonKus, LuAd, Sem, MahKa, Alem, SonKus, BirT)

anlaşı-: ne olduğu bilinmek, kavranmak; belli olmak, ortaya çıkmak < *anlaş-ı-l-* KLTS (MahKah, BuEl, HikaKad, Sahm, SonKus, Sem, BirT, HikaKad, Sahm, Alem, HaBul, MahKa, Sar, LuAd, KayAr)

anlaşılan: görünüşe göre, galiba, demek ki < isim fiil ekinin kalıplaşmasıyla *anlaşılan* KLTS (HikaKad)

anlaşılmaz: anlaşılması güç olan, bir anlam verilemeyen, karışık, muğlak < *anlaşılmaz* GTS (BuEl, HavB, HikaKad, KayAr, SonKus)

anlaşma: uzlaşma, mutabakat, konsensüs; yazılı sözleşme, kontrat; *anlaşmaya var-* “bir mesele üzerinde anlaşmak, uzlaşmak” < *anlaş-ma* KLTS (BuEl, HikaKad, SonKus, KayAr)

anlaşmazlık: düşünce ve fikir ayrılığı, uyuşmazlık < *anlaş-maz+lık* KLTS (Kum)

anlat-: (birinin bir şeyi) anlamasını, kavramasını sağlamak, açıklamak, izah etmek; söylemek, hikaye etmek, nakletmek < *anla-t-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

anlatı: roman, hikaye, vb. edebi türlerde olayları anlatma biçimi, hikaye etme < *anlat-ı* BuEl

anlatıl-: hikaye edilmek; bildirilmek < *anlat-ı-l-* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, MahKa, MahKah, Sahm, Sar)

anlatılış: anlatılma işi < *anlatıl-ış* GTS (BuEl)

anlatış: anlatma işi < *anlat-ış* GTS BuEl, HikaKad

anlattır-: anlatmak işini başkasına yaptırmak < *anlat-tır-* KLTS (Sahm)

anlayış: anlamak işi, kavrayış, idrak; anlama tarzı, görüş < *anla-y-ış* KLTS (HikaKad, SonKus, BuEl, Alem, KayAr, KargaB, KayAr)

anlayışlı: anlama yeteneği yüksek olan, zeki; hoş gören, halden anlayan < *anlayış+lı* KLTS (SonKus, BuEl, HikaKad)

anlayışsızlık: anlayışsız olma durumu, bönlük < *anlayış+sız+lık* KLTS (SonKus)

- anne:** çocuk doğurmuş olan kadın, ana; anne yerine konan veya öyle imiş gibi kensidine saygı gösterilen yaşça büyük kadın < çocuk dilinden < *ana* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- anolin:** lanolin, yapağıdan elde edilen, katı kıvamda sarı renkli yağ < Fr. *lanoline* < Alm. > Lat. KLTS “Yine boya sanayiinde “lanolin” maddesi olarak önemli bir ithal kalemine sahip olan ürünün yapılışının son derece basit bir işleminden ibaret. Kesilen koyun derisinin iç yüzeyindeki kalan artık yağdan imal edilen lanolin ülkemizde üretilmediği için dışardan ithal edilmektedir...” (Özkaya, Öklem, [28.10.2009]) (MahKa)
- anonim:** yazanı, söyleyeni, yapanı belli olmayan (eser, destan, hikaye vb.) < Fr. *anonyme* KLTS (Sem)
- anormal:** alışılmış olana uymayan, kurallara aykırı olan, olağandışı; dengesiz, muhakemesi bozuk (kimse) < Fr. *anormal* < Lat. KLTS (LuAd, Sem, HikaKad, BuEl)
- ansızın:** beklenmedik bir zamanda, birdenbire < ET *ansız* (< *an* “anlayış” + *sız*) > *ansız*’dan araç hali ekiyle *ansız+ı+n* KLTS (LuAd, SonKus)
- ansiklopedi:** her türlü bilgiyi veya bir alandaki bütün bilgileri içine alan, bunların genellikle alfabetik tarzda sıralandığı büyük eser < Fr. *encyclopédie* < Yun. KLTS (KargaB, HikaKad)
- ansiklopedik:** ansiklopedi vb. eserlerden elde edilen, çeşitli konulardaki derine inmeyen (bilgi, kültür, malumat) < Fr. *encyclopédique* KLTS (HikaKad)
- ant:** Tanrıyı veya kutsal bir varlığı şahit tutarak verilen söz, yemin; *ant iç-* “yemin etmek” < ET *and* KLTS (HikaKad)
- antant:** anlaşma < Fr. *entente* KLTS (KayAr)
- anten:** elektromanyetik dalgaları alan veya yayımlayan iletici tel veya madeni çubuk < Fr. *antene* < Lat. KLTS (LuAd, BirT)
- antibiyotik:** birçok mikrobu yok etmek veya gelişmesini önlemek için tedavi maksadıyla kullanılan penisilin vb. maddelere verilen ortak isim < Fr. *antibiotique* < Yun. KLTS (Alem, BuEl)
- antika:** eski çağlardan kalma, tarihi kıymeti veya sanat değeri olan eşya; sanat değeri veya tarihi kıymeti olan < İtal. *antico* < Lat. KLTS (LuAd, SonKus)
- antikite:** eski çağlardan kalan mimari eserler ve heykel, madalyon vb. çeşitli eşya < Fr. *antiquité* KLTS (MahKa)

- antipati:** bir kimse veya bir şeye karşı duyulan ve belli bir sebebe dayanmayıp içten gelen soğukluk hissi, uyuşmazlık duygusu < Fr. *anthipathie* KLTS (MahKah, HikaKad)
- antipatik:** sevimsiz, soğuk < Fr. *antipathique* KLTS (Kum)
- antoloji:** çeşitli eserlerden derlenmiş seçme parçalardan meydana gelen kitap, seçki < Fr. *anthologie* KLTS (HikaKad)
- antraseptik:** anlamı bağlamdan çıkmamaktadır < ... + Fr. *septique* "mikroplu; iltihap yaratan; mikroba bağlı" (?) BFTS [*Sıcak mistral, bacaların üstünden, damlardan antraseptiklerin ve fabrikaların arasından atında şövalye hızıyla geçen kumlu mistral.*] (BuEl)
- antrasit:** güçlkle tutuşan, koku, duman çıkarmadan büyük bir ısı vererek yanan bir tür taş kömürü < Fr. *anthracite* GTS (Sar)
- antre:** bir binanın veya dairenin geniş kısmı < Fr. *entré* KLTS (Sem)
- antropoloji:** insanın yapısını, canlılar alemindeki yerini, gelişmesini, toplumsal ve kültürel yönlerini inceleyen bilim < Fr. *anthropologie* < Yun. KLTS (HikaKad)
- apaçık:** hiçbir gizli yanı olmayan, herkesçe bilinen; açıkça çok açık bir şekilde < güçlendirme benzer hecesi *ap* ile *ap+açık* KLTS (BirT, Sem, BuEl, HaBul, MahKah)
- apak:** bembeyaz < güçlendirme benzer hecesi *ap* ile *ap+ak* KLTS (BuEl, LuAd)
- apar topar:** fırsat vermeden, zor kullanarak, yaka paça < *apar-* ‘tan *apar* ve tekrar kelimesi *topar* ile KLTS (Sahm)
- apartman; apartman:** bir ailenin veya bir kişinin oturmasına elverişli, odaları, banyo, mutfak vb. kısımları bulunan bağımsız dairelere bölünmüş bina; böyle bir binanın bölümlerinden her biri < Fr. *appartement* “apartman daresi” KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- apaydınlık:** çok aydınlık, çok parlak < güçlendirme benzer hecesi *ap* ile *ap+aydın+lık* KLTS (BuEl, Kum, Sar)
- apayrı:** büsbütün ayrı, bambaşka < güçlendirme benzer hecesi *ap* ile *ap+ayrı* KLTS (BuEl, MahKah, Alem)
- apdal:** alık, sersem < *abdāl* TTAS (Alem)
- aperitif:** iştah açar düşüncesiyle yemekten önce içilen içki < Fr. *apéritif* KLTS (Sem)
- apış-:** bir işin üstesinden gelememek, aciz kalmak, şaşırıp kalmak; apışıp kal- “ne yapacağını bilemez durumda şaşırıp kalmak” < ? KLTS (KayAr, HikaKad)

- apış:** butların iç tarafı < *apış-* ‘tan (?) KLTS (HaBul, LuAd, MahKa, HikaKad)
- apolet:** askeri elbiselerde rütbeyi göstermek üzere veya süs olarak omuza takılan parça, omuzluk < Fr. *épaulette* < *épaul* “omuz” KLTS MahKah
- aptal:** davranışlarını kontrol edemeyen, zekası kıt (kimse); *aptal aptal bak-* “şaşırmak, şaşırp kalmak, düşünemeyen boş gözlerle bakmak” < *abdāl* KLTS (HaBul, HavB, Sem, Alem, Sahm, BirT, LuAd, HikaKad, BuEl)
- aptalca:** aptal bir kimsenin davranacağı şekilde, aptal gibi < *aptal+ca* KLTS (HavB, KayAr, MahKah, LuAd)
- aptallaş-:** bön ve alık bir durum almak; ummadığı bir durum karşısında davranıp bir şey yapamamak, şaşırp kalmak < *aptal+laş-* KLTS (BuEl, Sar, HikaKad, HaBul, Sahm)
- aptallık:** aptal olma durumu, bönlük; aptalca iş, budalalık < *aptal+lık* KLTS (Sar, BirT, HaBul, Kum, BuEl, Sahm, HikaKad, LuAd, HikaKad, MahKah)
- apteshane; aptesthane:** tuvalet < Fars. *ābdest-ḥāne* KLTS (Alem, BirT, BuEl, MahKah, Sar, LuAd, KayAr)
- ar:** utanma, utanç, haya < Ar. *‘ār* KLTS (HaBul)
- ara sıra; arasıra:** seyrek olarak, arada sırada, bazen < *ara* ve *sıra*; *sıra* < *sıra* kelimesinin Yunancadan (*sira*) Türkçeye geçtiğini ileri sürenler varsa da Türkçe asıllı olması daha kuvvetli bir ihtimaldir KLTS (HaBul, LuAd, SonKus, MahKah, BirT, HikaKad, BuEl, KargaB, KayAr, Sar, HavB, MahKa, Sem, Alem, Sahm)
- ara-:** (bir şeyi) bulmaya çalışmak; yoklamak, araştırmak; *arayıp soranı olmamak* (bulunmamak) “ilgilene kimse bulunmamak, bir köşede unutulmuş olmak” (KLTS) < ET *arka-*, bu gelişme açıklamaya muhtaçtır TVETTL (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- ara:** *bu, şu, o* işaret zamirleriyle kullanıldığında vakit sınırları belli bir zamanı, *bir* sıfatıyla kullanıldığı zaman belirsiz bir zamanı ifade eder, aralık, *bir ara* “bir zaman, bir aralık”; iki şey arasında bulunan, arada olan; *ara ver-* “bir işi geçici olarak tatil etmek” < ET *ara* KLTS (HaBul, LuAd, SonKus, MahKah, BirT, HikaKad, BuEl, KayAr, HavB, MahKa, Sem, Alem, Kum, Sahm, Sar, KargaB)
- araba:** araba < kökü kesin olarak belli değildir, muhtemelen Türkçe olan kelime ‘*araba* şeklinde Arapça’ya da geçmiştir (KLTS); kökeni için birçok teklif var

TVETTL (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

arabacı: at arabası süren kimse < *araba+cı* KLTS (Alem, BuEl, HaBul, HavB, KayAr, MahKa, MahKah, Sar, Sem)

arabacılık: at arabası sürücülüğü < *arabacı+lık* KLTS (LuAd)

arabalı: arabası olan < *araba+lı* KLTS (BuEl, KayAr, KayAr, BuEl)

arabasız: arabası olmaksızın < *araba+sız* GTS (KayAr, SonKus, BuEl)

arakçı: bir şeyi sezdirmeden alan, aşırın kimse, hırsız < Er. *arakel* “acele etmek”ten *arak+çı* (?) KLTS (Alem)

arala-: hafifçe açmak < *ara+la-* KLTS (BuEl, HikaKad)

aralık: bu, şu, o işaret sıfatlarıyla kullanıldığında sınırları belli bir zamanı, bir sıfatıyla kullanıldığında ise belirsiz bir zamanı ifade eder, ara; dar yol, dar geçit; *aralık et-* “yarı açık duruma getirmek, aralamak” < *ara+lık* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

aralık: yılın kasım ve ocak ayları arasındaki on ikinci ayı < *ara+lık* KLTS (BirT, HikaKad, KargaB, LuAd, MahKah)

aralıksız: durmadan, ara vermeden < *aralık+sız* KLTS (BuEl)

arama: aramak işi < *ara-ma* KLTS (HikaKad, Kum)

aran-: bulunmaya çalışılmak, araştırılmak; üstünü başını veya etrafını aramak, kontrol edip gözden geçirmek < *ara-n-* KLTS (Alem, BuEl, HikaKad, BirT, Sahm, Sem, KayAr, Kum, MahKah)

aranıl-: başkası tarafından aranmak; eksikliği duyulmak, arzu edilmek < *aran-ı-l-* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, BirT, HikaKad)

arap atı: çok değerli, soylu, dayanıklı, Arabistan asıllı bir at cinsi < *arap* ve *at+ı* (t.3.k.i.e.) KLTS (HavB)

arap: Arap yarım adasından çıkıp yayılmış olan Sami bir kavmin adı; Arap kavminden olan kimse; *Arap olayım* “ ‘Arap gibi kara olayım’ anlamında kullanılan şaka yollu yeminimsi bir söz” < Ar. ‘*arab* KLTS (Alem, BirT, HaBul, KayAr, Sahm, HavB, HikaKad, BuEl, Kum, HikaKad)

arapça: Hami-Sami dil ailesinin Sami dalından, Asya ve Afrikada birçok halkın konuştuğu, bütün İslam dünyasının dini lisanı haline gelmiş bulunan dil < *Arap+ça* KLTS (BirT, BuEl)

araştır-: bir şeyi bulmak için bir yeri gözden geçirmek, arama yapmak; bir konu üzerinde inceleme yapmak, tetkik etmek < *ara-*‘tan tekerrür bildiren ekle *araştır-* (KLTS); *-ştır-* genişlemesiyle yapılan verbum frequen tativum TVETTL (BuEl, HikaKad, Alem, Sahm, Kum)

araştırmacı: araştırma yapan kimse < *araştır-ıcı* KLTS (HikaKad)

araştırma: araştırmak işi; bir konu veya bir kimse hakkında bilgi edinmek için soruşturma yapmak < *araştır-ma* KLTS (HikaKad, Kum, KayAr, BuEl, BirT)

arat-: özletmek < *ara-t-* GTS (Kum)

arayıcı: aramak işini yapan kimse < *ara-y-ıcı* KLTS (HikaKad, Sahm, BirT, BuEl)

arayış: (özellikle manevi konularda) arama durumunda olma < *ara-y-ış* KLTS (Kum, Sahm)

araz: belirtiler, işaretler; hastalık belirtileri, bulgu, semptom < Ar. *a'rāz* KLTS (HaBul, KargaB, HavB, KargaB)

arazi: yer, toprak; ekilen veya ekilebilecek olan topraklar < Ar. *erāzī* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, Kum, Sahm, Sar, SonKus)

arazöz: motorlu sulama aracı < Fr. *arroseuse* KLTS (HaBul)

ardından: sonra, daha sonra (KLTS) < *art+ı+n+dan* (Alem, HaBul, HikaKad, KayAr, Sahm, HavB, Sar, BirT, BuEl)

ardiye: ticaret eşyasını saklamaya mahsus yer, antrepo < Ar. *arḍiyye* KLTS (BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, LuAd, MahKa, Sar, Sem)

argo: külhanbeylerin kullandığı ağız, kaba konuşma; ortak dilden ayrı, herkeşçe anlaşılmayan, ortak dildeki kelimelere farklı anlamlar yükleyen, mecazi anlamların önemli bir yer tuttuğu özel dil < Fr. *argot* KLTS (BuEl, HikaKad, Sar, BirT)

arı: toplu olarak yaşayıp bal yapan, vızıldayarak uçan, sokucu böcek < ET *arı* > E. T. Türk. *aru* KLTS (Alem, LuAd, Sar, HikaKad, MahKa, BuEl)

arık: verimsiz, çorak < Orta Türk. (Oğuzca) *aruk* < *ar-* “yorulmak” KLTS (BuEl, HavB)

arıza: aksaklık, bozukluk < Ar. *‘arīza* KLTS (MahKa)

arızalı: arızası olan, işlemez durumda bulunan < *arıza+lı* KLTS (MahKah)

âri: (bir şeyden) kurtulmuş, (o şeyi) üzerinden atmış bulunan < Ar. *‘ārī* KLTS (BuEl, HikaKad)

aristokrat: toplumun asil sayılan sınıfından olan soylu kimse < Fr. *aristocrate* < Yun. KLTS (HikaKad, BirT)

ariyet: ödünç < Ar. 'āriyet KLTs (Kum)

ariyeten: ödünç olarak < Ar. 'āriyet'ten KLTs (Sahm)

ariz amik; ariz-amik: geniş bir şekilde, enine boyuna, etraflica < Ar. 'arī z 'am ī k KLTs (HavB, KargaB)

ark: tarım alanlarını sulamak için açılan su kanalı < ET arık KLTs (Alem)

arka: ön, sağ ve solun dışında dördüncü yön, görünmeyen taraf; peş, art; *arkada* (*arkasında*) *bırak-* “(bir şey veya birinden) uzaklaşmak ayrılmak, ardında bırakmak”; *arka* (*arkası*) *üstü* “sırtı yere gelecek şekilde, sırt üstü”; *arka arkaya* “peş peşe, birbiri ardından, art arda” < ET *arka* KLTs (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sem, SonKus, Kum, Sar)

arkadan; *arkasından:* kendisi yokken, ardından; pek az sonra, akabinde < çıkma hali ekinin kalıplaşmasıyla *arka+dan* KLTs (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

arkadaş: aralarında yakınlık, dostluk ve sevgi bulunan kimselerden her biri; isim söylenmediği zaman kullanılan hitap sözü; arkadaş canlısı “arkadaşlarına ve arkadaşlığa önem veren kimse” < *arka+daş* KLTs (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

arkadaşça: arkadaş olana yakışır şekilde, dostça < *arkadaş+ça* KLTs (BuEl)

arkadaşlık: arkadaş olma durumu; *arkadaşlık et-* “(bir kimse ile) ahbaplık etmek, onunla dostluk kurmak; (kadın, özellikle genç kız ve erkek için) aralarında duygusal bir bağ bulunmak, flört etmek” < *arkadaş+lık* KLTs (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

arkadya: Vergilius'un kırsal koşuklarında, evren mutluluğu güden özellikleriyle ulaşılması istenen barışçı bir ülkenin simgesi sayılan, basit çobanlar ve avcılar ülkesi Pelopones'e verilen ad (YTS) < Yun. *Arkadhia* AB (Kum, HikaKad)

arkalık: hamalların yük taşıırken arkalarına koydukları bir çeşit yastık; koltuk, kanep, iskemle gibi üstüne otuulan şeylerin sırt dayamaya yarayan kısmı < *arka+lık* KLTs (Sahm, BirT)

arkeolog: arkeolojiyle uğraşan bilim adamı < Fr. *archéologue* KLTs (SonKus)

- arkeoloji:** eski çağlardan kalan, kazılarla ortaya çıkarılan eşya ve eserleri ve bunlara dayanarak geçmiş medeniyetleri inceleyen bilim dalı, kazı bilimi < Fr. *archéologie* < Yun. KLTS (HikaKad)
- arma:** hükümdarlara, büyük ailelere belli başlı kişi, kuruluş ve şehirlere mahsus işaret ve üzerinde böyle bir işaret bulunan levha < İtal. *arma* < Lat. KLTS HikaKad, BirT
- armağan:** herhangi bir başarıyı değerlendirmek için verilen ödül; bir kimseye karşılıksız olarak verilen şey, hediye (KLTS) < ET *armağan* - *yarmağan* < Fars. *armağan* TVETTL (SonKus)
- armonika:** akordeon < İtal. *armonica* / Fr. *harmonica* KLTS (HikaKad)
- armut:** gülgiller familyasından, beyaz çiçekli bir meyve ağacı; bu ağacın sarı veya yeşil renkteki ufak çekirdekli meyvesi < Fars. *emrûd*'dan göçüşme ile KLTS (BuEl, BirT, HikaKad, KayAr, MahKah, Sem, BuEl, Sar)
- arnavut:** Arnavutluk halkından olan, bu halkın soyundan gelen kimse; Arnavutluk'a ve Arnavutlara ait < *Arvanid* < Yun. *Arvanitis* < *Arbanites*; Arnavut biçimi göçüşme ile ortaya çıkmıştır KLTS (BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, LuAd, Alem)
- arnavutkaldırımı:** dere ve taş ocaklarından çıkan irili ufaklı taşlarla gelişigüzel yapılan eski usul kaldırım < *Arnavut* ve *kaldırım+ı* (t.3.k.i.e.); *kaldırım* < ? (Sar, LuAd, HikaKad, HavB)
- arpa:** buğdaygillerden, taneleri ekmek ve bira yapımında kullanılan, hayvanlara yem olarak verilen bir tahıl cinsi (KLTS) < ET *arpa* TVETTL (BirT, MahKah, Sar, BuEl, HikaKad, Alem)
- arsa:** şehir, kasaba, köy gibi yerleşme merkezlerinde üzerine bina yapılmak üzere ayrılmış toprak parçası < Ar. *'arşa* KLTS (HikaKad, MahKa, LuAd, BuEl, KargaB, SonKus, Sar, HaBul)
- arsenik:** çok zehirli, birleşikleri böcek zehiri, cam ve ilaç imalinde kullanılan element < Fr. *arsenic* < Lat. < Yun. KLTS (LuAd)
- arsız:** terbiyesi kıt (kimse), şımarık; laubali, sırnaşık < Ar. *'ār* "utanma, haya"dan *ar+sız* KLTS (HavB, MahKah)
- arsızca:** arsız bir kimseye yakışır tarzda, hayasızca < *arsız+ca* KLTS (HavB)
- arsızlaş-:** yüz­süzleşmek, arsız ve şımarık duruma gelmek < *arsız+laş-* KLTS (MahKah)
- arсланlaş-:** yiğitleşmek, korkusuz duruma gelmek < *arслан+laş-* GTS (HikaKad)

arşın: eski uzunluk ölçüsü, orta parmak ucu ile omuz başı arasındaki mesafe; uzunluğu arşın biçimine göre ölçen alet; arşın arşın “arşınlar halinde, parça parça” < *arış* “uzunluk ölçüsü”nün genişletilmiş şekli *arış+ı+n* (?) KLTS (HavB, HikaKad, Sar)

arşınla-: (bir yerde) geniş adımlarla aşağı yukarı gidip gelmek < *arşın+la-* KLTS (BuEl, Sahm, Alem)

art: arka taraf, arka; peş; *ardına kadar (açmak, açılmak, açık...)* “sonuna kadar, tamamen”; *ardı arası (ardı arkası) kesilme-* “aralıksız devam etmek, sonu gelmemek”; *ardına düş-* “bir kimseyi takip etmek, peşinden veya yolundan gitmek” < ET *art* < *ārt* “dağ geçidi; arka, son” KLTS (HavB, LuAd, HikaKad, BuEl, Sar, MahKa, Sem, BirT)

art-: artmak; uzamak < ET *art-* KLTS (BuEl, SonKus, HaBul, HikaKad, Sahm, Sem, Alem, KargaB, LuAd, Sar, Kum, BirT, HavB, MahKah)

artakal-; arta kal-: geriye kalmış olmak; artık durumunda olmak < *art-a* ve *kal-* KLTS (HaBul, HavB, KayAr)

artık: artan şey; kullanılandan, yenilen içilenlerden vb. geriye kalan < ET *artuk* < *art-* KLTS (BirT, KayAr, MahKah, Sahm, HikaKad, LuAd, Sem, BuEl)

artık: bir durumdan bir duruma geçişi, bir durumun, bir işin son bulup yenisinin başlayışını anlatmak için cümle başında kullanılır; cümlede bulunan fiilin zamanına göre “şimdi, bundan sonra, bundan böyle” vb. anlamlar ifade eder < *artık* KLTS (KargaB, BirT, MahKah, Sahm, HikaKad, LuAd, HavB, Sem, KayAr, Kum, MahKa, Alem, SonKus, Sar, HaBul, BuEl)

artısında: arkasında < *art+ı+sı+n+da* (?) (BirT)

artış: çoğalma, fazlalaşma, yükselme < *art-ış* KLTS (Kum)

artist: tiyatro ve sinema oyuncusu; güzel sanatlarla uğraşan, bir sanatı meslek edinen kimse, sanatkâr < Fr. *artiste* < Lat. (BuEl, HaBul, HikaKad, Kum, LuAd, MahKa, Sar, Sem, HavB)

artistik: sanatın ve sanatkârlığın gerektirdiği özellikleri taşıyan, sanatlı < Fr. *artistique* KLTS (HikaKad)

artistlik: artist olma durumu; artistin mesleği < *artist+lik* KLTS (Kum, HaBul, MahKa, Kum)

arttır-; arttır-: belli bir ölçünün üstüne çıkarmak, yükseltmek; daha etkili duruma getirmek, şiddetlendirmek < *art-tır-* KLTS (Alem, KayAr, LuAd, HikaKad, BuEl, MahKa, Sem, MahKah, BirT)

arttırıl-: miktarı çoğaltılmak, fazlalaştırılmak < *arttır-ı-l-* KLTS (MahKa)

ârühaya: sözcük, ikisi de “utanma” anlamına gelen *ar* ve *haya* sözcüklerinden oluşan ikileme < Ar. ‘*ār+u+hayā*’ (BirT)

arzet-; *arz et-*: saygı ile anlatmak, bildirmek, ifade etmek; göstermek < Ar. ‘*arż* ve Tü. *et-* KLTS (BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, MahKah, MahKa, Sem, KargaB)

arz-ı endam; *arżı endam:* boy göstermek; *arz-ı endam et-* “ boy göstermek, görünmek, ortaya çıkmak” < Ar. ‘*arż* ve Fars. *endām* KLTS (KargaB, HikaKad)

arżı hürmet et-: saygılarını sunmak < EOTS Ar. ‘*arż* ve *hurmet* (Sahm)

arzu: bir şeye karşı duyulan istek, dilek; cinsel istek < Fars. *ārzū* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

arzuhalci: kendi yazamayan kimselere para karşılığında dilekçe, mektup gibi şeyler yazan ve geçimini bu yolla sağlayan kimse < Ar. ‘*arż* ve *hāl* + Tü. *ci* KLTS (MahKa)

arzula-: bir şeyi candan ve yürekten istemek, arzu etmek; göreceği gelmek, özlemek < *arzu+la-* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Sahm, Sar)

arzulan-: istenilir, aranır, özlenir olmak < *arzula-n-* KLTS (Sahm, Sar)

arzulı: ateşli, ihtirashlı < *arzu+lu* KLTS (HaBul, Sem, BuEl)

arzusuz: isteksiz, gönülsüz < *arzu+suz* KLTS (BuEl)

arzusuzluk: arzusuz olma durumu < *arzu+suz+luk* GTS (HaBul, LuAd, BirT, BuEl, KayAr)

as-: (bir şeyi) yüksek bir yere iliştip sarkıtmak; (resim, yazı, afiş vb. şeyleri kolaylıkla görülmesi için) dik olarak takmak veya yapıştırmak suretiyle bir yere tespit etmek < ET *as-* KLTS (LuAd, MahKah, KayAr, Sahm, HavB, SonKus, HikaKad, MahKa, Kum, KargaB, Sar, Alem, BirT, BuEl)

as: iskambil kağıtlarında birli < Fr. *as* < Lat. KLTS (HavB)

asabi: sinirli, öfkeli, hırçın < Ar. ‘*aşabī* KLTS (MahKa)

asabileş-: sinirlenmek, öfkelenmek, hiddetlenmek < *asabi+leş-* KLTS (MahKa)

asabiye: sinir hastalıkları < Ar. ‘*asabiyye* KLTS (BuEl)

asabiyece; *asabiyece:* sinir hastalıkları doktoru < *asabiye+ci* KLTS (HikaKad)

asabiyet: asabilik, sinirlilik, öfke < Ar. ‘*aşabiyyet* KLTS (Sem)

asalet: ruh ve mana bakımından kibar olma, saygı uyandıracak şekilde davranma < Ar. *aşālet* KLTS (BuEl, MahKah)

- asansör:** insanları veya yükleri yüksek yerlere, bir binanın katlarına çıkarmaya veya indirmeye yarayan cihaz < Fr. *ascenseur* KLTS (Kum, LuAd)
- asap:** sinirler; asap bozukluğu “sinirlilik, sinir gerginliği, huzursuzluk” < Ar. *a’şāb* KLTS (HikaKad, HaBul, KargaB, Sem, Sahm)
- asar;** *âsâr:* eserler; kitaplar, yazılmış eserler < Ar. *âşār* KLTS (HikaKad, LuAd)
- asayiş:** genel güvenlik; huzur, sükûnet < Fars. *āsāyish* KLTS (HaBul, HikaKad)
- asepiya piluti Keton İbrahim:** Rumca popüler bir şarkının nakaratı < Rumca *Ase pia ta plouti kai ton Ibrahim* “Bana daha az zenginlik ve daha az İbrahim” (Alem)
- asfalt:** yol veya yaya kaldırımını kaplamakta kullanılan, katrana benzer, koyu kahverengi veya siyah bir madde; bu maddeyle kaplanmış (yol) < Fr. *asphalte* < Lat. < Yun. KLTS (Alem, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, Kum, LuAd, MahKa, Sem)
- asfaltla-:** asfalta kaplamak < *asfalt+la-* KLTS (SonKus)
- asfaltlan-:** asfaltla kaplanmak < *asfaltla-n-* KLTS (SonKus)
- asgari:** en az, en aşağı; *asgari (hadde) indir-* “en az miktara indirmek, sonuna kadar azaltmak” < Ar. *aşgar* “en küçük” ve Fars. izâfet kesresiyle *aşgar-i* KLTS (HikaKad)
- asık:** sertlik, aksilik veya hüznün ifade eden , hatları sert (surat, yüz, çehre), çatık, abus < *as-ı-k* KLTS (HaBul, MahKa, SonKus)
- asıl-:** (resim, yazı vb. şeyler) görülmesi için dik olarak bir yere tespit edilmek; hızla ve kuvvetle tutup kendine doğru çekmek < *as-ı-l-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- asıl:** en önemli olan, başta gelen; (nüsha, metin vb. şeyler için) ilk yazılmış olan, orijinal; *aslı faslı* “aslı astarı”; *aslına bakarsan* “doğrusunu istersen” < Ar. *aşl* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sar, SonKus)
- asılı:** bir yere takılmış veya asılarak sarkıtılmış olan, asılmış < *as-ı-(ğ)+lı* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, Kum, MahKa, Sahm, Sar, SonKus)
- asır:** yüzyıl; zaman, çağ, devir < Ar. *‘aşr* KLTS (KayAr, MahKa, HikaKad, BuEl, KargaB, LuAd, HavB)
- asırlık:** çok eski < *asır+lık* KLTS (SonKus, BuEl)
- asi:** baş kaldıran (kimse), isyankâr; *asi gel-* “itaatsizlik göstermek, karşı gelmek, isyan etmek” < Ar. *‘aşī* KLTS (Kum, HavB, HikaKad)

asil: şerefli, yüce, saygıdeğer; bayağı olmayan, kibar < Ar. *aşıl* KLTS (BuEl, HaBul, HikaKad, KayAr, Kum, MahKah, MahKah)

asilleştir-: asil duruma getirmek < *asil+leş-tir-* KLTS (HikaKad)

asilzade; *asilzade:* soylu kimse < Ar. *aşıl* ve Fars. *zāde* KLTS (BuEl, HikaKad, SonKus)

asistan: yardımcı doktor < Fr. *assistant* KLTS (KargaB)

asit; *asid:* organik maddeleri parçalayan, ağızda ekşi ve acı bir tat bırakan hidrojenli bileşik < Fr. *acide* < Lat. (BuEl, HavB, HikaKad)

asker: ordunun her kademesinde görevli subay, astsubay, çavuş, onbaşı ve erlere verilen isim; ordu; *askere al-* “askerlik sırası gelmiş olanları veya ihtiyaç duyulan sınıfları silah altına almak” < Ar. ‘*asker* < Fars. *leşker* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KargaB, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus, Kum)

askeri: askerlere mahsus, askerlikle ilgili, askerliğe ait < Ar. ‘*askerī* KLTS (Sem, HikaKad)

askerlik: askerlik görevi, ordu hizmeti < *asker+lik* KLTS (BuEl, HikaKad, Sar, Sahm, BirT, MahKah, Sahm)

askı: üst tarafından tutulan çay, kahve ve meşrubat taşımaya mahsus kahveci tepsisi (KLTS); gümüş bir parça üzerine sıralanıp başa takılan ziynet eşyası (DS) < *as-kı* KLTS (HikaKad, HaBul)

asla: hiçbir zaman, hiçbir şekilde, kesinlikle; soru cümlelerinden sonra tek başına kullanıldığı zaman ret ifade eder ve “hayır” anlamında cevap sözü gibi kullanılır < Ar. *aşlen* < *aşlā* KLTS (HikaKad, BirT, BuEl, KayAr)

aslan; *arslan:* Afrika ve Batı Asya’da yaşayan, yırtıcı, çok kuvvetli, kedi cinsinden memeli hayvan; yiğitlik, cesaret, sağlamlık, kuvvet gibi bu hayvana has meziyetlere sahip insanlar için kullanılan övgü sözü; *aslan gibi* “güçlü kuvvetli, gürbüz, yakışıklı kimseler için söylenir”; *arslan payı* “kuvvet zoruyla sağlanan en büyük parça, en büyük pay” < ET *arslan*; köküyle ilgili çeşitli görüşler öne sürülmüştür KLTS (HaBul, MahKah, SonKus, KayAr, HikaKad, BirT, BuEl, Sem, BuEl, Sar)

aslanağzı: renk renk, kokusuz çiçekler açan bir bitki < *aslan* ve *ağız+ı* (t.3.k.i.e.) KLTS (Sar)

aslen: kök bakımından, asıl olarak, soyca < Ar. *aşlen* KLTS (BuEl, MahKa, Sar, HaBul)

- aslında:** gerçekte, esasen, zaten < iyelik ve bulunma hali eklerinin kalıplaşmasıyla *asl+ı+n+da* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HikaKad, KargaB, Kum, LuAd, MahKah, SonKus)
- asli:** bir şeyin ana ögesini oluşturan, esasını meydana getiren < Ar. *aşlī* KLTS (BuEl)
- asliye:** idari mahkemelerle sulh mahkemelerinin dışında kalan, ceza, hukuk ve ticaret davalarına bakan mahkemelere verilen isim < Ar. *aşliyye* KLTS (MahKa)
- asma:** asılmış, asılı duran şey; asma köprü “iki başındaki ayaklardan başka dayanağı olmayan uzun ve yüksek köprü” < fiil ismi ekinin kalıplaşmasıyla *as-ma* Sar, HikaKad, MahKah
- asma:** belli bir cins üzüm veren, dalları çardak üstüne yayılan tırmanıcı küçük ağaççık, üzüm ağacı; *asma çardağı* “üzerini asma bitkisi sarmış olan çardak” < fiil ismi ekinin kalıplaşmasıyla *as-ma* KLTS (Sem, SonKus, BuEl, LuAd, Sar, HikaKad, Alem, MahKah)
- asodo:** anlamı bağlamdan anlaşılmamaktadır < Rumca (?) [*Ne kadar cam var, bu Pa-kize hepsi asodo almış, ne zaman gidiyor, bizim Vantola da beraber... camlar asodo...*] (MahKa)
- aspirin:** romatizma, grip ve ağrılara karşı pek yaygın bir şekilde kullanılan, beyaz renkli ilaç < Fr. *aspirine* KLTS (HikaKad, Sahm)
- asr- ı Hicri:** Hicri takvime göre yüzyıl < Ar. ‘*aşr* + *ı* ve Ar. *hicrī* KLTS [Onikinci Asr-ı Hicri’de İstanbul Hayatı (1689-1785), <http://kitap.antoloji.com/onikinci-asr-i-hicri-de-istanbul-hayati-1689-1785-kitabi/>, **Ahmed Refik Altınay**] (HikaKad)
- asri:** çağdaş, modern < Ar. ‘*aşrī* KLTS (HikaKad, SonKus)
- astım:** bronşların daralması sebebiyle nöbet nöbet gelen nefes darlığı < Fr. *asthme* < Lat. < Yun. KLTS (MahKah)
- astır-:** asmak işini başkasına yaptırmak < *as-tır-* KLTS (HikaKad)
- astroloji:** yıldızların durum ve hareketlerinin yeryüzündeki olayları ve insanları etkilediklerini kabul ederek bunları inceleyip gelecek hakkında hükümler çıkarma < Fr. *astrologie* < Lat. < Yun. KLTS (HikaKad)
- âsümân:** gök, gökyüzü < Fars. *āsmān* KLTS (HikaKad)
- aş-:** belli bir sınırın ve haddin üstüne çıkmak, ölçüyü geçmek; atlamak, geçmek, geride bırakmak < ET *aş-* KLTS (HikaKad, BuEl, BirT, Sar)
- aş:** yenilmek üzere pişirilmiş yiyecek, yemek < ET *aş* (kelimenin Türkçe veya Farsça olduğu konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür) KLTS (BuEl, HikaKad)

aşağı yukarı: (dolaşmak, gezmek, koşmak vb. fiillerle) bir o tarafa, bir bu tarafa; yaklaşık olarak, tahminen < *aşağı* ve *yukarı*; *yukarı* < ET *yokaru* < **yokgaru* < *yok* “yokuş” ve yön eki +*garu* ile, *yokaru* > *yokarı* > *yukarı* KLTS (BirT, BuEl, HavB, HikaKad, Kum, LuAd, MahKa, Sahm, Sar, Sem)

aşağı: bulunulan yere göre seviye bakımından daha alçakta olan veya daha alçak kabul edilen taraf yahut bu tarafta bulunan şey; üst üste dizilmiş şeyler içinde üsttekine göre alt tarafta bulunan; *aşağı al-* “indirmek”; *aşağıdan al-* “(öfkeli bir kimseye karşı) yumuşak bir dil kullanmak”; *aşağı gör-* “değer vermemek, hor bakmak” < ET *aşak* “dağ eteği; alt, aşağı”dan yönelme hali ekinin kalıplaşmasıyla *aşak+a* > *aşağa* > *aşağı* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

aşağılık: aşağı olma durumu, bayağılık, adilik, alçaklık, basitlik; seviyesi düşük, bayağı, adi < *aşağı+lık* KLTS (KayAr, BuEl, Kum, Sahm, KayAr)

âşar; *aşar:* tarım ürünlerinden alınan onda bir oranındaki vergiler < Ar. *a’şār* GTS (Alem, BuEl, Sahm, Sar)

aşçı; ahçı: yemek pişirmeyi meslek edinmiş olan, konaklarda ve evlerde yemek pişirmekle görevli kimse; yemek pişirip dükkanında para ile yediren ve dışarı satan kimse; aşçı dükkanı “küçük, basit lokanta” < *aş+çı* KLTS (Alem, LuAd, HikaKad, Sar, SonKus, MahKa, BuEl, HavB)

aşı boyası: içine karışan maddelere göre kırmızı, koyu kahverengi ve pas sarısı renkte olabilen toprak boya < *aşı* ve *boya+sı* (t.3.k.i.e.) KLTS (BirT, MahKah, Alem)

aşı: bazı hastalıklara karşı bağışıklık sağlaması için bir canlıya o hastalığın mikrobunu verme işi; bir kimseye yapılan manevi tesir ve telkin < *aş-* “(hayvan için) çiftleşmek”ten *aş-ı* KLTS (HikaKad, BirT, BuEl)

aşık: hayvanların aşık kemikleriyle oynanan oyun; *aşık at-* “aşık kemiğiyle oyun oynamak; rekabete girmek, yarışmak” < ET *aşuk* KLTS (Sar)

âşık: karşı cinsten birine gönlünü kaptırmış kimse; şiirlerini çaldığı saz eşliğinde söyleyen şair, saz şairi, ozan; *aşık ol-* “bir şey veya kimseye aşırı sevgi duymak, gönlünü kaptırmak” < Ar. *‘āşik* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

âşıkane: içinde aşk ifadesi bulunan, konusu aşk olan < Ar. *‘āşik* + Fars *-āne* KLTS (BuEl, MahKa)

- aşıl-:** geçilmek, katedilmek < *aş-ı-l-* KLTS (HavB, Alem, BuEl, HikaKad)
- aşıla-:** ısrarla üstünde durarak benimsetmek, yerleştirmek, kabul ettirmek < *aşı+la-* KLTS (HikaKad, BuEl, Sem, LuAd, MahKah)
- aşılan-:** (bir düşünce, duygu veya fikir) ısrarla üzerinde durularak benimsetilmek; bir ağaca başka bir ağaçtan alınan aşı eklenmek, aşı vurulmak < *aşıla-n-* KLTS (Sem, HikaKad)
- aşılandır-:** aşılama işini yaptırmak < *aşılan-dır-* GTS (SonKus)
- aşım-:** bir dış etkiyle veya sürtünme sonucunda incelmek, oyulmak, düzleşmek (KLTS) < ET *aşğın-* TVETTL (HaBul, BirT)
- aşındır-:** (yer bildiren kelimelerle) çok gidip gelmek < *aşın-dır-* KLTS (KayAr, BuEl, Sar)
- aşır:** cemaatle kılınan namazlardan sonra veya mevlid gibi dini toplantılarda Kuran-ı Kerim'den okunan ayetler < Ar. '*aşr* KLTS (Alem, BuEl)
- aşır-:** çalmak, araklamak; bir şeyi yüksek bir yerin üstünden öbür yana geçirmek (KLTS) < ET *aşur-* TVETTL (SonKus, BirT, MahKa, HaBul, LuAd, Sahm, MahKah, BuEl, HavB, KayAr)
- aşırı:** haddinden fazla, alışıldan çok, ileri derecede; *aşırı git-* "haddi aşmak, ölçüyü kaçırmak, ileri gitmek" < zarf-fiil ekinin kalıplaşmasıyla *aşır-ı* KLTS (HikaKad, LuAd, MahKa)
- aşırıl-:** çalınmak; kaynak belirtilmeden bir eserden aktarılma < *aşır-ı-l-* KLTS (HikaKad, HaBul, Kum)
- aşırılık:** aşırı olma durumu, ölçüsüzlük < *aşırı+lık* KLTS (MahKah)
- aşırma:** çalıntı < *aşır-ma* KLTS (Sahm)
- aşısız:** aşı yapılmamış (bitki) < *aşı+sız* GTS (HaBul)
- aşıfte; aşüfte:** hafifmeşrep, iffetsiz kadın < Fars. *āşufte* "aklı karışmış, perişan" KLTS (HikaKad, Kum)
- aşikâr – aşikâre:** açık, meydanda, belli; açıkça, açık bir şekilde; *aşikâr ol-* "meydana çıkmak, belli olmak, görünmek" < Fars. *āşkâr – āşkâre* KLTS (BuEl, HavB, Sahm, SonKus, Kum, HikaKad, KayAr)
- aşina:** bildik, tanıdık; tanıyan, bilen, vâkıf < Fars. *āšnā* KLTS (HaBul, MahKah)
- aşinalık:** tanışıklık, yakınlık, ahabplık; *aşinalık et-* "tanıdığını, bildiğini gösterecek şekilde davranmak, ahabplık etmek" < *aşina+lık* KLTS (HaBul, HikaKad, SonKus, Sem)

aşk: bir kimse veya bir şeye karşı duyulan çok kuvvetli sevgi ve bağlılık; şiddetli istek, tutku; aşk ile “büyük bir arzu ile, cân u gönülden”; *aşk olsun* “çok beğenilen bir şey karşısında, ‘bravo, aferin!’ anlamında takdir sözü olarak kullanılır”; *aşka gel-* “şevk ve heyecana kapılmak, çoşmak”; ...*Aşkına* “...uğruna, yoluna, hürmetine” < Ar. ‘*ışk* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

aşket-: (tokat, şamar vb. için) hızla ve kuvvetle vurmak < Ar. ‘*aşk* ve Tü. *et-* KLTS (HavB, MahKa)

aşure: başta buğday olmak üzere nohut, fasulye, bakla gibi hububat ve fındık, ceviz, kuru incir, üzüm gibi yiyeceklerle pişirilen tatlı < Ar. ‘*āşūrā*’ “muharrem ayının onunca günü” KLTS (HikaKad)

at kestanesi; *atkestanesi:* yemişleri kestaneye benzeyen bir ağaç < *at* ve *kestane+si* (t.3.k.i.e.); *kestane* < Yun. *kastanoia* KLTS (Alem, SonKus, HaBul, Sar, BuEl)

at-: (bir şeyi bir hedefe veya bir tarafa doğru) fırlatmak; koymak; *atıp tut-* “büyük laflar söyleyerek abartılı şekilde konuşmak” < ET *at-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

at: binme, yük çekme ve taşıma hizmetlerinde kullanılan memeli hayvan; *at koştur-* “bir alanda istediği gibi davranmak, çok serbest hareket etmek”; *Atı alan Üsküdar’ı geçti (geçmiş)* “eline fırsatı geçiren yapacağını yaptı, artık yapacak şey kalmadı” < ET *at* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, Alem, SonKus, KayAr, KargaB)

ata: büyük baba ve aynı soydan daha önce yaşamış olan kimse < ET *ata* (baba) KLTS (HikaKad)

atalet: hareketsizlik, boş durma, tembellik < Ar. ‘*aṭālet* KLTS (Sem)

ateş: odun, kömür vb. maddelerin tutuşup yanması ile beliren ılık; normalden yüksek vücut ısı; *ateş gibi* “çok gayretli, çalışkan”; *ateşe ver-* “yakmak, kundaklamak”; *ateş pahası (pahasına)* “çok pahalı şeyler için söylenir” < Fars. *āteş* < Süry. KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

ateşböceği: dişisi karanlıkta vakit vakit parlak bir ılık çıkaran bir cins böcek < *ateş* ve *böcek+i* (t.3.k.i.e.) KLTS (SonKus)

ateşçiçeği: yazın ateş kırmızısında çiçekler açan bitki < *ateş* ve *çiçek+i* (t.3.k.i.e.)

KLTS (HikaKad)

ateşle-: tutuşturmak, yakmak < *ateş+le-* KLTS (LuAd, Sem, BirT, MahKah, KayAr)

ateşlen-: öfkelenmek < *ateşle-n-* KLTS (BirT)

ateşli: (hastalık için) ateşle birlikte seyreden; coşkun, hararetli < *ateş+li* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, LuAd, Sar, HikaKad)

ateşsiz: ateşi olmayan < *ateş+siz* GTS (Sar, MahKah)

atfet-: (bir sözü, bir düşünceyi, bir hususu) birine aitmiş, onunla ilgiliymiş gibi göstermek, ona mâl etmek < Ar. *ʾatf* ve Tü. *et-* KLTS (MahKa)

atıcı: iyi nişan alan, attığını vuran kimse, nişancı < *at-ıcı* KLTS (MahKah)

atıcılık: iyi atış yapabilme yeteneği, nişancılık; bazı ateşli silahları iyi kullanma esasına dayanan spor < *atıcı+lık* KLTS (HavB)

atıl-: saldırmak, hücum etmek; birdenbire söze karışmak, müdahale etmek < *at-ı-l-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

atımlık: en az bir defa atış yapılabilecek miktarda (barut, saçma vb.) < *at-ım+lık* KLTS (BuEl)

atış-: ağız kavgası yapmak, tartışmak < *at-ı-ş-* KLTS (HikaKad)

atış: atmak işi ve tarzı; ateşli silahlarla ateş etme işi < *at-ış* KLTS (HikaKad, BirT)

atıştır-: yemeği acele acele yemek < tekerrür bildiren ekle *at-ı-ş-tır-* KLTS (BirT, SonKus, HikaKad, Kum)

ati: gelecek, istikbal < Ar. *ātī* KLTS (Sar, BuEl)

atik: çabuk hareket eden, çevik < kökü bulunamamıştır KLTS (HavB, HikaKad, Sar)

atkı: soğuğa karşı omuza veya boyna alınan örtü; aralarında boşluk bulunan iki ucu birleştirmek için köprü gibi bağlayıcı olarak kullanılan dar ve uzun parça < *at-kı* KLTS (HavB, BuEl, KayAr, HikaKad, BirT, SonKus)

atkılı: atkısı olan < *atkı+lı* GTS (Sahm)

atla-: yüksek bir yerden, bir taşıttan, bir binek hayvanından inmek; yüksek bir yere, bir taşıta, bir binek hayvanına binmek < ET *atla-* “ata binmek” < *at+la-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

atlama: atlamak işi; hız alarak ayaklarını yerden kesip ileriye veya yukarıya doğru sıçrama < *atla-ma* KLTS (LuAd, HikaKad)

atlan-: atlamak işi yapılmak, geçilmek, aşılmak < *atla-n-* KLTS (BuEl, HikaKad)

- atlas:** ipekten sık dokunmuş, yüzü parlak, daima düz renkli, üstünde motif bulunmayan, sertçe bir kumaş çeşidi; bu kumaştan yapılmış < Ar. *aṭles* KLTS (BirT)
- atlat-:** atlamasını, bir engeli aşmasını sağlamak; (tehlikeli ve kötü bir durumu) geçiştirmek, (böyle bir durumdan) kurtulmak < *atla-t-* KLTS (Kum, KayAr, BirT, BuEl, HikaKad, LuAd, Sahm, KargaB, HaBul)
- atlatıl-:** (tehlikeli bir durum) savuşturulmak, geçiştirilmek < *atlat-ı-l-* KLTS (KayAr, SonKus)
- atlet:** atletizm dalında spor yapan kimse; yaka kısmının ön ve arkası yanlara doğru çok açık, kolsuz erkek fanilasası < Fr. *athlète* < Lat. < Yun. KLTS (BuEl, MahKa, Sahm, SonKus)
- atletik:** atlet gibi, atlete yakışır tarzda, atlet yapısında < Fr. *athlétique* KLTS (Sem)
- atlı:** *atlı araba* “bir veya birkaç atla çekilen, insan ve yük taşımaya mahsus fayton ve yük arabası gibi araba çeşitlerine verilen isim” < *at+lı* KLTS (Alem, BirT)
- atmaca:** ava alıştırılıp kuşlara saldırtılan, doğan cinsinden yırtıcı kuş < *at-maca* < *at-ma+ca* KLTS (BuEl, HavB, HikaKad)
- atmasyon:** yalan, palavra < *at-*‘tan Fr *-syon* (*-tion*) ekiyle uydurulmuş kelime KLTS (LuAd)
- atmosfer:** yeryüzünü çepeçevre saran gaz tabakası; bir yerin hissedilecek derecede olan ve insana tesir eden manevi havası < Fr. *atmosphère* KLTS (HikaKad, BirT, BuEl, Alem, Sem)
- atom:** bir elementin en küçük parçası; *atom bombası* “enerjisini atom çekirdeklerinin parçalanmasından alan, tahrip gücü çok yüksek bomba” < Fr. *atome* < Yun. KLTS (HikaKad, Sem)
- atölye:** ressam, heykeltıraş gibi sanatçıların, fotoğrafçıların eserlerini hazırladıkları çalışma yeri < Fr. *atelier* KLTS (HikaKad)
- attır-:** atmak işini yaptırmak < *at-tır-* KLTS (HavB, HikaKad)
- attırıl-:** atma işine konu olmak < *attır-ı-l-* GTS (MahKah)
- av:** karada ve havada yabani hayvanları, denizde balıkları tutma veya vurma işi; avlanarak tutulan veya vurulan hayvan < ET *āv* < *ab* KLTS (Sar, BirT, HavB, BuEl, HikaKad, Sahm, MahKah, LuAd)
- avaid:** gelirler < Ar. *avā'id* EOTS (MahKah)
- avam:** halkın alt tabakasına ait, sıradan < Ar. ‘avāmm KLTS (BuEl)
- avanak:** çabuk aldanan, enayi < Erm. *havanag* “sıpa” KLTS (Kum)

- âvani:** yemek, çay, kahve takımları, kapkacak < Ar. *inā* “kapkacak”ın çoğulu *āniye*’nin çoğul şekli *evāni* MBTS (HikaKad)
- avantür:** macera, serüven < Fr. *aventure* < Lat. KLTS (Kum, HikaKad)
- avantürye:** serüvene atılan, maceracı (erkek) < Fr. *aventurier* GTS (Sar)
- avare;** *avara:* boş gezen, işsiz güçsüz, aylak < Fars. *āvāre* KLTS (HaBul, HavB, KargaB, LuAd, Sar, BuEl, Sem, HikaKad, MahKah)
- avaz:** avazı çıktığı kadar bağır- “sesinin yetebildiği kadar, var kuvvetiyle bağırarak” < Fars. *āvāz* KLTS (BirT, HaBul, HikaKad, BuEl, Kum)
- âvaze:** bağırtı < Fars. *āvāz+e* EOTS (MahKah)
- avcı:** avlanmayı kendine meslek edinen veya spor amacıyla avlanan kimse; bir şeyin peşinden ısrarla koşup onu elde etmeye çalışan kimse < *av+cı* KLTS (Sem, Sahm, Kum, SonKus)
- avdet:** gidilen yerden dönme, dönüş; *avdet et-* “daha önce bulunduğu yere veya duruma geri dönmek” < Ar. *‘avdet* KLTS (BuEl, HikaKad, Sar)
- avize:** tavana asılan, pirinç, tunç, tahta, cam ve kristalden yapılmış süslü aydınlatma aracı < Fars. *āvīze* KLTS (HikaKad, SonKus, KayAr, Alem, BirT)
- avla-:** etkisi ve hükmü altına almak, elde etmek; tuzağa düşürmek, kandırıp ele geçirmek < *av+la-* KLTS (HavB, Sem, HikaKad, SonKus, BirT, BuEl, Sar, KargaB, MahKah)
- avlu:** bir binanın ortasında, yanında veya çevresinde bulunan üstü açık, etrafı çit, duvar vb. ile çevrili yer < Yun. *avli* KLTS (Alem, BuEl, HikaKad, Kum, LuAd, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- avrat:** eş, zevce < Ar. *‘avrat* KLTS (BirT, Kum, Alem, BuEl, HaBul, HikaKad, Sahm)
- avret:** avret yeri (mahalli) “vücudun görünmesi veya gösterilmesi dinen haram kabul edilip çok ayıp sayılan, örtülmesi şart olan mahrem yeri” < Ar. *‘avret* KLTS (Sahm)
- avrupai:** Avrupalılar’a has, Avrupalılar’ın yaptığı gibi < *Avrupa*’dan *Avrupaī* KLTS (BuEl, HaBul, HikaKad)
- avrupalı:** Avrupa halkından olan kimse; Avrupa medeniyetini benimsemiş olan (kimse), batılı < *Avrupa+lı*; *Avrupa* < İtal. *Europa* (< Yun.) KLTS (BuEl, HaBul, KargaB, Kum, Sahm, Sem, HikaKad, MahKah, Sar)
- avrupalılaşma:** Avrupalılaşmak durumu < *Avrupalı+laş-ma* GTS (HikaKad)

avuç: elin iç kısmı; (sayı sıfatlarıyla) elin hafifçe kapatılmasıyla meydana gelen çukurluğun alabileceği (miktar); *avuç içi kadar* “(yer için) pek küçük”; *avuç aç-* “dilenmek”; *avcunu yala-* “umduğunu elde edememek, açıkta kalmak” < ET *adut* > **ayut* > *avut* > *avuç* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

avuçla-: avucu ile kavramak; avucunun içine doldurarak almak < *avuç+la-* KLTS (Sem, HikaKad)

avukat; *abukat:* avukat, mesleği yasal işlerde ücret karşılığı yol göstermek, hakkı savunmak olan kimse < İtal. *avvocato* < Lat. KLTS (HikaKad, LuAd, HaBul, BuEl, MahKa, Sar, Sem, MahKa)

avun-: derdini, sıkıntısını, acısını unutmak, teselli bulmak < ET *avin-* “dostça davranmak” < **avi-n-* KLTS (BuEl, LuAd)

avundur-: acısını, derdini unutturmak, teselli etmek < *avun-dur-* KLTS (BuEl)

avurt: yanak; avurdu çökmüş “çok zayıflamış” (KLTS) < ET *adurt* TVETTL (KargaB, Sahm, LuAd, HikaKad)

avustralyalı, avustralyan: Avustralya halkından veya bu halkın soyundan olan kimse < *Avustralya+lı* GTS (Sar, BuEl)

avut-: sıkıntısını, acısını unutturmak, yatıştırmak, teselli ve teskin etmek < ET *avit-* < **avi-t-* KLTS (Sar)

ay be ay: aydan aya, her ay < Fars. *be-* ekiyle, Tü. *ay* ve Fars. *be* + Tü. *ay* KLTS (HaBul)

ay-: akli başına gelmek, birdenbire gerçeği görmek < ET **ad-* KLTS (Alem, BuEl)

ay: güneşten aldığı ışığı yeryüzüne yansıtan ve dünyamızın tek uydusu olan gök cismi; hilal biçimindeki şekil; *ay ışığı* “ayın güneşten alıp dünyamıza aksettirdiği ışık” < ET *ay* KLTS (Alem, BirT, BuEl, LuAd, HavB, HikaKad, KargaB, Kum, MahKah, MahKa, Sahm, Sar, Sem, SonKus, HaBul)

ay: ünlem; hayret, şaşkınlık vb. gibi çeşitli duygular ve ruh halleri belirtilirken “aman” gibi anlama kuvvet vermek için kullanılır < KLTS (Sahm, Sem)

ay: ay; *ayda yılda bir* “pek seyrek” < ET *ay* KLTS (Alem, BirT, BuEl, LuAd, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, MahKah, MahKa, Sahm, Sar, Sem, SonKus, HaBul)

aya: avuç içi < ET *aya* KLTS (MahKah)

ayak: vücudun, bacadan ayak bileğiyle ayrılan ve yere basıp durmayı, yürümeyi sağlayan kısmı; basamak; *ayak dire-* “inat etmek, karşı koymak, direnmek”; *ayak*

sesi “yürürken ayaklardan çıkan gürültü”; *ayak bas-* “bir yere ulaşmak, erişmek”
< ET *adək* > *adək* > *ayak* < *at-* (**ad-*)**ak* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

ayakkabı: ayağı korumak için giyilen giyim eşyası, pabuç < *ayak* ve *kap+ı* (t.3.k.i.e.) KLTS (Alem, BirT, HavB, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

ayakkabıcı: ayakkabı yapan veya satan kimse < *ayakkabı+cı* KLTS (Sahm)

ayaklan-: yasalara, emirlere karşı gelmek, isyan etmek; telaş ve hiddetle davranmak, harekete geçmek < *ayak+lan-* KLTS (HikaKad, BuEl, SonKus)

ayaklandır-: harekete getirmek, tahrik etmek < *ayaklan-dır-* KLTS (Sem, HikaKad)

ayaklanma: yasalara, emirlere karşı gelme, baş kaldırı, isyan < *ayak+lan-ma* KLTS (SonKus)

ayaklı: ayağı olan < *ayak+lı* KLTS (KayAr, Sahm, Sem, Alem, BuEl, Sar)

ayakta: ayakları üzerinde durur vaziyette; telaşlı, heyecanlı, bekler durumda; *ayakta dur-* “oturmamak, ayakları üstünde dikilmek; yıkılmamak, devam etmek”; *ayakta uyu-* “aşırı yorgunluk ve uykusuzluktan ayakta uyuyacak hale gelmek; etrafında olan bitenlerden haberdar olmayacak kadar dalgın olmak” < bulunma hali ekinin kalıplaşmasıyla *ayak+ta* KLTS (Alem, HaBul, Kum, MahKa, MahKah, Sar, LuAd, Sahm, KayAr, Sem, HikaKad, BirT, BuEl)

ayakucu: yatan bir kimsenin veya yatılan bir yerin ayak tarafı < *ayak* ve *uç+u* (t.3.k.i.e.) < ET *ūç* KLTS (BuEl, Kum, BirT, Sem)

ayaküstü: oturmadan, ayakta; kısa bir zaman içinde, çabucak < *ayak* ve *üst+ü* (t.3.k.i.e.); *üst* < ET *üz+tün* > *üs+tün* “üstten” KLTS (BirT, KayAr, Sar)

ayal: eş, zevce < Ar. ‘*iyāl*’ KLTS (HavB)

ayan: açık, gözle görülür, belli; *ayan beyan* “besbelli, apaçık, açık seçik”; *ayan et-* “açıklamak, ortaya koymak”; *ayan ol-* “görünür hale gelmek, belli olmak” < Ar. ‘*iyān*’ KLTS (SonKus, BuEl, HikaKad, Sahm)

ayar: makine, cihaz gibi şeylerde işleyişin istenilen sonuca göre belirlenmesi durumu; (belli bir değer hükmüne göre) seviye, derece, değer; *ayar et-* “belirlenmiş bir ölçüye uydurmak, ayarlamak” < Ar. ‘*iyār*’ KLTS (Sahm, BuEl, KargaB, HikaKad, Kum)

ayarla-: (bir şeyi, bir işi) amaca uygun olarak düzenlemek, tanzim etmek; şartlara uydurmak, intibak ettirmek < *ayar+la-* KLTS (Kum, BirT, Sahm, HikaKad)

ayarlama: ayarlamak işi < *ayarla-ma* KLTS (Kum, BuEl)

ayarlan-: şartlara uydurulmak < *ayarla-n-* KLTS (Kum)

ayart-: kandırmak, baştan çıkarmak, doğru yoldan saptırmak < *ayar-t-* KLTS (HaBul, KayAr, BirT, BuEl)

ayartma: ayartmak işi < *ayart-ma* GTS (HikaKad)

ayaz: (hava için) soğuk; (kel < TTAS) < ET *ayās* KLTS (BuEl, HaBul, KayAr, Sem, SonKus)

aybaşı: ayın ilk günleri; kadınlarda, ayda bir defa birkaç gün süre ile rahimden kan gelmesi şeklinde görülen fizyolojik durum, adet < *ay* ve *baş+ı* (t.3.k.i.e.) KLTS (Alem, BuEl, HaBul)

ayçiçeği: iri, yayvan, sarı çiçekli, yaprakları büyük ve dişli, bir yıllık otsu bitki < *ay* ve *çiçek+i* (t.3.k.i.e.) KLTS (BuEl, HavB)

aydın: öğrenim görmüş, bilgili, kültürlü, entelektüel KLTS < ET *aydın* “ayışığı; parlak, parlaklık” AEDOPT (BuEl, HikaKad, KayAr)

aydınlan-: ışıklı duruma gelmek; nurlanmak, ferahlamak < *aydın+lan-* KLTS (BuEl, MahKah, HaBul, Kum, BirT, HavB, Sar, BuEl, Sahm)

aydınlanış: aydınlanma işi veya durumu < *aydınlan-ış* GTS (BuEl)

aydınlata- ışıklandırmak; kolay anlaşılacak duruma getirmek, açıklamak < *aydın+la-t-* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, MahKa, Sar, Sem, SonKus)

aydınlattı- ışıklandırılmak < *aydınlattı-l-* KLTS (HikaKad)

aydınlattı: aydınlattırma işi < *aydınlattı-ış* GTS (SonKus)

aydınlık: ışıklı olma durumu; mutluluk, huzur < *aydın+lık* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

aydır-: caydırmak, vazgeçirmek < *ay-dır-* TTAS (Kum)

ayet: Kur’an surelerini meydana getiren belli bölümlerden her biri < Ar. *āyet* KLTS (HikaKad)

aygır: iri cüsseli, güçlü KLTS < ET *adgır* “aygır” AEDOPT (BuEl, HavB, HikaKad)

ayı mantarı: içi boş yenilmez bir çeşit mantar < *ayı mantar+ı* (t.3.k.i.e.); *mantar* < Yun. *manitári* TTAS (LuAd)

ayı: et yiyen memelilerden, uzun tüylü, kaba ve hantal, vahşi hayvan; kaba saba görünüşlü, yol erkân bilmez adam < ET *adığ* > *ayığ*, E. T. Tü. *ayu*; kökü belli değildir KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, Sahm, Sar, Sem)

ayıbalığı: fok balığı < *ayı* ve *balık+ı* (t.3.k.i.e.) KLTS (SonKus)

- ayık:** sarhoşluğun etkisi altında olmayan < ET *adığ* < **ad-* > *ay-* KLTS (BirT)
- ayıkla-:** bir şeyin kötü veya işe yaramayan kısımlarını çıkarıp atmak; temizlemek < *ayırtla-* KLTS (MahKah, BirT, BuEl, Sahm, LuAd, HavB, SonKus, Sem)
- ayıklat-:** ayıklamak işini başkasına yaptırmak < *ayıkla-t-* KLTS (BirT)
- ayıl-:** baygınlıktan veya sarhoşluktan kurtulup kendine gelmek < ET *adıl-* < **ad-ı-l-* KLTS (HikaKad, Kum, Sar, MahKah, BirT)
- ayılt-:** (birini) baygınlıktan veya sarhoşluktan kurtarmak, ayılmasını sağlamak < *ayılt-* KLTS (Sahm)
- ayımsı:** kaba saba, yol erkân bilmeyen insanlar için kullanılan aşağılayıcı söz < *ayıl+msı* (BirT)
- ayıngacı:** tütün kaçakçısı < Erm. (?) *ayınga* + Tü. *cı* KLTS (BuEl)
- ayıp:** utanılacak hal ve davranış; *ayıp ol-* (*kaç-*) “yakışık almamak, kusur sayılmak”; *ayıp et-* “yakışık almayacak şekilde davranmak” < Ar. ‘*ayb* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, SonKus)
- ayır-:** (bir bütünü) araya bir şey koyarak kendi içinde parçalara bölmek; ayırt etmek, seçmek < ET *adır-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- ayırt et-;** *ayırdet-*: iki veya daha fazla şey arasındaki farkı anlamak, ayırmak, aralarındaki ayırıcı niteliği fark etmek < *ayır-*‘tan *ayırt et-* KLTS (MahKa, BuEl, HikaKad, KayAr, Sar, Sem, BirT)
- ayırt-:** bir şeyi birisi için saklatmak < *ayırt-t-* KLTS (BuEl, Sar)
- ayın:** dini tören < Fars. *āyīn* KLTS (LuAd, BirT, Sahm)
- aykırı:** zıt, ters; alışlagelmiş şekle uygun olmayan < ET *arkuk* “aykırı”; E. T. Tü. *arkuru* > *arkırı*’dan benzeşmezlikle; kökü belli değildir KLTS (HikaKad, SonKus, BuEl)
- aykırılık:** aykırı olma durumu, terslik, zıtlık < *aykırı+lık* KLTS (Sem, HavB, HikaKad, MahKa)
- aylak:** boş gezen, işsiz güçsüz kimse, avare; boş olarak, işsiz güçsüz durumda < E. T. Tü. *ayla-* “dolaşmak”tan *ayla-k* KLTS (HikaKad, BirT)
- aylavyu:** İngilizce *I love you* (“Seni seviyorum”) sözünün Türkçe yazılışı < İng. *I love you* (HikaKad)

- aylık:** ayda bir ve her ay yapılan, hazırlanan, çıkan; bir kimseye aydan aya ödenen para, ücret, maaş < *ay+lık* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, Kum, LuAd, MahKa, Sar, SonKus)
- ayna:** ayna; *ayna tut-* “bir kimsenin karşısında kendisini görmesi için elinde ayna tutarak durmak; aynayı güneş ışığına tutup yansıyan ışıkla işaretleşmek”; *ayna gibi* “parlak, pırıl pırıl, pürüzsüz” < Fars. *āyīne* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- aynacı:** ayna yapan veya satan kimse < *ayna+cı* KLTS (MahKah)
- aynalı:** aynası olan, aynalarla süslü; *aynalı dolap* “kapağının dış kısmında, bazen de içinde ayna bulunan elbise dolabı” (KLTS); *aynalı yazı* “Türk hat sanatında, aynı yazının düşey bir simetri ekseninin iki yanında ters ve yüz olarak düzenlenmesi” AB < *ayna+lı* KLTS (Alem, BirT, HikaKad, Sahm, HaBul)
- aynen:** olduğu gibi, değiştirmeksizin; hiçbir ayrılık göstermeksizin, tıpkı < Ar. ‘*aynen*’ KLTS (BirT, MahKa, Sahm, Sar, BuEl, SonKus, HikaKad)
- aynı:** değişmeyen, hep o, yine o; birbirinin eşi, ayırt edilemeyecek kadar benzeri, tıpkısı; aynı zamanda “bunun yanında, bununla birlikte” < Ar. ‘*ayn*’ “göz”den Fars. izafet kesresiyle *ayn-i* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- ayniyet:** aynı olma durumu, özdeşlik < Ar. ‘*ayniyyet*’ KLTS (Sahm)
- ayol:** bir ünlem, teklifsiz konuşmada ve halk arasında seslenmek veya anlama güç verip dikkati çekmek için kullanılır < *ay oğul* KLTS (HikaKad)
- ayran:** yoğurdun sulandırılması ile elde edilen içecek (KLTS) < ET *ayrān* TVETTL (HikaKad, Sem, MahKah)
- ayrancı:** ayran yapan veya satan kimse < *ayran+cı* KLTS (MahKah)
- ayrı:** farklı, değişik, başka; kendi başına, yalnız, müstakil; *ayrı ayrı* “başka başka, değişik”; *ayrı gayrı* “başkalık, fark” < ET *adrı* < *adır-* > *ayır-*, E. T. Tü. *ayru* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sar, SonKus)
- ayrıca:** bundan başka, bunun yanında, ilave olarak; ayrı ve özel olarak, ayrı bir önem verilerek < eşitlik ekinin kalıplaşmasıyla *ayrı+ca* KLTS (BuEl, HaBul, KayAr, MahKa, Sahm, SonKus, HikaKad)

- ayrıkotu:** çabuk yayılan, tarlalarda, bahçelerde asıl bitkiye zarar veren, ayıklanması zor bir bitki < *ayrık* ve *ot+u* (t.3.k.i.e.); *ayrık* < ET *adrik*; *ot* < ET *ot* KLTS (LuAd)
- ayrıl-:** (bir yer, şey veya kimseden) uzaklaşmak, onu geride bırakmak, ayrı düşmek; saklanmak, muhafaza edilmek < *ayır-ı-l-* KLTS (Sem, Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- ayrılık:** değişiklik, farklılık; birbirinden uzak düşme durumu, hicran < *ayrı+lık* KLTS (HikaKad)
- ayrılış:** ayrılmak işi ve tarzı, veda < *ayrıl-ış* KLTS (Kum, HikaKad)
- ayrıştır-:** akıl yürüterek tahminde bulunmak (?) < *ayır-ı-ş-tır-* KLTS (BuEl)
- aysberg:** buz dağı < İng. *iceberg* KLTS (Sem)
- ayşekadın:** ayşe kadın fasülyesi, kılıcsız, makbul bir taze fasulye çeşidi < *ayşe* ve *kadın*; *kadın* < ET *kātūn* < Soğd. *ḥātūn* KLTS (Kum)
- ayva:** kışın yapraklarını döken, iri pembe çiçekli, ufak boylu bir ağaç türü; bu ağacın iri armut biçiminde üstü tüylü, sarı, sert, buruk bir tadı olan meyvesi < ET *ayva*, göçüşme ile *ayva* < Fars. *ābiye* KLTS (KayAr, LuAd, MahKah, Sar, BuEl, HikaKad, HavB, Sem, Kum)
- ayyaş:** içkiye düşkün olan kimse, alkolik < Ar. *‘ayyāş* KLTS (HikaKad, Sem, BirT, HavB, BuEl, KayAr)
- ayyuk:** göğün en yüksek noktası; *ayyuka çık-* “yükselmek” < Ar. *‘ayyūk* KLTS (Kum)
- az:** belli bir ölçünün altında, az miktarda; biraz; *az buçuk* “biraz, bir parça, azıcık”; *az daha* “nerede ise, az kalsın”; *az çok* “oldukça, bir parça” < ET *āz* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- az-:** etkisini arttırmak, çok şiddetli bir hal almak < ET *āz-* KLTS (BirT)
- aza:** vücudu meydana getiren parçalar, organlar; üye < Ar. *a’zā* KLTS (HavB, HikaKad, Kum, Sar, BuEl, Sem, Alem, KargaB, LuAd, Sahm, BirT)
- azal-:** eskisinden az duruma gelmek, eksilmek; ilk şiddetini kaybetmek, hızı kesilmek, hafiflemek < *az+al-* KLTS (MahKah, BirT, BuEl, HikaKad, MahKa, Sahm, Sem)
- azalık:** üyelik < *aza+lık* KLTS (KargaB)

azaltıl-: daha aza indirilmek, eksiltmek, seyrekleştirilmek < *azal-t-ı-l-* KLTS (BuEl, SonKus)

azamet: büyüklük, ululuk, yücelik; kibir, gurur < Ar. *‘azamet* KLTS (HikaKad, MahKah, BuEl, Kum, Alem)

azametli: büyük, ihtişamlı, muhteşem; büyüklük taslayan, kibirli, gururlu < *azamet+li* KLTS (HikaKad, KargaB, Sar, BuEl, MahKah, BuEl)

azami: en çok, en fazla < Ar. *a’zam* “en büyük” ve Fars. izafet kesresiyle *a’zam-i* KLTS (KargaB, Kum, Sahm, Sem)

azap: pişmanlık, çaresizlik, korku vb. durumların verdiği sıkıntı, işkence, büyük keder; kafirlere ve günahkarlara ölümden sonra verilecek ceza; *azap ver-* “acı çektirmek” < Ar. *‘azāb* KLTS (BuEl, Alem, MahKa, MahKah, BirT, HikaKad, Sar, HavB)

azar: çıkışma, paylama < Fars. *āzār* “incitme” KLTS (KayAr)

azarla-: hata ve kusurunu söyleyerek çıkışmak, paylamak < *azar+la-* KLTS (HaBul, BuEl, KayAr, Sahm)

azat: serbest bırakılmış, kurtulmuş, hür; *azat edil-* “salıverilmek, serbest bırakılmak” < Fars. *āzād* KLTS (Sem)

azgın: öfkeden gözü dönmüş (kimse), saldırgan; çok şiddetli < *az-gın* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, Sahm, Sar, HikaKad, KayAr)

azgınlık: azgın olma durumu < *azgın+lık* KLTS (HavB)

azıcık: biraz, az bir zamanda veya az bir mesafede; hafifçe, belli belirsiz < *az+cık*, sesli türemesiyle *az+ı+cık* KLTS (Alem, HikaKad, Kum, LuAd, SonKus, KargaB, BuEl)

azılı: zorlu, güçlü, başa çıkılmaz < *azı+lı* “azı dişleri güçlü olan” KLTS (Kum)

azıt-: baştan çıkmak, doğru yoldan ayrılmak, yolunu şaşırmak; çok ileri götürmek, taşkınlık derecesine getirmek < *az-ı-t-* KLTS (BuEl, LuAd, HaBul, KayAr)

aziz: yüce, değerli, kıymetli; Hristiyanlıkta kilisenin din büyüğü olarak kabul ettiği kimse; *azizim* “daha çok aydın tabakanın sohbetlerde “dostum” yerine kullandığı hitap sözü < Ar. *‘azīz* KLTS (Alem, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, MahKah, Sahm, Sar, Sem)

azize: (Hristiyanlık’ta) ermiş kadın < Ar. *‘azīze* KLTS (HaBul)

azizlik: muziplik, şaka; *azizlik et-* “birine şaka yollu oyun oynamak, muziplik yapmak” < *aziz+lik* KLTS (BuEl, HikaKad)

azlet-: görevine son vermek, işten çıkarmak < Ar. *‘azl* ve Tü. *et-* KLTS (HikaKad)

azlık: az olma, miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunma < *az+lık* KLTS (BirT)

azman: cinsinin diğer örneklerine göre fazla gelişmiş, çok iri < *az-man* KLTS (BirT, BuEl) **azmet-:** bir işi yapmak için kesin karar vererek gayret göstermek < Ar. *'azm* ve Tü. *et-* KLTS (MahKa)

azrail: Allah'ın emriyle insanların canını almakla görevli olan melek, ölüm meleği < Ar. *'azrā'il* < İbr. KLTS (Kum, MahKa, BuEl, Alem, HikaKad)

2.2. B b

bab; *bap*: konu, mesele < Ar. *bāb* KLTS (KayAr, HikaKad, SonKus)

baba: baba; yaşlı erkekler için isimlerden sonra kullanılan unvan sözü; *babadan kalma* “babadan veya diğer bir aile ferdinden kalmış olan ya da aile yadigarı gözüyle bakılan (şey)”; *baba dostu* “güvenilir, vefalı aile dostu”; *baba evi* “bir kimsenin ailesiyle birlikte çocukluğunu geçirdiği ev, baba ocağı” < çocuk dilinden ses taklidi k. KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

babaca: bir babaya yakışır tarzda, baba gibi < *baba+ca* KLTS (BuEl, HikaKad)

babacan: kalender ve samimi davranışlı, cana yakın, güvenilir, temiz yürekli (kimse) < Fars. *cān* ile *baba+can* KLTS (BuEl, HaBul, HavB, KayAr, Sahm, Sar, HikaKad, MahKa, Kum, Alem)

babalık: baba olma durumu; yaşlı kimselere hitap sözü < *baba+lık* KLTS (KayAr, Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, MahKa, SonKus)

babayani: dış görünüşe önem vermeyen, gösterişsiz, kalender halli < Fars. *bābā-yāne* KLTS (HikaKad, MahKa)

babayiğit: boyun eğmeyen, mert, cesur, yiğit (kimse); güçlü kuvvetli, bedenî gücü gelişmiş (delikanlı) < *baba* ve *yiğit*; *yiğit* < ET *yigit* “genç” < ? KLTS (MahKa, BirT, BuEl)

baca: baca < Fars. *bāce* < *bād-cāh* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KargaB, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

bacak: bacak < Fars. *pāçe* “hayvan ayağı, paça”dan küçültme ekiyle *pāçe+k* > *pāçak* > *bacak* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

bacaklı: bacağı olan < *bacak+lı* GTS (Alem, BirT, Sar, HikaKad, BuEl, LuAd, Sahm, HaBul, LuAd)

bacaksız: bacağı olmayan; kısa boylu, ufak tefek (kimse) < *bacak+sız* KLTS (HavB, HikaKad, Kum)

bacanak: iki kızkardeşle evlenen erkeklerin birbirine göre akrabalık adı < Türk lehçelerinde kullanılan baca “bacanak”tan küçültme ekiyle *baca+nak* KLTS (HikaKad)

bacı: kızkardeş < Eski kaynaklarda geçmeyen kelimenin kökü kesin olarak belli değildir KLTS (HikaKad, SonKus)

baç: zorla alınan para, haraç < Fars. *bāc* KLTS (BirT)

badanacı: mesleği badana yapmak olan kimse < *badana+cı*; *badana* < Sözlüklerde Fransızca *badigeon* “astar boya”dan getirilen kelimenin Ar. *bitāne* “astar”dan Türkçe’ye geçmiş olması daha güçlü bir ihtimaldir KLTS (Alem, MahKa, KayAr)

badanacılık: badana yapma işi < *badanacı+lık* KLTS (HikaKad)

badanala-: üstüne badana sürmek < *badana+la-* KLTS (SonKus)

badanalı: badana sürülmüş < *badana+lı* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, Sahm, SonKus)

badem: pembe ve beyaz çiçekler açan bir ağaç; bu ağaçta yetişen, şekerlikte ve tatlıcılıkta kullanılan bir meyve; *badem gözlü* “badem biçiminde uçları çekik, iri gözleri olan (kimse)”; *badem gibi* “çok taze, körpe (salatalık)” < Fars *bādām* KLTS (Alem, HikaKad, Sem, HaBul, Kum, LuAd, MahKah)

badema: bundan sonra, bundan böyle, artık < Ar. *ba’de-mā* KLTS (HikaKad)

bademcik: boğazın iç kısmının her iki yanında mikropların vücuda yerleşmesine engel olan, badem biçimindeki iki ak kan keseciği < *badem+cik* KLTS (Sar)

bademşekeri: kavrulmuş badem içinin ince bir şeker tabakası ile kaplanması suretiyle yapılan bir şeker çeşidi < *badem* vr *şeker+i* (t.3.k.i.e.); *şeker* < Fars. *şeker* < Hintçe KLTS (BirT)

badik: ördek gibi kısa bacaklı, paytak, kısa boylu < Erm. *patig* KLTS (Alem, BuEl, HaBul, Sar)

bagaj: yolculuk sırasında birlikte götürülen eşya, yük < Fr. *bagage* < İng. KLTS (Kum)

bağ: (bir şeyi başka bir şeye veya birçok şeyi birbirine) bağlamaya yarayan ip, sicim, tel gibi şeyler; ilgi, alaka, münasebet; *bağları kopar-* “ilgiyi kesmek” < ET *bāğ* < *bā-* “bağlamak” KLTS (KayAr, BuEl, HavB, HikaKad, KayAr, MahKah, BirT, Sem)

bağ: üzüm kütükleri dikili olan ve üzüm yetiştirilen yer; bahçe, yeşillik, ağaçlık ve çiçeklik yer, bostan < Fars. *bāğ* KLTS (HavB, HikaKad, Kum, MahKah, SonKus, HikaKad)

bağbozumu: üzümlerin tamamen toplanıp kaldırılması < *bağ* ve *bozum+u* (t.3.k.i.e.) KLTS Sem

bağcı: bağ yetiştiren ve üzümünü satan kimse < *bağ+cı* KLTS (BuEl, HikaKad, Sar, BirT, Sahm)

bağdaş-: anlaşmak, uyuşmak < *bağda-ş-* KLTS (HikaKad, HaBul)

bağdaş: bir oturuş şekli; bağdaş kur- “bağdaş vaziyetinde oturmak; yerleşmek, oturup kalmak, çöreklenmek” < ET *bağdaş* < *bağda-ş* KLTS (BirT, KayAr, Sahm, Sar, Sem, BuEl, Kum, HikaKad)

bağımsız: herhangi bir gücün veya devletin yönetimi ya da hükmü altında olmayan, özgür, müstakil, hür < *bağ+ı+m+sız* KLTS (LuAd, BuEl, SonKus)

bağır-: paylamak, azarlamak; seslenmek, çağırmak < Orta Türk. (Oğuzca) *bākır-*; ses taklidi *bar*’dan *bar+kır-*; “r” düşmesiyle *bā+kır-* > *ba-ğır-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

bağır: yürek, kalp, gönül; iç, orta yer; *bağırına bas-* “himaye etmek, korumak, benimsemek”; *bağır yanık* “çok ızdırıp çekmiş, acı görmüş (kimse), dertli” < ET bağır KLTS (HikaKad, HavB, KayAr, HaBul, LuAd)

bağırış: bağırma, feryat < *bağır-ış* KLTS (KargaB)

bağırsak: bağırsak < ET *bağırsuk* < *bağır-suk* KLTS (HavB, HikaKad, Kum, SonKus, BuEl)

bağırt-: bir kimsenin veya hayvanın bağırmasına yol açmak < *bağır-t-* KLTS (HikaKad)

bağırtı: bağırma sesi, haykırış, feryat < *bağır-tı* KLTS (HavB)

bağırtkan: çok bağırın, bağırma huyunda olan kimse < *bağırt-kan* KLTS (HikaKad)

bağışla-: vermek, ihsan etmek, bahşetmek; ceza vermemek, affetmek < Orta Türk. *bağışla-* < Fars. *bahş* “ihsan etme” KLTS (KargaB, KayAr, HaBul, LuAd, HikaKad, Kum, Sem)

bağışlan-: karşılıksız olarak verilmek, hibe edilmek < *bağışla-n-* KLTS (HavB)

bâği: ayaklanan, isyankâr, serkeş, asi < Ar. *bāğī* EOTS (HikaKad)

bağla-: bağlamak, tutturmak, birleştirmek; düğümllemek < *bagğ+la-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

bağlama: bir mızrapla tellere vurulmak suretiyle çalınan, tambura ve kopuz benzeri bir saz < fiil ismi ekinin kalıplaşmasıyla *bağla-ma* KLTS (SonKus)

bağlan-: düğümlenmek; tutturulmuş olmak, bağlı bulunmak < *bağla-n-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

bağlat-: sardırmak < *bağla-t-* KLTS (Sem)

- bağlı:** bir kimseye veya bir şeye duygusal bağlarla bağlanmış olan, tutkun; hareket ve faaliyetlerinde kendisinin üstünde bir kuruluş veya varlığa uyma zorunda olan, tâbi < *bağ+lı* KLTS (HaBul, HavB, MahKa, Sar, Sem, Alem, KayAr, Kum, HikaKad, LuAd, SonKus, BuEl, BirT)
- bağlık:** bağlık bahçelik “ağaçlı, bağı ve bahçesi çok olan yer” < *bağ+lık* KLTS (SonKus)
- bağlılık:** gönülden bağlanma, sadakat < *bağlı+lık* KLTS (BirT)
- bağırış-:** bir ağızdan hep birlikte bağırarak < *bağır-ı-ş-* KLTS (LuAd, HavB, HikaKad, LuAd, BuEl, Kum, MahKah, SonKus, BirT, Sar, MahKa, HaBul, Sahm, Sem)
- bağırışma:** hep bir ağızdan, feryat < *bağırış+ma* KLTS (SonKus, HikaKad, LuAd, MahKa)
- bağısız:** bağı bulunmayan < *bağ+sız* KLTS (Sar)
- baha:** paha kelimesinin eski ve asıl şekli < Fars. *behā* KLTS (Alem, BuEl, HavB, HikaKad, KayAr)
- bahane:** bir şeyin asıl sebebi yerine ileri sürülen sözde sebep, gerçeğe ilgisi olmayan sahte mazeret; sebep, vesile; *bahane et-* “(yapılmak istenmeyen bir şey için) gerçekte mazeret olmayan bir şeyi mazeret olarak ileri sürmek”; *bahane bul-* “bir şeyi yapmak veya yapmamak için sebep icat etmek; kusur bulmak” < Fars. *behāne* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, MahKa, MahKah, Sar, SonKus)
- bahar:** ilkbahar < Fars. *behār* KLTS (BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- baharlı:** acımsı bir çeşnisi bulunan, içine baharat konmuş (yiyecek, içecek) < *bahar+lı* KLTS (HikaKad)
- bahçe:** bahçe; yazlık açık oturma yeri, açık gazino < Fars. *bāğ-çe* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- bahçeli:** bahçesi olan, bahçe içinde bulunan (yapı) < *bahçe+li* KLTS (BuEl, KayAr, LuAd, MahKa, Sar, SonKus)
- bahçelik:** bağ ve bahçesi çok olan yer < *bahçe+lik* KLTS (SonKus, HikaKad)
- bahçıvan:** mesleği bahçeye bakmak, çiçek, meyve veya sebze yetiştirmek olan kimse < Fars. *bāğçe-bān'* dan *bāğçe-vān* > *bahçevan* > *bahçıvan* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, LuAd, Sahm, SonKus)

- bahis:** üzerinde konuşulan, tartışılan konu, mevzu; karşılıklı konuşma, söz, sohbet; *bahis aç-* “sözünü etmek, bahsetmek”; *bahis konusu* “hakkında konuşulan (şey), söz konusu”; *bahse giriş-* “bir konu üzerine iddialaşmak, sözleşmek” < Ar. *baḥṣ* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKah)
- bahname:** cinsel ilişkilerden bahseden, bazen meseleyi tıbbi tarafları ile ele alan, açık saçık yazı ve resimlerle şehvet uyandıracak tarzda yazılmış kitap < Ar. *bāh* ve Fars. *nāme* KLTS (HikaKad)
- bahriye:** bir devletin deniz kuvvetleri teşkilatının bütünü; deniz kuvvetlerine ait, donanmaya mensup < Ar. *baḥriyye* KLTS (BirT, BuEl, MahKah, Sar)
- bahriyeli:** deniz kuvvetlerine bağlı asker veya deniz harp okulu öğrencisi < *bahriye+li* KLTS (BirT, HavB, Sahm, Sar, Sem)
- bahsedil-:** sözü edilmek, anlatılmak < *bahset-i-l-* KLTS (BuEl, HikaKad, BirT, MahKah)
- bahset-:** (bir meseleden veya bir kimseden) söz etmek, hakkında konuşmak < Ar. *baḥṣ* ve Tü. *et-* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, MahKa, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- bahşet-:** vermek, bağışlamak, ihsan etmek < Fars. *baḥṣ* ve Tü. *et-* KLTS (Kum)
- bahşiş:** bir hizmet karşılığında bir kimseye fazladan verilen para < Fars. *baḥṣiṣ* KLTS (BirT, KargaB, Kum, HikaKad, HaBul, SonKus, HavB, MahKa, Alem, Sem)
- baht:** Allah tarafından ezelde belirlendiğine inanılan kısmet ve nasip, uygun talih, şans < Fars. *baḥt* KLTS (HaBul)
- bahtiyar:** talihli, mutlu < Fars. *baḥt-yār* KLTS (BuEl, HaBul, HikaKad, KargaB, Kum, Sar, Sem, SonKus)
- bahtiyarlık:** talihin uygun olması durumu, mutluluk < *bahtiyar+lık* KLTS (BirT, Sar, SonKus, BuEl)
- bahtsız:** bahtı kötü olan, talihsiz < *baht+sız* KLTS (KayAr, LuAd, Sem, SonKus, HikaKad, MahKah, BuEl, HaBul, MahKah)
- bahtsızlık:** bahtsız olma durumu, talihsizlik < *bahtsız+lık* KLTS (BuEl, HikaKad, HaBul, MahKah)
- bahusus:** özellikle, bilhassa < Fars. *bā-* + Ar. *ḥuṣūṣ* KLTS (BirT, BuEl)
- bak-:** gözleri bir şey üzerine çevirmek; yönü bir tarafa doğru olmak, nazır olmak; *bakarsınız* “olur ki”; *baksana* “dikkati çekmek için kullanılır”; *bak, bakın,*

bakınız “başında kullanıldığı cümleye göre uyarı, tehdit, tasdik vb. anlamlar ifade eden dikkat çekme sözü” < ET *bak-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

bakakal-: (duyduğu hayretten dolayı) hiçbir hareket yapamayıp şaşkın şaşkın bakmak < *bak-a* ve *kal-* KLTS (LuAd, Sahm, MahKah, Kum, SonKus, BuEl, Sar, HikaKad)

bakan: başbakan tarafından, memleket işlerinin belirli bir kısmını yürütmek üzere seçilen hükümet üyesi, vekil < isim-fiil ekinin kalıplaşmasıyla *bak-an* KLTS (BuEl, Alem)

bakıl-: gözler üzerine çevrilmek; göz önünde bulundurulmak < *bak-ı-l-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, KayAr, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, SonKus)

bakım: bakış ve görüş tarzı, düşünce yönü < *bak-ı-m* KLTS (Alem, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, SonKus)

bakımından: yönünden, itibariyle < iyelik ve çıkma hali eklerinin kalıplaşmasıyla *bakım-ı+n+dan* KLTS (HavB, Sem, BuEl, HikaKad)

bakımlı: durumundan bakım gördüğü belli olan, itina ve ihtimam gösterilmiş olan < *bakım+lı* KLTS (BirT)

bakımsız: bakılmamış, ilgi ve ihtimam gösterilmemiş < *bakım+sız* KLTS (BirT, HavB, KargaB, MahKa, MahKah, BuEl, HikaKad, SonKus)

bakın-: (etrafına, sağına soluna) bakmak, göz gezdirmek < *bak-ı-n-* KLTS (Alem, BirT, HavB, Sahm, Sar, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, BuEl, SonKus, HaBul, MahKa)

bakır: bakır; bu madenden yapılmış kapacak; *bakır çalığı* “yeşile çalan mavi renkte” < ET *bakır* ; İran dilinden gelmiş olabileceği ileri sürülmektedir KLTS (HaBul, Kum, SonKus, BirT, HavB, LuAd, BuEl, Sem, HikaKad, MahKah)

bakırcı: bakır işleyen veya bakırdan mamul eşya satan kimse < *bakır+cı* KLTS (BuEl, HavB, BuEl)

bakış: bakma tarzı, bakış açısı < *bak-ış* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, MahKa, MahKah, Sar, Sem)

bakış-: karşılıklı birbirine bakmak < *bak-ı-ş-* KLTS (HaBul, Kum, HikaKad, HavB, MahKa, MahKah)

- baki:** *baki selam* “eskiden mektupların sonunda kullanılan, ‘Sözü kesiyorum, geri kalanı selamdır’ anlamında kalıplaşmış söz” < Ar. *bākī* KLTS (HikaKad)
- bakir:** el değmemiş, dokunulmamış, bozulmamış < Ar. *bākīr* KLTS (BuEl, Sem, Sahm)
- bakire:** kızlığı bozulmamış, dişi, kız, kız oğlan kız < Ar. *bākire* KLTS (HaBul, HikaKad, BirT)
- bakkal:** bakkal < Ar. *baqqāl* “sebze satan kimse” KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem)
- bakkaliye:** bakkal dükkanlarında satılan maddeler; çeşidi bol, büyük bakkal dükkanı < Ar. *baqqāliyye* KLTS (BuEl, HikaKad)
- bakkallık:** bakkal dükkanı işletme işi < *bakkal+lık* KLTS (HaBul)
- bakla kırı:** beyaz ve siyah halkalar şeklinde lekeleri bulunan (at) < *bakla* ve *kır+ı*; *kır* < ET *kır* KLTS (LuAd)
- bakla:** bakla bitkisi; bu bitkiden pişirilen yemek; *bakla aç-* (*at-*, *dök-*) “bakla tanelerini yere atarak aldığı şekillere göre fal bakmak” < *bākilā*’ KLTS (Alem, BirT, Sar, SonKus)
- baklava:** çok ince yufkadan yapılmış, içine ceviz, badem, fıstık veya kaymak konan hamur tatlısı < E. T. Türk. *baklağı* < ? KLTS (HavB, Sahm)
- bakraç:** su, süt gibi şeyleri koymaya ve taşımaya yarayan kulplu, küçük bakır kap < küçültme ekiyle *bakır+aç* KLTS (HikaKad)
- baktır-:** bakmasına sebep olmak, bakmaya zorlamak; (hasta için) muayene ve tedavi ettirmek < *bak-tır-* KLTS (KargaB, BuEl, LuAd, KargaB, MahKah, MahKa, HaBul)
- baküs:** Diyonizos, Yunan mitologyasında, doğanın yenileyicisi ve yaşamın simgesi olan, şarap, coşku tanrısı < Lat. *Bacchus* GSTS (KayAr)
- bal:** arıların çiçeklerden topladıkları bal özü denen sıvı ile yaptıkları, koyu kıvamda tatlı madde; *bal gibi* “çok tatlı; şüphe götürmez şekilde, tamamiyle”; *bal dudak* “tatlı dilli, hoşsohbet (kimse)” < Orta Türk. (Oğuzca) *bāl* KLTS (BirT, Sar, HavB, Sahm, HikaKad, BuEl, HaBul, SonKus, Sem)
- balbal:** Eski Türkler’de mezarlara veya bazı makamların etrafına dikilen, bazen üstünde kabartma şekiller ve yazılar bulunan, yekpare uzun taş < Orhon yazıtlarında geçen kelime Slav dillerinde ve Macarcada da bulunmaktadır KLTS (BirT)

- balçık:** koyu kıvamda, yapışkan çamur < Orta Türk. (Oğuzca) *balçık*; *balık* – *balk* “çamur”dan *balk+aç*, göçüşme ile *balçak* > *balçık* KLTS (HavB, LuAd)
- baldır:** bacağın diz kapağından ayak bileğine kadar olan kısmı; bacağın diz kapağı ile bilek arasındaki kısmının yumuşak, etli ve şişkin olan arka tarafı < ET *baltır* < ? KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, KayAr, Kum, LuAd, Sar, Sem)
- baldıran:** tohumları hekimlikte ve eczacılıkta kullanılan, maydanoz cinsinden zehirli bir bitki < ? KLTS (Sar, BuEl, HavB, MahKa, HikaKad)
- bale:** bir konuyu dans ve hareketlerle anlatan, sözsüz, müzikli sahne gösterisi < Fr. *ballet* < İtal. KLTS (HikaKad)
- balena:** yaka ve kumaşları dik tutmak için balina çubuğundan yapılma parça < ? “Yakanın kola yapılmadan da dik durmasını sağlayan bir yol daha vardı; **Balena** (balina). İlk orijini balina balığının saz gibi, esnek, ince kemiklerinden veya bakalitten, sonraları plastikten yapılmış yarım santim eninde, altı-yedi santim boyunda şeritler.” (Bubik, [28.10.2009]) (LuAd)
- balgam:** solunum yollarında tahriş ve iltihaplanma sonucunda meydana gelen ve öksürülerek çıkarılan sümüksü madde < Ar. *balğam* < Yun. KLTS (BuEl, MahKah, Sahm)
- balgamî:** balgâmi taş renginde be görünümünde olan < ? MBTS (MahKah)
- balgamlı:** balgamı olan < *balgam+lı* GTS (Alem, BuEl)
- balık:** balık; *balığa çık-* (*git-*) “balık tutmak maksadıyla denize açılmak” < ET *balık*; kelimenin kökü belli değildir KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus, KargaB)
- balıkçı:** balık tutmayı meslek edinen kimse; balık satan kimse < *balık+çı* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- balıkçıl:** su kenarlarında yaşayan, balık yiyerek hayatını sürdüren, turna cinsinden uzun gagalı, uzun bacaklı bir kuş < *balık+çıl* KLTS (Sahm, BirT, BirT, Sar)
- balıkçılık:** balık tutma, avlama ve satma işi < *balıkçı+lık* KLTS (HikaKad, MahKah, BirT, BuEl, Sahm, Sar, SonKus, KayAr)
- balıkthane:** toptan balık satılan yer < Tü. *balık* ve Fars. *hâne* KLTS (HavB, SonKus, HavB, BirT, BuEl, KayAr, HikaKad)
- balıklama:** yüksekçe bir yerden vücuda dik ve gergin bir şekil vererek baş aşağı balık gibi suya atlama biçimi < *balık+lama* < *balık+la-ma* KLTS (LuAd, Sem)
- balıklı:** balığı olan < *balık+lı* GTS (Sahm, SonKus)

balıksız: balığı olmayan < *balık+sız* KLTS (BirT, BuEl, SonKus)

balina: 1000 yıl yaşadığı söylenen, özellikle yağı ve ağzındaki çubuklar için avlanan memeli deniz havyanı < İtal. *balena* < Lat. KLTS (HikaKad)

balkabağı: oldukça büyük, yuvarlak, tatlısı yapılan bir kabak çeşidi < *bal* ve *kabak+ı* (t.3.k.i.e.); *kabak* < ET kabak, *kāp*'tan küçültme eki *+ak* ile *kāp+ak* KLTS (BirT, BuEl)

balkon: balkon < Fr. *balcon* < İtal. KLTS (BuEl, Alem, HikaKad, BirT, Sem, SonKus, MahKah, Sahm)

ballan-: (meyve için) olgunluktan çatlayarak öz suyu kabuğundan çıkıp yapışkan bir halde üzerinde donmak < *bal+lan-* KLTS (HavB, BuEl)

ballandır-: bir şeyi anlatırken sözü karşındakini özendirecek şekilde abartarak süslemek < *ballan-dır-* KLTS (Sahm)

ballı: içinde bal bulunan; tatlı < *bal+lı* KLTS (LuAd, Sahm, HavB)

ballıbaba: gölgelik yerlerde yetişen, hayvanlar, özellikle arılar tarafından çok sevilen bir bitki < *ballı* ve *baba* KLTS (LuAd)

bal mumu: arıların salgıladıkları ve bununla peteklerini yaptıkları yumuşak, sarımsı madde < *bal* ve *mum+u* (t.3.k.i.e.); *mum* < Fars. *mūm* KLTS (Alem, BuEl, Sahm, SonKus, BirT)

balo: bir kişi veya kutlanacak bir olay şerefine veya sadece eğlenmek için düzenlenen danslı ve resmi giyimli gece toplantısı < İtal. *ballo* KLTS (HavB, HaBul, Alem, BuEl, Sar, HikaKad, Sem)

balon: balon < Fr. *ballon* < İtal. (HikaKad, BuEl, HikaKad, MahKah, MahKah)

baloncu: çocuklar için balon satan seyyar satıcı < *balon+cu* KLTS (BuEl, MahKah)

baloz: eskiden ayak takımının ve özellikle gemicilerin eğlenmek, dans etmek üzere gittikleri içkili eğlence yeri < Yun. *balos* KLTS (BirT)

balta: odun yarmaya, ağaç kesmeye ve yontmaya yarayan, ağaç saplı, demirden kesici alet; eskiden kullanılan bu alet biçimindeki yakın savaş silahı; *balta ol-* “(bir kimsenin üzerine) rahatsız edecek derecede ısrarla düşmek, musallat olmak, asılmak” < ET *baltu* < *baldu*; hangi dilden Türkçe’ye geçtiği kesin olarak belli değildir KLTS (HaBul, Sem, HikaKad, Sahm, MahKah, Alem, BuEl)

baltalı: baltası olan < *balta+lı* GTS (Sahm)

balya: sarılıp bağlanmış, denk haline getirilmiş ticaret eşyası < İtal. *balla* < Fr. *balle* KLTS (MahKa, Sahm)

- balyoz:** çok büyük ve ağır çekiç; *balyoz gibi* “(kol ve yumruk için) vuruşu çok sert, çok kuvvetli” < Yun. *bailos* < İtal. *bailo* KLTS (HikaKad)
- bambaşka:** bilinenlerden, tanınanlardan tamamen başka, çok değişik < güçlendirme benzer hecesi *bam* ile *bam+baş-ka* KLTS (Kum, MahKah, Sar, SonKus, BirT, BuEl, Sahm, Sem, HikaKad)
- bamya:** “kusuruma bakma” sözü esprili bir biçimde değiştirilerek “kusuruma bamya” yapılmıştır, sözcük metin bağlamında “bakma” anlamındadır < Fars. *bāmiye* KLTS (KayAr)
- ban-:** (katı bir şeyi) yumuşak, sulu veya toz halindeki bir maddeye batırıp çıkarmak < ET *man-* KLTS (HaBul)
- bana:** ben zamirinin yönelme hali; *bana bak* “ ‘beni dinle, kendine gel, haddini bil’ anlamında tehdit ve uyarı sözü; *bana bakma* “beni ölçü olarak alma, bana göre hareket etme, bana göre hüküm verme”; *bana da...demesinler* “(şart cümlelerinden sonra) ‘söylediğim muhakkak çıkacak, dediğimi muhakkak yapacağım’ anlamında kullanılır” < *baña* KLTS (HikaKad, BuEl, Sahm, BirT, KargaB, KayAr, Sar, SonKus, HavB, Sem, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Alem, HaBul)
- banço:** Afrika’dan alınıp Amerika’da geliştirilen ve caz müziğiyle bütün dünyaya yayılan, telli, gitara benzer, parmakla çalınır çalgı < İng. *banjo* < İsp. KLTS (Sar)
- bandıra:** bir geminin hangi devlete ait olduğunu gösteren bayrak < İtal. *bandéra* KLTS (HikaKad, Sem)
- bandıralı:** bandırası olan < *bandıra+lı* KLTS (BuEl, Sem, BirT)
- bando:** daha çok meydanlarda ve yürüyüşlerde marşlar çalan, nefesli ve vurmali aletlerden meydana gelmiş müzik takımı < İtal. *bando* KLTS (Sahm, Kum)
- bangır bangır:** gürültülü bir şekilde, çok yüksek sesle, (bağırarak, haykırmak...) < ses taklidi söz KLTS (BuEl, HikaKad, MahKa)
- bangiz:** kutuplarda deniz suyunun donmasıyla meydana gelen buz tabakası < Fr. *banquise* KLTS (HavB)
- bani:** bir yapıyı yapan veya yaptıran kimse < Ar. *bānī* KLTS (BirT)
- banka:** banka; *bankaya yatır-* “(parasını ve kıymetli şeylerini) bankaya teslim etmek” < İtal. *banca* “sarraf tezgahı” KLTS (BuEl, HavB, KargaB, Kum, LuAd, Sahm, Sem, SonKus)
- bankacı:** bir bankada görevli memur < *banka+cı* KLTS (KayAr)
- bankacılık:** bankacı olma durumu < *bankacı+lık* KLTS (BuEl)

- banknot:** devlet eliyle çıkarılan kağıt para < Fr. *banquenote* < İng. *banknote* KLTS (BirT, BuEl, Kum, HikaKad)
- banliyö:** büyük şehirlerin her gün gidilip gelinebilecek uzaklıktaki dış mahalleleri < Fr. *banlieue* < Lat. KLTS (BuEl, HavB)
- bant:** herhangi bir şeyin üzerine yapıştırılan şerit < Fr. *bande* KLTS (KargaB)
- banyo:** vücudu su ile yıkama, yıkanma; yıkanmaya mahsus yer, hamam; *banyo yap-* “yıkanmak” < İtal. *bagno* < Lat. KLTS (BirT, BuEl, KayAr, LuAd, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- banyolu:** içinde banyo bölümü olan < *banyo+lu* GTS (HavB, SonKus)
- baobab:** Afrika ve Asya’nın sıcak bölgelerinde yetişen ve en iri gövdeli bitki olarak bilinen ağaç < hangi dilden Türkçe’ye geçtiği belli değildir KLTS (HikaKad)
- bar bar:** bağırarak fiilinin önüne gelerek fiile “çok yüksek sesle avaz avaz (bağırarak)” ve “sürekli bir şekilde durmadan (anlatmak, söylemek)” anlamları katar < ses taklidi söz KLTS (HikaKad, MahKah)
- bar:** dans edilen içkili eğlence yeri; *bar kızı* “içkili eğlence yerlerinde çalışan, müşteriye oyalamakla görevli kadın” < İng. *bar* KLTS (Alem, HaBul, HavB, LuAd, MahKa, BirT, Kum, BuEl, Sem, HikaKad, Sar)
- baraka:** tahta, saç, teneke gibi hafif inşaat malzemesinden yapılmış, temelsiz, tek katlı iğreti yapı < İtal. *baracca* KLTS (Alem, BuEl, BirT, HaBul, HikaKad)
- barba:** ihtiyar Rum meyhaneciler için kullanılırdı < Yun. *barbas* < İtal. *barba* “sakal” KLTS (LuAd, MahKah, Alem, HaBul, BirT, HikaKad, BuEl, SonKus)
- barbar:** kaba saba, ilkel, vahşi < Fr. *barbare* < Lat. KLTS (MahKah, Sahm, BirT)
- barbunya:** beyaz etli ve kırmızı pullu, ülkemizde fazla avlanan bir balık cinsi < Yun. *barbuni* < İtal. *barbone* KLTS (BuEl, HavB, KayAr, MahKah, Sar, BirT, Sem)
- barbunyacı:** barbunya avlayan veya satan kimse < *barbunya+cı* U (BirT, BuEl, KayAr)
- barbut:** zarla oynanan bir çeşit kumar < ? KLTS (HikaKad)
- bardak:** bardak; *bardaktan boşanırcasına yağ-* “(yağmur için) şiddetle yağmak” < Orta Türk. (Oğuzca) *bart* “su içilen kap”tan küçültme ekiyle *bart+ak* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- barem:** devlet memurlarının maaş ve ücretlerini düzenleyen, tutarlarını belirleyen sistem ve bunları gösteren cetvel < Fr. *barème* (Fransız matematikçisi François Barrême’in adından) KLTS (HavB)

- barhane**; *barhana*: berhane, büyük, düzensiz, kullanışsız yapı < Fars. *bār-ḥāne* KLTS (LuAd, Kum)
- barın-**: bir yerde yerleşip oturmak; kendini koruyabilmek için bir şeyi siper edinmek, sığınmak < ET *barın-* “gidiyormuş gibi görünmek” < *bar-* “gitmek, varmak” KLTS (Sar, BuEl, BirT, HavB, Sem, SonKus)
- barındır-**: barınmasını sağlamak < *barın-dır-* GTS (HikaKad)
- barış-**: aradaki dargınlık veya savaşa son vermek < ET *barış-* “birbirine gidip gelmek” < *bar-* “varmak, gitmek” KLTS (BuEl, KayAr, Alem, HaBul, MahKa, LuAd, Sem)
- barış**: barış < *barış-* > *barış-ış*’tan kaynaşma ile (?); “uzlaşma” anlamında eskiden de kullanılan kelime son dönemde sulh karşılığı olarak yeniden canlanmıştır KLTS (MahKa)
- barışış**: barışmak durumu < *barış-ış* (Kum)
- barışma**: barışmak durumu, uzlaşma, anlaşma < *barış-ma* KLTS (MahKa, BuEl, KayAr)
- barıştıır-**: (ara buluculuk ederek dargın veya kavgalı iki tarafı) uzlaştırmak, barışmalarını sağlamak < *barış-tır-* KLTS (HikaKad, MahKa)
- bari**; *barim*: hiç olmazsa; keşke < Fars. *bārī* KLTS (Alem, KargaB, KayAr, MahKah, Sar, Sem, SonKus, Kum, MahKa, HaBul, HikaKad, BuEl, BirT)
- bariz**: açık, belli, meydanda < Ar. *bāriz* KLTS (KayAr, Kum, BirT, BuEl, SonKus, HikaKad)
- bark**: “ev, mesken, aile” anlamındaki ev bark kelimesinde geçer < ET *bark*; ET’de de *eb* “ev” kelimesiyle birlikte kullanılırdı KLTS (BirT, BuEl, SonKus, Sahm, LuAd, HikaKad)
- barometre**: hava basıncını ölçmeye, hava değişikliğini önceden belirlemeye ve bulunulan yüksekliği tespiti yarayan alet < Fr. *baromètre* < Yun. KLTS (BuEl, MahKah, Sem)
- barsakçı**: hayvan bağırsağı satan kimse (?) < *bağırsak+çı*; *bağırsak* < ET *bağırsuk* < *bağır+suk* KLTS (HavB)
- barut**: kayaların parçalanması, bina, köprü vb. yerlerin tahribi, ateşli silahlarda merminin veya güllenin fırlatılması gibi işlerde kullanılan patlayıcı madde < Fars. *bārūt* KLTS (Alem, MahKah, BuEl)
- bas-**: ayağı, üzerine vücudun veya bacağın ağırlığını verecek şekilde zemine veya herhangi bir yere koymak; ansızın saldırmak, bir yere baskın yapmak; *basıp git-*

“terk etmek, bırakıp gitmek”; *bas git* “defol, haydi git” < ET *bas-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

basamak: bir merdivende her adım atışta ayağın bastığı düz yer, kademe; *basamak ol-* “(bir amaç için) alet olmak, araç olarak kullanılmak” < *bas-*‘tan genişletme ekiyle ve fiil ismi ekinin kalıplaşmasıyla *bas-a-mak* KLTS (MahKa, BuEl, Sem, KayAr, MahKah)

basbayağı: alışılan ve bilinenden farklı olmayan, bilindiği gibi, alelade; adeta, düpedüz < güçlendirme benzer hecesi *bas* ile *bas+bayağı* KLTS (HaBul, Kum, HikaKad)

basık: yüksekliği fazla olmayan, alçak; basılmış veya basılmış gibi olan, yassı ve yassılaştırılmış < *bas-ı-k* KLTS (HikaKad, Sar, Sem)

basıl-: üzerine ayak koymak, üstünde yürünmek, çiğnenmek; tabedilmek < *bas-ı-l-* KLTS (HikaKad, KargaB, BuEl, Sar, MahKah)

basılış: basılma işi < *basıl-ış* KLTS (BuEl)

basın: bir ülkede belirli zamanlarda basılan gazete, dergi gibi yayınların bütünü < *bas-ı-n* KLTS (HikaKad)

basit: herhangi bir özelliği olmayan, sıradan, alelade; gösteriştan uzak, süssüz < Ar. *basīt* “yaygın; kolay” (HaBul, Sem, Kum, SonKus, BuEl, HikaKad, BirT)

basitçe: basit olarak, kolay tarafından < *basit+çe* GTS (SonKus)

basitleştir-: bayağılaştırmak, adileştirmek < *basit+leş-tir-* KLTS (HikaKad)

basketbol: basketbol < İng. *basketball* KLTS (SonKus)

baskı: kuvvet ve zor altında bulunma veya bulundurma, tazyik; bir eserin belli bir yer, zaman veya belli bir seferde basılmış olanı < *bas-kı* KLTS (Alem, KayAr, BuEl, Sar)

basma: üzerine baskı yoluyla renkli şekiller, resimler yapılmış pamuklu kumaş < *bas-ma* KLTS (BuEl, HavB, HikaKad, LuAd, HaBul, KayAr)

basmakalıp: her yerde görülebilecek, herkeste rastlanabilecek şekilde olan, kalıplaşmış, alelade < *bas-ma* ve *kalıp*; *kalıp* < Ar. *kāleb* KLTS (MahKah, HikaKad)

bastır-: tabettirmek; (bir şey veya bir kimse, bir şeye veya birine) üstün gelmek, (bir şeyi veya birini) alt etmek < *bas-tır-* KLTS (Alem, BirT, HikaKad, KayAr, Sahm, SonKus)

- bastırıl-:** önlenmek, yatıştırılmak; (helva için) yapılmak < *bastır-ı-l-* KLTS (Sar, Sahm)
- baston:** yürürken dayanmak üzere kullanılan değnek < İtal. *bastone* KLTS (MahKah, BirT, HikaKad, Sem, Sar, KayAr)
- bastonlu:** bastonu olan < *baston+lu* KLTS (HikaKad, Sar, Sahm)
- bastonsuz:** bastonu olmayan < *baston+suz* KLTS (Sahm)
- basur:** kalın bağırsağın alt kısmında ve makatta toplar damarların genişlemesiyle kendini gösteren hastalık < Ar. *bāsūr* KLTS (Alem)
- ba'sü badelmevt:** öldükten sonra diriliş (EOTS) < Ar. *ba'sü ba'd'el-mevt* ÖTS (HikaKad)
- baş:** baş; *baş ağrısı* “başta duyulan ağrı”; *baş belası* “başta dert olan, insana musallat olup bir türlü uzaklaştırılamayan (kimse veya şey); *baş dönmesi* “kişinin, kendisinin veya etrafındaki şeylerin dönmesi şeklinde hissettiği gerçek olmayan duyu” < ET *baş* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- başak:** buğdayda ve genellikle buğdaygillerde sapın ucunda bulunan ve içinde bitkinin tanelerini taşıyan kısım < ET *başak* < *baş+ak* “okun ucuna geçirilen demir”, daha sonra “ekin başı” KLTS (BirT, KargaB, Sar, BuEl, HaBul)
- başaltı:** gemilerin baş tarafındaki tayfa ve erlerin koğuşları < *baş* ve *alt+ı* (t.3.k.i.e.) KLTS (Alem, BirT)
- başar-:** (bir işi) istenilen şekilde sonuçlandırmak < *baş+ar-* KLTS (HikaKad, KayAr, MahKa, Sahm, Kum)
- başarı:** bir şeyin üstesinden gelme, başarma < *başar-ı* KLTS (HikaKad, BuEl)
- başarıl-:** istenilen şekilde sonuçlandırılmak, üstesinden gelinmek < *başar-ı-l-* KLTS (HikaKad)
- başartist:** bir tiyatro topluluğunun sergilediği eserlerde baş rolü oynayan oyuncu, baş oyuncu < *baş+artist* GTS (Kum)
- başbakan:** hükümet başkanı, başkanlar kurulunun başı < *baş* ve *bakan* KLTS (BuEl)
- başbuğ:** baş kumandan, başkan, reis, lider < E. T. Türk. *buğ* “reis, komutan” ile, *baş* ve *buğ* KLTS (KayAr)
- başçavuş:** orduda assubay sınıfında üst çavuşla kıdemli başçavuş arasındaki asker < *baş* ve *çavuş* KLTS (BuEl)
- başgöz:** “evlendirmek” anlamına gelen *baş göz et-* söyleyişinde geçer < *baş* ve *göz* KLTS (HikaKad)

- başhemşire:** sağlık kuruluşlarında hemşirelik çalışmalarını yöneten hemşire < *baş* ve *hemşire*; *hemşire* < Fars. *hem-şîre* “kız kardeş” KLTS (KargaB)
- başboş:** bir işe, bir kimseye bağlı olmayan, işsiz güçsüz; kendi başına bırakılmış, salıverilmiş < iyelik ekinin kalıplaşmasıyla *baş+ı* ve *boş* KLTS (HikaKad, KargaB, Sahm, HavB)
- başka:** bilinenden gayri, diğer; -den gayri; *başka başka* “değişik, farklı, çeşitli”; *başka kapıya* “derdini başka yere anlat, kısmetini başka yerden ara” < *baş+ka* (?) KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- başkalaştır-:** başka bir duruma getirmek < *başka+laş-tır-* KLTS (HikaKad)
- başkalık:** başka olma durumu, fark, farklılık, değişiklik < *başka+lık* KLTS (SonKus, LuAd, MahKah)
- başkan:** bir milleti, bir topluluğu temsil eden, bir mevki veya işin başında bulunan, baş olan kimse < *baş+kan* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, Kum, LuAd, HavB)
- başkası:** söz konusu edilen, görülen, düşünülen kimseden veya şeyden ayrı olan; onun dışında bulunan, diğeri < iyelik ekinin kalıplaşmasıyla *başka+sı* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- başkonsolosluk:** başkonsolos olan kimsenin işi < *baş* ve *konsolos+luk*; *konsolos* < Yun. *konsolos* < İtal. < Yun. KLTS (KayAr)
- başla-:** başlamak < *baş+la-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- başlan-:** başlamak işine konu olmak < *başla-n-* KLTS (MahKa, BirT, HavB, HaBul, HikaKad)
- başlangıç:** bir eserin giriş kısmı; bir işin, bir şeyin ilk defa ortaya çıkma, harekete geçme, başlama zamanı < *başlan-gıç* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, MahKa, Sem, SonKus)
- başlanıl-:** başlanmak işi yapılmak < *başlan-ı-l-* KLTS (BirT, Alem)
- başlat-:** bir kimsenin bir şeye başlamasını sağlamak, bir işin başlamasına yol açmak < *başla-t-* KLTS (SonKus)
- başlayış:** başlama işi < *başla-(y)ış* GTS (BirT, HikaKad, Sar)
- başlı:** başı olan, çıkıntılı bir tepe kısmı bulunan < *baş+lı* KLTS (Alem, HavB, MahKa, Sem, KayAr, BuEl, MahKah, HikaKad)

- başlıbaşına**; *başlı başına*: kendi başına, kendi bütünlüğü içinde yeterli olarak, tek başına < iyelik ve yönelme hali eklerinin kalıplaşmasıyla *baş+lı* ve *baş+ı+n+a* KLTS (HikaKad, HaBul)
- başlıca**: başta gelen, belli başlı; temel < *başlı+ca* KLTS (HikaKad, Sar)
- başlık**: bir yazının, bir haberin üstüne konan kelime veya cümle; başa giyilen şey; *başlık koy-* “bir yazıya başlık yazmak” < *baş+lık* KLTS (HavB, MahKah, BuEl, KargaB, HikaKad)
- başlıklı**: başlık giymiş olan; başlığı bulunan < *başlık+lı* KLTS (BuEl, HikaKad)
- başmakale**: bir gazete veya derginin görüşünü aksettiren ve baş sayfaya konan makale, başyazı < *baş* ve *makale*; *makale* < Ar. *maḳāle* KLTS (HikaKad, BuEl)
- başmuharrir**: başyazar < *baş* ve *muharrir*; *muharrir* < Ar. *muḥarrir* KLTS (HaBul, HikaKad)
- başmüdür**: bir çok müdürü olan bir kuruluştaki bunların başı durumunda olan kimse < *baş* ve *müdür*; *müdür* < Ar. *mudīr*’den ses uyumu ile KLTS (HikaKad)
- başöğretmen**: eskiden bir ilkokulun yönetiminden sorumlu olan öğretmen, ilk mektep müdürü < *baş* ve *öğretmen*; *öğretmen* < *öğret-men* KLTS (BuEl, SonKus)
- başörtülü**: başını başörtü ile örtmüş olan (kadın) < *baş* ve *örtü+lü*; *örtü* < *ört-ü* < *ört-ü-g* KLTS (HaBul, MahKah, Sar, Sem)
- başörtüsü**: kadınların saçlarını örtmek için başlarına bağladıkları örtü < *baş* ve *örtü+sü* (t.3.k.i.e.) KLTS (Sar, LuAd, Sem)
- başparmak**: el ve ayağın en başta bulunan en kalın parmağı < *baş* ve *parmak*; *parmak* < *barmak* KLTS (BuEl, HikaKad, KayAr, LuAd, MahKa, MahKah, Sar, SonKus)
- başsız**: önderi olmayan; bk. *üstsüz başsız* < *baş+sız* (HavB, HikaKad)
- başta**: en önce, ilk olarak, en önde; *başta gel-* “en ileri durumda bulunmak, birinci olmak” < *baş+ta* KLTS (BuEl, MahKa, HikaKad)
- baştaki**: sıra halinde dizilmiş olan şeylerin veya kişilerin en önde veya en uçta bulunanı, ilki, birincisi < *başta+ki* KLTS (KargaB)
- baştan**: yeniden, başından başlayarak, bir daha, tekrar < çıkma hali ekinin kalıplaşmasıyla *baş+tan* KLTS (KayAr, MahKa, Sar, SonKus, Alem, HavB, Kum, BuEl, HikaKad)
- baştanbaşa**: başından sonuna kadar, tamamıyla, bütünüyle < *baş+tan* ve *baş+a* KLTS (HikaKad)

- başucu:** (bir kimsenin bulunduğu yerin) çok yakını, yanı başı; yatılan bir yerin baş konan tarafı < *baş* ve *uç+u* (t.3.k.i.e.); *uç* < ET *ūç* KLTS (BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KayAr, LuAd, MahKah, Sem)
- başvur-:** (bir işin yapılması veya halledilmesi için) bir kimseden, bir makamdan istekte bulunmak, müracaat etmek; teşebbüs etmek < *baş* ve *vur-*; *vur-* < ET *ūr-* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem)
- başvurma:** başvurmak işi, müracaat < *başvur-ma* GTS (HikaKad)
- bat-:** (güneş, ay ve yıldızlar için) ufukta görünmez olmak, gurup etmek; bir sıvının veya yumuşak bir maddenin içine gömülme, çökmek < ET *bat-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sem, SonKus)
- batak:** suyun dibine batmış (?) < *bat-ak* KLTS (HaBul, BuEl)
- bataklık:** basıldığı zaman içine batılan, cıvık, çamurlu, çok sulak arazi < *batak+lık* KLTS (HavB, HikaKad, HaBul, Kum, Sar)
- batı:** Avrupa; güneşin battığı yönden esen (rüzgar) < *bat-ı*; *gün batısı*’ndan kısaltma yoluyla KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, MahKah, Sahm)
- batır-:** kötülemek, aleyhinde bulunmak, yermek; (sivri bir şeyi) yumuşak bir şeye saplamak < *bat-ı-r-* KLTS (HavB, SonKus, Sem, BuEl, HikaKad, Sar, Kum, BirT)
- batırıl-:** (sivri bir şey) yumuşak bir şeyin içine sokulmak < *batır-ı-l-* KLTS (BuEl, MahKah)
- batış:** batma işi < *bat-ış* GTS (KayAr, LuAd)
- bati:** yavaş,ağır < Ar. *baṭī*’ KLTS (Sahm, Sem)
- battal:** alışılmış olandan büyük, hantal, kocaman (şey veya kimse); işe yaramaz, işlemez, kullanılmaz < Ar. *baṭṭāl* KLTS (BuEl, Sem)
- battaniye:** battaniye < Ar. *baṭṭāniyye* KLTS (Alem, BirT, HikaKad, Sahm, BuEl, HaBul, Sem, BirT, HikaKad, BuEl)
- battaniyeli:** battaniyesi olan < *battaniye+li* GTS (HikaKad)
- bavul:** yolculukta içine eşya konulan büyük çanta < İtal. *baule* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, KayAr, Kum, MahKa, MahKah)
- bay:** “bey ve efendi” anlamında erkek isimlerinin önüne getirilen unvan sözü; erkek, bey < nereden geldiği belli olmayan kelimenin “zengin” anlamındaki *bay* ile

ilgisi yoktur; etimoloji açısından bu kelime ile *bey* arasında bir ilişki yoktur
KLTS (BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, MahKa, Sahm)

bayağı: adeta, epeyce, iyice; değişik bir tarafı bulunmayan, farklı olmayan, sıradan <
ET *baya* “az önce, demin”den *baya+kı* > *baya+ğı* “önceki gibi, eskisi gibi”
KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd,
MahKah, Sahm, SonKus)

bayağılık: bayağı olma durumu, adilik; basitlik, seviyesizlik < *bayağı+lık* KLTS
(HikaKad, MahKah)

bayan: bayan < *bay* kelimesinden +*an* ekiyle yapılmış gibi görünüyorsa da +*an*
ekinin böyle bir fonksiyonu yoktur KLTS (Alem, BuEl, HaBul, HavB,
HikaKad, KargaB, KayAr, MahKa)

bayat: zamanın etkisiyle tazeliğini kaybetmiş; eskimiş, zamanı geçmiş, önemini
kaybetmiş < ET *bayāt*; kökü kesin olarak belli değildir KLTS (BirT, HaBul,
HikaKad, LuAd)

bayatla-: zamanın etkisiyle tazeliğini kaybetmek, bayat duruma gelmek < *bayat+la-*
KLTS (HikaKad)

baygın: geçici ve kısa bir süre için şuur kaybına uğrayarak kendinden geçmiş,
bayılmış (kimse); gönül vermiş, sevdalı; *baygın baygın bak-* “gözlerini süze süze,
bayıltı bayıltı bakmak” < *bay-gın* KLTS (Alem, BuEl, HaBul, KayAr, MahKah,
HikaKad, KargaB)

baygınlık: mecalsizlik, halsizlik, iç ezikliği; *baygınlık geçir-* “bayılmak; kendinden
geçecek gibi olmak, fenalaşmak” < *baygın+lık* KLTS (BirT, MahKa)

bayıl-: geçici bir süre için şuur kaybına uğrayarak kendinden geçmek, baygın
duruma gelmek; aşırı derecede beğenmek, çok sevmek < *bay-ı-l-* KLTS (Alem,
BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa,
MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

bayıltıcı: baygınlık veren, bayıltacak gibi tesir eden < *bayıl-t-ıcı* KLTS (MahKah,
HavB)

bayır: bir tepenin yukarılarından eteklerine doğru uzanan meyilli arazi < ? KLTS
(BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, Kum, LuAd, Sahm, Sar, Sem)

bayii: bir malın devamlı satıcısı < Ar. *bāyi*’ KLTS (HikaKad, LuAd, BuEl, Sahm,
HikaKad)

- baykuş:** zararlı ve kemirici hayvanları avlamakla geçinen, başlarında iki tepelik bulunan yırtıcı gece kuşlarının ortak adı < bay “zengin” ve kuş (?) KLTS (HikaKad)
- bayrak:** bayrak < ET *batrak* “ucuna bir ipek parçası takılan mızrak (< *batır-ak*) > *bardak* > *bağrak* > *bayrak* KLTS (BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, Sar, Sem)
- bayraklı:** bayrağı olan, üzerine bayrak çekilmiş bulunan (yer) < *bayrak+lı* GTS (BuEl, Sar, HavB)
- bayram:** milletçe sevinç içinde kutlanan, dini veya milli bir anlam taşıyan kutsal gün; büyük sevinç, sevinç vesilesi < *bayram et-* “çok sevinmek” < ET *bağram* – *bayram*; kökü kesin olarak belli değildir KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- bayramlaş-:** birbirinin bayramını tebrik etmek < *bayram+laş-* < *bayram+la-ş-* KLTS (BirT)
- bazen;** *bazen:* bazı defa, bazı zaman, ara sıra < Ar. *ba’zan* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- bazı:** birtakım, bir kısım; arada bir, ara sıra, bazen; *bazı bazı* “zaman zaman, arada bir”; *bazı kere* “bazen, bazı zamanlarda” < Ar. *ba’z* “bir şeyin küçük kısmı”ndan Fars. izafet kesresi –i ile *ba’z-ı...* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- bazlama:** kızgın saç üzerinde pişirilmiş kalın yufka < Yun. *mazi* > *pazı* “yufka”dan *pazı+lama* > *pazlama* > *bazlama* KLTS (Sahm)
- be:** teklifsiz konuşmada birine seslenmek, dikkati çekmek, söze kuvvet vermek için kullanılan bir ünlem < KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- beau:** yakışıklı < Fr. *beau* FS (HavB)
- bebek:** meme emmekte olan veya kucak çağındaki küçük çocuk; bezden veya herhangi bir maddeden yapılmış insan şeklinde oyuncak < küçültme ekiyle *bebe+k* KLTS (HavB, HikaKad, MahKa, LuAd, Alem)
- becer-:** bir şeyi yapmayı başarabilmek, üstesinden gelmek < ?; *başar-* ‘tan gelmiş olabileceği ileri sürülüyorsa da bu değişim ses bakımından açıklanamamaktadır

- KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, MahKah, SonKus)
- becerikli:** tuttuğu işin kolayca üstesinden gelen, zor işleri yapabilen, hünerli < *becer-i-k+li* KLTS (Sem)
- beceriklilik:** becerikli olma durumu, hüner < *becerikli+lik* KLTS (HikaKad)
- beceriksiz:** tuttuğu işin üstesinden gelemeyen, elinden iş gelmeyen, aciz < *becer-i-k+siz* KLTS (BuEl, HikaKad, Sahm, Sem)
- beceriksizce:** beceriksiz bir biçimde < *beceriksiz+ce* GTS (KayAr, Sem)
- beceriksizlik:** beceriksiz olma durumu, acizlik < *beceriksiz+lik* KLTS (LuAd, Sem, BuEl)
- bedahet:** ispatı gerektirmeyecek kadar açık ve belli olma, apaçıklık < *bedāhet* KLTS (HikaKad)
- bedava:** bir karşılık ödenmeden elde edilen, parasız; boşu boşuna, boş yere < Fars. *bād* “yel” + Ar. *hevā* > *bād-ı hevā*’dan KLTS (Alem, HaBul, HavB, Kum, Sar, Sem, SonKus, LuAd, BirT, BuEl, HikaKad, Sahm)
- bedavadan:** bedava olarak, beleşten < çıkma hali ekinin kalıplaşmasıyla *bedava+dan* KLTS (HikaKad, KargaB)
- bedavasına:** boşu boşuna, boş yere < *bedava+sı+n+a* KLTS (BuEl)
- bedbaht:** talihi kötü olan, bahtsız (kimse); *bedbaht ol-* “bahtsız, talihsiz olmak, saadete erememek” < Fars. *bed-baht* KLTS (BuEl, Sar, HaBul, Kum, HikaKad, MahKah, KayAr, MahKa, Alem)
- bedbahtlık:** bahtsız olma durumu, bahtsızlık < *bedbaht+lık* KLTS (MahKah, HikaKad)
- bedbin:** kötümser, karamsar < Fars. *bed-bîn* “gören” KLTS (HikaKad, KargaB, Kum, MahKah)
- beddua:** bir kimseye kötülük dilemek için edilen dua; *beddua et-* “bir kimsenin başına bir kötülük gelmesi için dua etmek < Fars. *bed* ve Ar. *du’ā*’ KLTS (HikaKad, Sar, Sem)
- bedel:** değer, fiyat; karşılık olarak, yerine; *bedel ver-* “askerlik hizmetini kısa yapmak veya hiç yapmamak için devlete tayin edilen miktarda para ödemek” < Ar. *bedel* KLTS (BuEl, HavB, HikaKad, BirT, Alem)
- beden:** gövde, vücut (KLTS); oltanın uç kısmı (TTAS) < Ar. *beden* KLTS (HavB, Sem, SonKus, MahKah)

- bedesten:** içindeki kıymetli eşya, antika, mücevher vb. şeyler satılan, üstü kapalı çarşı < Ar. *bezzāz* “bez satıcısı” + Fars. *-istān* KLTS (MahKa, MahKah, HikaKad)
- bedihi:** ispat gerektirmeyecek kadar açık, belli < *bedīhī* KLTS (HikaKad)
- bedii:** güzel şeylerle ilgili, estetik < Ar. *bedī*’ KLTS (BuEl, HikaKad)
- begonya:** beyaz, pembe, kırmızı çiçekli, pek çok çeşidi bulunan bir süs bitkisi < Fr. *bégonia* KLTS (BuEl, HikaKad)
- beğ:** zevce, koca (TS) < ET *beg* KLTS (Alem)
- beğen-:** iyi ve güzel bulmak, takdir etmek; doğru bulmak, kabul etmek, tasvip etmek < ? KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sem)
- beğendi:** hünkar beğendi < *beğen-di* KLTS (BuEl, Sar)
- beğendir-:** iyi ve güzel bulunmasını, hoşla gitmesini sağlamak, kabul ettirmek < *beğen-dir-* KLTS (HikaKad, BuEl, Sem, MahKah, SonKus)
- beğenil-:** iyi ve güzel bulunmak, takdir edilmek; iyi ve güzel bulunarak seçilmek, tercih edilmek < *beğen-i-l-* KLTS (HikaKad, BuEl, KayAr, Kum)
- behemehal:** ne olursa olsun, her halde, mutlaka < Fars. *be-heme* + Ar. *hāl* KLTS (BuEl, KargaB)
- behiç:** güzel, güler yüzlü, şen (kimse) < Ar. *behic* KLTS (HikaKad)
- behimi:** hayvanca, hayvani < Ar. *behīmī* KLTS (Sem)
- behimilik:** hayvanlık < Ar. *behimi+lik* KLTS (HikaKad)
- beis:** sakınca, mahzur, zarar < Ar. *be’s* KLTS (BuEl, Sar)
- bej:** sarıya yakın beyaz renk, bal rengi < Fr. *beige* KLTS (BuEl, HikaKad)
- bekâr:** evli olmayan kimse; çiftlik işinde çalışan işçi, rençber (TTAS); *bekâr odası* “bir bekârın oturduğu basit oda” < Fr. *becarre* < İtal. KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- bekaret:** saf, temiz ve el değmemiş olma durumu < Ar. *bekāret* KLTS (MahKah)
- bekârlık:** bekâr olma durumu; *bekârlık sultanlıktır* “bekârlığı üstün göstermek isteyenlerce, evliliğin sorumluluğuna karşı kimseye hesap verme mecburiyeti olmadığı için, ‘Bir bekar bir sultan kadar hürdür’ anlamında kullanılan söz” < *bekâr+lık* KLTS (BirT, BuEl, Kum)
- bekçi:** bir şeyi veya bir yeri bekleyip korumakla görevli kimse; özellikle şehirlerde emniyet teşkilatına bağlı olarak geceleri asayiş ve güvenliği sağlamak için sokak ve caddeleri dolaşan görevli < ET *berk* > *bek* “sağlam, muhkem”den *bek+çi*

KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

bekle-: (bir kimsenin gelmesini veya bir işin olmasını) gözler vaziyette olmak, durup kollamak; bekçilik etmek, korumak, muhafaza etmek < Orta Türk. (Oğuzca) *bekle-* “korumak; sıkıca bağlamak; kapısını kapatmak” < *bek* < *berk* “muhtem, sağlam” KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

bekleme salonu: herhangi bir iş için sırasını veya tren, uçak gibi bir taşıtın gelmesini bekleyenlere ayrılan salon < *bekle-me* ve *salon+u* (t.3.k.i.e.); *salon* < Fr. *salon* < İtal. < Lat. KLTS (HikaKad)

beklen-: gözlenmek, kollanmak; umulmak, ümit edilmek, istenmek < *bekle-n-* KLTS (Sar, HikaKad, MahKah, Sahm, HaBul, BuEl, HikaKad, Kum, Sem, BirT)

beklenil-: gelmesi veya olması beklenir durumda olmak; umulmak, arzu edilmek < *beklen-i-l-* KLTS (Sem, BirT, Sahm, Sem)

beklenmedik: beklenmeyen, umulmayan < *beklen-medik* (*me-dik*) GTS (Kum)

bekleş-: birlikte, bir arada beklemek < *bekle-ş-* KLTS (BirT, HikaKad, BuEl, HavB, SonKus, Sahm, MahKah)

beklet-: başkasının beklemesine sebep olmak; bir şeyi yapacağı zannını vererek karşısındakini ümitlendirmek, ümitle beklemesine sebep olmak < *bekle-t-* KLTS (HavB, Alem, MahKa, MahKah, Sem, Kum)

bekletil-: beklemek zorunda bırakılmak, beklemesi sağlanmak < *beklet-i-l-* KLTS (HikaKad)

bekleyiş: bekleme < *bekle-(y)iş* KLTS (Kum)

bektaş: Bektaşiliğe ait, Bektaşilikle ilgili < ? KLTS (HikaKad)

bel: insan vücudunun orta kısmında göğüsle karın arasında hafifçe darlaşmış olan ve kuşak bağlanan yer; dağ tepeleri arasında geçit veren alçak yer, dağ geçidi; *bel bağla-* “ümitle bağlanmak, güvenmek, inanmak” < ET *bil* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

bel: yere batırılmak suretiyle toprağı kazarak altüst etmekte kullanılan, ucu sivri, kürek veya çatal biçiminde tarım aleti; *bel belle-* “toprağı belle karıştırmak” < Fars. *bil* KLTS (LuAd, Sar, Alem, SonKus)

bela: büyük sıkıntıya ve zarara sebep olan olay, afet, felaket; başa dert olan, insanı çok üzen kimse veya şey; *belaya sok-* “başına dert açmak”; *belaya çat-*

“beklenmedik, umulmadık bir terslikle karşılaşmak, başı derde girmek”; *bela oku-* “(uğursuz sayılan *bela* sözünü kullanarak) beddua etmek” < Ar. *belā* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, SonKus)

belahat: kalın kafalılık, bönlük < Ar. *belāhet* KLTS (Sar)

belalı: eziyet verici, çok sıkıcı; *bela* açan < *bela+lı* KLTS (Kum, BirT)

belde: kasaba, şehir, diyar < Ar. *belde* KLTS (Sahm)

belediye: belediye; belediye binası; *belediye meclisi* “belediye sınırları içindeki seçmenler tarafından seçilmiş üyelerden meydana gelen ve belediye tüzel kişiliğine tanınan yetkileri kendinde toplayan meclis, şehir meclisi < Ar. *belediye* KLTS (Alem, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

belir-: çarpmadan, basınç veya çimdikten hafif morarmak < ? TTAS (BirT)

beleştin: karşılıksız olarak, bedavadan, açıktan, havadan < çıkma halinin kalıplaşmasıyla *beleş+ten* KLTS (BuEl, HikaKad)

belir-: meydana çıkmak, görünmek; (düşünce, fikir, duygu vb. için) açıklık kazanmak, kesin ve belirli bir durum almak < ET *belgür-* (< **bel-gür-*) > E.T. Türk. *belür-* > *belir-* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sem)

belirle-: (bir şeyi) başka şeylerden ayrılacak şekilde sınırlarını tespit ederek belirli duruma getirmek, tayin etmek < *belir-i+le-* KLTS (BuEl)

belirli: açıkça görülebilen, açık, aşikâr < *belir-i+li* KLTS (BuEl)

belirsiz: belirli olmayan; açıkça görünmeyen, belli ve bariz olmayan < *belir-i+siz* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, LuAd, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

belirsizleş-: belirsiz bir duruma gelmek < *belirsiz+leş-* GTS (Sem)

belirt-: belirli duruma getirmek, açıklığa kavuşturmak < *belir-t-* KLTS (Kum, HikaKad)

belki: olabilir, bir ihtimale göre, muhtemelen; hatta, bile < Ar. *bel* + Fars. *ki* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

belle-: bel, çapa gibi aletlerle toprağı kazmak, altüst etmek, işlemek < *bel+le-* KLTS (BirT, Alem)

belleme: bellemek işi < *bel+le-me* GTS (Sar)

belli: anlaşılacak ve görülecek şekilde açık olan, meydanda; belirli, tespit edilmiş; *belli et-* “açığa vurmak, göstermek”; *belli ol-* “anlaşılacak ve görülecek şekilde meydana çıkmak, aşikâr olmak”; *belli belirsiz* “açık bir şekilde görülüp anlaşılmayan, varlığı yokluğu fark edilmeyen; açıkça fark edilemeyecek şekilde” < ET *belgü* “alamet, nişan”dan *belgü+lü* > **belülü*, E. T. Türk. *bellü* > *belli* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

belsoğukluğu: cinsiyet organlarına yerleşen mikrobun meydana getirdiği bulaşıcı, akıntılı, bazen çocuk yapma yeteneğini yok edebilen hastalık < *bel* ve *soğuk+luk+u* (t.3.k.i.e.); *soğuk* < *soğu-k* KLTS (Sar, HaBul)

bembeyaz: çok beyaz, her yanı beyaz; tertemiz; *bembeyaz kesil-* “(korku, heyecan, şaşkınlık gibi sebepler yüzünden) kanı çekilmek” < güçlendirme hecesi *bem* ile *bem+beyaz* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem)

ben: birinci tekil şahıs; bilinç sahibi olan insanı öbür varlıklardan ayıran, kişiliği yapan unsur; *ben ettim, siz etmeyin* “pişmanım, kusurumu affet, beni cezalandırma”; *ben sana gösteririm* “ ‘yaptığının cezasını vereceğim, elimden çekeceğin var’ anlamında tehdit sözü”; *ben sana hayran, sen cama tırman* “biri diğerine hayran, öbürünün ise umurunda değil” < ET *men* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

ben: deri üzerindeki kahverengi veya siyah renkli küçük lekeler, kabartılara verilen isim < ET *meṇ* > *beṇ* KLTS (BirT)

bence: bana göre, bana kalırsa < *ben+ce* KLTS (BirT, Kum, MahKa, MahKah, Sem, HikaKad, HaBul, KargaB, BuEl, KayAr)

bencileyin: benim gibi < *ben+cileyin* KLTS (HaBul)

bendeniz: kulunuz, köleniz < iyelik ekinin kalıplaşmasıyla *bende+niz* KLTS (Alem, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, SonKus)

benek: ben gibi ufak nokta; nokta gibi ufak leke, alaca; *benek benek* “nokta nokta, üstü benekler halinde” < küçültme ekiyle *ben+ek* KLTS (HavB, HikaKad, Sem, Sar)

benekli: üzerinde benekleri ve ufak lekeleri bulunan < *benek+li* KLTS (HaBul, HavB, MahKah, Sem, SonKus, Sahm)

beniâdem: insanlar, insanoğlu < Ar. *benī âdem* EOTS (SonKus)

benimki: benim olan, benimle ilgili olan (GTS); karı kocanın birbirinden bahsederken kullandıkları söz < ilgi hali ekinin kalıplaşmasıyla *ben+im+ki* KLTS (LuAd, MahKa, HavB, SonKus, BuEl, Sar, HikaKad, Alem, Kum)

benimse-: kendine yakın saymak, kabul etmek; kendine maletmek, sahip çıkmak < ilgi hali ekinin kalıplaşmasıyla *ben+im+se-* KLTS (HikaKad, Sem, HikaKad, BirT, BuEl)

benirle-: şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykudan sıçrayarak korku ile uyanmak < ? TTAS (LuAd)

beniz: yüz; yüzün rengi; benzi uç- “(korku, hiddet veya heyecandan) kanı çekilip yüzü bembeyaz olmak, sararmak, beti benzi atmak” < ET *meñiz* > *beñiz* KLTS (Alem, SonKus, BuEl, HikaKad)

benizli: benzi bulunan, benze sahip olan < *beniz+li* GTS (BirT)

benli: teninde, özellikle yüzünde ve gerdanında ben bulunan < *ben+li* KLTS (BirT, HikaKad)

benlik: kişiliği meydana getiren şey, insanın öz varlığı; insanın maddi varlığını temsil eden ve onu genellikle maddi isteklere sevkeden yönü, nefis < *ben+lik* KLTS (SonKus, BuEl, Sar)

bent: suyu tutmak ve biriktirmek için suyun önüne yapılan set < Fars. *bend* KLTS (Alem, BuEl)

benze-: (iki kimse veya şey arasında) birbirine uygun ve ortak taraflar bulunmak; ortak tarafları sebebiyle birbirini hatırlamak, andırmak < ET *meñse-* < *meñiz+e-* > *beñiz+e-* > *beñiz* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

benzer: benzer bir şeyle ortak nitelikleri bulunan, başka bir şeyi andıran < isim-fiil ekinin kalıplaşmasıyla *beñze-r* KLTS (LuAd, MahKa, Sem, BuEl, HavB, KargaB, Kum, Sar, BirT, SonKus, Alem, MahKah, KayAr, HikaKad)

benzerlik: benzer olma durumu < *benzer+lik* KLTS (HikaKad)

benzet-: (bir kimse veya bir şeyin başka bir kimse veya şeyle) arasında uygun ve benzer taraflar bulmak < *benze-t-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

benzetiş: benzetme işi < *benzet-iş* GTS (BirT)

- benzetme:** benzetmek işi; anlamı güçlendirmek, anlatılanı daha ilgi çekici kılmak için aralarında ortak taraflar bulunan iki şeyden zayıfını kuvvetlisine benzetme sanatı, teşbih < *benzet-me* KLTS (HikaKad, KargaB)
- benzin:** benzin < sözlüklerde Fransızca'dan (*benzine*) alıntı gibi gösterilse de hangi Avrupa dilinden Türkçe'ye geçtiği kesin olarak belli değildir; aslı Endonezya'dan getirilen, önceleri kendisinden imal edildiği *benzoe* reçinesine dayanır KLTS (Alem, HavB, Sar, HaBul)
- beraat:** bir davadan temiz ve ilişkisiz çıkma, aklanma; *beraat et-* “temize çıkmak, suçsuz olduğu anlaşılmak” < Ar. *berā'et* KLTS (BuEl, MahKa)
- beraber:** birlikte; +le ekini almış mastarlardan sonra, “(+diği) halde, (+sine) rağmen” anlamına gelir; *beraberinde* “kendisiyle birlikte, yanında” < Fars. *berāber* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- beraberce:** bir arada, birlikte < *beraber+ce* KLTS (Alem, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, MahKa, MahKah, Sahm, Sar)
- beraberlik:** beraber olma durumu, birlik, birliktelik; (spor karşılaşmalarında ve oyunlarda) berabere kalma durumu < *beraber+lik* KLTS (BuEl, HikaKad, HavB)
- berat:** bir kimseye herhangi bir imtiyaz verildiğini gösteren belge, izin, müsaade < Ar. *berā'et*'ten *berāt* KLTS (HikaKad)
- berbat:** perişan, karmakarışık; kötü, fena, pis < Fars. *ber-bād* “yele verilmiş” KLTS (BuEl, KayAr, Sem, HaBul, HikaKad, HavB, Sar)
- berber:** berber < İtal. *barbiere* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, Kum, MahKa, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- berberlik:** berber olma durumu < *berber+lik* KLTS (BirT)
- berceuse:** ninni < Fr. *berceuse* SN (BuEl, KayAr)
- berdevam:** devamlı, daimi, sürekli < Fars. *ber-* + Ar. *devām* KLTS (Kum)
- bere:** siperliksiz ve yumuşak bir çeşit başlık < Fr. *béret* < Lat. KLTS (BuEl, KayAr, Sar)
- bereket:** hamd olsun ki, neyse ki; bolluk, feyiz; *bereket versin (ki)* “çok şükür, Allah'a şükürler olsun ki, neyse ki”; *bereket versin* ‘Allah bereket versin’ sözünün kısaltılmış şekli” < Ar. *bereket* KLTS (HavB, Kum, MahKa, HikaKad, Alem, HaBul, KayAr, MahKah, LuAd, Sem, BirT, SonKus, Sahm, BuEl)
- bereketli:** bol, çok; verimli, mahsuldar < *bereket+li* KLTS (BirT, HavB, BuEl, HikaKad)

bereli: beresi olan < *bere+li* KLTS (HikaKad)

beri: yakında bulunan; ayrılma halinden sonra geldiğinde “belli bir yerden ve zamandan bu yana” anlamı verir < ET *berü*; kökü kesin olarak belli değildir KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

beriki: diğeri, öbürü; beride olan, yakında bulunan < *beri+ki* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, Kum, Sahm, Sar)

berkemal: tam ve yolunda, mükemmel < Fars. *ber-* + Ar. *kemāl* KLTS (HikaKad)

berrak: (ses için) pürüzsüz, kulağa hoş gelen; (su için) bulanık olmayan, duru, temiz < Ar. *berrāk* KLTS (HaBul, MahKa, Alem, KayAr, MahKah, BirT, SonKus, Sahm, Sar, BuEl, Sem, HikaKad, HavB)

berraklık: berrak olma durumu, temizlik, netlik, parlaklık < *berrak+lık* KLTS (HikaKad)

berzah: iki karayı birbirine bağlayan ve iki yanı su olan dar kara parçası < Ar. *berzah* (Sem)

besa: Arnavut yemini, sözleşme, antlaşma (?) < Arnavutça. *besa* KLTS (Alem)

besbedava: çok ucuz < güçlendirme benzer hecesi *bes* ile *bes+bedava* KLTS (HikaKad)

besbelli: çok, apaçık, apaçık, meydanda < güçlendirme hecesi *bes* ile *bes+belli* KLTS (BuEl, HikaKad, MahKa, SonKus)

besle-: yetiştirmek; kuvvetlendirmek, güçlendirmek, takviye etmek < *besi+le-* KLTS (Sar, KargaB, Kum, HavB, HikaKad, LuAd, BirT, MahKa)

besleme: evlerde boğaz tokluğuna çalıştırılan küçük hizmetçi kız < *besle-me* KLTS (Sem, Kum)

beslen-: gıda ile geliştirilmek; doyurulmak, yedirilip içilmek < *besle-n-* KLTS (HavB, BuEl)

besmele: besmele çek- “bir işe başlarken veya dua maksadıyla Bismillâhirrahmânirrahim cümlesini söylemek” < Ar. *besmele* KLTS (BirT)

beste: bir makam ve usûl içinde düzenlenmiş nağmeler bütünü; bu şekilde meydana getirilen musiki eseri < Fars. *beste* “bağlanmış” KLTS (HikaKad, KayAr)

bestekâr: beste yapan kimse, besteci < Fars. *beste-kâr* KLTS (HikaKad, HaBul)

beste-: (bir güfteyi) bir makam ve usûle bağlı olarak musiki eseri haline koymak, beste yapmak < *beste+le-* KLTS (HikaKad, Sahm, MahKah)

bestelen-: (bir güfte) makam ve usüle bağlanarak beste durumuna getirilmek < *bestele-n-* KLTS (KayAr)

beş: beş; *beş para etme-* “hiçbir değeri olmamak, hiçbir işe yaramamak; *beş on* “azlık bildirir, biraz, bir miktar”; *beş on kuruş çıkar-* “bir miktar kazanç sağlamak” < ET *biş* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

beşer: beş sayısının her birine beş veya her defasında beş tane anlamına gelen üleştirme şekli < *beş+er* KLTS (BirT, HikaKad, MahKah, BuEl, Sahm, Kum)

beşeri: insana ait ve mahsus, insan oğlu ile ilgili < Ar. *beşerī* KLTS (HikaKad, Kum, HikaKad)

beşibiryerde: beşibirlik < *beş+i* ve *bir* ve *yer+de* KLTS (HavB, Sar)

beşik: bebeklerin içine yatırılıp uyutulduğu, tahta veya demirden yapılmış, ayaklı bir çeşit küçük sallanır karyola; bir şeyin gelişmesini sağlayan unsur < ET *beşik*, kelimenin < *beşi-* “sallamak” fiilinden türetildiği ileri sürülmektedir KLTS (HikaKad, MahKah, BuEl, HavB)

beşinci: beş sayısının sarı sıfatı, sırada yeri dördüncüden sonra, altıncıdan önce olan < *beş+i+nci* KLTS (HaBul, Kum, SonKus, HavB, Sem, HikaKad, Alem, BuEl, LuAd)

beşlik: beş para, beş kuruş veya beş lira değerinde olan para < *beş+lik* KLTS (LuAd)

bet: kötü, fena, çirkin < Fars. *bed* KLTS (BirT, HikaKad)

beter: çok fena, daha fena, çok kötü < Fars. *bed-ter* KLTS (BirT, LuAd, BuEl, HikaKad, KayAr)

beton: her türlü inşaatta kullanılan, kum, çakıl, çimento ve su ile yapılmış karışım; bu karışımdan yapılmış < Fr. *béton* < Lat. KLTS (HaBul, HavB, HikaKad, Sahm, BuEl, LuAd, SonKus)

bey: ileri gelen nüfuzlu kimse, eşraf; erkek isimlerinin sonuna eklenen saygı sözü; beyim “erkekler için kullanılan hitap sözü” < ET *beg* KLTS (SonKus, Alem, HavB, Sahm, KayAr, HaBul, KargaB, BirT, MahKa, LuAd, Kum, HikaKad, Sem, BuEl, Sar, Sahm)

beyâğabey; *beyabi:* halk arasında erkekler için kullanılan hitap sözü < *bey* ve *ağabey* KLTS (HavB, MahKah, Sem)

beyan: *beyan et-* “bildirmek, anlatmak, söylemek” < Ar. *beyān* KLTS (BuEl, HavB, Kum, MahKah, HikaKad, Sahm)

beyanat: yetkili bir kimsenin yaptığı açıklama, demeç < Ar. *beyānāt* KLTS (BirT)

- beyanname:** bir meseleyi, bir durumu halka veya ilgililere bildirmek için yazılan açıklama yazısı, bildiri, deklarasyon < Ar. *beyān* ve Fars. *nāme* KLTS (HikaKad)
- beyaz:** beyaz; teninin rengi açık olan; *beyaz adam* “beyaz ırktan olan kimse”; *beyaz altın* “platin” < Ar. *beyāz* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- beyazlan-:** beyaz duruma gelmek, ağarmak < *beyaz+lan-* KLTS (Alem, Sem, BuEl)
- beyazlaş-:** beyaz duruma gelmek, rengi beyaza dönmek < *beyaz+laş-* KLTS (Sar, BuEl, Kum)
- beyazlaştır-:** beyazlaşmasına yol açmak < *beyazlaş-tır-* GTS (MahKa)
- beyazlat-:** temizleyip aklaştırmak, ağartmak < *beyaz+la-t-* KLTS (Sem)
- beyazlı:** üzerinde beyaz renk bulunan; beyaz renkte elbise giymiş olan (kimse) < *beyaz+lı* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, Sem)
- beyazlık:** beyaz olma durumu, aklık < *beyaz+lık* KLTS (HavB, Sem, MahKa, Sahm, HikaKad, MahKah, LuAd, Kum, MahKah)
- beybaba:** baba; yaşlı erkekler için kullanılan hitap sözü < *bey* ve *baba* KLTS (BuEl, HikaKad, LuAd, MahKah, Sahm)
- beyefendi:** saygı ifadesi olarak erkek isimlerinin sonuna getirilen veya erkek ismi yerine kullanılan unvan; erkekler için kullanılan ve saygı ifadesi taşıyan hitap sözü < *bey* ve *efendi* KLTS (Alem, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- beygir:** yük taşıyan ve araba çeken at < Fars. *bār-gīr*’den benzeşmeyle KLTS (Alem, BuEl, HavB, HikaKad, LuAd, MahKah, Sahm, Sar)
- beyhude:** boş, gereksiz, faydasız; boşuna, nafile < Fars. *bī-hūde* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, MahKa, MahKah, Sar)
- beyimu:** beyim < Tü. *bey* + Rumca (*i*)*mu* (HaBul)
- beyin:** organ olarak beyin; akıl, şuur; *beyni at-* “birdenbire öfkelenmek, çok sinirlenmek, tepesi atmak”; *beyninde şimşekler çak-* “aklına parlak bir fikir gelmek, zihninde birdenbire bir fikir doğmak”; *beyni uyuş-* “zihninde büyük bir yorgunluk duymak, düşünemez olmak” < ET *beyin*, Orta Türkçe’de *meñi*; Eski Türkiye Türkçesi’nde *beyni* şeklinde geçer; kökü belli değildir KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem)
- beyinsiz:** akılsızca hareket eden, ahmak, düşüncesiz < *beyin+siz* KLTS (HaBul)

- beyit:** divan edebiyatında nazım birimi olarak kabul edilen iki mısradan ibaret nazım parçası < Ar. *beyt* KLTS (BuEl, HikaKad, LuAd, MahKah)
- beylik:** bey gibi yaşama, rahatlık; basmakalıp, herkesin kullandığı (söz, laf, vb.) < *bey+lik* KLTS (HikaKad, LuAd, SonKus, BuEl)
- beynelavam:** halk arasında < *beyn+el+’avām* EOTS (BuEl, HavB)
- beynelmilel:** milletler arası, uluslar arası < Ar. *beyne’l-milel* KLTS (HaBul, BuEl)
- beynennem velyakaza:** uyku ile uyanıklık arasında < Ar. *beyn+en+nevm+vel+yakaza* ÖEOTS (HikaKad)
- beynessema vel’arz:** gök ile yer arasında < Ar. *beyn+es+semā’+vel+arz* ÖEOTS (Kum)
- beyninde:** arasında < iyelik ve bulunma hali eklerinin kalıplaşmasıyla *beyn+i+n+de* KLTS (BuEl)
- beyt:** beyit (?), divan edebiyatında nazım birimi olarak kabul edilen iki mısradan ibaret nazım parçası < Ar. *beyt* KLTS (BuEl)
- beyzade:** bir beyin, bir büyüğün oğlu; soylu, asil kimse, asilzade < Fars. *zāde* ile *bey+zade* KLTS (HikaKad, HavB)
- beyzi:** yumurta biçiminde olan, oval < Ar. *beyzī* KLTS (HikaKad, MahKa)
- bez-:** bıkmak, usanmak < ET *bez-* “soğuktan titremek” KLTS (HavB)
- bez:** herhangi bir cins pamuklu dokuma; kumaş parçası, çaput < ET’de *böz* şeklinde kullanılan kelime Arapça *bez*’den Türkçe’ye geçmiştir KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sem, SonKus)
- bezdir-:** bezgin duruma getirmek, bıktırmak < *bez-dir-* KLTS (Alem)
- beze-:** süslemek, donatmak < Orta Türk. *beze-* “boyamak”, ET *bediz* (Çince) “süs”ten *bediz+e-* > *bedze-* > *bezze-* > *beze-* KLTS (BuEl, KayAr)
- bezgin:** yaşama arzusunu kaybetmiş, bıkmış, usanmış < *bez-gin* KLTS (HavB, MahKah)
- bezik:** bir çeşit iskambil oyunu < Fr. *bésique* KLTS (LuAd, HavB, BuEl)
- bıdırık:** yaramaz < ? DS (BuEl)
- bıçak:** bıçak; *bıçak çek-* “karşısındaki bıçakla öldürmeye, yaralamaya teşebbüs etmek”; *bıçak gibi* “ince, keskin”; *bıçak yarası* “bıçağın açtığı yara ve bu yaradan kalan iz” < ET *bıç-* “bıçmek”ten *bıç-ak* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- bıçakla-:** bıçakla yaralamak, öldürmek < *bıçak+la-* KLTS (MahKa, HavB)

- bıçaklan-:** biri tarafından bıçakla yaralanmak, bıçakla öldürülmek < *bıçakla-n-* KLTS (LuAd, HaBul, BuEl, KayAr, MahKa)
- bıçaklı:** bıçağı olan < *bıçak+lı* GTS (Alem, Sar, SonKus)
- bıçkı:** el veya makine ile kullanılan, ağaç ve tahta biçen büyük testere < ET *bıçğu*, *bıç-* “biçmek”ten *bıç-ğu*, sessiz uyumu ile *bıçku* > *bıçkı* KLTS (HikaKad)
- bıçkın:** kavgacı (kimse), kabadayı, serseri; uçar, çapkın (kimse) < ET *bıç-* “biçmek”ten *bıç-kın* KLTS (Alem, MahKah, BuEl, HavB, HikaKad)
- bık-:** (bir şeyi, bir kimseyi) istemez duruma gelmek, ondan usanmak, bezmek < kökü bulunamamıştır KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, LuAd, MahKa, MahKah, Sar, SonKus)
- bıkıl-:** bıkkınlık duyulmak, usanılmak < *bık-ı-l-* KLTS (HikaKad, MahKah, LuAd)
- bıkkın:** çok bıkmış, usanmış, bezmiş < *bık-kın* KLTS (BirT)
- bıkkınlık:** bıkkın olma durumu, usanç, bezginlik < *bıkkın+lık* KLTS (MahKah, Sahm)
- bıktır-:** bıkkınlık vermek, usandırmak < *bık-tır-* KLTS (BirT)
- bıldırcın:** tüyleri benekli, boz renkli, sonbahara yakın avlanan, eti çok lezzetli, küçük, göçücü bir av kuşu < ? KLTS (BuEl, HavB)
- bırak-:** kesmek, sona erdirmek; ...durumda bulunmasına, ... durumda kalmasına sebep olmak; *bırak* “dokunma, elleme, ilişme; terk et; ”; *bırak Allah'ını seversen* “hoşa gitmeyecek, can sıkıcı durumlar karşısında kullanılır” < ? KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- bırakıl-:** bırakmak işi yapılmak; terk edilmek < *bırak-ı-l-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, Sahm, Sar, Sem)
- bıraktır-:** bırakmak işini yaptırmak veya bırakmasına sebep olmak < *bırak-tır-* KLTS (HavB, Sar)
- bıyık:** üst dudakla burun arasında çıkan kıllar; sazan, tekir, çupra, karides gibi deniz canlılarının dış kısmında ve iki yanında bulunan deri uzantısı; *bıyık altından gül-* “belli etmeden alaylı alaylı gülmek, gizli gizli alay etmek” < ET *bıdık* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, SonKus)
- bıyıklı:** bıyığı olan < *bıyık+lı* GTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

- bıyıksız:** bıyığı olmayan, bıyığını traş etmiş olan < *bıyık+sız* KLTS (HikaKad, KayAr, LuAd, BuEl)
- bız:** biz, iğne batırılması zor olan sert şeylerin dikilmesinde, iğnenin geçebilmesi için delik açmaya yarayan ucu sivri ve ince demir alet, tığ < Çağatayca. *bigiz* KLTS (Alem, BuEl)
- biber;** *buber*: taze iken üstü kaygan ve yeşil olup cinsine göre sonradan kızaran, ekserisi acı, yemeği ve turşusu yapılan meyve; karabiber < Yun. *pipéri* < Sanskritçe. *pippali* KLTS (HaBul, Sem, HikaKad, Alem, Kum)
- biblo:** salon ve odalarda masa, dolap, raf vb.nin üstüne konan vazo, heykel gibi ufak, zarif süs eşyası < Fr. *bibelot* (Alem, BuEl)
- biç-:** kesmek, ayırmak, bölmek; (ekin, ot vb.'ni orak, tırpan ve makine ile) kesmek < Eski Türk. *bıç-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem)
- biçare:** çaresiz, zavallı, aciz < Fars. *bī-çāre* KLTS (KayAr, MahKa, SonKus, BuEl, BirT)
- biçil-:** (kumaş için) dikilecek şeyin ölçüsüne göre kesilmek; takdir ve tespit edilmek, konmak; biçilmiş kaftan “bir kimse için çok uygun olan kimse veya şeyler hakkında söylenir < *biç-i-l-* KLTS (BirT, BuEl, KayAr, Sahm, Sem, HaBul)
- biçim:** tarz, üslup; şekil, form < *biç-i-m* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sem, SonKus)
- biçimli:** güzel kabul edilen ölçülere uygun, düzgün < *biçim+li* KLTS (LuAd)
- biçimsiz:** şekli düzgün ve güzel olmayan, ahenksiz; hoşla gitmeyen, uygun olmayan, çirkin < *biçim+siz* KLTS (BuEl, HikaKad, KargaB, Kum, SonKus, LuAd, Sem)
- biçki:** dikilecek bir kumaşı belli bir modele ve ölçüye göre kesme işi < *biç-ki* KLTS (Sar)
- bid'at:** sonradan türeyen ve genellikle benimsenmeyen şey, yeni adet < Ar. *bid'at* KLTS (HikaKad)
- bidayet:** başlama, başlangıç < Ar. *bedā'et* KLTS (BuEl, HikaKad, MahKa)
- bidayetten:** başlangıçta, ilk olarak, önce < Ar. *bidāyeten* KLTS (Sahm)
- biftek:** sığır ve dananın sırt kısmından çıkarılan kemiksiz et; bu etin ızgara veya tavada pişirilmesiyle yapılan yemek < Fr. *bifteck* < İng. KLTS (HikaKad, Sem, BirT, BuEl, MahKah)
- bihaber:** habersiz, bilgisiz < Fars. *bī-* + Ar. *haber* KLTS (HikaKad, BuEl, KayAr)

bihûş: akli başında olmayan, kendinden geçmiş; şaşkın, sersem < Fars. *bī-hūş* KLTS (Kum)

biilaç: ilaçsız, çaresiz < Fars. *bī-* + Ar. *‘ilāc* GTS (MahKa)

bil-: (bir şey hakkında) bilgisi olmak, (o şeyi) öğrenmiş olmak; -e zarf fiil eki almış bir fiilin sonuna geldiği zaman bu fiilde belirtilen işi yapma gücünde olmayı ifade eder; *bile bile* “ne olduğundan haberli olarak”; *bilemedin* “en fazla, en çok”; *bilerek* “isteyerek, kasten” < ET *bil-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

bilahare: sonra, daha sonra, sonradan < Ar. *bi’l-āhire* KLTS (HaBul, HikaKad, Kum)

bilakis: aksine, tersine < Ar. *bi’l-‘aks* KLTS (BuEl, Kum, Sahm, BirT, SonKus, HikaKad, Sem)

bilanço: bir ticari kuruluşun belli bir dönem sonundaki mali durumunu gösteren cetvel < İtal. *bilancio* < Lat. (HikaKad)

bilardo: çuha kaplı bir masa üzerinde isteka denen bir değnek ve ufak üç fildişi topla oynanan, vurulan topu diğerlerine değdirme esasına dayanan bir masa oyunu < İtal. *biliardo* KLTS (Alem, BuEl, Kum, Sar, HavB)

bilavasita: vasıtasız, doğrudan doğruya < Ar. *bilā-vāsiṭa* KLTS (HikaKad)

bildir-: haber vermek, ihbar etmek; belirtmek, ifade etmek < *bil-dir-* KLTS (MahKa, Sem, LuAd, BuEl, Sar, HavB, KargaB, KayAr, HikaKad)

bildiril-: bildirme işine konu olmak, duyurulmak, haber verilmek < *bildir-i-l-* GTS (BuEl)

bile-: (kesici bir aleti) bileği ile keskin duruma getirmek < ET *bile-* KLTS (BuEl)

bile: *hatta*, *veya*, *de* ile birlikte bahsedilen işten daha fazlasının yapıldığını yahut olduğunu anlatır ve anlamı güçlendirir; (cümlede adı geçmeyen) diğerleri gibi < ET *birle* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

bilek: elle kolun birleştiği yer; ayakla baldırın birleştiği yer; *bilek kalınlığında* “bir şeyin kalınlığını veya suyun gürlüğünü anlatmak için kullanılır” < ET *bilek*, *bil* “bel”den küçültme ekiyle *bil+ek* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

bilet: taşıtlardan, tiyatro, sinema gibi eğlence yerlerinden yararlanmayı, müşterek bahislere, şans oyunlarına katılmayı sağlamak üzere para ile alınan basılı kağıt <

- Fr. *billet* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem)
- biletçi:** bilet satan, toplayan, kontrol eden kimse < *bilet+çi* KLTS (BuEl, HikaKad, KayAr, Kum, MahKah, Sahm, Sem, SonKus)
- biletçilik:** bilet satma işi < *bilet+çi+lik* KLTS (HaBul)
- biletsiz:** bileti olmayan < *bilet+siz* KLTS (Sar)
- bileyici:** kesici aletleri bileyen kimse, çarkçı < *bile-(y)ici* KLTS (Alem)
- bilezik:** süs için bileğe ve kola takılan halka < ET *bilezük* < *bilek yüzük* KLTS (BuEl, MahKa, Sahm, HaBul)
- bilezikli:** bilezik takmış olan < *bilezik+li* KLTS (BuEl, HikaKad)
- bilgi:** herhangi bir konuda bilinen, zihince kavranmış olan şey < *bil-gi* KLTS (HavB, HikaKad, Kum, Sahm, Sar, SonKus, BuEl, KayAr, HaBul, KargaB)
- bilgiç:** bilgin olduğu iddiasında olan, kendini bilir gibi gösteren, alimlik taslayan (kimse); *bilgiç bilgi* “çok bilmiş tarzda” < *bil-giç* KLTS (Kum, BuEl, KayAr)
- bilgiçlik:** kendini bilir gibi gösterme, alimlik taslama; *bilgiçlik tasla-* “bilmediği halde bilir gibi davranmak” < *bilgiç+lik* KLTS (BirT, MahKah)
- bilgili:** bilgisi olan < *bilgi+li* KLTS (BuEl)
- bilgin:** herhangi bir konuda uzmanlık derecesinde bilgisi olan kimse, alim, bilim adamı < *bil-gin* KLTS (HikaKad, SonKus)
- bilgisiz:** bilgi sahibi olmayan, cahil < *bilgi+siz* KLTS (BuEl, SonKus)
- bilgisizlik:** bilgisiz olma durumu, cahillik < *bilgisiz+lik* KLTS (HikaKad, BuEl, SonKus)
- bilhassa:** özellikle < Ar. *bi'l-ḥāṣṣa* KLTS (HaBul, HavB, KayAr, LuAd, Sahm, SonKus, HikaKad, KargaB, Kum, BirT, BuEl, Sem)
- bilim:** bir konuya ait bilgilerin bütünü < *bil-i-m* KLTS (BuEl, MahKah)
- bilimsel:** bilimle ilgili, ilmî < *bilim+sel* KLTS (HikaKad)
- bilin-:** hakkında bilgi sahibi olunmak, öğrenilmiş bulunmak < *bil-i-n-* KLTS (BirT, MahKa, BuEl, KayAr, HikaKad, HaBul, Alem, Sar, Kum, MahKah, Sem, Sahm)
- bilinmez:** bilinmeyen (şey), meçhul < isim-fiil ekinin kalıplaşmasıyla *bilin-mez* KLTS (HavB, KayAr, LuAd, Sahm, Sar, BuEl, HikaKad)
- bilirubin:** kırmızı-sarı bir öd pigmenti olup hemoglobinin parçalanmasından meydana gelir < İng. *bilirubin* < Lat. *bilis* “öd” ve *ruber* “kırmızı” ZTS (HikaKad)
- bilis:** bir şeyi iyice anlamış ve tanımış olma < *bil-iş* KLTS (MahKah)

billahi: “Allah için, Allah hakkı için” anlamında yemin sözü < Ar. *bi’llāhi* KLTS (Alem, BirT, BuEl, Kum, LuAd, MahKah, Sar, Sahm)

billur: çok parlak, şeffaf, duru ve temiz (cam) ve bu camdan yapılmış (nesne), kristal, çok berrak ve pürüzsüz, parıltılı, ışıklı < Fars. *billūr* < Eski Hint dillerinden KLTS (Alem, BuEl, HikaKad, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

bilmece: adını açıkça söylemeden üstü kapalı bilgiler, ip uçları vererek bir şeyin ne olduğunu dinleyene veya okuyana buldurma esasına dayanan bir çeşit zeka ve bilgi ölçme oyunu, bulmaca; bilinmeyen, hemen çözülüp kavranamayan şey, muamma < *bil-mece* < *bil-me+ce* KLTS (BirT, HikaKad, KayAr)

bilmiş: her şeyi bilir geçinen (kimse) < isim-fiil ekinin kalıplaşmasıyla *bil-miş* KLTS (HavB)

bilmukabele: karşılık olarak < Ar. *bi’l-mukābele* KLTS (KargaB, Sahm)

bilvasıta: bir aracı yoluyla, dolayısıyla < Ar. *bi’l-vāsıta* KLTS (HikaKad)

bin bir; binbir: çok, pek çok < *bin* ve *bir* KLTS (HavB, KayAr, HikaKad, BirT, BuEl, HaBul, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

bin-: (kara, hava ve deniz taşıtlarına) yolculuk yapmak üzere girmek; artmak, eklenmek, ilave olmak < ET *min-* - *bin-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

bin: bin; *bin defa* “çok fazla, defalarca”; *bin dereden su getir-* “türlü bahaneler öne sürmek, kırk dereden su getirmek”; *bin türlü* “pek çok, çeşit çeşit, türlü türlü” < ET *biḡ* > Orta Türk. *miḡ* > *biḡ* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

bina: barınmak veya belli bir maksat için kullanılmak üzere yapılmış her türlü mimari eser, yapı; *bina et-* “(mimari eser için) yapmak, kurmak, inşa etmek; (fikir, zan, dava vb. için) bir şey üzerine dayamak, oturtmak” < Ar. *binā’* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

binaen: dayanarak, -den ötürü, -den dolayı < Ar. *binā’en* KLTS (MahKa)

binaen-âlâ-zalik; binaenalazalik: buna dayanarak, bundan dolayı < Ar. *binā’en+a’lā+zālik* EOTS (Alem, BuEl)

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine < Ar. *binā’en’aleyh* KLTS (BirT, BuEl, HavB, KargaB, Sar, Kum, MahKa, HikaKad)

- binbaşı:** rütbesi yarbayla yüzbaşı arasında bulunan ve asıl görevi tabur komutanlığı olan subay < *bin* ve *baş+ı* (t.3.k.i.e.) KLTS (Sem)
- bindir-:** (bir kimsenin yolculuk yapmak üzere kara, deniz, hava taşıtlarından birine veya bir hayvana) binmesini sağlamak; (birini bir şey üzerine) çıkarmak, çıkarıp oturtmak < *bin-dir-* KLTS (Alem, BuEl, HaBul, HikaKad, LuAd, Sahm, Sem, SonKus)
- bindiril-:** başkası tarafından bir şeyin üstüne veya bir taşıta yerleştirilmek < *bindir-i-l-* KLTS (BuEl, KayAr, Sem)
- binefisihi:** kendi kendine, kendisi < Ar. *bi+nefsihi* EOTS (HikaKad)
- binek:** (isim tamlamasının birinci ögesi olarak) binmeye yarayan, binmeye mahsus < *bin-ek* KLTS (BuEl, HavB)
- binici:** ata binmekte usta olan kimse < *bin-ici* KLTS (Sahm)
- binış:** binme işi < *bin-iş* KLTS (KayAr, HikaKad)
- binlerce:** pek çok sayıda < *bin+ler+ce* KLTS (HaBul, HavB, KargaB, LuAd, MahKa, Sahm, HikaKad, BirT, Alem, SonKus, BuEl)
- binlik:** eskiden kullanılan 1000 lira değerinde kağıt veya madeni para; bin dirhem (yaklaşık üç litre) sıvı alan büyük şişe < *bin+lik* KLTS (Sahm, HaBul, MahKah, SonKus)
- binnetice:** netice olarak, sonuçta < Ar. *bi'n-netice* KLTS (BuEl, MahKa)
- bir:** bir; bir kere, bir defa; *bir iki* “birkaç, az sayıda, az miktarda”; *bir de* “bir kerede; üstüne üstlük, olanlara ilave olarak”; *bir ağızdan* “hep birlikte” *bir çırpıda* “bir ele alışta, bir davranışta, çarçabuk” < ET *bir* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- bira:** bira < İtal. *birra* < Alm. *bier* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HiKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem)
- biracı:** bira yapan veya satan kimse < *bira+cı* KLTS (HikaKad)
- birader:** yahu, arkadaş gibi hitap sözü; kardeş gibi yakın erkek arkadaş < Fars. *birāder* KLTS (HavB, Sar, Alem, MahKa, Sahm, BirT, HaBul, BuEl, HikaKad, Kum)
- birahane:** bira içilen ve meze kabilinden hazır yiyecekler yenen yer < Fars. *hāne* ile *bira+hane* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, LuAd, Sahm)
- biran:** çok kısa bir süre < *bir* ve *an* GTS (BuEl)

biraz: bir parça, azıcık < *bir* ve *az* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

birazcık: az, pek az < *biraz+cık* KLTS (BuEl)

birazdan: az sonra, biraz sonra < çıkma hali ekinin kalıplaşmasıyla *biraz+dan* KLTS (LuAd)

birbiri; biribiri: iki veya daha fazla şey yahut kimsenin yerini tutar, biri öteki, yek diğeri; *birbirine kat-* “(insanlar için) aralarını açmak, birini diğeriyle uğraşır hale getirmek; heyecana verip ortalığı karıştırmak”; *birbirine geç-* “biri öbürünün içine girmek, karışmak, dolaşmak”; *birbirine gir-* “birbirine karışmak, dolaşmak; kavga etmek, aralarında büyük anlaşmazlık çıkmak; hep birden telaş ve heyecana kapılmak” < iyelik ekinin kalıplaşmasıyla *bir* ve *bir+i* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

birçok: oldukça çok, epeyce fazla < *bir* ve *çok* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

birden: bir defada, birlikte, aynı zamanda; bir anda, ansızın < çıkma hali ekinin kalıplaşmasıyla *bir+den* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

birdenbire: beklenmedik bir sırada, ansızın < çıkma ve yönelme hali eklerinin kalıplaşmasıyla *bir+den* ve *bir+e* KLTS (HaBul, Kum, Sem, HavB, KargaB, MahKa, MahKah, Alem, Sar, KayAr, SonKus, Sahm, HikaKad, BirT, BuEl, LuAd)

birebir: çok etkili, pek uygun; birebir gel- “çok iyi gelmek, hemen tesir edip yaramak” < yönelme hali ekinin kalıplaşmasıyla *bir+e* ve *bir* KLTS (HavB, BuEl)

birer: bir sayısının, her birine bir veya her defasında bir anlamına gelen üleştirme şekli; başlı başına, bir; *birer birer* “teker teker, birbirinin ardından”; *birer ikişer* “azar azar” < *bir+er* KLTS (BuEl, HikaKad, Alem, HavB, MahKah, LuAd, KargaB, SonKus, KayAr, Sar, MahKa, Kum, Sahm, HaBul, Sem, BirT)

biri; birisi: bir tanesi; bir kimse, herhangi bir şahıs < iyelik ekinin kalıplaşmasıyla *bir+i* ve ek yığılmasıyla *biri+si* KLTS (BuEl, HikaKad, Alem, HavB, MahKah, LuAd, KargaB, SonKus, KayAr, Sar, MahKa, Kum, Sahm, HaBul, Sem, BirT)

- biricik:** tek, bir tane, yegâne; eşi ve benzeri olmayan < *bir+cik*, ses türemesiyle *bir+i+cik* KLTS (Alem, BirT, BuEl, KayAr, Kum, HikaKad)
- birik-:** toplanmak, bir araya gelmek, yığılmak; birbirine eklenip çoğalmak < *bir+i+k-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- birikinti:** bir yere kendi kendine birike birike yığılan şey < *birik-i+n+ti* KLTS (BuEl, HavB, HikaKad, Sem, Alem, LuAd)
- biriktir-:** birbirine ekleyip çoğaltmak, saklamak üzere ayırıp arttırmak < *birik-tir-* KLTS (BuEl, Sahm, BirT, SonKus, HavB, HikaKad)
- birinci:** bir sayısının sıra sıfatı, sırada yeri en başta ve ikinciden önce olan, ilk; herhangi bir hususta en başta, en ileride olan (kimse) < *bir+i+nci* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, MahKa, Sahm, Sem, SonKus)
- birincilik:** birinci olma durumu; bir yarışmadaki en üstün derece, şampiyonluk < *birinci+lik* KLTS (HikaKad, Alem, BuEl)
- birkaç:** ne kadar olduğu kesin olarak bilinmeyen az sayıdaki şeyleri belirtmek için kullanılır, az sayıda < *bir* ve *kaç* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- birkaçı:** bir kaç tanesi, az bir kısmı < iyelik ekinin kalıplaşmasıyla *bir* ve *kaç+ı* KLTS (Alem, BuEl, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, LuAd, Sahm, Sem)
- birleş-:** aynı karar ve görüşte olmak, aynı fikir etrafında toplanmak, ittifak etmek; bir araya gelmek, beraber olmak, buluşmak < *bir+leş-* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, Sar, Sem, SonKus)
- birleştire-:** birbiriyle temas edecek şekilde yanyana getirmek, bitiştirmek; ayrı şeyler olmaktan çıkarıp bir şey durumuna getirmek, kaynaştırmak < *birleş-tir-* KLTS (HavB, HikaKad)
- birli:** iskambil, domino gibi oyunlarda “1” işaretini taşıyan kağıt veya pul < *bir+li* KLTS (HavB)
- birlik:** belli bir amaç etrafında birleşenlerin meydana getirdiği topluluk, kuruluş; bütünlük, vahdet < *bir+lik* KLTS (KargaB, HikaKad, Sem, KayAr, Sar)
- birlikte:** beraber, bir arada < bulunma hali ekinin kalıplaşmasıyla *birlik+te* KLTS (BirT, LuAd, Sar, SonKus, HaBul, KargaB, KayAr, Kum, Sem, HikaKad, MahKa, MahKah)

- birtakım:** bazı < *bir* ve *takım*; *takım* < *tak-ı-m* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- bisiklet:** bisiklet < Fr. *bicyclette* KLTS (BuEl, KayAr, Sar, SonKus, HavB)
- bisikletli:** bisikleti olan < *bisiklet+li* KLTS (HavB, Sem)
- bisküvi:** bisküvi < Fr. *biscuit* KLTS (KayAr, HikaKad, Sem)
- bismillah:** “Bismillâhirrahmânirrahim” sözünün kısaltılmış şekli < Ar. *bi’smi’llâh* KLTS (BirT)
- bit-:** bitmek; *bitmez tükenmez* “sona ermez” < ET *büt-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- bit:** insan ve birçok hayvan vücudunda dış asalak olarak yaşayıp kanlarını emen, renksiz, sert derili, ısıricı, kanatsız ufak böcek; *biti kanlan-* “güçlenmek, maddi durumu düzelmek”; *bityeniği* “bir işteki aksak ve şüpheli taraf” < ET *bit* KLTS (Sem, HikaKad, MahKah, Sar, HaBul, MahKa, BuEl, BirT)
- bitap:** halsiz, güçsüz, bitkin, yorgun < Fars. *bî-tāb* KLTS (BirT, HikaKad)
- bitaraf:** taraf tutmayan (kimse), yansız, tarafsız < Fars. *bî-* + Ar. *ṭaraf* KLTS (Kum, HaBul, Sar)
- biteviye:** durmadan, sürekli olarak < ET *büt-* “sona ermek”ten **bütegü* > **bütevü* > *bitevi*, yönelme hali ekinin kalıplaşmasıyla *bitevi+(y)e* KLTS (MahKah)
- bitim:** son < *bit-i-m* KLTS (BuEl, SonKus, HikaKad, LuAd)
- bitir-:** (bir öğretim kurumundan) öğrenimini tamamlayarak mezun olmak; sona erdirmek, tamamlamak < *bit-i-r-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- bitiş-:** birbirine dokunacak kadar yaklaşmak, yaklaşıp kavuşmak < *bit-i-ş-* KLTS (BuEl, BirT)
- bitiş:** bitme, sona erme; son, final < *bit-iş* KLTS (BuEl, BirT, SonKus)
- bitişik:** birbirine dokunacak kadar yaklaşmış veya yapışmış olan < *bitiş-i-k* KLTS (BirT, HavB, HikaKad, Kum, BuEl)
- bitiştir-:** birbirine dokunacak şekilde yanaştırmak, yaklaştırmak < *bitiş-tir-* KLTS (LuAd)
- bitki:** topraktan bittiği yere kökleriyle tutunup yaşayan, genellikle yeşil renkte ağaç, ot, yosun vb.ine verilen ortak ad, nebat < *bit-ki* KLTS (LuAd)

bitkin: gücü tükenmiş, güçsüz, dermansız < *bit-kin* KLTS (Alem, BuEl, HaBul, HikaKad, Sahm, SonKus, HavB, LuAd, BirT)

bitkinlik: güçsüzlük, dermansızlık, halsizlik < *bitkin+lik* KLTS (Kum)

bitlen-: (insan, hayvan, bitki, tahıl için) üzerinde bit peyda olmak < *bit+len-* KLTS (LuAd, HikaKad, HaBul)

bitli: üstünde bit bulunan, bitlenmiş < *bit+li* KLTS (BuEl, HavB, HaBul)

bitpazarı: eski eşyaların alınıp satıldığı yer < *bit* ve *pazar+ı* (3.t.k.i.e.); pazar < Fars. *bāzār* KLTS (BuEl, HikaKad)

biyoloji: canlıları ve doğma, gelişme, üreme gibi canlılığa ait hususları inceleyen bilim kolu < Fr. *biologie* < Yun. KLTS (BuEl, HikaKad, KayAr)

biz: çoğul birinci şahsı gösterir; içinde bulunulan, mensup olunan aile; *bizden* “bizimle aynı fikirde, bizim taraftan”; *biz bize* “yabancı bulunmadan, samimi bir hava içinde”; *bizde* “mensup olunan yer, memleket veya toplulukta; bizim memlekette, aramızda” < ET *biz* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

bizanslı: Bizans halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse < *Bizans+lı* (BuEl, HaBul, LuAd, HikaKad, BirT)

bizatihi: kendinden, özünden, aslından < Ar. *bi-ṣāti-hī* KLTS (BirT, KargaB, MahKa)

bizimki: bizim olan, bizimle ilgili olan (GTS); önemsenmeyen bir kimseden söz edilirken kullanılan ve *benimki*, *seninki*, *sizinki* gibi alay ifadesi taşıyan söz (KLTS) < ilgi hali ekinin kalıplaşmasıyla *biz+im+ki* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KargaB, MahKa, MahKah, Sahm, SonKus)

bizzat: kendisi, kendi, şahsen; doğrudan doğruya < Ar. *bi-ṣ-ṣāt* KLTS (BirT, HavB, KargaB, KayAr, Sem, HaBul, Kum, HikaKad)

blöf: *blöf yap-* “kağıt oyununda (özellikle poker) elinin kuvvetli olduğu zannını uyandıracak şekilde oynamak” < İng. *bluff* KLTS (HikaKad)

bluz: etek ve pantolon üstüne giyilen kısa, astarsız kadın giyeceği < Fr. *blouse* < Cermen dilinden KLTS (BirT, BuEl, HaBul, Sem, LuAd)

boa: boagiller familyasından, avını sıkıca sarmak suretiyle yakalayan ve boğan, çok iri, insana saldırmayan bir Güney Amerika yılanı < Fr. *boa* < Lat. KLTS (KayAr)

bobi: köpeklerle sıkça verilen bir isim, metinde “köpek” anlamında kullanılmıştır < İng. *bobby* (Alem, BuEl)

- bobin:** silindirik şeklinde makara ile buna sarılı, içinden elektrik akımı geçebilen bir telden meydana gelen düzenek < Fr. *bobine* KLTS (Alem, BuEl)
- bobstil; bopstil:** 1940’larda Amerika’dan gelen özentili ve züppece bir giyiniş tarzı; bu tarzda giyinen cakalı züppe kimse < İng. *bobstyle* KLTS (Alem, BuEl, HaBul, LuAd, MahKa)
- bocala-:** ne yapacağına karar verememek, kararsızlık ve çaresizlik içinde şaşırıp kalmak < *boca+la-*; *boca* < ? KLTS (BuEl, HaBul)
- bocurum:** geminin kıç tarafındaki yelken < ? TTAS (BirT, BuEl)
- bodrum:** bir binanın yol seviyesinden aşağı olan kısmı < Yun. *hypodromos* KLTS (Alem, HavB, BirT, Sahm)
- boğ-:** bastırmak, hakim olup örtmek; ...içinde bırakmak, ...ile kaplamak < ET *boğ-* KLTS (Sem, HikaKad, SonKus, BuEl, HavB, KayAr, Alem)
- boğa:** iğdiş edilmemiş damızlık erkek sığır < ET *buka* KLTS (BuEl, SonKus)
- boğaz:** boynun önü; iki kara arasından geçerek iki denizi birbirine bağlayan deniz kolu < ET *boğuz* < *boğ-u-z* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- boğazla-:** eti yenecek hayvanı boğazını keserek öldürmek; haince, hunharca öldürmek < *boğaz+la-* KLTS (KargaB, HavB, HikaKad, MahKa, Sar, MahKah)
- boğazlan-:** (hayvan için) boğazı kesip öldürülmek < *boğazla-n-* KLTS (KargaB)
- boğazlaş-:** öldüresiye, kıyasıya dövüşmek, kavga etmek < *boğazla-ş-* KLTS (BirT, Sem, LuAd)
- boğucu:** nefes aldırmayan, nefesi tıkayan, insanı boğacak duruma getiren, sıkıntı ve kasvet veren < *boğ-ucu* KLTS (HaBul, BirT)
- boğuk:** *boğuk boğuk* “derinden ve kısık kısık, boğuk bir sesle” < *boğ-u-k* KLTS (HikaKad, MahKah, HaBul, KayAr, SonKus)
- boğul-:** nefes alamamaktan dolayı ölmek; nefes alamayacak duruma gelmek, nefesi kesilmek, tıkanmak < *boğ-u-l* KLTS (HavB, KayAr, Sahm, KargaB, HikaKad, MahKah, BuEl, Sem, HavB, SonKus, Sahm)
- boğuluş:** boğulma işi < *boğul-uş* KLTS (HikaKad)
- boğum:** kamış, saz, parmak gibi şeylerin üzerinde çepeçevre şişmiş gibi görünen yer; *boğum boğum* “üzerinde boğumlar bulunan, boğumları olan, halka halka” < *boğ-u-m* < *boğ-u-n* KLTS (BuEl, HavB, SonKus)
- boğuş-:** birbirinin boğazına sarılarak dövüşmek, dalaşmak, kavga etmek; uğraşmak, pençeleşmek, mücadele etmek < *boğ-u-ş-* KLTS (HikaKad, BuEl, KayAr)

bohça: içine havlu, çamaşır, elbise gibi şeyler konulup sarılan ve köşeleri çaprazlama bir araya getirilerek bağlanan dört köşe kumaş parçası < ET *boğ* “çıkın”dan *boğ+ça* KLTS (Kum, Sem, SonKus, BuEl, HikaKad)

bohem: yarını düşünmeden, tasasız ve derbeder bir hayat süren, genellikle sanat ve edebiyat çevrelerine mensup kimse < Fr. *bohème* (*Bohème* yer adından) KLTS (HikaKad)

bok: iğrenilen, tiksnilen, pis ve değersiz şey veya kimse; *bok ye-* “çok yakışksız bir şey söylemek veya yapmak, haltetmek; *bok at-* “bir kimseyi lekelemek için hakkında kötü şeyler söylemek, iftira etmek”; *boku bokuna* “boşu boşuna, pisi pisine, yok yere” < Orta Türk. (Oğuzca) *bōk* KLTS (BirT, HavB, HikaKad, Alem, SonKus, BuEl, Sar, KargaB, Sahm, MahKah, KayAr)

boks: iki kişinin belli kurallara uyarak yaptığı yumruk dövüşü, yumruk oyunu < Fr. *boxe* < İng. KLTS (HikaKad)

bol: içine girecek şeyin gerektirdiğinden daha geniş olan; miktar bakımından çok; *bol gel-* “gereken ölçüden daha büyük ve geniş olmak”; *bol bol* “(özellikle ihtiyaç maddeleri için) rahatça yetecek şekilde, ferah ferah” < ? KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

bolluk: her şeyin çok ve bol olması, bereket < *bol+luk* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad)

bolşevik: Lenin taraftarı olan Rus Sosyal Demokrat Partisi mensubu, Rus komünisti < Fr. *bolchevique* < Rus. KLTS (HikaKad)

bom: bir çeşit kumar < ? GTS (HavB)

bombok: çok berbat, çok kötü < güçlendirme benzer hecesi *bom* ile *bom+bok* KLTS (HikaKad)

bomboş: güçlendirme benzer hecesi *bom* ile *bom+boş* KLTS (MahKah, Sahm, SonKus, Alem, BuEl, Sem, HikaKad, LuAd, Sahm, BirT)

boncuk: cam, plastik vb. maddelerden yapılan ortası delik, renkli küçük tane; *boncuk boncuk* “tane tane, boncuk taneleri gibi”; *boncuk boncuk terle-* “(alın veya yüzde) boncuk tanesi gibi ter taneleri belirmek” < ET *monçuk* < ? KLTS (MahKah, LuAd, Sar, KayAr)

boncuklu: üzerinde boncuk bulunan, boncukla süslenmiş < *boncuk+lu* KLTS (MahKah)

bonesera: eyvallah; iyi akşamlar < İtal. *buonasera* “iyi akşamlar” İS (BuEl)

bonfile: bonfile < Fr. *bon* “iyi” + *filet* “pişmiş et” KLTS (HaBul, SonKus)

bonjur: Fransızca “günaydın” < Fr. *bonjour* U (Sem)

bono: bir paranın belli bir süre sonunda ödeneceğini taahhüt eden senet, ticari senet
< İtal. *buono* KLTS (Kum, MahKa)

borazan: üflenerek çalınan ve daha çok askeri bandolarda kullanılan perdesiz, keskin sesli, boru şeklinde madeni çalgı < Fars. *zen* “çalan” ile *boru-zen* > *borozan* > *borazan* KLTS (Sem)

borazancıbaşı: borozan çalanların başı < *borozan+cı* ve *baş+ı* (t.3.k.i.e.) KLTS (Kum)

borç: geri verilmek üzere alınan veya ödenmesi kabul ve taahhüt edilen para yahut şey; manevi ve ahlaki bakımdan yapılması gereken şey; *borç et-* “borçlanmak” < Soğdça. *purç* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, Sahm, SonKus)

borçlan-: borç altına girmek < *borç+lan-* KLTS (BirT, Kum, HikaKad, BuEl)

borçlandır-: borç altına sokmak, borçlu duruma getirmek < *borçlan-dır-* KLTS (HikaKad)

borçlu: maddi bir borç altında bulunan, borç almış olan (kimse); birine karşı manevi görevleri bulunan, minnet altında kalmış olan (kimse), minnettar; (*bir şeyi bir kimseye veya bir şeye*) *borçlu ol-* “(o şeyi) onun sayesinde elde etmiş olmak”, sayesinde erişmek”; *borçlu kal-* “minnettar kalmak, teşekkür borcu olmak” < *borç+lu* KLTS (BuEl, MahKa, Kum, HikaKad, HavB, Alem)

borda: geminin su üstünde kalan kısmının dış yan tarafı < İtal. *bordo* KLTS (HikaKad)

bordro: bir hesabın bütün ayrıntılarını gösterecek şekilde düzenlenmiş cetvel < Fr. *bordereau* KLTS (HikaKad)

borj: bir çeşit yemek, kesin anlamı bağlamdan anlaşılmamaktadır < BirT [*Sana “Urus”ların “borj”unu pişiririm.*]

borjiya: özel isim (?) < KayAr

borsa: devletin izni ve kontrolüyle belli hukuk kurallarına göre, sarraf ve tüccarlar tarafından kaydı yaptırılan para ve her çeşit menkul değerlerle standart ürünlerin fiyatlarının serbestçe teşekkülüne, alınıp satılmasına imkan veren yer < İtal. *borsa* < Yun. KLTS (HavB, HikaKad, Kum)

boru çiçeği: çardak ve duvarlara tırmanan, boruya benzer turuncu çiçekleri olan bir nevi sarmaşık < *boru* ve *çiçek+i* (t.3.k.i.e.) KLTS (SonKus)

boru: boru; *boru değil* “ne zannettin, kolay iş mi, küçümsenecek şey mi bu?” < ET *borğuy*; muhtemelen komşu dillerden alıntıdır KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sem, SonKus)

borulu: borusu olan < *boru+lu* GTS (MahKah)

bosnalı: Bosna’nın müslüman halkına verilen isim, Boşnak < http://tr.wikipedia.org/wiki/Ana_Sayfa (Sar)

bostan: sebze bahçesi, bağ; *bostan dolabı* “kuyu veya nehirlerde suyu yukarı çıkarmaya yarayan , büyük bir tekerlek ve üzerine asılı kovalardan meydana gelen düzenek”; *bostan kuyusu* “bostan dolabının döneceği genişlikte ve suyu bostan sulayacak kadar bol olan kuyu” < Fars. *bûstân* KLTS (BirT, BuEl, LuAd, MahKa, Sem, HikaKad, Sar, Alem)

bostancıbaşı: bostancı ocağının başı < *bostan+cı* ve *baş+ı* (t.3.k.i.e.) TTS (KargaB)

boş: içinde veya üzerinde bir şey veya kimse bulunmayan; amaçsız, anlamsız; *boşa git-* “hiçbir işe yaramamak, ziyan olmak”; *boş ver-* “aldırmamak, önemsememek, üstünde durmamak”; *boşu boşuna* “boş yere, beyhude” < ET *bōš* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

boşa-: (erkek için) karısı ile olan nikâh bağına bozmak < *boş+a-* KLTS (Alem, BuEl, KayAr)

boşal-: boş duruma gelmek, içinde bir şey veya kimse kalmamak; derdini, içindeki sıkıntıları anlatmak, içini dökmek < *boş+al-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HikaKad, KayAr, Kum, MahKah, Sar, Sem)

boşalt-: boş duruma getirmek, içindekini dışarı çıkarmak < *boşal-t-* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sem, SonKus)

boşaltıl-: dökülmek < *boşalt-ı-l-* KLTS (Alem)

boşan-: (karı koca için) mahkeme kararı ile birbirinden ayrılmak; (kan, su, ter, yağmur, yaş gibi şeyler için) birdenbire ve şiddetle akmak, dökülmek < *boşa-n-* KLTS (BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

boşanma: boşanmak işi; mahkeme kararı ile nikâh bağının feshedilerek evlilik birliğine son verilmesi < *boşan-ma* KLTS (BirT, KayAr, BuEl)

boşluk: içinde hiçbir cisim bulunmayan mekân, vakum; amaçsızlık, anlamsızlık, tatminsizlik < *boş+luk* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, LuAd, MahKah, Sahm, Sem)

- boşnak:** Bosna'nın müslüman halkına verilen isim, Bosnalı < KLTS (Alem, BuEl, HikaKad, MahKah, BirT, Sar)
- boşnakça:** Bosna müslümanlarının konuştuğu dil, Boşnak dili < KLTS (Sem, Sar)
- boşuna:** boş yere, beyhude < iyelik ve yönelme hali eklerinin kalıplaşmasıyla *boş+u+n+a* KLTS (KayAr)
- boy:** insanın tabanı ve tepesi arasındaki yükseklik, endam; (nehir, deniz, vb. kelimelerle) kenar, kıyı, sahil; *boydan boya* “bir uçtan öbür uca kadar”; *boy ölçüş-* “(biriyle, bir şeye) aynı seviyede bulunduğu iddiasında olmak, rekabet etmek, yarışmak”; *boy bos* “vücut biçimi, endam” < ET *bōd* KLTS (BirT, HaBul, Kum, LuAd, MahKa, HavB, Sar, BuEl, HikaKad, Sahm, Sem, SonKus, BuEl, MahKah, KayAr)
- boya-:** boyaya batırarak veya boya sürerek renk vermek; renklendirmek < ET *bođu-* ‘tan **boyu-* > *boya-* KLTS (Alem, BuEl, SonKus, LuAd, BirT, MahKa, Sem, MahKah, HikaKad, KargaB, HavB)
- boya:** boya; makyaj; *boya sür-* “boyamak”; *boyası at-* “solmak” < ET *boğuğ* < *bodu-* “boyamak” < *d-y* gelişimi ve *u-a* değişimiyle *boya* KLTS (Sar, HavB, LuAd, SonKus, Sem, Alem, HikaKad, BuEl, MahKa, BirT, HaBul, MahKah, Sahm)
- boyacı:** boyama işini meslek edinen kimse; ayakkabı boyası yapan kimse < *boya+cı* KLTS (BirT, KayAr, Alem, SonKus, BuEl, MahKah, MahKa, HikaKad, LuAd, Sar, HavB)
- boyacılık:** boya imal etme, satma ve boyama işi, boyacının mesleği < *boyacı+lık* KLTS (HikaKad, MahKa, SonKus, Sahm)
- boyalı:** boyanmış; renkli < *boya+lı* KLTS (Alem, BirT, KayAr, Sem, HavB, HikaKad, MahKah, LuAd, BuEl, MahKa)
- boyan-:** üzerine boya sürülmek, boya ile renklendirilmek; yüze allık, pudra, göz ve dudaklara boya sürerek süslenmek, makyaj yapmak < *boya-n-* KLTS (Alem, BuEl, HavB, HikaKad, Sar, Sem, SonKus)
- boyasız:** boyanmamış, boya sürülmemiş; yüzüne boya sürmemiş, makyaj yapmamış < *boya+sız* KLTS (Alem, HikaKad, KayAr, LuAd, BuEl, MahKah)
- boyat-:** boyamak işini yaptırmak, boya sürdürmek < *boya-t-* KLTS (BuEl, LuAd, SonKus, MahKah, BirT, Sem, HikaKad)
- boyla-:** (bir yeri) boyunca geçmek, baştan başa katetmek < *boy+la-* KLTS (MahKah)

- boyly:** boyu olan (GTS); *boyly boslu* “uzun boylu, vücut yapısı düzgün, gösterişli”; *boyly boyunca* “boyunun uzunluğunca, bütün vücudu ile, baştan aşağı” < *boy+lu* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- boynuz:** bazı hayvanların başında bulunan, saldırma ve korunma silahı olarak kullandıkları, tırnak gibi maddeden, sert, sivri, kıvrık, bazen de çatallı çıkıntı; *boynuz tak-* “(karısı veya yakını olan bir kadın tarafından) aldatılmış olmak” < ET *müñüz*; kökü kesin olarak belli değildir KLTS (BuEl, KayAr, Sar, Sem)
- boynuzlu:** karısının veya yakını olan bir kadının iffetsizliğine göz yuman (erkek), deyyus, kerata < *boynuz+lu* KLTS (Kum)
- boysuz bossuz:** kısa boylu, gösterişsiz < tekrar kelimesi *bossuz* ile *boy+suz* ve *bos+suz* (HikaKad)
- boyun:** boyun; *boyun (boynunu) bük-* “mahzun ve acınacak bir tavır takınmak; çaresizliğini kabul etmek, teslim olmak”; *boynum kıldan ince* “hakkımdaki hükme ve karara peşinen razıyım, ne isterseniz yapabilirsiniz”; *boynu bükük* “üzgün, garip, mahzun” < ET *boyın* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- boyuna:** durmadan, ara vermeden < iyelik ve yönelme hali eklerinin kalıplaşmasıyla *boy+u+n+a* KLTS (Sahm, MahKa, Sar, BirT, HikaKad)
- boyunbağı;** *boyun bağı:* gömlek yakasının altından geçirilerek boyna bağlanan dar uzun kumaş parçası, kravat < *boyun* ve *bağ+ı* (t.3.k.i.e.) KLTS (Alem, BuEl, Sem)
- boyunca:** boyu ve uzunluğu kadar; süresince, müddetince < iyelik ve eşitlik hali eklerinin kalıplaşmasıyla *boy+u+nca* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- boyunduruk:** araba çeken veya çift süren öküz ve mandaların boynuna geçirilen ağaç; baskı, zulüm < *boyun+duruk* KLTS (HikaKad, HavB)
- boyunlu:** boynu olan < *boyun+lu* KLTS (HaBul, HavB, BuEl)
- boz-:** (büyük bir parayı) ufak paralarla değiştirmek; iyi ve düzenli bir duruma son vermek, değiştirip kötüleştirmek < ET *buz-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sem, SonKus)
- boz:** açık toprak rengi < ET *bōz* KLTS (BirT, SonKus)

- bozacı:** boza yapan, dükkanda veya sokaklarda gezerek boza satan kimse < *boza+cı* KLTS (BuEl, Sar)
- bozdur-:** büyük bir parayı ufak paralarla değiştirmek, altın, gümüş vb. değerli şeyleri paraya çevirtmek < *boz-dur-* KLTS (HaBul, BirT, HavB, Kum, Sem)
- bozdurt-:** bozdurmak işini başkasına yaptırmak < *bozdur-t-* KLTS (SonKus)
- bozdurul-:** bozmak işi başkasına yaptırılmak < *bozdur-u-l-* KLTS (Sem, Sar)
- bozkır:** ilkbaharda ve sonbaharda kısa bir süre otlar ve bodur bitkilerle yeşillenen, senenin diğer aylarında boz renkli çorak bir halde bulunan, daha çok hayvancılığa elverişli ağaçsız ve susuz ova < *boz* ve *kır*; *kır* < ET *kır* “kaya kütesinden oluşan dağ” KLTS (HikaKad, KayAr)
- bozma:** (bir şeyden) şekli değiştirilerek, bozularak yapılmış olan; (isim tamlamasının ikinci ögesi olarak) kendinde bulunması gereken özellikleri taşımayan, taşıdığı niteliğe layık olmayan kimse veya şey < *boz-ma* KLTS (HikaKad)
- bozuk:** halk müziğinde kullanılan, bağlamadan biraz büyük, sapı uzun, tambura ile cura arası bir saz < ? KLTS (Sar)
- bozuk:** işlemez, işe yaramaz durumda olan, arızalı; bozulmuş, kötüleşmiş < *boz-u-k* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- bozukluk:** bozuk olma durumu, arıza; asıl niteliğini kaybetme, bozulma, fesat < *bozuk+luk* KLTS (KayAr, MahKa, BuEl, Alem, Sem, HikaKad)
- bozul-:** mahçup olmak, utanmak, küçük düşmek, canı sıkılmak < sağlıklı durumunu kaybetmek, kuvvetten düşmek < *boz-u-l-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- bozum:** *bozum ol-* “söylediği veya yaptığı şeyin iyi karşılanmamasından dolayı utanmak, bozulmak, mahçup olmak” < *boz-u-m* KLTS BuEl
- bozuntu:** (isim tamlamasının ikinci ögesi olarak) kendinde bulunması gereken özellikleri taşımayan, taşıdığı niteliğe layık olmayan kimse veya şey < *boz-u-ntu* < *boz-u-n-tu* KLTS (Kum)
- böbrek:** kandaki zararlı maddeleri temizleyip süzen ve idrar olarak mesaneye veren iki organdan her biri < ET *bögür* “böbrek”ten küçültme ekiyle *bögür-ek* > *bögrek* > *böğrek*, benzeşme ile *böbrek* KLTS (Alem, BuEl, HavB, Sar, BirT, KayAr)
- böbürlen-:** (bir kimse) üstünlük saydığı bir husustan dolayı övünür bir durum alıp kabarmak, kurulmak < Fars. *bebr* “kaplan” > *böbür*’den > *böbür-len-* KLTS (HikaKad, BuEl, Alem, BirT, HavB, KayAr, MahKah, LuAd)

- böcek:** böcek; *böcek gibi* “esmer, ufak tefek çocuklar için kullanılan ve sevimlilik ifadesi taşıyan söz < ET *bög* “örümcek”ten *bög+cek* > *bög+çek* > *bõ+cek* > *böcek* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, SonKus)
- böceklik:** ipek böceği yetiştirilen yer < *böcek+lik* KLTS (Alem, BuEl)
- böcül böcül:** *böcül böcül bak-* “zeki zeki, tatlı tatlı bakmak” < anlamı kuvvetlendiren söz KLTS (Alem, BuEl)
- böğür-:** (manda, sığır, deve gibi hayvanlar için) bağırarak < ses taklidi kelime < *bõ-kir-* KLTS (Kum, BuEl, Sahm)
- böğür:** insan ve hayvanlarda vücudun iki yanında kaburgalarla kalça kemiği arasında kalan kısım, boş böğür < ET *bögür* “böbrek” KLTS (BuEl, KayAr, HikaKad, LuAd)
- böğürtlen:** dere, tarla, hendek ve yol kenarlarında kendiliğinden biten, çok arsız, yabani dikenli çalı; bu çalının duta benzer mayhoş yemişi < *böğürten* “dikenleriyle insanları ve hayvanları bağirtan çalı”dan (?) KLTS (Sahm, Sar, HikaKad)
- böğürtü:** öküz, deve, inek gibi hayvanların bağırırken çıkardıkları ses < *böğür-tü* KLTS (SonKus)
- böl-:** (iki veya daha fazla parçaya) ayırmak < ET *böl-* KLTS (LuAd)
- bölge:** belli sınırlar arasında kalan yer < *böl-ge* KLTS (HaBul)
- bölme:** bir yerden bölünerek ayrılmış olan küçük yer < *böl-me* KLTS (Sem)
- bölük:** taburu meydana getiren ve diğer birliklerin temeli sayılan askerî birlik < *böl-ü-k* KLTS (KayAr, HavB, BirT, BuEl)
- bölükbaşı:** yeniçeri teşkilatında ağa bölüklerinin komutanı < *bölük* ve *baş+ı* KLTS (KargaB)
- bölün-:** ayrı bir yer haline getirilmek < *böl-ü-n-* KLTS (BuEl, Sar)
- bön:** aptal, budala, ahmak; saf; *bön bön bak-* “şaşkın şaşkın, aptal gibi, aval aval bakmak” < ET *böñ* “iriyarı ve kaba saba adam” > *böñ* KLTS (BirT, BuEl, MahKa, HavB)
- bönlük:** bön olma durumu, aptallık, ahmaklık < *bön+lük* KLTS (BuEl, MahKah)
- böö:** iğrenme ifade eden söz < ünlem (SonKus)
- börek:** hamur veya yufkanın içine kıyma, et, peynir, tavuk gibi çeşitli şeyler konulup tava, saç veya fırında pişirilerek yapılan yemek < kökü kesin olarak belli değildir KLTS (LuAd, Sahm, Alem, BuEl, BirT, KayAr, Sar)

- börekçi:** börek yapan veya satan kimse < *börek+çi* KLTS (BuEl, HikaKad, Alem, BirT)
- bört-:** terlemek, bunalmak; güneşte, ateşte yanmak < ? TTAS (HavB)
- böyle:** bunun gibi olan, buna benzer; bunun gibi, bu türlü, bu tarzda; *böyle gelmiş böyle gider* “hep böyle olmuş, gene de böyle olacak” < *bu ile* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- böylece:** bu şekilde, böyle; böylelikle < *böyle+ce* KLTS (Sar, BuEl, HikaKad, MahKah, Sem, SonKus, Alem, KargaB, KayAr, LuAd, MahKa,Sahm, HaBul, HavB, BirT, Kum)
- böyleliğin:** böylesini < *böyle+lik+in* (3.t.k.i.e.) (?) (MahKah)
- böylelikle:** bu şekilde davranarak, bu yolda hareket ederek < araç hali ekinin kalıplaşmasıyla *böyle+lik+le* KLTS (HikaKad)
- böylesi:** bunun gibi olanı, buna benzeyeni < iyelik ekinin kalıplaşmasıyla *böyle+si* KLTS (HikaKad, LuAd, Sar, Sem, BuEl, MahKah)
- böylesine:** bunun gibi, bu kadar, böyle aşırı derecede < iyelik ve yönelme hali eklerinin kalıplaşmasıyla *böylesi+n+e* KLTS (SonKus)
- bravo:** aferin, yaşa anlamında takdir sözü < İtal. *bravo* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, MahKa, Sahm, Sar)
- bre:** ey, hey, be; şaşkınlık, heyecan, hiddet gibi hal ve duyguları ifade eder < ses taklidi kelime KLTS (MahKa, Kum)
- bric:** dört kişi arasında 52 kağıtla oynanan bir iskambil oyunu < İng. *bridge* KLTS (HikaKad, Sar, BuEl)
- brinç:** piring; bakır ve çinkodan elde edilen sarı renkte alaşım < Fars. *birinc – piring* KLTS (HikaKad)
- briyantin:** parlatmak, yatıştırmak ve şekil vermek için saça sürülen yağlı güzel kokulu madde < Fr. *brillantine* KLTS (HaBul, HavB)
- briyantinli:** briyantinle süslenmiş, briyantin sürünmüş < *briyantin+li* GTS (HaBul)
- bromür:** bromun başka bir element veya kökle birleşmesinden meydana gelen ve önemli bir kısmı tıpta kullanılan tuzların ortak adı < Fr. *bromure* KLTS (BirT, BuEl, Sar)
- bronşit:** bronş ve bronşçukların iltihaplanması sonucu meydana gelen ve öksürük, balgam çıkarma, baş ağrısı, hafif ateş ve nefes darlığı gibi belirtilerle seyreden hastalık < Fr. *bronchite* KLTS (HikaKad)

- bronz:** eritilmiş bakırın içine kalay ekleyerek elde edilen madde, tunç; bu maddeden yapılmış < Fr. *bronze* KLTS (HikaKad, LuAd, Alem, KayAr)
- broşür:** bilimsel bir konuyu açıklamak, bir yeri tanıtmak, belli bir konuda bilgi vermek gibi amaçlarla yayımlanan, ince kaplı küçük kitapçık < Fr. *brochure* KLTS (Alem, BuEl, HikaKad)
- bu:** bu; *bu cihetten* “bu sebepten, bundan ötürü”; *bu gidişle* “böyle devam ederse”; *bu kabil* “buna benzer, bunun gibi, bu cinsten” < ET *bu* KLTS (KargaB, Alem, LuAd, Sahm, SonKus, KayAr, HavB, MahKah, Kum, Sar, Sem, HaBul, MahKa, BirT, HikaKad, BuEl)
- bucak:** ilçenin bölündüğü idari kısımlardan her biri; köşe, kenar; *bucak bucak kaç-* “(bir kimse veya bir şeyle karşılaşmamak için) gizlenmek, görünmek istememek” (KLTS) < ET *buçğāk* “bölüm, kesim, parça” AEDOPT (KayAr, Sar, BirT, KargaB, HavB, HikaKad, Sahm, KargaB, Kum)
- buçuk:** (sayılardan sonra) yarım < ET *bıçuk* “kesik, yarım” < *bıç-* “biçmek” KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- buçukluk:** yarım (para) lık < *buçuk+luk* TS (SonKus, HikaKad, Sahm, BirT, MahKah, Sem)
- buda-:** bakım amacıyla ağaç ve asmaların dallarını kesmek, kısaltmak < ET *butı-* > *buta-* > *buda-* KLTS (Sar, BirT, Sem)
- budak:** dal, ince dal, filiz; dalın çıkış yerinde meydana gelen, ağaç ve tahta üzerinde farklı renkteki çizgilerle belirli bir leke durumunda görülen iz < ET *butık – butak* < *butı-* “budamak” KLTS (BuEl, HavB)
- budaklan-:** (ağaç için) dal vermek, dallanmak < *budak+lan-* KLTS (Sahm)
- budaklı:** üzerinde budak bulunan (ağaç) < *budak+lı* KLTS (BuEl, HavB, HikaKad, MahKah, SonKus)
- budala:** aklının azlığından dolayı yeterince düşünemeyen ve akıllıca hareket edemeyen (kimse), aptal, ahmak < Ar. *budelā* KLTS (BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sem)
- budalaca:** akılsızca, aptalca < *budala+ca* KLTS (HavB, Kum, MahKah)
- budalalaş-:** budala gibi davranmak < *budala+laş-* GTS (MahKah)
- budalalık:** budala olma durumu, budalaca iş < *budala+lık* KLTS (KayAr, BuEl, Sem, Alem, HavB, Kum, MahKah, KargaB)
- budan-:** bakım için dalları kesilmek < *buda-n-* KLTS (BuEl, SonKus, HikaKad)

budat-: budamak işini yaptırmak < *buda-t-* KLTS (Sahm)

bugi bugi; *bugibugi*: 1930'lar ve 40'larda revaçta olan, piyano temelli ve dansettirmeye yönelik bir çeşit blues olarak tanımlanabilecek müzik türü < İng. *boogie woogie* <http://en.wikipedia.org/wiki/Boogie-woogie> (BuEl, KayAr)

bugün: içinde bulunulan günde; içinde bulunulan zaman; *bugünden tezi yok* “derhal, hemen şimdi”; *bugüne bugün* “unutma ki, şunu iyi bil ki”; *bugün var, yarın yok* “geçiciliği, faniliği anlatır” < *bu* ve *gün* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

bugünkü: bugün olan, bugün yapılan; bugüne has, şimdiki < *bugün+ki* KLTS

(BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, MahKa, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

bugünlerde: içinde bulunulan zamanda, birkaç gün içinde < *bugün+ler+de* KLTS (Alem, BuEl, HaBul, HikaKad, Sem, SonKus, BirT, MahKah, KargaB)

bugünlük: bugün için < *bugün+lük* KLTS (BuEl, MahKa, HikaKad)

buğday: taneleri un ve ekmek yapımında kullanılan eden bitki; bu bitkinin aynı ismi taşıyan taneleri; *buğday tenli* “hafif esmer” < ET *buğday*; kökü belli değildir KLTS (BuEl, HavB, HikaKad, KargaB, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

buğu: gaz durumundaki su buharı; soğuk bir cismin üzerinde tabaka haline gelmiş su buharı < ? KLTS (BuEl, KayAr, HikaKad, KayAr, SonKus, MahKah, LuAd, BirT, MahKah)

buğula-: buğulu duruma gelmesine sebep olmak < *buğu+la-* (Sem)

buğulan-: buğulu duruma gelmek < *buğu+lan-* KLTS (BirT)

buğulu: buğulanmış < *buğu+lu* KLTS (Alem, HaBul, SonKus, BuEl, Sem, BirT)

buhar: ısı etkisiyle sıvı ve bazı katı cisimlerin gaz durumuna geçmiş hali < Ar. *buhār* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HikaKad, LuAd, MahKah, Sahm, Sem)

buharlaş-: ısı etkisiyle buhar durumuna gelmek < *buhar+laş-* KLTS (Sahm)

buharlı: buğulu < *buhar+lı* (HaBul)

buhran: hastalığın en şiddetli ve ağır dönemi; kriz; *buhran geçir-* “ruhsal dengesizlik içinde olmak, bunalım geçirmek; kriz geçirmek” < Ar. *buhṛān* “sayıklama” KLTS (BuEl, HaBul, HikaKad, KargaB, KayAr, MahKah, Sahm, Sar)

bukalemun: sürekli değişim içinde olan < Fars. *būkalemūn* < Ar. *ebū ḳalemūn* < Yun. *hypokalamon* KLTS (BirT, BuEl)

bukle: kıvrılmış, lüle haline getirilmiş saç tutamı < Fr. *boucle* < Lat. KLTS (HavB, Kum)

bul-: ... olarak görmek; erişmek, ulaşmak, varmak; *bulup buluştur-* “ne yapıp yapıp ihtiyacı karşılamak” < ET *bul-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus, LuAd)

bula-: bir şeyi üstü kaplanacak şekilde bir şeye batırmak, üstünü o şeyle kaplamak < ET *bulğa-* “bulandırmak” KLTS (HikaKad)

bulan-: karışıp duruluğunu, berraklığını kaybetmek; üstü bir şeyle kaplanmak < *bula-n-* KLTS (BirT, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, MahKah, Sahm, Sem, SonKus)

bulandır-: karıştırıp duruluğunu, berraklığını, saflığını bozmak < *bulan-dır-* KLTS (SonKus, BirT, BuEl)

bulanık: saf, duru ve berrak olmayan; (göz için) donuk, fersiz < *bulan-ı-k* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sem, SonKus)

bulanıklık: bulanık olma durumu < *bulanık+lık* KLTS (BirT, BuEl, SonKus)

bulantı: midede duyulan ve insana kusacakmış duygusunu veren hal < *bulan-tı* KLTS (MahKah, Sar, Sem)

bulaş-: sürülmek, sıvaşmak < *bula-ş-* KLTS (HavB)

bulaşık: yıkanmamış kirli tabak, çatal, kaşık, tencere vb. mutfak eşyası < *bulaş-ı-k* KLTS (BuEl, KayAr, BirT)

bulaşikhane: kışla, okul, otel vb. yerlerde bulaşık yıkamaya ayrılan özel bölüm < Tü. *bulaşık* ve Fars. *hāne* GTS (HavB)

buldur-: bulmak işini başkasına yaptırmak, sağlatmak, temin ettirmek < *bul-dur-* KLTS (KargaB, Kum, HikaKad)

bulgar: Bulgaristan halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse; Bulgaristan veya Bulgarlar’la ilgili < Fr. *bulgare* < Lat. KLTS (BirT, HaBul, HikaKad, Sahm, Sem)

bulgur: buğdayın kaynatılıp kurutulduktan ve kabuğu çıkarıldıktan sonra dövülerek kırılmış olan şekli < ? KLTS (MahKa, HikaKad, LuAd, Sem)

bulldog: çarpık dişli, alt çenesi ileriye doğru çıkık, basık burunlu, kısa ve açık bacaklı, iri, kuvvetli bir bekçi köpeği cinsi < İng. *bulldog* KLTS (HikaKad)

- buluğ:** döl verecek ergenliğe erişme, erginlik; *buluğa er-* “ergenlik çağına girmek” < Ar. *bulūğ* KLTS (HikaKad, Sar)
- bulun-:** var olmak, mevcut olmak; (yalın haldeki isimlerden sonra) olmak, etmek, yapmak < *bul-u-n-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- bulundur-:** hazır veya var olmasını sağlamak, hazır etmek < *bulun-dur-* KLTS (HikaKad, HavB, BirT, BuEl)
- bulundurt-:** bulunmasını sağlamak < *bulundur-t-* KLTS (MahKa)
- bulunmaz:** eşsiz, emsalsiz; ele geçirilmesi zor veya imkansız < isim-fiil ekinin kalıplaşmasıyla *bulun-maz* KLTS (HikaKad, BuEl, KargaB)
- buluş:** başkalarının düşünmediği parlak fikir ve düşünce < *bul-uş* KLTS (BuEl, HikaKad, LuAd, Kum)
- buluş-:** belli bi yerde bir araya gelmek, birbirini bulmak; karşılaşmak, rast gelmek < *bul-u-ş-* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, KayAr, Kum, MahKah, Sem)
- buluştur-:** buluşmalarını sağlamak < *buluş-tur-* KLTS (HikaKad, Sahm)
- bulut:** bulut; (isim tamlamasının ikinci ögesi olarak) bir şeyin, bulunduğu yeri kaplayacak derecedeki yoğun durumu < ET *bulut* < ? KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- bulutlu:** bulutlanmış; bulanık, donuk < *bulut+lu* KLTS (BirT, HaBul, MahKah, Sem, SonKus, BuEl)
- bulutsuz:** bulutu bulunmayan, açık, berrak < *bulut+suz* KLTS (BuEl, HikaKad, Sem, Alem)
- bulvar:** iki tarafı ağaçlı geniş cadde < Fr. *boulevard* KLTS (Alem, BuEl, HikaKad, SonKus)
- bumburuşuk:** çok buruşuk, çok kırıksık < güçlendirme benzer hecesi *bum* ile *bum+buruşuk* KLTS (BuEl, KayAr, MahKa, MahKah)
- buna-:** bunama durumuna gelmek < *bun+a-* KLTS (HavB, HikaKad)
- bunak:** bunamış (kimse) < *buna-k* KLTS (KargaB)
- bunal-:** nefes almakta zorluk çekmek, boğulur, tıkanır gibi olmak; çok sıkılmak < *bun+al-* < ET *buñ* “sıkıntı” < *muñ* KLTS (BuEl, BirT, Kum, HaBul, Alem, Sem, KayAr)
- bunalt-:** bunalmasına sebep olmak < *bunal-t-* KLTS (HikaKad)
- bunca:** bu kadar, çok < bu zamirinin eşitlik hali: *bu+nca* KLTS (BuEl, HikaKad)

- bunda:** burada (TTAS); bu meselede, bu hususta, bu noktada < bulunma hali ekinin kalıplaşmasıyla *bu+n+da* KLTS (Alem, BirT, HaBul, HavB, BuEl, Kum, HikaKad, KayAr, LuAd)
- bundan:** (önce, evvel, sonra gibi kelimelerle) içinde bulunulan zamandan başlayarak; *bundan öte* “bundan ileri, bundan fazla” < çıkma hali ekinin kalıplaşmasıyla *bu+n+dan* KLTS (HavB, MahKa, LuAd, MahKah, HikaKad, HaBul, Sahm, BuEl, Sar, SonKus, BirT, KayAr, Alem, KargaB, Kum)
- bur-:** (bir şeyi) kendi etrafında döndürmek, çevirmek, kıvırmak, bükmek < ET *bür-* “büzmek” KLTS (Sahm, BirT, BuEl)
- bura:** bu yer (bulunulan, işaret edilen veya kastedilen yakın bir yeri ve çevreyi gösterir veya dikkat çekilmek istenen bir hususu belirtir) < *bu ara* KLTS (BirT, HaBul, KargaB, MahKa, Alem, BuEl, HavB, HikaKad, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus, KayAr, Kum)
- buraca:** burada < *bura+ca* (KargaB)
- burada; burda:** bu yerde < *bura+da* GTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- buradan; burdan:** bu yerden < *bura+dan* GTS (KayAr, Sem, BuEl, Alem, LuAd, Sahm, Kum, MahKa, MahKah, Sar, HaBul, BirT, HavB, HikaKad, KargaB)
- buralı:** adı geçecen yerden olan, bu yerden olan, yerli < *bura+lı* KLTS (Alem, BuEl, HaBul, KargaB)
- buram buram:** tütme, kokmak, terlemek, yağmak gibi fiillerin önüne gelerek fiilin anlamını kuvvetlendirir < ET *bur-* (~*bura-*) “kokmak”tan *bura-m* KLTS (KayAr, Sem, SonKus, Alem, LuAd, BuEl, HikaKad)
- burası:** bu yer < iyelik ekinin kalıplaşmasıyla *bura+sı* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- burç:** kale surlarının gerekli yerlerine yapılan savunma kulesi < Ar. *burc* KLTS (LuAd, HikaKad)
- burgacık:** aslı *burgaşı* olan ve “karışık” anlamına gelen kelime bugün **kargacık** ile birlikte kullanıldığı için *burgacık* şeklini almıştır < *bur-gaş-ı-k* KLTS (SonKus)
- burgu:** tahta gibi sertliği az olan maddelerde delik açmaya yarayan ve döndüre döndüre kullanılan yivli alet, bir tür matkap; *burgu işareti yap-* “işaret parmağını

- başın yanında burgu gibi döndürmek suretiyle birisinin deli olduğunu belirten hareket” < *bur-gu* KLTS (BuEl, KayAr, LuAd)
- burjuva:** burjuvazi sınıfından olan kimse, kent soylu < Fr. *bourgeois* KLTS (BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, Kum, MahKah, Sar, Sem)
- burk-:** döndürerek çevirmek, bükmek < *bur-k-* KLTS (HikaKad, Alem, BuEl, KayAr, Kum, SonKus)
- burma:** kendi etrafında bükülmüş olan veya burulmuş gibi şekil verilmiş, helezon biçiminde yapılmış (şey) < *bur-ma* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, Sar)
- buruk:** ağızda acımtırak, mayhoş bir tat bırakan < *bur-u-k* KLTS (MahKa, Sem, BuEl)
- burum burum:** bumburuşuk hale gelecek şekilde < *bur-u-m* KayAr [*Kamarot İrfan’ın New York malı çirkin kravatu hırstan parmaklarının arasında burum burum buruşurdu.*]
- burun:** burun; karaların denize doğru uzanmış kısmı; *burun kanadı* “burnun alt kısmındaki, burun deliklerini yandan örten hafifçe kabarık kısım”; *burun kıvrır* “beğenmeyip küçümsemek”; *burun buruna* “birbirine çok yakın şekilde, yüz yüze, baş başa” < ET *burun*; *bur-* “kokmak”tan *bur-u-n* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus, KargaB)
- burunlu:** burnu olan < *burun+lu* KLTS (HaBul, Kum, MahKah, Sahm, Sar, Alem, HikaKad, MahKa, BuEl)
- burunsuz:** burnu olmayan; burun çıkıntısı olmayan < *burun+suz* KLTS (HavB, Sar)
- buruş-:** düzgünlüğü bozulmak, kırışık ve buruşuklar peyda etmek < *bur-u-ş-* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, LuAd, MahKah, Sahm, Sem)
- buruştur-:** buruşuk duruma getirmek, düzgünlüğünü bozup kırıştırmak < *buruş-tur-* KLTS (BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, MahKa, MahKah, Sahm, Sem)
- buruşuk:** düzgünlüğü bozulmuş, buruşmuş < *buruş-u-k* KLTS (Alem, Sahm, Sar, BuEl, HavB, LuAd, Sem, MahKah)
- buruşukluk:** buruşmuş olma durumu; bir şey üzerinde buruşmaktan ileri gelen kırışıklık < *buruşuk+luk* KLTS (Sahm, Sem, HikaKad)
- buruşuksuz:** buruşuğu olmayan < *buruşuk+suz* KLTS (Sar)
- bus et-:** öpmek < *bus* ve *et-*; *bus* < Fars. *bûse* KLTS (Kum)

- buse:** öpme, öpüş, öpücük; *buse al-* “(birini) öpmek”; *buse ver-* “kendini öptürmek”
< Fars. *būse* KLTS (BuEl, HikaKad, Sar, HaBul)
- buyruk:** buyurulan, emredilen şey, emir < *buyur-u-k* KLTS (Kum)
- buyrul-:** denmek, söylenmek; (saygılı ifadede) “edilmek, yapılmak” anlamında yardımcı fiil olarak kullanılır < *buyur-u-l-* KLTS (Sem, KargaB)
- buyur-:** (saygılı ifadede) gelmek, gitmek, girmek; (saygılı ifadede) “etmek, eylemek, yapmak” anlamında yardımcı fiil olarak kullanılır; *buyur et-* “(ağırlamak üzere bir kimseye) bir yere gelmesini, girmesini veya bir şey yemesini teklif etmek” < ET *buyur-*, kökü belli değildir KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, Kum, LuAd, MahKa, Sahm, Sar, SonKus)
- buyurul-:** denmek, söylenmek; (saygılı ifadede) “edilmek, yapılmak” anlamında yardımcı fiil olarak kullanılır < *buyur-u-l-* KLTS (MahKah, HavB, Sahm)
- buz:** buz; *buz gibi* “çok soğuk”; *buz tut-* “donmak, üstü buzla kaplanmak”; *buz kes-* “çok üşümek, donar gibi olmak” < ET *būz*; kökü kesin olarak belli değildir, *būd-* > *buy-* “donmak”tan gelmiş olabilir KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- buzacı:** sütten kesilmemiş inek yavrusu < ET *buzāgu*; kökü kesin olarak belli değildir KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, KayAr, MahKah, Sahm)
- buzacı:** soğuk, sağlıklı, beyaz < *buzacı+lı*; yazar *buzacı* (< ET *buzāgu* "sütten kesilmemiş inek yavrusu") sözcüğünün içinde bulunan [ama sözcüğün kökü olmayan] *buz* sesinin çağrışımları ile *buzacı* sözcüğünün çağrışımlarından faydalanarak *buzacı* sözcüğüne farklı bir anlam yüklemiş olabilir (?) KLTS (KayAr)
- buzcu:** buz satan kimse < *buz+cu* KLTS (HavB)
- buzdolabı:** yiyecek ve içecekleri soğutmaya, sıcaktan bozulmalarını önlemeye yarayan motorlu cihaz < *buz* ve *dolap+ı* KLTS (BuEl, HaBul)
- buzlu:** şeffaf olmayan, buğulu gibi olan; buzla soğutulmuş veya içine buz atılmış olan (içecek) < *buz+lu* KLTS (HaBul, HavB, LuAd, MahKah, Sahm, Sem, BirT, Kum, Alem, BuEl)
- buzsuz:** buz katılmamış < *buz+suz* KLTS (BirT)
- büçür:** kısa boylu, ufak tefek, vücutça gelişmemiş kimse; yaşı küçük fakat kendinden umulmayan şeyleri yapan veya söyleyen (haşarı çocuk) < ? KLTS (KargaB, KargaB)

- büfe:** evlerde sofrta takımlarını koymaya mahsus dolap; sandviç, bisküvi, çikolata, sigara, gazete vb. şeyler satılan küçük dükkan < Fr. *buffet* KLTS (BirT, BuEl, Sar)
- büğülü;** *büyülü:* büyü, klarnet < *büyü+lü* TTAS (Kum)
- bük-:** eğmek; kıvrırmak, burmak < ET *bük-* “saklanmaya çalışmak” KLTS (BuEl, HikaKad, MahKah, SonKus)
- büklüm:** kıvrılmış, bükülmüş bir şeyin meydana getirdiği halka, kıvrım; büklüm büklüm “halka halka, kıvrım kıvrım” < *bükül-ü-m* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd)
- bükük:** bükülmüş < *bük-ü-k* KLTS (HikaKad, MahKah)
- bükül-:** kıvrılmak; eğilmek, eğilmek < *bük-ü-l-* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, KargaB, Kum, LuAd, Sem, SonKus)
- bükülüş:** bükülme işi < *bükül-üş* KLTS (Alem)
- bülbül:** sesinin güzelliğiyle meşhur küçük kuş < Fars. *bulbul* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, Kum, LuAd, MahKa, SonKus)
- bülhevl:** Sfenks, Mısır’da bulunan aslan vücutlu, insan başlı anıt < BB (BuEl, HikaKad)
- bünye:** vücut yapısı; yapısı, kuruluş biçimi < Ar. *binye* > *bünye* KLTS (HikaKad, KayAr, BirT)
- bünyevi:** bünye ile ilgili < Ar. *bunyevî* KLTS (HikaKad)
- bürü-:** kaplamak < *bürü-* < ? KLTS (Alem, BirT, BuEl, HikaKad, Sahm, SonKus)
- bürün-:** *E.T. Türk.* ve *h.a.* giyinmek, giymek; bir hale, bir şekle girmek, ... gibi görünmek < *bürü-n-* KLTS (BirT, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, MahKa, MahKah, Sar, SonKus)
- büsbütün:** tam anlamıyla, tamamen < güçlendirme hecesi büs ile *büs+bütün* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- büst:** vücudun göğüsten yukarı kısmının heykeli < Fr. *buste* < İtal. *busto* KLTS (BuEl, HikaKad, Sahm)
- bütçe:** belli bir süre içindeki gelir ve giderleri ayrıntılarıyla tasarlayıp denkleştiren hesap cetveli; mali durum, para durumu < Fr. *budget* < İng. < eski Fr. KLTS (HikaKad)
- bütçesiz:** bütçesi olmayan < *bütçe+siz* KLTS (HikaKad)

- bütün:** (belirtilmek istenen veya bahsedilen şeyin) hepsi, tamamı, tüm; tamamıyla < ET *büt-* “sona ermek”ten *büt-ü-n* KLTS (BuEl, KargaB, HikaKad, Alem, LuAd, HavB, KayAr, Sahm, SonKus, MahKah, HaBul, Sar, Kum, Sem, MahKa, BirT)
- bütünlemesine:** tamamen < *bütün+le-me+si+n+e* KLTS (SonKus)
- büyü-:** daha büyük duruma gelmek, genişlemek, irileşmek; yaşı artmak, yaşı ilerlemek < ET *bedü-* ‘ten *beyü-* > *böyü-* > *büyük-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus, KargaB)
- büyük:** bir şeyin insan üzerinde bıraktığı, onu şiddetle hükmü altına alacak kadar güçlü etki, cazibe < ET *bögü* > E. T. Türk. *büğü* > *büğü* > *büyük* KLTS (HikaKad, Kum)
- büyücü:** büyü yapan kimse, sihirbaz < *büyük+cü* KLTS (HikaKad, Sahm)
- büyük:** büyük; nitelikleri bakımından başkalarından ayırt edilecek kadar üstün, değerli, seçkin; *büyük harf* “cümle başlarında, özel isimlerde vb. belirli yerlerde kullanılan, büyük yazılan harf”; *büyük laflar et-* “iddialı konuşmak; kendisinden beklenmeyecek şeyler söylemek, seviyesinin üstünde konuşmak” < ET *bedük* < *bedü-* “büyümek” > *beyük* > *böyük* > *büyük* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus, KargaB)
- büyükbaba:** annenin veya babanın babası, dede < *büyük* ve *baba* KLTS (Sem, BirT)
- büyükçe:** biraz büyük; oldukça önemli < *büyük+çe* KLTS (Kum, Sahm, SonKus, BirT, HikaKad, KayAr, BuEl)
- büyüklik:** büyüklük; taşıdığı nitelikler bakımından üstün olma, ululuk, yücelik, azamet; *büyüklik budalası* “büyük bir insan olmak için gerekli özellikleri taşımadığı halde kendini büyük gören ve gösteren kimse” < *büyük+lük* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sar, Sem)
- büyüle-:** (bir kimseyi) üzerinde büyük bir etki yaparak hayran veya şaşkın duruma getirmek, kendine bağlamak < *büyük+le-* KLTS (HavB, BuEl, HikaKad)
- büyülen-:** çok çarpıcı bir durumun kuvvetle etkisi altında kalmak, bir kimsenin etkisi altına girerek ona bağlanmak < *büyüle-n-* KLTS (MahKah)
- büyült-:** (gözleri) iyice açmak; (bir şeyi) olduğundan fazla algılamak < *büyük-l-t-* MBTS (HaBul, Sem)

büyülü: insanı büyü gibi etkisi altına alan (şey), büyüleyici < *büyü+lü* KLTS (BuEl, Kum, Sem, BirT)

büyüt-: büyümesine hizmet ve yardım etmek, bakıp yetiştirmek; daha büyük duruma getirmek, genişletmek, geliştirmek < *büyü-t-* KLTS (Sar, KayAr, BuEl, Sem, MahKah, BuEl)

büyütül-: büyümesine hizmet ve yardım edilmek < *büyüt-ü-l-* KLTS (BuEl, KayAr, HaBul)

büz-: (bir şeyi) toplayıp sıkarak daraltmak, küçültmek, kısaltmak < ET *bür-* “büzmek, sıkmak”tan *r-z* değişikliğiyle KLTS (HavB, KayAr, MahKah)

büzük: büzülmüş, toplanıp buruşmuş < *büz-ü-k* KLTS (Sar)

büzül-: kıvrılıp oturmak veya yatmak, tor top olmak; toplanarak daralmak, kısalma, küçülmek, buruşmak < *büz-ü-l-* KLTS (Alem, BirT, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, MahKah, Sar, Sem, SonKus)

2.3. C c

caba: parasız, bedava verilen şey; üstelik, fazla olarak < yabancı bir dilden alınan kelimenin kökü kesin olarak belli değildir KLTS (HaBul, HikaKad)

cacık: koyu ayran kıvamındaki yoğurdun içine hıyar veya marul doğranarak yapılan yiyecek (KLTS) < nihai kaynağı belirsizdir; Fars. *jāj* “yemeklik yabani otlara verilen genel isim”; Kürt. *jaj* “yemeğe katılan bir ot”; Erm. *cacıx* (Kürtçeden alıntı olabilir) SS (HikaKad)

cadalo: karşısındakini ağız kalabalığı ile yıldırın, kavga çıkarmaktan hoşlanan (kimse) < Fars. *cādū* “cadı”dan *istakoz*, *yakamoz*, *varyoz* gibi “oz” ekiyle biten Yunanca kelimelere benzetilerek yapılmıştır KLTS (HaBul)

cadde: geniş, uzun ve düzgün yol, ana yol < Ar. *cādde* KLTS (Alem, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, Kum, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

cadı: geceleri mezardan çıkıp dolaşarak insanlara kötülük yaptığına inanılan ve kocakarı şeklinde tasavvur edilen hayali varlık, hortlak, vampir; çirkin, aksi ve kötü huylu yaşlı kadın < Fars. *cādū* KLTS (HikaKad, BuEl, HavB)

cafcaflı: çok süslü ve gösterişli < *cafcaf+lı*; *cafcaf* < ses taklidi kelime KLTS (HikaKad)

cafe: İçecek ve hafif yiyeceklerin satıldığı yer < Fr. *cafe* TBKKS (Kum)

cahil: bilmeyen, habersiz (kimse); okuyarak bilgisini ilerletmemiş, bilgisiz (kimse) < Ar. *cāhil* KLTS (Alem, BuEl, HaBul, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, SonKus, HavB)

cahiliyet: cahillik, bilgisizlik < Ar. *cāhiliyyet* KLTS (KayAr)

cahillik: acemilik, toyluk, tecrübesizlik < *cahil+lik* KLTS (MahKa, Kum, BuEl, MahKa)

caka: çalım, gösteriş, fiyaka < ? KLTS (BirT, BuEl, Sar)

cali: yapmacıklı, sahte < Ar. *ca'li* KLTS (BirT)

cam: cam < Fars. *cām* KLTS (LuAd, Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

cambaz: ip, at vb. üzerinde tehlikeli gösteriler yapan kimse, akrobat; at alıp satan ve yetiştirip terbiye eden kimse < Fars. *cān-bāz* “canı ile oynayan” KLTS (BirT, BuEl, HavB, Kum, Sar, Sem, SonKus)

cambazhane: cambazlık hünelerinin gösterildiği yer < Fars. *cānbāz-ḥāne* KLTS (KargaB, Kum)

cambazlık: ip, at vb. üzerinde tehlikeli gösteriler yapan kimsenin mesleği ve ustalığı ,akrobasi < *cambaz+lık* KLTS (MahKah, HikaKad)

camekan: bir malın, bir eşyanın teşhir edildiği, önü camlı yer veya dolap, vitrin; camla çevrili, camla örtülü yer < Fars. *cāme-ken* “soyunulacak yer”den KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, LuAd, MahKa, MahKah, Sem)

camî, camii: müslümanların içinde namaz kıldıkları ve ibadet ettikleri mihraplı, minberli, genellikle minareli bina < Ar. *cāmi*’ KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

camiişerif: kutsal cami < Ar. *cāmi*’+i ve *şerîf* BuEl

camlaş-: cama benzer duruma gelmek < *cam+laş-* GTS (HikaKad, MahKah)

camlı: cam takılmış, camı olan < *cam+lı* GTS (BirT, BuEl, Sem)

can: insanın duygularını taşıyan iç alemi, gönül, iç, yürek; sevgili, dost, kardeş; *can alıcı* “en önemli, en hassas (nokta, yer...)”; *can ver-* “ölmek; uğruna can feda edecek kadar çok istemek, canını vermek”; *can evi* “insanın en duygulu noktası, gönül, kalp” < Fars. *cān* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, Sahm, Sem, SonKus, MahKah, Sar)

canan: sevilen kadın, sevgili < Fars. *cānān* KLTS (HaBul, BuEl, HikaKad)

canavar: çok eskiden yaşadığı düşünülen ve masallarda adı geçen, cana kıyıcı, korkunç mahluk; azgın, vahşi, yırtıcı hayvan < Fars. *cān-āver* “canlı” KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sem, SonKus)

cancığer: çok samimi, içli dışlı, sıkı fıkı < *can* ve *ciğer* KLTS (KayAr, Kum)

candan: içten, samimi; samimiyetle, içten < çıkma hali ekinin kalıplaşmasıyla *can+dan* KLTS (BirT, BuEl, KayAr, Kum, HaBul, HavB, HikaKad)

candarma: *h.a.* jandarma < Fr. *gendarme* < İtal. KLTS (Alem)

canım: hoşnutsuzluk ve can sıkıntılığı ifade eder; çok güzel, çok kıymetli < iyelik ekinin kalıplaşmasıyla *can+ım* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, Sahm, Sem, SonKus, MahKah, Sar)

canî: cinayet işeyen kimse, katil < Ar. *cānî* KLTS (HikaKad)

canlan-: daha önce olan, görülen vey hayal edilen bir şey) göz önünde tekrar oluyormuş veya varmış gibi görünmek; canlılık, hareketlilik kazanmak, hareketlenmek < *can+lan-* KLTS (Alem, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, Sahm, Sem, SonKus)

- canlandır-:** daha önce olan veya görülen bir şeyi tekrar oluyormuş yahut varmış gibi gözünün önüne veya aklına getirmek; temsil etmek, tasvir etmek < *canlan-dır-* KLTS (HikaKad, BirT, Sem)
- canlı:** canı olan, yaşamakta olan, diri; hareketli, dinamik; ... *canlısı* “bir şeye çok düşkün olan kimse”; *canlı canlı* “(balık için) çok taze, henüz ölmemiş” < *can+lı* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, Sahm, Sem, SonKus, MahKah, Sar)
- canlılık:** canlı olma durumu, hareketlilik < *canlı+lık* KLTS (Kum, HaBul, LuAd, Sem)
- cansız:** ölmüş, ölü; hareketsiz, durgun < *can+sız* KLTS (LuAd, BuEl, MahKah, Sahm, Sar, Alem, Sem)
- cansiperane:** canını feda edencesine < Fars. *cān-sipārāne* KLTS (HikaKad)
- capcanlı:** çok canlı < güçlendirme benzer hecesi *cap* ile *cap+canlı* KLTS (Alem, BirT, HikaKad, BuEl, MahKah)
- capon:** Japon, Japonya halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse < Fr. *japon* TTAS (HikaKad)
- cari:** yürürlükte olan, geçerli < Ar. *cārī* KLTS (Sar)
- carih:** yaralayan, yaralayıcı < Ar. *cārih* KLTS (HikaKad)
- cariye:** para ile alınıp satılan, üzerinde sahibinin her türlü hakka sahip bulunduğu kız, halayık; savaşta esir alınan ve sahibinin malı sayılan kız veya kadın, kadın köle < Ar. *cāriye* KLTS (BuEl, HavB, HikaKad)
- cart:** sert bir şeyin yırtılırken çıkardığı ses; *cart curt et-* “bir şey yapamayacağı halde yüksekten atarak, ‘Şöyle yaparım, böyle ederim.’ diye tehdit sözleri savurmak < ses taklidi kelime KLTS (HavB, KayAr, Kum, MahKah)
- carta:** yellenme; *cartayı çek-* “ölmek, zartayı çekmek” < Ar. *zartā*, ses taklidi kelime KLTS (HavB, HikaKad)
- cas fortuit:** beklenmedik bir durum < Fr. *cas fortuit* FS (MahKa) [— “*Cas fortuit*” *fevkalade bir hal demektir.*]
- casus:** başkalarına ait sırları başkası hesabına araştırıp öğrenen ve haber veren kimse < Ar. *cāsūs* KLTS (MahKah)
- casusluk:** casusun yaptığı iş, gizlice haber alma işi < *casus+luk* KLTS (HikaKad)
- cay-:** kararından veya sözünden dönmek, vazgeçmek < eski kaynaklarda geçmeyen kelime *cav-* “hedeften şaşmak” fiiliyle ilgili olabilir KLTS (BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sar)

caydır-: kararından döndürmek, vazgeçirmek < *cay-dır-* KLTS (BirT, BuEl)

cayır cayır: yanmak fiiliyle kullanılır ve yanıştaki şiddeti belirtir < ses taklidi söz KLTS (BirT, HavB)

caz: Kuzey Amerika zencilerinin bütün dünyaya yayılan müziği; bu tarzda dans havaları çalan orkestra < İng. *jazz* KLTS (SonKus)

cazır cüzur: bir şeyin yanmasında veya ateşte erimesindeki şiddeti ve çıkardığı sesi anlatmak için kullanılır < ses taklidi söz KLTS (MahKa)

cazibe: dikkat ve ilgiyi üzerine çekme özelliği, çekicilik; bir cismin diğer bir cismi kendine doğru çekme kuvveti, çekim < Ar. *cāzibe* KLTS (BuEl, HavB, HikaKad, LuAd, MahKah, Sahm, SonKus)

cazip: dikkat ve ilgiyi üzerine çeken, çekici, alımlı (şey veya kimse) < Ar. *cāzib* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HikaKad)

c'est: Fransızca “bu” < Fr. *c'est* http://translate.google.com.tr/translate_t# (BuEl, HikaKad, KayAr, MahKah)

ce: c harfinin adı < (HavB)

ceddince: boyunca < *cedd+i+n+ce*; *cedd* < Ar. *cedd* “dede, ata” EOTS (BirT, BuEl)

cedide: yeni < Ar. *cedīde* EOTS (BuEl, HikaKad)

ceffekalem: hiç düşünüp taşınmadan, birden, gelişigüzel < Ar. *ceffe'l-ķalem* KLTS (BuEl)

cehalet: bilgisizlik, cahillik < Ar. *cehālet* KLTS (HikaKad, SonKus, Sahm)

cehennem: günahkarların öldükten sonra ahirette azap görecekları yer; çok sıkıcı yer veya durum; *cehennem azabı* “çok büyük azap” < Ar. *cehennem* < İbr. KLTS (Alem, BuEl, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, Sar)

cehennemi: cehenneme layık < Ar. *cehennemī* KLTS (HikaKad)

ceht: çalışıp çabalama < Ar. *cehd* KLTS (HikaKad)

ceket: ceket < Fr. *jaquette* > *caket* > *ceket* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

ceketli: ceketli olan < *ceket+li* KLTS (Alem, HikaKad, MahKa, MahKah, Sar, BuEl, LuAd)

ceketsiz: ceketli olmayan < *ceket+siz* GTS (MahKa, Sar, HikaKad)

celbet-: kendine doğru çekmek, üzerine çekmek; getirtmek, çağtırmak < Ar. *celb* ve Tü. *et-* KLTS (BirT, HikaKad, MahKa)

celep: koyun, keçi, sığır gibi kasaplık hayvan ticareti yapan kimse < Ar. *celeb* KLTS (BuEl, Sem, LuAd)

- celeplik:** koyun, keçi, sığır gibi kasaplık hayvan ticareti < *celep+lik* KLTS (BuEl)
- cellat:** idam hükmünü yerine getirmekle görevli kimse < Ar. *cellād* “çok kırbaç vuran kimse” KLTS (BuEl, HikaKad, KayAr, LuAd, Sar)
- celp:** getirtme, getirtirme, çağırma < Ar. *celb* KLTS (MahKa, HavB, Kum, BuEl)
- celse:** oturum < Ar. *celse* KLTS (Alem, BuEl, MahKa)
- cem:** (eski matematik terimi) toplama < Ar. *cem*’ GTS (BuEl, SonKus)
- cemiyet:** aynı amaçla bir araya gelen insanların meydana getirdiği topluluk, dernek; içinde yaşanan insan topluluğu, toplum < Ar. *cem’iyyet* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KargaB, MahKa, Sar)
- cemiyetçi:** cemiyet işlerinde çok faal kimse, cemiyet adamı, dernekçi < *cemiyet+çi* KLTS (BuEl)
- cemre:** şubat sonu ve mart başında birer hafta ara ile havaya, suya ve toprağa düşerek sıcaklığın yükselmesine sebep olduğu kabul edilen ısıtıcı kuvvet < Ar. *cemre* “kor” KLTS (HikaKad)
- cenap:** Allah, peygamber, hükümdar ve bazı tarikat büyüklerine ait isim ve sıfatların başına getirilerek “hazret” manasına kullanılan saygı sözü; büyük mevkilerdeki kişiler hakkında bulundukları makamdan dolayı kullanılan saygı sözü < Ar. *cenāb* “taraf, cihet” (HaBul, HikaKad, KargaB, KayAr, Sem)
- cenaze:** gömülmek üzere hazırlanmış ceset, ölü; cenaze töreni < Ar. *cenāze* KLTS (BirT, HavB, HikaKad, Kum, Sar)
- ceneviz:** Osmanlıların Cenova cumhuriyetine verdikleri isim; bu cumhuriyetin halkından olan kimse, Cenevizli < İtal. *Genovese* KLTS (BirT, HikaKad, BirT, BuEl)
- cengaver:** savaşta mahir olan kimse, savaşçı < Fars. *ceng-āver* KLTS (Sem)
- cenk:** *cenk et-* “savaşmak” < Fars. *ceng* KLTS (HavB)
- cennet:** imanlı ve iyi kimselerin ölümden sonra Allah tarafından mükafat olarak konulacakları ve içinde ebediyen yaşayacakları, güzellik ve nimetlerle dolu yer; çok güzel, iç açıcı, huzur verici yer < Ar. *cennet* “bahçe” KLTS (Alem, BirT, BuEl, HikaKad, KayAr, Kum, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- cennetkuşu:** çok güzel, iç açıcı, huzur verici yer < *cennet* ve *kuş+u*; *kuş* < ET *kuş* KLTS (HavB)
- cenup:** güney < Ar. *cenūb* KLTS (BuEl, HikaKad, Sar)
- cenuplu:** güneyli < *cenup+lu* KLTS (Sar)

- cep:** cep; *cebi para gör-* “para kazanmaya başlamak” < Ar. *ceyb* “yaka, yaka açıklığı” KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- cephane:** ateşli silahlarla atılmak üzere hazırlanan çeşitli maddeler, mermiler < Moğ. *cebe* ve Fars. *ḥāne* KLTS (HavB, HikaKad, LuAd)
- cephanelik:** cephane saklanan depo veya korunaklı yer < *cephane+lik* KLTS (HikaKad)
- cephe:** yüz, ön taraf; savaş durumundaki bir ordunun düşmana bakan en ileri noktalarının meydana getirdiği hat, ateş hattı, savaş hattı; *cephe al-* “bir kimseye veya bir düşünceye karşı olmak, olumsuz ve düşmanca tavır takınmak”; *cepheden* “ön taraftan, önden” < Ar. *cebhe* KLTS (Alem, BuEl, KargaB, Kum, Sar, Sem)
- cepheli:** yönlü, taraflı < *cephe+li* GTS (BuEl)
- cepken:** gömlek üzerine giyilen, kolları bol ve yırtmaçlı, çoğunlukla yakasız, sırma işlemeli, bele kadar inen kısa giyecek < *çek-men* > *çekpen*, göçüşme ile *cepken* > *cepken* KLTS (HikaKad, Sar)
- cerahatli:** irinli, iltihaplı < *cerahat+li*; *cerahat* < Ar. *cirāḥa* > *cerāḥat* KLTS (MahKah)
- cerbeze:** kolay, güzel ve inandırıcı şekilde konuşma yeteneği < Ar. *cerbeze* “hilekârlık, kurnazlık” KLTS (BirT)
- cereyan:** bir yönden bir yöne doğru akma, akış; elektrik akımı; *cereyan et-* “olmak, meydana gelmek” < Ar. *cereyān* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, KayAr, MahKa, Sar)
- cerh:** yaralama < Ar. *cerḥ* (BuEl, Sar)
- cerine:** anlamı bağlamdan anlaşılmamaktadır < (BuEl) [*Kanınızda ne kadar globilin, ne kadar cerine olduğunu, idrarınızdan asit hipuriğin bir saat zarfında ne kadar çıktığını, işin müspetini, menfisini.*]
- cermen:** Alman, İngiliz ve İskandinavlıların aslını oluşturan Kuzey Avrupalı kavim; bu kavmin soyundan gelen kimse < Fr. *germain* < Lat. (HikaKad)
- cesamet:** (maddi bakımdan) büyüklük, irilik < Ar. *cesāmet* KLTS (Sar)
- cesaret:** insana tehlikeli veya zor bir işe girişme gücünü veren duygu, yüreklilik, cesurluk; insana, davranışlarında dilediği gibi ve atakça hareket etmeyi göze aldırان atılganlık, cüret; *cesaret göster-* “korkuyu bir tarafa atarak hareket etmek, cesurca davranmak”; *cesaret ver-* “cesaretlendirmek, yüreklendirmek”; *cesaret*

- et-* "zor da olsa bir şeyi yapabilme gücünü göstermek, çekinmeden teşebbüs etmek" < Ar. *cesāret* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- cesaretsiz:** korkak, çekingen < *cesaret+siz* KLTS (Sem, BuEl)
- cesaretsizlik:** korkaklık, çekingenlik < *cesaretsiz+lik* KLTS (BuEl)
- ceset:** ölü vücut < Ar. *cesed* "gövde" KLTS (BuEl, Alem)
- cesur:** korkusuz, gözüpek < Ar. *cesūr* KLTS (BuEl, HavB, HikaKad, KargaB, MahKa, MahKah, Sar, Sem, SonKus)
- cet:** büyükbaba, dede, ata < Ar. *cedd* KLTS (HikaKad)
- cetvel:** su kanalı, ark; kalemi yan tarafına dayayarak yürütmek suretiyle düzgün çizgi çizmeye yarayan tahtadan veya madenden alet < Ar. *cedvel* KLTS (Sahm, HikaKad)
- cevap:** cevap; *cevap ver-* "cevaplamak, karşılık vermek" < Ar. *cevāb* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- cevapsız:** karşılıksız; *cevapsız bırak-* "karşılık vermemek" < *cevap+sız* KLTS (KargaB)
- cevher:** yaratılıştan gelen değer, iyi ve kıymetli maya; elmas, zümrüt, pırlanta gibi değerli süs eşyası, mücevher < Ar. *cevher* < Fars. *gevher* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, SonKus)
- ceviz;** *cevviz:* ceviz ağacı ve meyvesi; ceviz ağacı kerestesinden yapılmış < Ar. *ceviz* < Fars. *geviz* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, LuAd, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- cevizli:** içine veya üzerine ceviz konmuş < *ceviz+li* KLTS (HikaKad)
- cevval:** çok hareketli, canlı, dinamik < Ar. *cevvāl* KLTS (HikaKad, Kum)
- ceylan:** çok hızlı koşan, ince bacaklı bir geyik çeşidi; *ceylan gibi* "güzel vücutlu, ince ve boylu poslu" KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad)
- ceylanibahri:** deniz ceylanı, bir çeşit gemi ismi < *ceylan+i* ve Ar. *baḥrī* "deniz ile ilgili" EOTS (BuEl, Sar)
- ceza:** suç işleyen bir kimseye suçunun derecesine göre verilen acı karşılık; devletin suç işleyen bir kimsenin hayat, hürriyet, mal ve şerefi üzerine yasaların belirlediği şekilde koyduğu sınırlama; *cezasını çek-* "verilen hapis cezasına karşılık hapiste yatmak"; *ceza ver-* "cezalandırmak"; *ceza gör-* "kendine ceza

verilmek, cezalandırılmak" < Ar. *cezā* "iyi veya kötü karşılık" KLTS (BirT, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, MahKa, MahKah, Sar, Sem, SonKus)

cezalandır-: ceza vermek < *ceza+lan-dır-* KLTS (KayAr)

cezayirli: Cezayir halkından veya bu halkın soyundan olan kimse < *cezayir+li* (BuEl, HikaKad, Sar)

cezayirlileş-: Cezayirlilerin yaşam tarzını ve kültürünü benimsemek < *cezayir+li+leş-* (BuEl, Sar)

cezir: gelgit (medcezir) olayında suların alçaldığı devre, alçalma < Ar. *cezir* KLTS (Sem)

cezri: kökten, temelden, esastan, köklü < *cezirī* KLTS (HavB)

cezve: içinde kahve pişirilen saplı ufak kap; *cezveyi sür-* "kahveyi pişirmek üzere ateşe koymak" < Ar. *cezve* "ateş koru" KLTS (HikaKad, Kum, Sahm)

chalumeau: üfleç, kaynak yapılırken asetilenin kontrollü bir şekilde yakılmasını sağlayan alet (KLTS) < Fr. *chalumeau* FS (Sahm)

chérie: sevgili < Fr. *chérie* BFTS (HaBul)

choc: (maddi ve manevi) büyük sarsıntı, şok (BFTS); '*choc*' tedavisi "elektroşok, akıl hastalarına uygulanan, beyne çok kısa süreli elektrik akımı gönderme şeklindeki tedavi metodu" (MBTS) < Fr. *choc* BFTS (Alem, BuEl)

cigara; cigara: **h.a.** sigara < İtal. *sigaro* < İsp. (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus, HikaKad)

cigaracı: sigara satan kimse < *cigara+cı* KLTS (MahKa)

cigaralı: sigara tutan < *cigara+lı* (Alem)

cigarasızlık: sigarasız kalma durumu < *cigara+sız+lık* (LuAd)

cık cık: kuşun çıkardığı ses < ses taklidi kelime (Alem)

cılız: sönük, hafif, güçsüz; (bitki ve ağaçlar için) gelişmemiş, ufak kalmış < ? KLTS (BirT, HavB, HikaKad, LuAd, Sahm, Sar, Sem)

cılızlık: zayıflık, çelimsizlik < *cılız+lık* KLTS (Sem)

cılık: irinlenmiş, cerahatlanmış, sulanmış < ses taklidi kelime KLTS (MahKah)

cılıpık: bir tür tatlı su balığı < ? DS (MahKah)

cımbız; cımbız: kıl veya kıl gibi ince şeyleri tutup yolmak, çekip çıkarmak için kullanılan küçük maşa < Yun. *tsimbidi* KLTS (HikaKad)

cımbızlı: içinde bir cımbız imgesi barındıran < *cımbız+lı* (HikaKad)

cırtlak: (ses için) rahatsız edici, cırtlak < *cırt+la-k*; *cırt* < ses taklidi kelime KLTS (BirT, HikaKad, Sahm)

cıva, *cıva*: termometre ve hava pompalarında, dişçilikte ve ilaç sanayiinde kullanılan, gümüş beyazı renkte element < Fars. *jīve* – *cīve* KLTS (HavB, MahKah, Sem, SonKus, HikaKad, Kum, KayAr)

cıvalı: içinde cıva bulunan, cıva ile işleyen < *cıva+lı* KLTS (MahKah)

cıvı:- ciddiyyetten uzaklaşmak, sululaşmak < ? KLTS (BirT)

cıvı:- ciddiyyetten uzaklaşmak, sululaşmak < ? KLTS (HaBul)

cıvıl cıvıl: (küçük kuşlar, civcivler için) bir ağızdan cıvıltı içinde ötüşerek < ses taklidi söz KLTS (SonKus)

cıvılda:- (küçük kuşlar, civcivler için) cıvıl cıvıl ötmek, ötüşmek; canlı bir hareketlilik içinde konuşmak, kaynaşp oynaşmak < *cıvıl+da*- KLTS (HikaKad, LuAd)

cıvıldaş:- cıvıldamak < *cıvılda-ş*- KLTS (Sahm)

cıvıltı: küçük kuşların, civcivlerin öterken çıkardıkları ses < *cıvıl+tı* KLTS (HikaKad, Kum, SonKus)

cıvıt:- ciddiyyetten uzaklaşmak < *cıvı-t*- KLTS (BirT, HaBul)

cıyak cıyak: *cıyak cıyak bağır*- "tiz ve kulak tırmalayıcı bir sesle bağırarak (haykırmak...)" < ses taklidi kelime KLTS (HaBul)

cız: *cız et*- "(iç, yürek kelimeleriyle) çok üzölmek, acı duymak, (içi, yüreği) cızlamak" < ses taklidi kelime KLTS (Kum, SonKus)

cızır cızır: cızırtı çıkararak, cızırdayarak < ses taklidi söz KLTS (BuEl)

cızırdı:- cızır cızır ses çıkarmak < *cızır+da*- KLTS (BuEl, Kum, Sahm)

cızırtı: pişen, yanan, kızaran şeylerden, çizilen camdan, yazı yazarken kamlış kalemden, iyi işlemeyen radyo, telefon gibi cihazlardan sürekli olarak çıkan cız sesi < *cızır+tı* KLTS (Sahm)

cızlam: *cızlam et*- "kaçmak, sıvışmak" < ? KLTS (Alem)

cibinlik: sivri sinek vb. sinek ve böceklerin girmesine engel olacak şekilde çadır biçiminde yatağın üstüne gerilen töl < *cibin+lik*; *cibin* E.T.Türk. ve **h. a.** "sivri sinek" < *çibin* < *çibın* < *çipın* < ? KLTS (Sar, HavB)

cibre: cibre rakısı, üzüm cibresinin (üzümün sıkılıp suyu alındıktan sonra kalan posası) imbikten çekilmesiyle yapılan rakı < Yun. *tsipura* KLTS (LuAd)

cici: iyi, güzel, hoş < çocuk dilinden KLTS (Sahm, Sar, Sem, KayAr)

cidar: bir şeyin yan tarafını meydana getiren veya etrafını çevreleyen iç taraftaki yüzü, çeper < Ar. *cidār* KLTS (MahKah)

ciddi: ağır başlı, temkinli, vakur; şaka yollu değil gerçek < Ar. *ciddī* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

ciddileş-: ciddi bir durum almak < *ciddi+leş-* KLTS (Kum, KargaB, HavB)

ciddilik: ciddi olma durumu, ağır başlılık < *ciddi+lik* KLTS (Kum)

ciddiyet: ciddi olma durumu < Ar. *ciddiyyet* KLTS (Sem, HikaKad, BirT, BuEl)

cife: kokmuş bir ceset gibi iğrenç olan şey veya kimse < Ar. *cīfe* KLTS (BirT)

cigarasızlık: sigarasız kalma durumu < *cigara+sız+lık* (BuEl)

ciğer: akciğer; bağır, iç; *ciğerini anla-* "bir kimsenin ne düşündüğünü, aklından neler geçirdiğini anlamak"; *ciğerim* "çok sevilen biri için kullanılan hitap sözü"; *ciğere işle-* "bir şeyin, bir durumun acısını şiddetle hissetmek" < Fars. *ciger* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, KayAr, LuAd, MahKah, Sem, SonKus)

ciğerci: kasap hayvanlarının ciğer, içkembe, ayak ve baş gibi sakatatının satıldığı dükkan < *ciğer+ci* KLTS (SonKus)

cihan: dünya, yeryüzü < Fars. *cihān* KLTS (Alem, BuEl, HikaKad)

cihet: yön, taraf < Ar. *cihet* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, Kum, MahKah, SonKus)

cila: parlaklık; bir şeyi parlatma; bir şeyin üzerine parlaklık vermek için sürülen madde < Ar. *cilā'* KLTS (LuAd, Sem, BirT)

cilala-: cila sürmek, parlatmak < *cila+la-* KLTS (MahKa)

cilalı: parlak; üzerine cila sürülmüş < *cila+lı* KLTS (BuEl, MahKah, Sar, SonKus)

cilt: insan veya hayvan vücudunu saran deri; mukavvadan yapıp üstüne deri, bez, plastik veya kağıt kaplanan ve kitabın üzerine geçirilen kap < Ar. *cild* KLTS (HavB, BuEl, BirT, HikaKad, Sem, MahKah, Sahm, KayAr)

ciltli: üzerine cilt yapılmış, cildi olan (kitap) < *cilt+li* KLTS (Alem)

cilveli: cilve yapan, işveli; hareketli < *cilve+li* KLTS (HavB, HikaKad)

cimdallı: kadınların oynadığı hareketli bir oyun < *cimdali*; *cimdali* < ? KLTS (LuAd, BirT)

cimdalsız: içerisinde cimdallı oynanmayan < *cimdali+sız* (BuEl)

cimnastik: vücudu zinde tutmak, canlandırmak için bazı kurallara uyularak yapılan beden hareketlerinin bütünü < Fr. *gymnastique* < Lat. < Yun. KLTS (BirT)

cimri: paraya ve mala aşırı düşkünlüğü yüzünden elindekini gerektiği gibi harcayamayan (kimse), pinti, hasis < Fars. *cimrī* "soysuz; dilenci" KLTS (Alem, Kum)

cin: bazı insanlara göründüklerine ve olağanüstü sayılacak bazı işleri yapacak güce sahip bulunduklarına inanılan gizli yaratıklara verilen isim; *cinler top oyna-* "bir yerin ürkütecek kadar ıssız ve boş olduğunu anlatmak için kullanılır; *cin gibi* "çok zeki, çok becerikli ve hareketli" < Ar. *cinn* KLTS (HikaKad, KayAr, MahKah, Sahm, Sar, SonKus, Alem, BirT, HavB, BuEl, MahKa, KayAr)

cinayet: adam öldürme; *cinayet işle-* "adam öldürmek veya bu derecede ağır suç işlemek" < Ar. *cināyet* KLTS (BuEl, HikaKad, KayAr, LuAd, MahKa, Sar, Sem)

cingöz: açığöz, zeki ve uyanık (kimse) < *cin* ve *göz* KLTS (HikaKad)

cingözlü: küçük gözlü < *cin+göz+lü* DS (HavB)

cinnet: delilik; *cinnet getir-* "aklını kaçırmak, delirmek" < Ar. *cinnet* KLTS (MahKa)

cins: tür; nitelikleri bakımından seçkin olan; *cins cins* "çeşit çeşit, türlü türlü" < Ar. *cins* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

cinsiyet: bir canlı varlığın üremede oynadığı role göre erkek veya dişi oluşunu belirleyen ve yaratılıştan gelen özellik < Ar. *cinsiyyet* KLTS (HikaKad)

ciro: emre yazılı bir ticari senedin veya çekin alacaklı tarafından arkasına yazılıp imza edilmesi suretiyle başka birine devredilmesi; *ciro et-* "bir ticari senedi gerekeni yaparak başkasına devretmek" < İtal. *giro* KLTS (MahKa)

cirque: sirk < Fr. *cirque* KLTS (Kum)

cisim: boşlukta bir yer kaplayan varlık, nesne < Ar. *cism* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, LuAd, SonKus)

cismani: Hristiyanlıkta dinle, kilise ve ruhban sınıfıyla ilgili olmayan < Ar. *cismānī* KLTS (MahKa)

civadıra: geminin baş tarafında ucu biraz kalkık olarak ileriye doğru uzanan, iki veya tek parça halindeki direk < İtal. *civadera* KLTS (BirT, BuEl)

civar: yakın yer, çevre, etraf, yöre; yakın, komşu < Ar. *civār* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, Sahm, Sar, Sem)

civarında: yaklaşık olarak, aşağı yukarı, dolaylarında < iyelik eki ve bulunma hali eklerinin kalıplaşmasıyla *civar+ı+n+da* KLTS (BirT, Kum, MahKah, SonKus, BuEl, MahKa)

civciv: kümes hayvanlarının yumurtadan yeni çıkan yavrusu < ses taklidi kelime KLTS (HikaKad, LuAd)

civcivli: canlı, hareketli, gürültülü < *civciv+li* KLTS (HikaKad, MahKah, LuAd)

civelek: canlı, oynak, çekici < ? KLTS (Sahm, Sem, HikaKad, BirT)

coğrafi: coğrafya ile ilgili, coğrafya bakımından < *coğrafya*'dan *coğrāfi* KLTS (HavB)

coğrafya: konusu kara ve denizlerin durumu, yeryüzündeki engebeleri ve iklimleri vb. yeryüzüyle ilgili bütün hususları incelemek, bu şekilde dünyayı tanıtmak olan ilim < Ar. *cuğrāfiyā* < İtal. *geografia* < Yun. KLTS (HaBul, BuEl, HikaKad)

coiffeur: kuaför, daha çok bayanların saçını kesen, boyayan, şekillendiren yapan berber < Fr. *coiffeur* KLTS (HavB)

coloré: renkli < Fr. *coloré* FS (BuEl)

concret: somut < Fr. *concret* FS (KayAr)

condition humaine: insanın varoluşu < Fr. *condition humaine* FS (BuEl, HikaKad)

construction: yapı < Fr. *construction* FS (HikaKad)

coş-: duygu ve düşünce ve fikirlerini kuvvetle ve heyecanla dışa vurmak; aşırı derecede duygulanmak, hislenmek < Fars. *cūşīden* "kaynamak, coşmak"tan (?) KLTS (BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KargaB, Kum, Sar, Sem)

coşkun: coşmuş, heyecanlı < *coş-kun* KLTS (HikaKad, MahKa, SonKus) (yosun yeşili metin olmayacak-bul)

coşkunluk: coşkun olma durumu, galeyan < *coşkun+luk* KLTS (MahKah, BuEl, SonKus, HikaKad)

coştur-: coşmasına sebep olmak, duygulandırmak, heyecanlandırmak < *coş-tur-* KLTS (BuEl)

cour: anlamı bağlamdan anlaşılmamaktadır < Fr. *cour* "avlu" (?) (BFTS) [*Bura da-rülfünunundan nerede tatil cour'ları olduğunu bugün öğreneceğim. Ve birisini tercih ederek gideceğim. Haftaya size yazarım.*] (KargaB)

courant continu: doğru akım < Fr. *courant continu*
http://tr.wikipedia.org/wiki/Do%C4%9Fru_ak%C4%B1m 1 HikaKad

cömert: kendine ait şeyleri kolaylıkla verebilen, vermekten kaçınmayan, eli açık (kimse); verimli, bol bol veren < Fars. *cuvān-merd* KLTS (BuEl, HikaKad, KayAr, LuAd, MahKa, MahKah, Sar, Sem)

cömertlik: cömert olma durumu, el açıklığı, verimlilik < *cömert+lik* KLTS (MahKah)

crème chantilly: krem şanti < Fr. *crème chantilly* (BuEl, HavB)

- cuma:** cuma; *cuma namazı* "cuma günü öğle vakti camide cemaatle birlikte kılınan namaz" < Ar. *cum'a* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sem)
- cumartesi:** cumartesi < *cuma ertesi* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, KargaB, KayAr, LuAd, SonKus)
- cumba:** bir binada duvar hizasından dışarıya doğru çıkıntılı olarak yapılmış, altı boş, üstü örtülü, oturulabilecek genişlikte balkon < Fars. *cunbed* "kemer" KLTS (Sem)
- cumbalı:** cephesinde cumbası bulunan yapı (yapı) < *cumba+lı* KLTS (Kum)
- cumburlop:** suya düşen ağır bir cismin çıkardığı sesi anlatmak için kullanılır < ses taklidi kelime (?) KLTS (BuEl, Sar)
- cumhuriyet:** millet egemenliğine dayanan ve bu egemenliğin, milletin temsilcisi olarak seçilen milletvekilleri ve başlarındaki cumhurbaşkanı tarafından yürütüldüğü devlet yönetimi şekli < Ar. *cumhūriyyet* KLTS (Alem, BuEl, HikaKad, Kum)
- cumhuriyetçi:** cumhuriyet yönetimi taraftarı olan kimse < *cumhuriyet+çi* KLTS (BuEl)
- cumhurreisi:** cumhurbaşkanı < *cumhur* ve *reis+i*; *cumhur* < Ar. *cumhūr*; *reis* < Ar. *re'īs* KLTS (HikaKad)
- cup;** *çup:* suya düşen bir şeyin çıkardığı ses < ses taklidi kelime KLTS (BuEl, BirT)
- curcuna:** her kafadan bir ses çıkması şeklindeki şamata, gürültü, karışıklık < ses taklidi kelime KLTS (BuEl, HavB)
- cülus:** hükümdarlık tahtına oturma, tahta çıkma < Ar. *culūs* KLTS (HikaKad)
- cümbüş:** içkili gazino ve bahçeler için yapılmış, gövdesi banco gibi yuvarlak, teneke kaplı olduğu için sesi gür, mızraplı saz < *cümbüş* "eğlence" KLTS (HaBul)
- cümbüş:** şevk, neşe ve coşkunluk dolu hareket, kaynaşma; eğlence, âlem, zevk ve eğlence toplantısı < Fars. *cunbiş* > *cünbüş* KLTS (HikaKad, Sar, Sem)
- cümle:** cümle; *cümle kapısı* "büyük binalarda ana giriş kapısı" < Ar. *cumle* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- cümle-i asabiye:** sinir sistemi < Ar. *cümle+i* ve *aşabiyye* ÖEOTS (BuEl)
- cümleten:** hep birlikte, hep beraber < Ar. *cumleten* KLTS (KargaB)
- cümudiye;** *cumudiye:* buzul < Ar. *cumūdiyye* KLTS (Alem, Sem)

- cüppe:** elbise üstüne giyilen, bedeni uzun ve bol, yenleri geniş, düğmesiz giyecek < Ar. *cubbe* KLTS (HikaKad)
- cüretkarlık:** cüretkar olma durumu, atılganlık, gözü peklik < *cüretkar+lık* < *cüretkar* < Ar. *cur'et* + Fars. *-kār* KLTS (HikaKad)
- cürm-i meşut; cürmü meşhud; cürmümeşhud:** işlenmesi sırasında bir suça şahit olma < Ar. *curm* + *meşhūd* KLTS (BuEl, Sem)
- cürüm:** ceza kanununca emredilen şeyi yapmak veya yapılması emredilen şeyi yapmamak suretiyle işlenen ve cezayı gerektiren suç < Ar. *curm* KLTS (LuAd, MahKa, HikaKad, BirT, Sar, BuEl)
- cüsse:** (canlılarda) gövde, vücut, beden, kalıp < Ar. *cüsse* KLTS (BuEl, HikaKad, KayAr, MahKah, Sar, Sem)
- cüsseli:** iri yarı, yapılı < *cüsse+li* KLTS (Sem)
- cüz'ü ferd:** atom < Ar. *cüz+ü* ve *ferd* ÖEOTS (Sar)
- cüzam:** insan vücudunda yer yer lekeler veya yaralar şeklinde beliren, iyileşmesi güç bir deri hastalığı < Ar. *cüzām* KLTS (BuEl, HavB, MahKah)
- cüzamlı:** cüzam hastalığına tutulmuş (kimse) < *cüzam+lı* KLTS (BuEl, HavB, MahKah, SonKus)
- cüzdan:** üstte taşınması gereken para, kağıt vb. şeyleri koymaya yarayan, cebe girecek büyüklükte çanta < Ar. *cüz'* + Fars. *dān* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem)
- cynique:** kinizm ekolüne mensup olan (kimse veya görüş), sinik < Fr. *cynique* < Lat. < Yun. KLTS (BuEl, KayAr)

2.4. Ç ç

çabala-: güç bir işi yapmak, içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmak için çalışıp uğraşmak < ET *çap-* "yüzmek, vurmak"; E. T. Türk. "hücum etmek; koşmak"tan tekerrür bildiren ekle *çap-ala-* > *çabala-* KLTS (BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, Sar, Sem)

çabucak: çok çabuk, acele ile, derhal < *çabuk+çak* KLTS (BirT, HavB, MahKa, MahKah, Sar, Sem, Alem, BuEl, HaBul, KayAr, SonKus, Kum, HikaKad)

çabuk: hızlı, süratli; *çabuk çabuk* "acele olarak, hemen"; *çabuk ol* "acele et" < Fars. *çābuk* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

çabuklaş-: hız kazanmak, hızlanmak < *çabuk+laş-* KLTS (Alem)

çabukluk: çabuk olma durumu, hız < *çabuk+luk* KLTS (HavB)

çaça: hamsigillerden, taze olarak veya konserve, salamura ve fumesi yapılarak yenен küçük bir balık < Yun. *tsatsa* KLTS (SonKus)

çadır: çadır < ET *çātır*; Fars. *çāder*"den veya Türkçe *çat-* fiilinden < KLTS (BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, Kum, Sahm, Sar, SonKus)

çağ: hayatın dönemlerinden her biri, yaş; tarihi dönemlerin ayrıldığı dört büyük zamandan her biri < Moğ. *çağ* KLTS (Alem, HavB, HikaKad, Sar)

çağdaş: aynı çağda yaşayan kimselerin her biri < *çağ+daş* KLTS (KayAr)

çağıldayış: çağıldama işi < *çağıl+da-(y)ış* GTS (BirT)

çağır-: bir kimseye gelmesi için seslenmek, bağlamak; hitap etmek < ET *çākır-*; ses taklidi *çar*'dan *çar+kır-*, "r" düşmesiyle *çākır-* > *çağır-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavBa, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

çağırıl-; *çağrıl-*: (bir kimseye) gelmesi için yüksek sesle seslenilmek; (bir şeyin veya bir yerin) çekimine kapılmak < *çağır-ı-l-* KLTS (Sahm)

çağırılış; *çağrılış*: çağırılma işi < *çağırıl-ış* GTS (Sahm)

çağırış: çağırma işi < *çağır-ış* GTS (Alem)

çağırt-: çağırma işini başkasına yaptırmak, davet ettirmek < *çağır-t-* KLTS (Sar, SonKus, LuAd, BirT)

çağla: kayısı, badem, erik gibi yemişlerin, kabuğu henüz sertleşmemiş olup yeşil durumda bulunan ve yenebilen ham durumu < *çağala* < Fars. *çegāle* KLTS (Alem)

çağlayan: bir yükseklikten ses çıkararak ve köpürerek dökülen şelaleden daha küçük su < isim-fiil ekinin kalıplaşmasıyla *çağla-y-an* KLTS (HikaKad)

çağırış-: karşılıklı bağırarak, birbirine seslenmek; hep bir ağızdan bağırarak, haykırmak < *çağır-ı-ş-* KLTS (Sar, MahKah)

çak-: bilgisi olmak, anlamak; geçici olarak parıldamak, ışığı görünmek < ET *çak-* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus, HaBul, HavB, KayAr, Kum)

çakada çakada: çakmak yakma sesini ifade eden ses taklidi söz (HavB)

çakal: et oburlardan, uluyarak gezen, kuyruğu tilkiye, rengi kurda benzer, memeli yabani hayvan < Fars. *şegāl* < Sans. KLTS (BuEl, HaBul, HikaKad, Sahm, Sar, BirT)

çakaleriği: eriğin ekşi, sert, iri çekirdekli, buruk tatlı, makbul olmayan bir türü < *çakal* ve *erik+i* KLTS (HavB, MahKah, Sar)

çakı: bir sapı ile bir veya birden fazla kesici çelik bıçağı olan ufak kesici alet < *çak-* 'tan *çak-gu* > *çaku* > *çakı* KLTS (LuAd, Sem, Sahm, Sar, SonKus, BuEl, HavB, BirT)

çakıl: akarsu yataklarında ve deniz kenarlarında olan küçük taşlara verilen isim, çakıl taşı < ses taklidi kelime KLTS (BirT, BuEl, HavB, HikaKad, Kum, LuAd, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

çakıl-: üstüne vurularak bir yere sokulup yerleştirilmek < *çak-ı-l-* KLTS (HikaKad, LuAd, SonKus, BuEl, Kum, Sar, Sahm)

çakılı: çakılı olan < *çakıl+lı* GTS (HikaKad, Sem)

çakıllık: çakılla kaplı veya çakıl birikmiş olan yer < *çakıl+lık* KLTS (HikaKad)

çakır: (göz için) mavi hareli; böyle gözleri olan < ET *çakır* KLTS (Alem, BuEl, SonKus, Sem, HikaKad)

çakırkeyif: içkinin etkisiyle keyiflenip sarhoş olmaya başlayan (kimse) < *çakır* "şarap" ve Ar. *keyf* KLTS (HikaKad)

çakıştır-: keyifle içki içmek < tekerrür bildiren ekle *çak-ı-ş-tır-* KLTS (Sahm)

çakmak: çıkardığı kıvılcım veya alev aracılığıyla istenilen şeyi tutuşturmaya yarayan küçük alet; *çakmak çakmak* "(göz için) ateş, heyecan veya hiddetten kızarmış" < ET *çakmak*; *çak-*'tan fiil ismi ekinin kalıplaşmasıyla KLTS (Hav, Kum, Sem)

çaktırma-: sezdirmemek, farketmemek < *çak-tır-ma-* KLTS (HikaKad)

çal-: hırsızlık etmek; bir müziği dinlemeyi sağlayan aleti çalıştırmak (GTS) < ET
çal- KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum,
 LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

çalak: çabuk hareket eden, çevik < Fars. *çālāk* KLTS (HaBul, MahKa, HikaKad)

çalgıcı: çalgı çalmayı meslek edinmiş kimse < *çalgı+cı*; *çalgı* < *çal-gı* KLTS (BuEl,
 Sar)

çalghane: müzik evi, çalgılı lokanta veya eğlence yeri < Tü. *çalgı* ve Fars. *hāne*
 KLTS (HikaKad)

çalgılı: içinde çalgı çalınan (yer) veya çalgı çalınarak yapılan müzikli, sazlı sözlü
 toplantı < *çalgı+lı* KLTS (HaBul, HikaKad, LuAd)

çalı: ağaçtan küçük, cılız, dalları çok sık ve çatallı, odunumsu bitki; *çalı çırpı* "çalı
 ve çırpı, bunlara benzer çer çöp gibi şeyler; *çalı süpürgesi* "süpürge otu veya
 süpürge çalısı denen bitkinin dallarından yapılan kaba süpürge < ? KLTS (BuEl,
 Kum, BirT, SonKus, LuAd, MahKah, Sahm, Alem)

çalık: doğal halini kaybedip değişmiş, bozulmuş, dönmüş < *çal-ı-k* KLTS (HikaKad)

çalılık: çalı ile kaplı olan yer < *çalı+lık* KLTS (BuEl, HavB, HikaKad, LuAd,
 MahKah, Sar, SonKus)

çalılıklı: çalısı çok olan (yer) < *çalılık+lı* KLTS (Sar)

çalımsız: çalımlı olmayan, gösterişsiz < *çalım+sız* KLTS (Sar)

çalın-: gizlice alınmış, aşırılmış olmak (KLTS); dedikodu yayılmak (TTAS) < *çal-ı-*
n- KLTS (BuEl, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, Sar, SonKus)

çalış-: çaba sarfetmek; iş yapmak < ET *çalış-* "güreşmek"; E. T. Türk. "savaşmak
 çarpışmak" < *çal-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB,
 KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

çalışıl-: (bir şeyin olması, yapılması için) uğraşılmak; iş üzerinde olunmak, iş
 yapılmak < *çalış-ı-l-* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, Sahm, Sar, MahKah)

çalışkan: çalışmayı çok seven, işten kaçmayan, çok çalışan (kimse) < *çalış-kan*
 KLTS (HavB, KayAr, BirT, BuEl, MahKah, SonKus, HikaKad, MahKa)

çalışkanlık: çalışkan olma durumu < *çalış-kan+lık* KLTS (BuEl)

çalışma: iş; bir şeyi öğrenmek veya bir şey meydana getirmek için vaktini ve gücünü
 verme, sürekli emek sarfetme < *çalış-ma* KLTS (BirT, LuAd, Sar, HikaKad,
 SonKus, BuEl)

çalıştır-: çalışmasını sağlamak, gayret sarfettirmek, emek verdirmek, iş yaptırmak <
çalış-tır- KLTS (HikaKad, BuEl, Sar, MahKa)

çalıştırıl-: çalışmak işi yaptırılmak < *çalıştır-ı-l-* KLTS (HikaKad)

çalkala-: (bir şeyi) temizlemek amacıyla sudan geçirmek veya içindeki suyu hareket ettirmek suretiyle yıkamak < *çal-*'tan *çal-ka-*; *çalka-*'tan tekerrür bildiren *-ala-* ekinin *a*'sının düşmesiyle *çalka-la-* KLTS (MahKah)

çalkalan-; *çalkan-*: herkesin duyacağı duruma gelmek, yayılmak < *çalka-la-n-* KLTS (HaBul, MahKa, BuEl, BirT)

çalma: çalmak işi; çalınmış olan, hırsızlık malı < *çal-ma* KLTS (BuEl, SonKus)

çam: çamgiller denen büyük bitki familyasını meydana getiren, iğne yapraklı, reçineli ağaçların ortak adı; *çam yarması* "iri yarı kimse" < Ar. *şem* "mum"dan; *şem'* > *şam* > *şam ağacı* "çıra ağacı" > *çam ağacı*, kısaltma yoluyla *çam*; halk ağzında *şam* olarak da geçer KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

çamaşır: elbise altına giyilen fanila, don gibi giyecek, iç çamaşırı; *kirli çamaşırlar* ifadesindeki kullanımıyla, (bir insana dair) gizli özellikler ve olaylar; *çamaşır ipi* "kuruması için üzerine ıslak çamaşırların asıldığı gerilmiş ip" < Fars. *cāme-şūy* "elbise yıkayan" KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, Kum, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

çamaşırcı: işi para karşılığında başkalarının çamaşırlarını yıkamak olan kimse < *çamaşır+cı* KLTS (HaBul, MahKah)

çamaşırlık: içinde çamaşır yıkanan ve su ısıtmak için kazan, ocak, musluklu tekne gibi yıkama düzeneği bulunan yer < *çamaşır+lık* KLTS (LuAd)

çamfıstığı: fıstık çamı ağacının kozalaklarının içinden çıkarılan, kabuğu sert, içi beyaz ve çok iri bir pirinç tanesi biçimindeki, tatlılarda ve yemeklerde kullanılan meyvesi < *çam* ve *fıstık+ı* (3.t.k.i.e.) KLTS (Sar)

çamlık: çam korusu, çamlarla kaplı arazi; çamı bol olan (yer) < *çam+lık* KLTS (Sar, HikaKad, Sahm, BuEl, LuAd)

çamsız: çamı olmayan < *çam+sız* (Sar)

çamur: su ile karışarak bulaşıcı duruma gelmiş, basılınca içine batılan toprak; çömlek, lüle, heykel, seramik gibi şeylerin yapımında kullanılan killi veya silisli toprak; *çamur banyosu* "yararlı hassaları olan tedavi edici çamur içine girmek suretiyle yapılan banyo" < ? (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, Sar, Sem, SonKus)

çamurlan-: çamurla kirlenmek, üzerine çamur sürülmek < *çamur+lan-* KLTS (HavB)

- çamurlu:** üstünde çamur bulunan veya çamur bulaşmış olan; (su için) bulanık, tortulu, içinde toprak bulunan < *çamur+lu* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HikaKad, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- çamursuz:** çamuru olmayan, üstünde çamur bulunmayan < *çamur+suz* GTS (KayAr)
- çan:** içinden sarkan bir tokmağın kenarlarına vurması veya dışarıdan üstüne çekiçle vurulmak suretiyle ses çıkaran, tunç ve pirinç gibi madenlerden yapılmış alet < ET *çaŋ* > *çañ* “çan, zil”; ses taklidi kelime KLTS (BuEl, HaBul, HikaKad, LuAd, MahKah, Sar, Sem, SonKus)
- çanak:** pişirilmiş topraktan yapılan yayvan kâse < ET *čan* "büyük kap"tan küçültme ekiyle *čan+ak* KLTS (BirT, BuEl, LuAd, MahKa, MahKah)
- çançiçeği:** mavi veya beyaz renkteki çiçekleri çana benzediği için bu ismi alan, süs bitkisi olarak da yetiştirilen bir bitki < *čan* ve *çiçek+i* (3.t.k.i.e.) (LuAd)
- çanta:** çanta < Rumen. *geanta* (?) KLTS (BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KayAr, MahKa, MahKah, Sahm, Sem)
- çantasız:** çantası olmayan < *çanta+sız* GTS (MahKa, MahKah)
- çap:** (değer, miktar, şiddet vb. bakımından) ölçü; ebat < Erm. *ç'ap* KLTS (BuEl, HikaKad, Kum, MahKa)
- çapa:** tarlalarda, bahçelerde toprağı işlemek için kullanılan, ağaç saplı, ucu demir kazma aleti; bir zincirle denize sarkıtılıp dibe gömülmek suretiyle gemiyi olduğu yerde tutmaya yarayan, iki veya daha fazla kollu gemi demiri < İtal. *zappa* KLTS (BuEl, HikaKad, LuAd, SonKus)
- çapaçul:** kılık kıyafeti düzgün olmayan, eşyaları ve yaşadığı yer düzensiz ve dağınık olan (kimse), pasaklı; düzensiz, dağınık (yer, kılık vb.) < *çaput çul* (?) KLTS (MahKah, Sahm, Sar)
- çapala-:** toprağı çapa ile kabartıp zararlı otları temizlemek < *çapa+la-* KLTS (LuAd)
- çaparı; çapari:** iğnelerine yem yerine tavuk, martı vb.nin tüyleri bağlanan, istavrit, uskumru, kolyoz gibi göçmen balıkların avlanmasında kullanılan bir nevi balık oltası < İtal. *ciaparin* KLTS (Sem, HaBul, HikaKad)
- çapçak: h.a.** ağaçtan oyulmuş su kabı, çamçak < *sap+çak* > *şapçak* > *çapçak* KLTS (SonKus)
- çapkın:** cinsel arzu ifadesi taşıyan veya bu duyguyu uyandıran; yaramaz, muzip, şakacı < *çap-kın* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

- çapkınca:** çapkın olan kimseye yakışır tarzda, çapkın bir biçimde < *çapkın+ca* KLTS (HikaKad, Kum)
- çapkınlık:** çapkınca davranış, hovardalık < *çapkın+lık* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad)
- çapkini:** (Rum şivesi) çapkın < *çapkin+i*; *çap-kın*; *çap-* < *çap-* ET “yüzmek; koşmak; vurmak” KLTS (Sahm)
- çaprazla-:** (bir şeyi) meyilli durumda veya iki şeyi köşelemesine ve birbirini kesecek şekilde koymak < *çapraz+la-*; *çapraz* < Fars. *çep-rāst* "sol-sağ" KLTS (HikaKad)
- çapul:** birçok kimsenin bir mala üşüşüp bulduklarına el koyması, yağma, talan < ET *çap-* "vurmak"tan *çap-u-l* KLTS (Sem)
- çapulcu:** düşman toprağına atla saldırarak yağma eden akıncı < *çapul+cu* KLTS (Sahm)
- çar:** eskiden Rus ve Bulgar hükümdarlarına verilen unvan < Rus. *tsary* < Lat. *caesar* KLTS (HikaKad)
- çarçabuk:** çok çabuk, çabucak, hemen < güçlendirme benzer hecesi *çar* ile *çar+çabuk* KLTS (HaBul)
- çarçur:** boş yere harcama, atıp savurarak ziyan etme < ? (ses taklidi kelime olabilir) KLTS (HikaKad)
- çardak:** üzerine ağaç, çiçek ve yeşillik sarılmak üzere direklerden yapılmış çatkı, kameriye; binaların önünde kuru ağaç dallarından yapılmış gölgelik < Fars. *çār* "dört" ve Ar. *tāk* "kemer" KLTS (BirT, BuEl, HaBul, Sar, SonKus)
- çardaklı:** çardağı olan < *çardak+lı* GTS (LuAd)
- çare:** istenen noktaya varmak, bir engeli aşmak için tutulması gereken yol, çıkar yol; ilaç, deva, tedbir; *çaresine bak-* "bir meseleyi halletmeye çalışmak, çözüm yolu aramak" < Fars. *çāre* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem)
- çare-i hal:** çözüm yolu < Fars. *çāre* '-i ve *hal* EOTS (KargaB)
- çareli:** çaresi olan (yer) < *çare+li* (Alem)
- çaresiz:** ister istemez, mecburen; çaresi bulunmayan, devasız, amansız; *çaresiz kal-* "elinden hiçbir şey gelmemek, aciz kalmak" < *çare+siz* KLTS (KargaB, HavB, HikaKad, Alem, KayAr, BuEl)
- çaresizlik:** çaresiz olma durumu, bir çıkar yol bulamama, aciz kalma < *çaresiz+lik* KLTS (HavB, Alem, KayAr, BuEl, HikaKad)

- çarık:** ip veya deri şeritlerle ayağa bağlanan, ham deriden yapılmış köylü pabucu < ET *çaruk* < ? KLTS (Sem, HikaKad, BuEl, HavB, Sahm)
- çariçe:** çarlık mevkiine geçen kadın, kadın çar; çarın karısına verilen unvan < Rus. *tsaritsa* KLTS (BirT, BuEl)
- çark:** işlemekte olan, devam edip giden düzen; bir makinenin, işleyen bir şeyin dönen ve genellikle çalışmayı sağlayan tekerlek biçimindeki parçası; *çark yap-* "dönmek" < Fars. *çarḥ* KLTS (BirT, BuEl, HavB, HikaKad, Sahm, Sem)
- çarkıfelek:** etrafa sular saçarak dönen fiskeye fırıldak veya ateşler saçarak dönen çark gibi şeylere verilen isim < Tü. *çark* ve Ar. *felek* KLTS (BuEl, SonKus)
- çarklı:** çarkı olan, çarkla işleyen < *çark+lı* KLTS (SonKus)
- çarliston:** *çarliston pantolon* "üst kısmı çok dar, diz kapağından sonra genişlemeye başlayarak paçalarda bolluğu 35-40 santimi bulan, genellikle haşarı ve bıçkın gençlerin giydiği pantolon çeşidi" < İng. *charleston* KLTS (HavB)
- çarmıh:** suçluların çivilenerek üzerine asıldığı, çapraz iki tahtadan meydana gelen haç biçimindeki darağacı < Fars. *çār* "dört" + *mīh* KLTS (HaBul)
- çar-naçar;** *çarnaçar:* çaresiz, ister istemez < Fars. *çāre* sözcüğünden *çār-nā-çār* KLTS (KargaB, BuEl, HikaKad)
- çarp-:** hızla dokundurmak, şiddetle vurmak; (kalp için) vurmak, hızla atmak < ET *çap-* "vurmak"tan -r- türemesiyle KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- çarpık:** bir tarafa eğik, eğri; düzgünlüğünü kaybetmiş, eğrilmiş, yamuk < *çarp-ı-k* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, LuAd, Sahm)
- çarpıklaştır-:** çarpık duruma getirmek < *çarpık+laştır-* GTS (HikaKad)
- çarpıl-:** (bir cezaya) mahkum olmak; çarpık duruma gelmek, düzgünlüğünü kaybedip eğilmek < *çarp-ı-l-* KLTS (MahKa, BirT)
- çarpılış:** çarpılma işi < *çarpıl-ış* GTS (Sar)
- çarpıntı:** kalbin hissedilir şekilde hızlı atması < *çarp-ı+n+tı* KLTS (KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sar)
- çarpış-:** mücadele etmek, birbiribe üstün gelmeye çalışmak; vuruşmak, dövüşmek < *çarp-ı-ş-* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, LuAd, Sar, SonKus)
- çarşaf:** yatağın veya yatılacak yerin üzerine serilen veya yorgana kaplanan bezden örtü; kadınların erkeklerden saklanmak için Tanzimat'tan sonra giymeye başladıkları genellikle siyah renkli sokak kıyafeti; *çarşaf gibi* "dümdüz ve dalgasız (deniz veya göl)" < Fars. *çāder* > *çār* "kadınların büründüğü örtü" ve *şeb*

- "gece" ile *çār-i şeb* > *çār-şeb*'den KLTS (BirT, BuEl, LuAd, Sar, MahKah, HikaKad)
- çarşafı:** çarşaf giymiş olan (kadın) < *çarşaf+lı* KLTS (BirT, BuEl, HavB, HikaKad, Kum, MahKa)
- çarşamba:** salı ile perşembe arasındaki günün adı < Fars. *çār* "dört" + *şenbih* > *şenbe* "gün" KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, KayAr, MahKa, MahKah)
- çarşı:** çeşitli dükkanların bulunduğu, üstü açık veya kapalı alış veriş yeri < Fars. *çārsū* "dört taraf" > *çārşū*'dan KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem)
- çarşısız:** çarşısı olmayan < *çarşı+sız* GTS (Sar)
- çat:** kırılan, çatlayan veya diğer bir şeye çarpan sert bir nesnenin çıkardığı ses; *çat pat* "çok az, yarım yamalak" < ses taklidi kelime KLTS (BirT, Sahm, HikaKad, MahKah, SonKus, BuEl)
- çat-:** üzücü, hoşla gitmeyen bir şeyle karşılaşmak; bir şeyin vakti gelmek, zamanı iyice yaklaşmak < ET *çat-* "birleştirmek" KLTS (BirT, BuEl, HavB, HikaKad, MahKah, SonKus, LuAd, KayAr, HaBul, Kum, Sem, HavB)
- çatal:** üç veya dört dişli, madenden yemek yeme aleti; iki veya daha fazla kola ayrılmış dal, değnek, vb. < *çat-al* < *çat-ğal* < *çat-galı* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, KayAr, Kum, MahKa, Sem, SonKus, HikaKad)
- çatallaş-:** çatalı ve karışık bir durum almak, çatallanmak < *çatal+laş-* KLTS (HikaKad, HaBul, KayAr)
- çatalı:** ucu iki veya daha fazla kola ayrılmış olan < *çatal+lı* KLTS (MahKa)
- çatalsız:** çatalı olmadan < *çatal+sız* KLTS (BuEl, KayAr)
- çatana:** filika büyüklüğünde, buhar makinesiyle çalışan küçük tekne < Tuna nehri boyundaki *Çatana* yer adından KLTS (SonKus)
- çatı:** çatı, dam < *çat-ı* < *çat-ı-ğ* KLTS (BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, LuAd)
- çatık:** (kaş için) uçlarından birbirine bitişmiş, çatılmış; (çehre, yüz... için) çatılmış, sert bir ifade ile gerilmiş, asık < *çat-ı-k* KLTS (HikaKad, Sem)
- çatıl-:** (kaş ve yüz için) sert bir ifade ile gerilmek < *çat-ı-l-* KLTS (MahKa)
- çatır çatır:** bir şeyin yıkılır, kırılır, ezilir, sökülür, yanarken veya başka sert bir şeye çarparken çıkardığı sesi anlatır; *çatır çatır çatlat-* "(birini) çok sinirlendirmek, nispet vermek"; *çatır çatır çatla-* "aşırı öfke, sinir, merak ve sabırsızlık içinde kalmak" < ses taklidi söz KLTS (HavB, BuEl, HikaKad)
- çatırda-:** çatır çatır ses çıkarmak, çatırtı çıkarmak < *çatır+da-* KLTS (BuEl, HavB)

- çatırdat-:** çatırdamasına yol açmak, çatır çatır ses çıkartmak < *çatırda-t-* KLTS (Alem, HikaKad)
- çatırtı:** yıkılan, kırılan, ezilen, sökülen, yanan başka bir şeye çarpan sert bir nesnenin çıkardığı ses < *çatır+tı* KLTS (HikaKad)
- çatırtılı:** çatırtısı olan < *çatırtı+lı* GTS (Alem)
- çatışma:** çatışma işi < *çatış-ma* KLTS (HikaKad)
- çatla-:** bir durumun etkisine dayanamayacak hale gelmek; parçalara ayrılmaksızın üzerinde çizgi halinde bir yarık meydana gelmek, yarılmak < *çat+la-* KLTS (SonKus, KayAr, LuAd, HavB, MahKah, BuEl, HaBul, MahKah, Alem, BirT, HikaKad, Sar)
- çatlat-:** (bir şeyin üzerinde) parçaları ayrılmayacak şekilde bir yarık meydana getirmek, çatlamasına sebep olmak < *çatla-t-* KLTS (BuEl, Sar, BirT)
- çavdar:** buğdaygillerden, ekmek yapımında ve hayvan yemi olarak kullanılan, uzun taneli yıllık bitki < Fars. *çūdār* KLTS (SonKus)
- çavuş; cavuş:** Osmanlılar'ın ilk zamanlarında elçilik, idari işler gibi hususlarla görevli iken gittikçe iş alanları daralan kimselere verilen isim; orduda onbaşidan sonra gelen erbaş < ET *çavuş* "birlik komutanı" KLTS (Alem, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, LuAd, MahKah, Sar, Sem, SonKus)
- çay:** çay yapraklarının haşlanması ile elde edilen, kırmızı renkli, güzel kokulu içecek < Çince. *ça-ye*; Türkçe'ye muhtemelen Farsça'dan geçmiştir KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- çay:** ırmaktan küçük, dereden büyük akarsu < Çağatayca. *çay* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, Kum, Sahm, Sar)
- çaydanlık:** içinde çay pişirilen kap < Fars. *-dān* ekiyle *çay-dān* "içinde çay pişirilen kap", ve *-dān* ekinin fonksiyonunun unutulması üzerine ek yığılmasıyla *çay-danlık* KLTS (HikaKad, Sar)
- çayır:** üzerinde kendiliğinden gür ot biten veya hayvan yemi olarak kullanılmak üzere özellikle ot yetiştirilen düz yer, otlak; böyle bir yerde biten otların ortak adı, çimen < ? KLTS (BirT, BuEl)
- çayırılık:** çayırı olan yer < *çayır+lık* KLTS (HaBul, HikaKad, KargaB, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- çehre:** yüz, surat; yüz ifadesi < Fars. *çehre* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, Kum, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

 ehreli: Çehresi olan <  ehre+li KLTS (HaBul, BirT, HikaKad, Sahm, HaBul)

 ek-: (bir şeyi bulunduğu yerden) kendine doğru getirmek, kendine yakla tırmak; katlanmak; çekip al- "zorla almak"; çekip git- "bırakıp gitmek, terkedip uzaklaşmak";  ek arabanı " ekil git buradan, haydi defol" < ET  ek- KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

 ek: bir kimsenin bankadaki hesabından, gerçek veya hükmü bir  ah s adına üzerinde yazıldığı miktarda ödeme yapılmasını bildirmek üzere, kanunda yazılı  ekil ve şartlara göre düzenlediği bankaya verilecek basılı emir ka ıdı < İng. check < Fars. KLTS (HikaKad)

 ekici: etkisi altına alıp, kendine karşı ilgi uyandıran, cezbeden <  ek-ici KLTS (SonKus)

 eki : bir şeyi  akmak veya dövme için kullanılan, tahta saplı madenden el aleti < ET  ek k- ek   < Fars.  ek   KLTS (Sem)

 ekid zen: intizam, düzgünlük; çekidüzen ver- "derleyip toparlamak, düzeltmek" < eski şekli çeke düzen olup çeke'nin kökü belli değildir KLTS (HavB, HikaKad)

 ekik: bir yana doğru çekilmiş, gerilmiş gibi olan <  ek-i-k KLTS (Alem, BuEl, HavB, HikaKad, Sar, Kum, HaBul)

Şekil-: (bir içten) kendi isteğiyle ayrılmak; (bir yere) gitmek, girmek, dönmek <  ek-i-l- KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

Çekin-: (bir şeyi yapmaktan herhangi bir korku veya düşünceyle) geri durmak, kaçınmak; korkmak, ürkmek <  ek-i-n- KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

Çekingen: cesaretsizlik veya çok ince düşünme yüzünden aşırı derecede ölçülü hareket eden (kimse) < çekin-gen KLTS (BirT, HavB, KayAr, Sar, HikaKad, HaBul, MahKah)

Çekingenlik: Çekingen olma durumu, aşırı derecede  l  l l k,  rkeklik < çekingen+lik KLTS (HaBul, BirT)

 ekinil-: Çekinme içine konu olmak < çekin-i-l- KLTS (HikaKad)

Çekirdek: meyvelerde bulunan, sayısı bir veya daha fazla olabilen, sert kabuklu tohum < ET  igit "pamuk çekirdeği"nden "r" türemesiyle  igirt, küçültme ekiyle  igirt+ek >  i irdek >  e irdek >  ekirdek KLTS (Alem, BirT, BuEl, HikaKad, Kum, LuAd, MahKah, Sar, SonKus)

- çekirdeksiz:** yapısında çekirdek bulunmayan < *çekirdek+siz* KLTS (BirT)
- çekirge:** uzun arka bacaklarına dayanıp uzağa sıçrayan düz kanatlı böceklerin ortak adı < ET *çekürge* (*çekür-* [< *çek-*]'ten gelmiş olabileceği ileri sürülmüşse de kökü kesin olarak belli değildir KLTS (HavB, SonKus)
- çekiş-:** anlaşmazlık içinde bulunmak, tartışmak < *çek-i-ş-* KLTS (HikaKad, BuEl, BirT)
- çekiş:** çekmek işi ve tarzı < *çek-iş* KLTS (SonKus, HikaKad)
- çekıştır-:** (bir şeyi) orasından burasından çekip durmak, tekrar tekrar asılıp çekmek; dedikosunu yapmak, aleyhinde konuşmak < tekerrür bildiren ekle *çek-i-ştir-* KLTS (KayAr, Alem, Sar, HikaKad)
- çekme:** çekmek işi, düzgün, muntazam < *çek-me* KLTS (HikaKad, MahKah, BirT, BuEl, HavB)
- çekmece:** masa, dolap vb.nin öteberi koymaya yarayan, dışarıya doğru çekilen gözü, çekme; eskiden esnafın alış veriş yaparken para koydukları gözlü küçük sandık < *çek-mece* < *çek-me+ce* KLTS (KayAr, HikaKad, MahKa)
- çekoslovak:** Çekoslovakya ile ilgili < özel isim KLTS (HavB)
- çektir-:** (bir görüntüyü, plan, proje gibi şeyleri veya bir sesi) makine aracılığıyla tespit etirmek; bir durumun kuvvetle baskı ve etkisi altında bırakmak, o hale uğratmak < *çek-tir-* KLTS (MahKa, BuEl, HikaKad, BuEl, HavB, BirT, Alem, BuEl, Alem, SonKus)
- çektirme:** eskiden çektiri gibi hem kürekle hem yelkenle yürütülen gemilere verilen isim < *çektir-me* KLTS (Alem, BuEl)
- çektirt-:** çekilmesini sağlamak < *çektir-t-* KLTS (HikaKad, BuEl, Sar)
- çel-:** yolundan çevirmek, yönünü değiştirmek < *çal-* KLTS (HavB)
- celebi:** okumuş yazmış, ilmi ve irfanıyla tanınmış kimselere verilen ünvan; görgülü, kibar, zarif, nazik < E. T. Türkçesi'nde "efendi, sahip; Rab, Tanrı" anlamlarına gelen *çalap* kelimesinin *çalabı* şekli de vardır; *celebi* bu ikinci şekilden gelmiş olmalıdır KLTS (BuEl, LuAd, SonKus, HikaKad, MahKah, KargaB)
- çelenk:** genellikle defne dalı veya çiçekten yapılan halka biçiminde baş süsü; törenlerde kullanılan, cenazelere gönderilen, yuvarlak veya uzun çeşitli şekillerde hazırlanmış çiçek < Fars. (?) KLTS (HavB, BirT, HikaKad, Sahm)
- çelik:** demirin karbonla meydana getirdiği alaşımdan yapılmış; çok kuvvetli, çok sağlam < *çel-i-k* KLTS (LuAd, BuEl, HikaKad, Sahm, Sem)

- çelimsiz:** beden yapısı ufak tefek, gösterişsiz, zayıf, güçsüz, cılız < *çelim+siz*; *çelim* < *çalım* < *çal-ı-m* KLTS (BirT, HavB, MahKa, Sar, HikaKad, SonKus)
- çelme:** birini düşürmek için ayağının önüne ayak uzatma < *çel-me* KLTS (BuEl, Sahm)
- çember:** çocukların bir değnek ile vurarak döndürdükleri ve arkasından koştukları büyük bir halka biçimindeki oyuncak; daire şeklinde olan, yuvarlak (şey); *çember çevir-* "(çocuklar) ucu kıvrık bir tel veya sopa ile çemberi döndürerek peşinden koşmak < Fars. *çenber* KLTS (HaBul, HikaKad, BuEl, SonKus, Sem)
- çemen:** çemen bitkisinin tohumunun un haline getirildikten sonra sarımsak ve kırmızı biberle karıştırılmasından elde edilen, pastırmaya sürülen, kızıl renkteki macun < Erm. *çaman* KLTS (Alem, BuEl)
- çene:** ağızın alt kısmı, çene; çok konuşma durumu, gevezelik; *çene çal-* "gevezelik etmek"; *çenesini dağıt-* "çenesine çok şiddetle vurmak" < Fars. *çāne – çene* (Tietze'ye göre, halk ağzında *çenge* şekli de bulunan kelime *iç eñek*'ten gelmiştir) KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- çengel iğne:** bir ucu diğer ucundaki yuvaya geçirilmek suretiyle kapatılan ve kumaş, kağıt vb. ni bir yere tutturmaya yarayan iğne, kancalı iğne < *çengel* ve *iğne*; *iğne* < ET *yigne* KLTS (Kum, MahKah)
- çengel:** bir yere takılmaya veya ucuna bir şey asmaya yarayan eğri demir, kanca < Fars. *çengāl* KLTS (SonKus, BuEl, HavB)
- çentikli:** üzerinde çentikler olan, tırtıklı < *çentik+li* KLTS (Sar)
- çepçevre;** *çepeçevre:* bütün çevresini, her tarafını kuşatacak şekilde < güçlendirme benzer hecesi *çep* ile *çep+çevre* ve ses türemesiyle *çep+e+çevre* KLTS (BuEl, HaBul, HikaKad, BirT)
- çer çöp;** *çör çöp:* çalı çırpı, çöp parçaları, süprüntü halindeki gereksiz öteberi; *çerden çöpten* "dayanıksız ve gelişigüzel yapılmış, temelli olmayan" < tekrar kelimesi *çör* > *çer* ile KLTS (HikaKad, MahKah, LuAd)
- çerçeve:** kırılmasını, bozulmasını önlemek, süslemek veya istenen yere asabilmek için bir şeyin etrafına geçirilen kenarlık; fikir, görüş, zaman vb.nin alanını belirleyen sınır < Fars. *çār çūbe* "dört çubuk" KLTS (HikaKad)
- çerçevele-:** etrafını çerçeve gibi sarmak < *çerçeve+le-* KLTS (BuEl, MahKah)
- çerçevelen-:** etrafına çerçeve geçirilmek; sınırlanmak < *çerçevele-n-* KLTS (BuEl, Sar)

- çerçeveli:** çerçevesi olan < *çerçeve+li* (MahKah)
- çerçevesiz:** çerçevesi olmayan < *çerçeve+siz* (Sahm)
- çergi:** derme çatma bina, kulübe; çingene çadırı < Bulg. *çerga* KLTS (Sahm, HikaKad, LuAd)
- çerkes;** *çerkez:* Kafkasya'nın yerli boylarından biri olan Çerkez boyuna mensup olan kimse; Çerkezlerin yaşadığı (yer) < özel isim KLTS (Alem, Sar, BuEl, Sahm, BirT, SonKus, HikaKad)
- çeşit:** tür; türlü; *çeşit çeşit* "türlü türlü, çeşitli" < eski kaynaklarda geçmeyen kelimenin kökü belli değildir KLTS (BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, LuAd, MahKa, MahKah, SonKus)
- çeşitli:** türlü türlü, muhtelif < *çeşit+li* KLTS (BirT, HikaKad)
- çeşme:** bir kaynaktan gelip bir haznede toplanan veya borularla getirilen suların, üzerindeki musluklar aracılığıyla akıtılıp kullanılması için yapılmış küçük tesis < Fars. *çeşme* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, Kum, LuAd, Sahm, Sem, SonKus)
- çeşmi bülbul;** *çeşmibülbul:* III. Selim ve Albdülmecid zamanında Beykoz ve Paşabahçe'de açılan fabrikalarda yapılmış olup bugün antika değeri taşıyan, helezonî çizgili veya hareli, çok ince cam eşya < Fars. *çeşm-i bulbul* KLTS (SonKus, HikaKad, Alem, BuEl)
- çeşni:** bir şeyin kendine has olan özelliği, tarz ve biçimi < Fars. *çāšnī* KLTS (HaBul)
- çete:** düşmana karşı küçük gruplar halinde savaşan, haberleşmeyi ve ulaşımı engelleyen, sabotajlar, baskınlar düzenleyen, ordu dışı gönüllü topluluk; şiddet kullanarak hırsızlık, gasp vb. yasadışı işler yapmak amacıyla biraraya gelmiş kimselerin oluşturduğu topluluk < *çeta*, Balkan dillerinden KLTS (HaBul, HikaKad)
- çeteci:** çete savaşı yapan kimse < *çete+ci* KLTS (HikaKad)
- çetin:** güçlüklerle dolu, zor < ? KLTS (HikaKad, BuEl)
- çevale;** *çevalye:* çevele, küfe < ? DS (SonKus, HavB)
- çevik:** çabuk ve kolay davranan, atik, tetik < *çevük* < Fars. *çābūk* (?) KLTS (BirT, Kum, LuAd, Sar, MahKa, HikaKad, MahKah)
- çeviklik:** çevik olma durumu; çevikçe davranış < *çevik+lik* KLTS (Sem, BirT, Sahm)
- çevir-:** (bir şeyi) bir yöne doğru döndürmek; (film kelimesiyle) beyaz perdede oynatılacak bir eseri filme almak veya böyle bir filmde rol almak < ET *çevür-*

KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

çeviriş: çevirme işi < *çevir-iş* (MahKah)

çevirt-: (taksi için) binmek üzere durdurmak; (bir şeyi) başka bir şey haline koydurmak, değiştirmek < *çevir-t-* KLTS (BuEl, KayAr, HavB)

çevre: yakın olan yerler, etraf, civar; bir şeyin etrafını sınırlayan kapalı çizgi < zarf-fiil ekinin kalıplaşmasıyla *çevir-e* KLTS (HavB, BirT, HikaKad, Alem, BuEl, LuAd)

çevrelen-: (bir şeyin) çevresinde konumlanmak < *çevre+le-n-* (KayAr)

çevril-: (film için) çekimi yapılmak; başka bir şey haline konulmak, değiştirilmek < *çevir-i-l-* KLTS (Alem, BirT, Sahm, LuAd, HaBul, BuEl, Sar, KayAr, Kum, SonKus, HikaKad, MahKah)

çevrili: çevrilmiş < *çevir-i(g)+li* KLTS (Alem, BuEl, HaBul, KayAr, Kum, SonKus)

çeyiz: gelin olacak kız için hazırlanan her türlü eşya < Ar. *cihāz*'dan KLTS (LuAd, Sahm, HaBul)

çeyrek: bir saatin dörtte biri olan on beş dakika; yirmi kuruşluk gümüş mecdiyenin dörtte biri değerindeki para, beş kuruş < Fars. *çār-yek* "dörtte bir"den *çeryek*, göçüşme ile *çeyrek* KLTS (Alem, BuEl, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sar, Sem)

çeyreklik: üç çeyreklik ekmek: "standart boyda bir ekmeğin dörtte üçü boyutundaki ekmek" ES < *çeyrek+lik* (HikaKad)

çıban: vücudun herhangi bir yerinde ve deri üzerinde meydana gelen iltihaplı kabartı < ET *çibikan* "hünnap şekerlemesi; çıban" –renginden dolayı- KLTS (Alem, BuEl, HikaKad, HaBul, BuEl)

çığır: bir bilim ve sanat dalında ortaya konan farklı yol, tarz; *çığır aç-* "kendisinden sonra başkalarının da takip edebileceği bir yol açmak, yeni bir tarz başlatmak"; *çığırından çık-* "düzeltmesi güç bir durum almak, yolundan çıkmak" < ET *çığır* "dar yol, patika" KLTS (HikaKad, MahKa)

çağır-: *h.a.* çağırmak, bağırarak, seslenmek < *çağır-* fiilinin değişik bir şekli KLTS (BirT, KayAr)

çağırtkan: panayır, tiyatro, sirk vb. eğlence yerlerinin, dükkanların önünde seyirciyi, alıcıyı çekmek için içeridekileri överek yüksek sesle müşteri çağıran kimse;

avcılarının, sesiyle kendi cinsinden olan kuşları başına toplaması için bir kafes içinde av yerine bıraktıkları kuş < *çığır-t-kan* KLTS (Kum, SonKus)

çığlık: ince ve keskin bir sesle bağırma; *çığlık kop-* "aniden tiz bir sesle ve şiddetle bağırılması"; *çığlık çığlığa* "çığlıklar atarak" < ses taklidi kelime KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem)

çığlıklı: (içinde) çığlıklar barındıran < *çığlık+lı* BuEl

çık-: etrafa yayılmak, dağılmak; (bulunduğu yerden) dışarıya varmak, içeriden dışarıya doğru gitmek; *çık ar yol* "sonuca ulaştıracak en uygun yol, kurtuluş çaresi" < Orta Türkçe'den beri kullanılır, bazı dilcilere göre ET *taşık-* > *tışık-* "dışarı çıkmak" fiilinden gelmiştir KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

çıkagel-: beklenmeyen bir zamanda gelivermek < *çık-a+gel-* KLTS (HaBul, HavB, HikaKad, MahKa, MahKah, Sahm, KayAr, BuEl, Sem, BuEl)

çık ar-: götürmek; (giyilen veya takılan şeyleri) vücuttan ayırmak < *çık ar-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus, MahKa)

çık ar: kişisel yarar gözetilerek elden edilen kazanç, kâr < isim-fiil ekinin kalıplaşmasıyla *çık ar* KLTS (BuEl)

çık arıl-: (giyilen şeyler, takılar) vücuttaki yerinden alınmak; (bulunduğu yerden) uzaklaştırılmak, dışarı çıkması sağlanmak < *çık ar-ı-l-* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, Kum, MahKah, Sahm, SonKus)

çık art-: (fotoğraf) basmak, bastırmak; (kitap) yayınlamak < *çık art-t-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, Kum, LuAd, Sahm, Sar, Sem)

çık artma: bir yere yapıştırılıp ıslatıldığı zaman üzerindeki resim yapıştırıldığı yere çıkan, bu iş için hazırlanmış kendinden zamlı kağıt < *çık art-ma* KLTS (LuAd)

çık ık: ileriye doğru çıkmış, çıkıntılı < *çık-ık* KLTS (HaBul, HikaKad, Sar, Sem, LuAd)

çık ıl-: çıkmak işi yapılmak < *çık-ı-l-* KLTS (BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KargaB, Kum, LuAd, MahKa, Sahm, Sar, SonKus)

çık ın: içine öteberi, para vb. şeyler konup uçlarından düğümlenmiş ufak bez bohça, çıkı < *çıkı+n;* *çıkı* < ? KLTS (SonKus, HaBul, Sar)

çık ıntı: hizayı aşan veya düz bir yer üzerinde tümsek oluşturan kısım < *çık-ı+ntı* < *çık-ı+n+ntı* KLTS (MahKa, LuAd, Alem, BuEl, Sem, HikaKad, BirT)

- çıkış-:** azarlamak, paylamak < *çık-ı-ş-* KLTS (HikaKad, Alem, HikaKad, Sahm, MahKa)
- çıkış:** çıkmak işi veya biçimi < *çık-ış* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, KargaB, Kum, MahKah, Sahm)
- çıkma:** çıkmak işi; çıkmış < *çık-ma* KLTS (HikaKad, SonKus, BuEl, HaBul, KargaB, LuAd, Sar, MahKa)
- çıkamaz:** hiçbir yere ulaşmayan, devamı olmayan; güç durum, içinden çıkılması zor vaziyet < isim-fiil ekinin kalıplaşmasıyla *çık-maz* KLTS (KargaB, MahKah, Sar, Sem, HikaKad, Kum, BirT, BuEl)
- çıkırık:** elle çevrilen ve ucuna bağlı olan ipi sarmak suretiyle aşağıdaki kovayı yukarı çıkararak kuyudan su çekmeye yarayan dolap < ET *çığrı – çağrı*; ses taklidi kelime olabilir KLTS (Sem, MahKah)
- çıktı:** bir firmanın piyasaya arz etmek üzere ürettiği her türlü mal ve hizmet < görülen geçmiş zaman ekinin kalıplaşmasıyla *çık-tı* KLTS (HaBul, HikaKad)
- çıldır-:** aklını oynatmak, delirmek; bir şeye karşı çok büyük bir arzu duymak < *çıl-'tan < *çıl-dır- (çıl-gın) KLTS (Sem, HaBul, BuEl, KayAr, KargaB, HaBul)
- çıldır-:** kendinden geçirecek kadar öfkelenmek, tahrik etmek, deliye çevirmek < *çıldır-t-* KLTS (SonKus, Sem, BuEl, KayAr)
- çılgın:** akli dengesini kaybetmişçesine davranan (kimse); sınır tanımayan, ölçsüz, coşkun, azgın; *çılgına dön-* "çıldırılmış gibi olmak, bir duygunun şiddetinden dolayı akli başından gitmek" < *çıl-gın* (çıl-dır-) KLTS (HavB, Kum, LuAd, SonKus, BuEl, BirT, MahKah, HikaKad, KayAr)
- çılgınlık:** çılgın olma durumu, delilik; çılgınca davranış < *çılgın+lık* KLTS (MahKah, HikaKad)
- çıma:** gemiyi yanaştığı yere bağlamak için kullanılan halat < İtal. *cima* KLTS (Sahm)
- çımacı:** iskelelerde vapurlarda çımayı vermek ve almakla görevli kimse < *çıma+cı* KLTS (HaBul, Sar, BirT, HikaKad, Sahm, BuEl, KayAr, HavB, KargaB)
- çın:** madeni, cam veya porselen eşyaya vurulunca çıkan ses; *çın çın çınla-* "çın sesi çıkarmak"; *çın çın öttür-* "(yer bildiren kelimelerle o yeri) çıkardığı kuvvetli ve tiz seslerle doldurmak, kaplamak < *çın* KLTS (Kum, LuAd, MahKah, BuEl, HikaKad)

çınar: boyu 30 metreyi bulabilen, parklara ve bahçelere süs ağacı olduğu için dikilen ağaç < Fars. *çenār* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, MahKa, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

çınarlı: bahçesinde çınarlar bulunan < *çınar+lı* (HikaKad)

çingil: bir üzüm salkımını meydana getiren küçük salkımlardan her biri < Yun. KLTS (MahKah)

çingirak: hayvanların boynuna veya ses çıkarması istenen yerlere asılan, içinde hareket eden küçük taneler bulunan madeni yuvarlak; küçük çan < ET *çınrak* "gür ve pürüzsüz ses" < *çınra-* "çan çalmak" > *çınra-k* "η" sesinin ayrışmasıyla *çingira-k* KLTS (BirT, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, MahKah, Sahm, Sem)

çingiraklı: çingırağı olan, üzerinde çingirak bulunan < *çingirak+lı* KLTS (BuEl, Sem, HikaKad, Sahm, BirT)

çingirdat-: çingir çingir ses çıkartmak < *çingir+da-t-* KLTS (Sem)

çınla-; *çınla-*: çın çın ötmek < *çın-la-* KLTS (BuEl)

çınlat-: (bir yeri) kuvvetli ve tiz bir sesle doldurmak; çın çın öttürmek < *çınla-t-* KLTS (Sahm, Sem, BuEl, HikaKad)

çıpa: gemilerin dalgalara, akıntılara kapılarak yer değiştirmemesi için suya atılan, zincirle gemiye bağlı bulunan, ucu çengelli ağır demir araç, çipo, demir < İtal. *ceppo* GTS (HavB, HikaKad)

çıplak: üzerinde giyecek, örtecek, koruyacak, süsleyecek vb. bir şeyi mevcut olmayan; fakir < *çılba-* "soymak"tan *çılba-k*, göçüşme ile *çıblak* > *çıplak* KLTS (KayAr, SonKus, HikaKad, BirT, Sem, BuEl, HavB, Alem, LuAd, MahKa, MahKah, Kum, HaBul, Sar, Sahm)

çıplaklık: çıplak olma durumu < *çıplak+lık* KLTS (BirT, BuEl, MahKa, Sahm)

çıra: çam gibi reçineli ağaçların yağlı ve çabuk yanan kısmından alınıp ateş tutuşturmakta kullanılan ufak odun parçası < Fars. *çerāğ* > *çirāğ* "kandil"den KLTS (HikaKad)

çırak: bir ustanın yanında zanaat veya sanat öğrenen kimse; bir dükkanda ayak işlerine bakan yardımcı, yamak < Fars. *çerāğ* "ışık veren şey" > *çirāğ*'dan KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

çıraklık: bir ustanın yanında zanaat veya sanat öğrenme işi, yamaklık < *çırak+lık* KLTS (Sar, SonKus, MahKah, Kum, Sem)

çıraksız: çırak olmadan < *çırak+sız* (BirT, Sar)

çırılçıplak: tamamen çıplak < güçlendirme benzer sözü *çırıl* ile *çırıl+çıplak* KLTS (BirT, BuEl, HavB, MahKah, Sar, Sem, Alem, HaBul, HikaKad, Sahm)

çırp-: (el kelimesiyle, ritim tutmak veya alkışlamak amacıyla) iki avucu birbirine vurmak; (kanat kelimesiyle) uçmak amacıyla hareket ettirmek < *çarp-* fiilinin değişik bir şekli KLTS (HikaKad, Kum, Alem, Sahm, SonKus, BuEl, KayAr)

çırpı: ağaçtan kesilmiş ince dal ve budak parçası < *çırp-ı* KLTS (MahKah, SonKus)

çırpın-: (balık, kelebek, kuş vb. can havliyle veya başka bir sebeple) bütün vücudu hızlı hızlı kıpırdanıp oynamak; (insan veya hayvan, duyulan bir acı sebebiyle veya irade dışı) özellikle kol ve bacakları şiddetle hareket ettirmek suretiyle sarsılmak < *çırp-ı-n-* KLTS (BuEl, HikaKad, Sem, Alem, HaBul, Kum, SonKus, MahKah)

çırpıntı: çırpınma, kıpır kıpır oynama; (deniz, göl vb. şeylerin suları için) devamlı fakat kesik kesik ve çabuk çabuk hareketlerle kıpırdanma < *çırpın-tı* KLTS (SonKus, BuEl, Sem)

çırpıntılı: kıpırtılı < *çırpıntı+lı* KLTS (BuEl)

çıt: çok hafif ses, çok ufak gürültü; *çıt çıkma-* "hiçbir ses ve gürültü duyulmamak"; *çıt yok* "tam bir sessizlik hüküm sürüyor, çok sakın ve sessiz" < ses taklidi kelime KLTS (Sahm, Sar)

çıtalı: çıtalarla inşa edilmiş < *çıt+alı* < *çıt* < ? (BuEl)

çıtır: *çıtır çıtır* "(sert şeyler için) ince, kısa kısa ve hafif sesler çıkararak" < ses taklidi kelime KLTS (HikaKad)

çıtırda-: çıtır çıtır ses çıkarmak < *çıtır+da-* KLTS (HikaKad, LuAd, BirT, BuEl)

çıtırtı: sert bir cismin hareket ederken, ezilir, kırılır, sökülür, kızarır veya yanarken çıkardığı ince ve hafif ses < *çıtır+tı* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HikaKad, Sahm, Sar, Sem)

çıtlat-: birini bir meseleden üstü kapalı bir şekilde haberdar etmek, hissettirecek derecede bahsetmek < *çıt+la-t-* KLTS (HikaKad)

çiçek: çiçek; çiçeğe benzetilerek çeşitli malzeme ile yapılan yapay süs; *çiçek aç-* "çiçek vermek"; *çiçek gibi* "tertemiz, iç açıcı" < ET *çéçek* < *çéç-* < *seç-* (> *seş-* > *şes-*) "açmak, çözmek" KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

çiçekbozuğu: geçirdiği çiçek hastalığı sonunda yüzü delik deşik olmuş (kimse) < *çiçek* ve *bozuk+u* (t.3.k.i.e.) KLTS (HaBul)

- çiçekçi:** çiçek yetiştiren, satan veya yapay çiçek yapan kimse; çiçek satılan dükkan < *çiçek+çi* KLTS (HikaKad)
- çiçeklen-:** çiçek vermek, çiçek açmak, üzerinde çiçekler belirmek < *çiçek+len-* KLTS (Sem)
- çiçekli:** çiçeği olan; üzerinde çiçek resimleri bulunan < *çiçek+li* KLTS (BuEl, HikaKad, KargaB, LuAd, MahKah, Sahm, BirT, SonKus)
- çiçeksiz:** çiçeği olmayan < *çiçek+siz* KLTS (HikaKad)
- çift:** bir erkekle bir dişiden meydana gelen takım, iki eş; iki taneden oluşan < Fars. *cuft* "eş, tek olmayan" KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sem)
- çiftçi:** geçimini toprağı işleyip ekerek sağlayan kimse < *çift+çi* KLTS (HikaKad)
- çifte:** ikisi bir arada olan, ikili; aynı kimse tarafından çekilen, karşılıklı çift kürekleri bulunan (kayık veya sandal) < Fars. *cufte* "hayvan çiftesi" KLTS (Alem, Sar, BirT, Kum, SonKus, HikaKad)
- çiftetelli:** kıvrak, çok hareketli, vücudu titreterek oynanan bir oyun; bu oyunun havası < *çifte* ve *tel+li*; *tel* < Erm. *tel* KLTS (MahKah)
- çiftleş-:** (erkek ve dişi hayvanlar, bitki hücreleri) döllenmek için birleşmek < *çift+leş-* KLTS (BirT, BuEl, Sahm, Sar)
- çiftlik:** ürün elde etmek için ekilip biçilen, hayvan yetiştirilen ve içinde çalışanların oturması için evler ve ahır, kümes gibi hayvan barınakları bulunan geniş arazi < *çift+lik* "bir çift öküzle bir yılda sürülen toprak" KLTS (HaBul, HikaKad, BuEl, HavB, Alem, Sahm, BirT, HaBul)
- çiğ:** pişirilmemiş; göze batacak kadar keskin ve zevksiz (renk, ışık) < ET *çig* KLTS (BuEl, MahKah, Kum, LuAd, MahKa, BirT, HikaKad)
- çiğ;** *çiy:* havadaki su buharının, akşam veya sabah serinliği sebebiyle yerde ve bitkiler üzerinde görülen su damlacıkları haline gelmiş şekli < *çīk* > *çīg* > *çiy* (ET *çīk-* "nemlenmek") KLTS (HavB, Sahm, HikaKad)
- çiğne-:** (bir şeyi) ağzına alıp dişler arasında ezmek; ayak veya tekerlek altına alıp ezmek; *çiğneyip geç-* "yakınından geçtiği halde ziyaretine gitmemek" (BirT, BuEl, HaBul, HavB, KayAr, MahKah, Sem)
- çiğnen-:** ağızda dişler arasında ezilmek < *çiğne-n-* KLTS (MahKah)
- çiklet:** bir defada çiğnenecek küçük parçalar halinde hazırlanmış şekerli, kokulu yumuşak sakız < İng. *chicklet* KLTS (Alem, BuEl)

çikolata; *çukolata*: çikolata < İtal. *cioccolata* (İsp. aracılığıyla Meksika yerlilerinin dilinden) KLTS (HaBul, HikaKad, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus, KargaB, BuEl, KayAr)

çikolatacı: çikolata imal eden ve satan (kimse) < *çikolata+cı* (HaBul)

çil: yüzde ve vücutta görülen açık renkli benekler; (madeni para için) yeni ve parlak < ET *çil* KLTS (BuEl, LuAd, Sar, Kum)

çile: eziyet, sıkıntı; *çileden çık-* "sabrı kalmamak, kendisini tutamayıp feveran etmek"; *çile çek-* "derde katlanmak, eziyet ve sıkıntıya uğramak" < Fars. *çihil* "kırk" > *çihile* > *çille* "kırk günlük riyâzet" KLTS (BirT, Sahm, LuAd, BuEl, HavB, HikaKad, Kum, KayAr)

çile: yün, pamuk, ipek vb. ipliklerin gevşek olarak ve ortası boş kalacak biçimde uzunlamasına tel tel sarılmasından meydana gelen demet < Fars. *çihil* "kırk" > *çihile* > *çille* "iplik destesi veya yay kirişi" KLTS (LuAd, SonKus)

çilek: çilek < *çiğelek* KLTS (BuEl, HikaKad, Alem, LuAd, SonKus, MahKah)

çilekeş: çok eziyet görmüş kimse < Fars. *çilekeş* KLTS (SonKus)

çilekli: içinde çilek bulunan, çilekle yapılmış < *çilek+li* KLTS (HikaKad)

çilingir: kilit, anahtar vb. ince demircilik işleri ve tamirleri yapan usta < Fars. *çilānger* KLTS (Alem, BirT)

çilli: çili olan < *çil+li* GTS (HikaKad, MahKah, Sar, Alem, BirT, BuEl)

çim: bahçeleri süslemek veya suni çayır olarak yetiştirilen, küçük bir bitki cinsi < ET *çim – çım* KLTS (SonKus)

çimdikle-; *çimcikle-:* birinin etini iki parmak ucu arasında sıkıştırıp burmak, can yakacak şekilde sıkmak < *çimdik+le-*; *çimdik* < halk ağzı *çimdi*-ten *çimdi-k* KLTS (KayAr, Sahm)

çimen: kendiliğinden yetişen çim, yeşil ve kısa ot < Fars. *çemen* < ET *çimgen* KLTS (Alem, BuEl, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

çimenlik: çimenle örtülü saha, yeşilliklerle kaplı toprak < *çimen+lik* KLTS (BuEl, Sar, HikaKad, Kum, SonKus)

çimento: su ile karıştırılınca katılaşır sertleşen, yapılarda harç olarak kullanılan, kül rengi veya beyaz toz < İtal. *cimento* KLTS (BirT, BuEl)

çimündüfer; *çümendüfer*: şimendifer, tren < Fr. *chemin de fer* GTS (HikaKad, LuAd)

çince: Çinlilerin konuştuğu tek heceli dil < *Çin+ce* KLTS (BuEl)

çinekop: lüfer balığının küçüğü < Yun. *tsinokopos* KLTS (HikaKad)

çingenbacak; *çingene bacak*: bir elma çeşidi < *çingene* ve *bacak* (HikaKad, BirT, BuEl, Sar)

“Sait Faik’in amcasının oğlu Raşit Abasıyanık; Adnan Özyalçiner’in kendisi ile yaptığı bir röportajda [...] çingene bacak elmalarını şu sözlerle açıklar: ‘Bugün o elma türünün hemen hemen nesli tükenmiştir. O zaman tabii soğuk hava depoları yok. Bunlar çok dayanıklı elmalardı. Küfeyle alınıp balkona serilirdi. Bütün bir kış üzerinden geçerdi ve elamalar kışın, soğğun etkisiyle kabarırdı. İnsanın gözüne pek hoş görünmeyen, ama çok lezzetli, çok güzel elmalardı. Kensis, amcam ve yengem Adapazarı’na gelecekleri zaman, eğer mevsim uygunsa, bu çingene bacak elmaları mutlaka evde bulunurdu.’ ”

(Sanat Olayı, 1981’den aktaran Aliş, 2008, 538-539)

çingene arabı: koyu esmer çingene < *çingene* ve *arap "koyu esmer" +ı* (t.3.k.i.e.) MBTS (HikaKad)

çingene: menşeleri kesin olarak bilinmeyip Hindistan’dan çıktıkları sanılan, çalgıcılık, falcılık, ayakkabı boyacılığı yapmak, çeşitli şeyleri satmakla geçinen, bütün Avrupa’ya yayılmış, çoğu göçebe topluluk; bu topluluğa mensup kimse < *çingāne* (Alem, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem)

çini mürekkebi: mimari çizimlerde, tarama resimlerde kullanılan, genellikle çok koyu siyah renkli, sudan bozulmaz, rengi solmaz bir mürekkep çeşidi < *çini* ve *mürekkep+i* (t.3.k.i.e.) KLTS (HikaKad)

çini: pişmiş kilden yapılan, üstü sırlı ve süslü (eşya) < Çin isminden Fars. *çīnī* KLTS (HaBul, Sar, HikaKad, KayAr)

çinili: çinilerle süslenmiş < *çini+li* KLTS (HikaKad)

çinko: bilhassa demirden yapılmış şeyleri korumak için kaplama malzemesi olarak, tuzları ise ilaç sanayiinde kullanılan metal element < İtal. *zinco* < Alm. KLTS (HavB, HikaKad, LuAd, MahKah, BuEl, HaBul)

çinli: Çin halkına mensup veya bu halkın soyundan olan kimse < *Çin+li* (HaBul, Sem, SonKus, KargaB)

çipil: ağırlı ve çıplak görünüşlü, kirpikleri dökülmüş (göz) < ? KLTS (HaBul, KayAr, BuEl)

çipura: izmaritgillerden, karagöz balığına benzeyen, kemikli, eti çok lezzetli, makbul bir Akdeniz balığı < Yun. *tsipura* KLTS (BirT, BuEl)

çirkef: iğrenç, bulaşık, her kötülüğü yapabilecek tabiatta (kimse) < Fars. *çirk-āb* "kirli su" KLTS (BirT, Kum, HaBul)

çirkeflik: çirkef olan kimseye yakışır davranış < *çirkef+lik* KLTS (BirT)

- çirkin:** göze ve kulağa hoş gelmeyen; güzel, çekici ve cazip olmayan kimse < Fars. *çirkīn* "kirli" KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- çirkinleş-;** *çirkinle-*: çirkin bir durum almak < *çirkin+leş-* KLTS (Kum, MahKah, BuEl, Sar, BirT, Sem, KayAr, HaBul)
- çirkinleştir-:** çirkin duruma getirmek < *çirkinleş-tir-* KLTS (HaBul, KayAr, SonKus)
- çirkinlik:** göze ve kulağa hoş gelmeme; fenalık, kötülük < *çirkin+lik* KLTS (BuEl, HavB, HikaKad, KayAr, MahKah, Sem)
- çiroz:** kurutulmuş küçük uskumru balığı < Yun. *tsiros* KLTS (Sahm)
- çirozcu:** geçimini çiroz avlayarak ve satarak sağlayan kimse < *çiroz+cu* KLTS (Sahm)
- çisele-:** (yağmur için) ince ince, serpinti halinde yağmak < *çiğ+se-le-* KLTS (HaBul)
- çiş:** idrar, sidik < ses taklidi kelime KLTS (Sar)
- çit:** bostan, bahçe, mera gibi yerlerin etrafına, sınırlarını belirlemek veya kolayca girilip çıkılmasını önlemek için çalı, dikenli bitki veya telden yapılan alçak engel < ET *çit* KLTS (HavB, BirT, BuEl, Sem)
- çiti:** saman taşımak için kağınlara konulan büyük sepet < ? TTAS (HaBul)
- çitili:** çitilli, çilli < *çiti+li* DS (Sar)
- çitlembik;** *çitlenbik:* sıcak ve ılık yerlerde yetişen, çok uzun ömürlü, kerestesi kasnak ve kutu işleinde kullanılan, kökünden sarı boya çıkarılan ağaç; bu ağacın buruk lezzetli, bezelye büyüklüğündeki meyvesi < Türkiye Türkçesi'nde ortaya çıkan ve eski şekli çitlemik olan kelimenin kökü belli değildir KLTS (Alem, BuEl, HavB, HikaKad, LuAd, Sar)
- çitli:** çitle çevrili < *çit+li* KLTS (BuEl)
- çivi:** çivi < ? KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, Kum, MahKa, Sahm, Sar, SonKus)
- çivile-:** (bir şeyi bir yere) çivi çakarak tutturmak < *çivi+le-* KLTS (Sem)
- çivilen-:** çivi ile tutturulmak < *çivi+len-* KLTS (BuEl, HavB, HikaKad)
- çivili:** üzerine çiviler çakılmış olan < *çivi+li* KLTS (MahKah, Sem)
- çivit:** Çin, Yemen ve Hindistan'da yetişen bir bitkiden elde edilen veya yapay olarak üretilen mavi renkli toz boya < ET *çüvit* "renk" < ? KLTS (BirT, BuEl, MahKah)
- çivitli:** içinde çivit bulunan < *çivit+li* KLTS (BirT, BuEl)
- çiyan:** genellikle ışıktan kaçtığı için toprağın içinde veya taşlar arasında yaşayan, sarımtırak renkte zehirli böcek < *çayan* < ET *çādan* "akrep" KLTS (SonKus)

- çiz-:** (bir şekli) çizgilerle belirtmek, resmetmek; (belli bir şekli sergileyecek biçimde) hareket etmek < ET *çiz-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KayAr, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, SonKus)
- çizgi:** kırışık; yüz ve vücudun şeklini belirten hatlardan her biri < *çiz-gi* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, SonKus)
- çizgile-:** çizgi çekmek, çizgi çizmek < *çizgi+le-* GTS (Sar)
- çizgilen-:** çizgi veya çizgiler biçiminde belirtmek < *çizgi+len-* GTS (MahKah)
- çizgili:** üzerinde çizgi veya çizgiler bulunan; (yüz için) kırışıklı < *çizgi+li* KLTS (BirT, BuEl, KayAr, Kum, MahKa, MahKah, Sahm, Sem, SonKus)
- çizikli:** çizikleri olan < *çizik+li*; *çizik* < *çiz-i-k* KLTS (Alem)
- çiziktir-:** gelişi güzel yazmak < *çiz-i-k-tir-* KLTS (Kum, MahKah, BuEl)
- çizil-:** tasvir edilmek; çizgilerle belirtilmek, resmedilmek < *çiz-i-l-* KLTS (BuEl, SonKus, HavB, KayAr, BuEl, Alem)
- çizme** 1 BirT, BuEl, HavB, HikaKad, LuAd, MahKah, SonKus
- çizmeli:** çizmesi olan < *çizme+li* GTS (KayAr, SonKus, BuEl)
- çoban:** koyun, keçi, manda, sığır gibi hayvan sürülerini güdüp otlatan kimse; *çoban köpeği* "sürüleri gütmekte ve korumakta çobana yardımcı olan iri yapılı köpek" < Fars. *çōbān* - *şōbān* KLTS (BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- çobanlık:** çoban olma durumu; çobanın yaptığı iş < *çoban+lık* KLTS (BirT, BuEl, Sahm)
- çocuk:** çocuk; *çocuk bahçesi* "çocukların oynaması, hava alması için ayrılan, içinde salıncak vb. oyuncaklar bulunan park"; *çocuk bezi* "bebeklerin etrafı kirletmemeleri için altlarına bağlanan bez"; *çocuk gibi* "büyüklerden ziyade çocuklara yakışacak şekilde davranan; saf ve temiz; kolay inanır, kolay aldanır" < Eski dönemlerden beri kullanılır; Orta Türkçe'de *çocuk* "domuz yavrusu" demektir KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- çocukça:** çocuğa yakışır tarzda < *çocuk+ça* KLTS (HaBul, HikaKad, Sem, KayAr)
- çocuklaş-:** çocuk gibi davranmak, çocuk halini almak < *çocuk+laş-* KLTS (BirT, BuEl, HavB, MahKah, KargaB)
- çocuklu:** çocuk sahibi, küçük çocuğu olan < *çocuk+lu* KLTS (BirT, MahKa, Sahm, SonKus)

çocukluk: insan hayatının çocuk durumunda olunan yıllarını içine alan dönemi; çocuk olma durumu; *çocukluk yap-* "düşüncesizce ve tecrübesizce davranmak"; *çocukluğu tut-* "çocukmuş gibi davranmak, kendini çocuk gibi hissederek hoppalaşmak" < *çocuk+luk* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

çoğal-: az iken çok olmak, artmak, fazlalaşmak < *çok+al-* KLTS (BirT, BuEl, HikaKad, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar)

çoğaltıl-: çoğalmasa sağlanmak < *çoğal-t-ıl-* GTS (BuEl, SonKus)

çoğu: çok defa, çoğunlukla; *çoğu zaman* "çoğunlukla, genellikle" < iyelik eki kalıplaşmasıyla *çok+u* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

çoğun: genellikle < ? GTS (Kum)

çoğunca: çok kez < ? TTAS (HaBul, KayAr, Sar, Alem, HikaKad, SonKus, BuEl)

çoğunluk: sayıca üstünlüğü temsil edenler < *çok+u+n+luk*; Türkçe'de isimden isim yapan +n eki olmadığından yanlış türetme sayılsa da yaygın biçimde kullanılmaktadır KLTS KayAr

çok: çok; *çok başka* "büsbütün değişik, büsbütün farklı"; *çok bilmiş* "ukala"; *çok çok* "olsa olsa, en çok" < ET'de geçmez, ilk defa Harezmi Türkçesi'nde ortaya çıkmıştır KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

çokluk: çoğu zaman, çoğunlukla < *çok+luk* KLTS (MahKah, Sar, BuEl)

çoktan: çok zaman önce, uzun zamandan beri < çıkma hali ekinin kalıplaşmasıyla *çok+tan* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)

çolak: bir kolu veya eli sakat olan (kimse) < ET *çoluk* < *çok-* "sakatlanmak" KLTS (BuEl, MahKa, Sar)

çoluk çocuk: çocuklardan meydana gelen kalabalık; aile halkı, ev halkı < tekrar kelimesi *çoluk* ile KLTS (BirT, BuEl, HavB, HikaKad, Kum, MahKa, MahKah, Sahm, Sem, SonKus)

çomak: değnek < ET *çomak* KLTS (Sahm, SonKus)

çopur: yüzü geçirdiği çiçek hastalığından delik deşik olmuş (kimse), çiçek bozuğu < halk ağzında çöpür şekli de bulunan kelimenin kökü kesin olarak belli değildir; Eski Türkçe'de *çöpür* "keçi kılı" anlamında geçer KLTS (BuEl)

- çorak:** üzerinde ürün yetişmeyen, verimsiz (toprak) < Fars. *şūrek* "tuzlu yer" KLTS (Alem, BirT, BuEl)
- çorap:** çıplak ayağa giyilen, çeşitli ipliklerden örülmüş giyecek; *çorap söküğü gibi git-* "bir defa başladıktan sonra istense de kesilmeden arka arkaya birbirini takip edip gitmek" < Ar. *curāb* < Fars. *gurāb* KLTS (BuEl, HaBul, HikaKad, KayAr, LuAd, MahKa, Sar, Sem, SonKus)
- çoraplı:** çorap giyen < *çorap+lı* (Sahm)
- çorapsız:** çorap giymemiş, üzerine çorap geçirilmemiş < *çorap+sız* KLTS (HaBul, MahKah, BirT, BuEl, Sahm)
- çorba:** yemeğin başında kaşıkla içilen sulu, sıcak yiyecek < *şorba* < Fars. *şūr-bā* "tuzlu yiyecek", halk ağzında *şurva* biçiminde de kullanılır KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- çorbacı:** gayrimüslimlerin ileri gelenlerine, patronlarına ve özellikle Rum zenginlerine verilen ünvan; ileri gelen esnaf ve işveren için "patron" anlamında kullanılır < *çorba+cı* KLTS (Sahm, BirT, BuEl, Sahm, HikaKad)
- çorbasız:** içecek çorbası olmayan (kimse) < *çorba+sız* KLTS (SonKus)
- çök-:** birdenbire yığılır gibi kendini bırakıp oturmak; bulunduğu seviyeden aşağıya doğru inmek, göçmek, batmak < ET *çök-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- çökek:** çukur yer < *çök-ek* KLTS (SonKus)
- çökert-:** çökmesine, yıkılmasına sebep olmak < *çöker-t-* KLTS (HikaKad, HavB, Sar)
- çökük:** içe doğru çukurlaşmış < *çök-ü-k* KLTS (BirT, Sem, HikaKad)
- çöküş:** çökmek işi ve tarzı < *çök-üş* KLTS (Sem)
- çöl:** göz alabildiğince geniş kumluk, susuz ve düz arazi < Moğolca'da da bulunan kelime bazı dilcilere göre bu dilden Türkçe'ye geçmiştir KLTS (BuEl, HavB, HikaKad, KayAr)
- çömel-:** dizleri büküp baldırları uyluklara dayamak ve kalçaları yere değdirmeden vücudun yüküne ayaklar üzerine yüklemek suretiyle oturur gibi durmak < *çöm-el-*; *çöm-* < ET *çöm-* "suya dalmak" KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- çömlek:** süzölmüş çamura istenen şekil verildikten sonra pişirilmek suretiyle elde edilen tencere, küçük küp vb. kaplara verilen isim < ? KLTS (LuAd)

- çöp:** saman parçası veya bu incelikte meyve sapı, dal veya tahta parçası; faydasız veya pis olduğu için atılan ufak tefek artık şeyler, süprüntü < ET *çöp* "bir şeyin tortusu, sıkıldıktan sonra geriye kalan kısmı" KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, LuAd, MahKah, Sar, SonKus)
- çöpçü:** sokakları süpürmek ve evlerden çöpleri toplamakla görevli temizlik işçisi < *çöp+çü* KLTS (HaBul, KayAr, Sahm, HikaKad, KargaB)
- çöpçülük:** çöpçünün yaptığı iş, sokakları temizleme ve evlerden çöp toplama işi < *çöpçü+lük* KLTS (Sahm)
- çöplen-:** ondan bundan az yemek < *çöp+len-* KLTS (BirT)
- çöplük:** çöplerin atıldığı yer; darmadağınık, kirli ve pis yer < *çöp+lük* KLTS (HavB, MahKah, SonKus, BirT, BuEl, HikaKad, SonKus)
- çörek:** yumurtalı, az yağlı, şekerli veya şekersiz muhtelif şekilde yapılmış, ufak hamur işi yiyeceklerin ortak adı < Orta Türkçe'den beri kullanılır; kökü belli değildir KLTS (HikaKad, Sahm, LuAd, BirT)
- çöreklen-:** (yılan için) halka halka kıvrılıp toplanmak; kıvrılıp oturmak < *çörek+len-* KLTS (Kum, Sem, HikaKad, HaBul, KayAr)
- çörekotu:** çörekotu bitkisinin çörek, ekmek, pide gibi yiyeceklerin üzerine ekilen, susam iriliğinde siyah tohumu < *çörek* ve *ot+u* (t.3.k.i.e.) KLTS (BuEl, Sar)
- çöz-:** (bir şeyi) bağlı, düğümlü, sarılı veya ilikli... durumdan çıkarmak, açmak; (bir şeyin bilinmeyen kapalı ve anlaşılması zor tarafını) aydınlığa çıkarmak, bilinmezlikten kurtarmak < ET *çöz-* "ipi germek, uzatmak" KLTS (Alem, BirT, BuEl, HavB, HikaKad, KayAr, Kum, MahKah, Sahm, Sem, SonKus)
- çözgü:** bir dokumada atkı denen enine ipliklerin içinden geçirildiği boyuna iplikler < *çöz-gü* KLTS (HikaKad)
- çözük:** çözülmüş, bağlı, düğümlü, ilikli... durumdan çıkarılmış < *çöz-ü-k* KLTS (Sahm)
- çözül-:** bağlı, düğümlü, ilikli, sarılı.. halden çıkarılmak; açıklığa kavuşturulmak, halledilmek < *çöz-ü-l-* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HikaKad, Kum, Sar, SonKus)
- çubuk:** maden veya herhangi sert bir maddeden sopa biçiminde dar, ince ve uzun parça; tütün içmek için kullanılan uzun ağızlık; *çubuk iç-* "çubuk denen ağızlıkla tütün içmek"; *çubuğunu yak-* "çubuk içmeye başlamak, çubuk içmek" < ET *çıp* "ince dal"dan *çıp+ı+k* > *çibuk* > *çubuk* KLTS (HikaKad, Kum, LuAd, Sahm, Sem)
- çubuklu:** çubukları olan < *çubuk+lu* KLTS (LuAd)

- çuha:** yünden dokunmuş, tüysüz, ince ve sık düz kumaş; bu kumaştan yapılmış < Fars. *çūha* KLTS (Sem, Sar)
- çukur:** vücutta pek derin olmayan girintili yer; çevresine göre daha aşağı seviyede bulunan yer < ? KLTS (Alem, BirT, BuEl, HikaKad, Kum, LuAd, MahKah, Sar, Sem)
- çukurlaş-:** çukur halini almak < *çukur+laş-* KLTS (BirT)
- çukurlu:** çukuru olan < *çukur+lu* KLTS (BuEl)
- çukursuz:** çukuru olmayan < *çukur+suz* KLTS (LuAd)
- çul:** kıldan ve kenevirden yapılmış kaba örgülü dokuma; kaba, kirli, adi giyecek; *çulu düz-* "mali durumunu düzeltmek, kılık kıyafetini, yaşayışını düzgün duruma koymak < Ar. *cull* KLTS (KayAr, MahKah)
- çullan-:** üzerine abanmak, atılıp üzerine kapanmak < *çul+la-n-* KLTS (MahKa, Alem, BuEl)
- çulsuz:** muhtaç, fakir, hiçbir varlığı olmayan (kimse) < *çul+suz* KLTS (Kum, HavB)
- çurçur:** Lapina familyasından, pek makbul olmayan, eti tatsız, benekli küçük balık < ? KLTS (LuAd)
- çuval:** erzak, öteberi koymaya veya nakletmeye yarayan, kenevir, pamuk gibi bitkilerin elyafından veya naylon iplikten yapılmış büyük torba < Fars. *cuvāl* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- çünkü:** çünkü < Fars. *çün ki* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HavB, HikaKad, KargaB, KayAr, Kum, LuAd, MahKa, MahKah, Sahm, Sar, Sem)
- çürü-:** çeşitli dış sebeplerin veya mikropların etkisiyle kimyevi değişikliğe uğrayıp bozulmak, dağılmak; (insan için) hastalıktan yıpranmak, çökmek < *çüri-* < ? KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, KayAr, Kum, MahKa, Sahm, Sar, Sem, SonKus)
- çürük:** vurma, çarpma gibi sebeplerle yahut sıhhî bir arıza yüzünden vücutta meydana gelen mor veya siyaha yakın leke, bere, çürüklük; çeşitli dış sebeplerin veya mikropların etkisiyle kimyevi değişikliğe uğrayıp bozulmuş olan, çürümüş < *çürü-k* KLTS (Alem, BirT, BuEl, HaBul, HikaKad, KayAr, Kum, LuAd, MahKah, Sahm, Sar, Sem)
- çürüklü:** çürüğü olan < *çürük+lü* KLTS (BirT, BuEl)

çürüt-: çürümesine, bozulup dağılmasına sebep olmak; (doğru olduğu kabul edilen bir iddia, bir düşüncenin) doğru olmadığını delilleriyle ortaya koymak < *çürü-t*-
KLTS (HikaKad, MahKa, LuAd)

3.SONUÇ

Sait Faik'e ait tüm eserlerin ele alınarak, Sait Faik'in eserlerinde kullandığı tüm sözcükleri inceleyen etimolojik bir sözlük hazırlama amacıyla oluşturulmaya başlanan bu sözlükte, Ç harfinin sonuna kadar varılmıştır. Girişilen projenin büyüklüğü, çalışmanın tez tesliminden sonra da devam etmesini gerekli kılmaktadır. Tez yazım süreci boyunca bir sözlük oluşturmak konusundaki başlıca yöntemler öğrenilmiş ve uygulanmıştır. Sözlük, tez kapsamında Z harfine kadar tamamlanmamış olsa da sözlük oluşturma yönteminin öğrenilmesi ve uygulanması olarak özetlenebilecek esas amaca ulaşılmıştır. Tez kapsamında dizin oluşturma, sözcüklerin anlamlarının ve etimolojik biçimlerinin saptanması, saptanan anlamlar ve etimolojik biçimlerin geçerli bir sözlük formatına dönüştürülmesi gibi temel yöntemler kullanılmıştır. Tez teslimi ardından da bu sözlük çalışmasına devam edilmesi, akademisyenler, çevirmenler, okuyucular ve öğrencilere faydalı olacak bu sözlüğün tamamlanmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- AnaBritannica.** İstanbul: Ana Yayıncılık A.Ş., 1986, 1987.
- Aksoy, Ömer Asım. **Derleme Sözlüğü.** Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1965.
- Aktunç, Hulki. **Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla).** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008.
- Ayverdi, İlhan, Ahmet Topaloğlu. **Kubbealtı Lugatı Türkçe Sözlük.** İstanbul: Kubbealtı, 2007.
- Ayverdi, İlhan. **Misalli Büyük Türkçe Sözlük.** İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2006.
- Banguoğlu, Tahsin. **Türkçenin Grameri.** Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2007.
- Clauson, Sir Gerald. **An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish.** Oxford: Oxford University Press, 1972.
- Çağbayır, Yaşar. **Ötüken Türkçe Sözlük.** İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007.
- Eren, Hasan. **Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü.** Ankara: 1999.
- Faik, Sait. **Alemdağ'da Var Bir Yılan.** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.
- _____. **Birtakım İnsanlar.** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.
- _____. **Havada Bulut.** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.
- _____. **Havuz Başı.** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006.
- _____. **Hikâyecinin Kaderi.** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- _____. **Karganı Bağışla.** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003.
- _____. **Kayıp Aranıyor.** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.
- _____. **Kumpanya.** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.
- _____. **Lüzumsuz Adam.** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.
- _____. **Mahalle Kahvesi.** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.
- _____. **Mahkeme Kapısı.** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003.
- _____. **Sarnıç.** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002

_____. **Semaver**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.

_____. **Son Kuşlar**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.

_____. **Şahmerdan**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.

Kanar, Mehmet. **Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**. İstanbul: Derin Yayınları, 2005.

Kanar, Mehmet. **Örnekli Etimolojik Osmanlı Türkçesi Lugatı**. İstanbul: Derin Yayınları, 2003.

Nişanyan, Sevan. **Sözlerin Soyağacı**. İstanbul: Adam Yayınları, 2002.

Özdemir, Yeşim. **Sait Faik'in İstanbul'u**. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, 2008.

Saraç, Tahsin. **Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük**. İstanbul: Adam Yayınları, 1985

Tekin, Talat. **Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler**. Ankara: Kültür Bakanlığı, Simurg, 1995.

Tietze, Andreas. **Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı**. İstanbul: Simurg Kitapçılık, Yayıncılık ve Dağıtım Ltd. Şti., 2002.

Ansiklopedi, Bilgi Bankası <http://www.bibilgi.com> [04.10.2009].

Büyük Türkçe Sözlük. <http://tdkterim.gov.tr/bts/> [22.05.2009].

Ekşi Sözlük. <http://sozluk.sourtimes.org/> [22.05.2009].

Fransızca Sözlük. <http://www.fransizcasozluk.gen.tr/> [12.06.2009].

Güncel Türkçe Sözlük. <http://tdkterim.gov.tr/bts/> [22.05.2009].

İtalyanca Sözlük. <http://www.italyancasozluk.net> [02.10.2009]

Sozluk.Net. <http://www.sozluk.net/> [28.10.2009].

Tarama Sözlüğü. <http://tdkterim.gov.tr/bts/> [22.05.2009].

Tarih Terimleri Sözlüğü. <http://tdkterim.gov.tr/bts/> [22.05.2009].

Türkçede Batı Kaynaklı Kelimeler Sözlüğü. <http://tdkterim.gov.tr/bts/> [22.05.2009].

Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü. <http://tdkterim.gov.tr/bts/> [22.05.2009].

Yazın Terimleri Sözlüğü. <http://tdkterim.gov.tr/bts/> [22.05.2009].

Zooloji Terimleri Sözlüğü. <http://tdkterim.gov.tr/bts/> [22.05.2009].

Sanat Olayı. s. 8. 1981. (aktaran):

Aliş, Şehnaz. 2008. Bazı Edebi Eserlerimizde Meyve. **Turkish Studies.** c. 3/5. s.Fall 2008.<http://www.turkishstudies.net/sayilar/sayi11/31%20%C5%9Fehnaz%20ali%20%C5%9F%20tmm.pdf>. [28.10.2009].

Bubik, Yavuz. [28.10.2009]. Yakalara “Balena”.
http://www.ekometre.com/get_article.asp?article_id=1231.

Özkaya, Orhan, Hüseyin G. Öklem. [28.10.2009]. Terörün Kara Örtüsü...
http://www.mudafaaihukuk.com/124-ozkaya_oklem.htm.

Şenkaya, Mehmet. [28.10.2009]. Seni Gidi Çekirge Seni!..
<http://www.kocatepegazetesi.com/koseyazisi.asp?id=2040>.

Yatan, Ahmet. [28.10.2009]. Karaözle Acıvat ve de Hocayat İkinci Taksit.
<http://www.mutefekkir.com/?vuslat=yazi&p=&id=1169&yazar=&sayi=&shf=&k=46&kelime=>.

Kaya, Ceval. Cibakaya 2.2 . Bilgisayar Yazılımı. İstanbul. 2002.

ÖZGEÇMİŞ

URAN APAK

İsmailpaşa Sok. No:55 Koşuyolu/ İSTANBUL
Ev: 0216 340 41 08 Cep: 0535 883 72 45
E-posta: uranapak@gmail.com

KİŞİSEL BİLGİLER

Uyruğu: T.C.

Doğum Yeri: İstanbul

Doğum Tarihi: 20.09.1982

Askerlik Durumu: 12/2009'a kadar tecilli

Medeni Durum: Bekar

EĞİTİM

2005– Günümüz	Yüksek Lisans Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Dili Bölümü
2000- 2004	Lisans İstanbul Bilgi Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü
1995- 2000	Lise Koç Özel Lisesi (Türkçe- Matematik kolu)

İŞ DENEYİMİ

İstanbul- Türkiye
İstanbul Bilgi Üniversitesi
Tanıtım Bölümü (Haziran 2003- Temmuz 2003)

İstanbul- Türkiye
İstanbul Bilgi Üniversitesi
Halkla İlişkiler Bölümü (Ekim 2003- Nisan 2004)

İstanbul- Türkiye
Yapı Kredi Yayınları
Staj (Haziran 2008- Temmuz 2008)

İstanbul- Türkiye
Yapı Kredi Yayınları
“Sanat Dünyamız” Dergisi- Çeviri (Haziran 2008- Günümüz)

YABANCI DİL

İngilizce: İleri düzeyde

Almanca: Başlangıç düzeyinde

BİLDİĞİ BİLGİSAYAR PROGRAMLARI

Office programları, orta düzeyde Photoshop, Müzik Üretim Programları (Reason, Cubase)

YAYINLAR

“Son Bakışta Aşk” **Karga Mecmua**. Mart 2009

SERTİFİKALAR

İwama Ryu Aikido Semineri, İstanbul , 2005.

CMAS 1 Yıldız Dalgıç Sertifikası, 2008.

ÖDÜLLER

“Nu Park” müzik topluluğu - 13. Roxy Müzik Günleri, Roxy Özel Ödülü

- Miller Music Factory, Elektronik Kategori Birincisi